
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

E

दाखल क्र M-2513 विषय ______.

नांव समंत्रक प्रयोग रत्न.

लेखक/लिपीकार ______.

पृष्ठ 242.

काळ ______ पूर्ण/अपूर्ण पूर्ण.

॥ अथप्रयोगरत्नस्यानुक्रमणिकाविषयक्रमःविषय १३० ॥

अंत्येष्टिप्रयोगः

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ श्रीगुरुचर-
णारविंदाभ्यांनमः ॥ श्रीरामंसपरिवारंगणेशंचसरस्वतीं ॥ आश्वलायनत-
च्छिष्यान्प्रणम्यपितरंगुरुं ॥ १ ॥ भट्टरामेश्वरसुतोभट्टनारायणःसुधीः ॥ प्र
योगरत्नंकुरुतेकाश्यांशिष्टेष्टतुष्टये ॥ २ ॥ ग्रंथेस्मिन्गुणगणवत्वमुच्यतेचे-
त्स्वंग्रंथंगुणगणवंतमाहकोन॥ तत्संतःशिरसिकृतांजलिस्तुयाचेशोध्यंतत्स
दसदिहोच्यतेमयायत् ॥ ३ ॥ अथसंस्काराः ॥ तेचाष्टचत्वारिंशत् ॥ तथाच
गौतमः ॥ गर्भाधानपुंसवनसीमंतोन्नयनजातकर्मनामकरणान्नप्राशनचौलो
पनयनानिचत्वारिवेदव्रतानिस्नानंसहधर्मचारिणीसंयोगःपंचानांयज्ञानाम
नुष्ठानमष्टकापार्वणश्राद्धंश्रावण्याग्रहायणीचैत्रीआश्वयुजीतिसप्तपाकसं-
स्थाअग्न्याधेयमग्निहोत्रंदर्शपौर्णमासौचातुर्मास्यान्याग्रयणेष्टिर्निरूढपशुबं
धःसौत्रामणीतिसप्तहविर्यज्ञसंस्थाअग्निष्टोमोत्यग्निष्टोमउक्थ्यःषोडशीवाज

पेयोतिरात्रोप्तोर्यामइतिसप्तसोमयज्ञसंस्थाइत्येतेचत्वारिंशत्संस्काराः अष्टा
वात्मगुणाः॥दयासर्वभूतेषुक्षांतिरनुसूयाशौचमनालस्यंमांगल्यमकार्पण्यम
स्पृहेतियस्यैतेचत्वारिंशत्संस्काराअष्टावात्मगुणाश्चसब्रह्मणासायुज्यमाप्नो-
तीति ॥ पार्वणःपार्वणस्थालीपाकः ॥ श्राद्धममावास्यादि ॥ श्रावणीतत्रकर्त
व्यंश्रवणाकर्म ॥ आग्रहायणीतत्रकर्तव्यंप्रत्यवरोहणं ॥ चैत्रीतत्रकर्तव्यःशू
लगवः ॥ आश्वयुजीतत्रकर्तव्यमाश्वयुजीकर्मेतिहरदत्तोव्याचख्यौ ॥ अंगि-
रास्तु ॥ पंचविंशतिसंस्कारैःसंस्कृतायेद्विजातयः ॥ तेपवित्राश्चयोग्याःस्युः
श्राद्धादिषुसुयंत्रिताः ॥ आदिशब्दाद्याजनादौ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतो
बलिरेवच ॥ बलिर्विष्णुबलिः ॥ जातकृत्यंनामकर्मनिष्क्रमोन्नाशनंपरं ॥ चौ-
लकर्मोपनयनंतद्व्रतानांचतुष्टयं ॥ तच्छब्देनप्रसिद्धत्वाद्वेदग्रहणेतद्व्रतानांवे
दव्रतानामित्यर्थः ॥ स्नानोद्वाहौचाग्रयणमष्टकाचयथातथम् ॥ श्रावण्यामा

श्वयुज्यांचमार्गशीर्ष्यांचपार्वणम् ॥ उत्सर्गश्चाप्युपाकर्ममहायज्ञाश्चनित्य-
शः ॥ संस्कारानियताह्येतेब्राह्मणस्यविशेषतइति ॥ श्रावण्यांश्रवणाकर्मा-
दीत्यादिपूर्ववद्व्याख्येयम् ॥ नियतानित्याः ॥ एतेषांपंचविंशतीनांनैमित्तिक
वार्षिकमासिकनित्यभेदेनचातुर्विध्यमाहाश्वलायनः ॥ नैमित्तिकाःषोडशो-
क्ताःसमुद्वाहावसानकाः ॥ सप्तैवाग्रयणाद्याश्चसंस्कारावार्षिकामताः ॥ मासि
कंपार्वणंप्रोक्तमशक्तानांतुवार्षिकम् ॥ महायज्ञास्तुनित्याःस्युःसंध्यावच्चाग्नि
होत्रवदिति ॥ अत्रगर्भाधानाद्याउपनयनांताएवसर्वेषांनियताः ॥ नतुस्नाना
द्याः ॥ तेनब्रह्मचर्यादेवप्रव्रजेदित्यादिनाविरुध्यते ॥ एतेचद्विजानामेवसमं
त्रकाः ॥ तदाहयाज्ञवल्क्यः ॥ ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रावर्णास्त्वाद्यास्त्रयोद्विजाः ॥
निषेकाद्याःश्मशानांतास्तेषांवैमंत्रतःक्रियाइति ॥ वैएवार्थः ॥ अत्रतेषामेवमं
त्रतःक्रियाइतिवदन्शूद्रस्यामंत्रकाःक्रियाइतिसूचयति ॥ अतएवसंस्कारान्

धिकृत्ययमः ॥ शूद्रोप्येवंविधःकार्योंविनामंत्रेणसंस्कृतइति ॥ इतिसंस्काराः ॥ अथस्वस्तिवाचनं ॥ तत्रकर्तव्यंतदुच्यते ॥ व्यासः ॥ संपूज्यगंधमाल्याद्यै र्ब्राह्मणान्स्वस्तिवाचयेत् ॥ धर्मकर्मणिमांगल्येसंग्रामेद्भुतदर्शने ॥ गृह्यपरि शिष्टे ॥ अथस्वस्तिवाचनमृद्धिपूर्तेषु ॥ ऋद्धिर्विवाहांताअपत्यसंस्काराः ॥ प्रतिष्ठोद्यापनेपूर्तंतत्कर्मणश्चाद्यंतयोःकुर्यादिति ॥ आश्वलायनस्मृतिः ॥ वै दिकेतांत्रिकेचादौततःपुण्याहइष्यते ॥ शौनकः ॥ पुण्याहवाचनविधिंवक्ष्या मोथयथाविधि ॥ प्रयोक्तुःकर्मणामादावंतेचोदयसिद्धयइति ॥ तच्चप्रयोगांत र्गतमितिकेचित् ॥ बहवस्तुप्रयोगबहिर्भूतमिति ॥ आद्यपक्षेकर्मप्रयोगसंक ल्पंकृत्वाकार्यं ॥ द्वितीयेतुतत्कृत्वाकर्मसंकल्पः ॥ अथप्रयोगः प्रयोगपारि- जातानुसारेणोच्यते ॥ यजमानःकृताभ्यंगादिःस्वलंकृतोदर्भपाणिःशुचिर्भू- त्वामंगलसंभारंसंभृत्यस्वलंकृतेगृहेगोमयोपलिप्तभूमौसोत्तरछदेभद्रासने -

उदङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणपार्श्वेसंस्कार्यमुदङ्मुखमुपवेश्यरंगवल्लिकायु--
क्तेभूतलेप्रस्थपरिमितस्यशक्त्यान्यूनस्यवाधान्यस्योपरिदक्षिणोत्तरयोःसु-
वर्णरजतताम्रमृन्मयान्यतमकलशद्वयमव्रणंमनोहरमलंकृतंशुद्धपुण्यजल--
पूरितंसपल्लवंसफलंनिधायसूत्रवेष्टितोत्तरकलशेपंचरत्नानिनिक्षिप्यतदुप--
रिसिततंडुलपूरितंसफलपात्रंनिधायतत्पश्चिमदेशेप्रशस्तान्प्रतिवचनसम
र्थांस्तद्दिवसेश्राद्धादिष्वभुक्तवतोनिषिद्धप्रतिग्रहनिवृत्तान्शुचीन्सोत्तरी--
यान्दर्भपाणिन्युग्मान्ब्राह्मणान्प्राङ्मुखानासनेउपवेश्यगंधपुष्पादिभिर---
भ्यर्च्ययथाचारं सुमुखश्चेत्यादिभिर्गणपतिंस्मृत्वाषोडशोपचारैरभ्यर्च्यउत्त
रकलशेदेवताआवाहयेत् ॥ तद्यथा ॥ कलशस्यमुखेविष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रि
तः ॥ मूलेतत्रस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृताः ॥ कुक्षौतुसागराःसर्वेसप्त
द्वीपावसुंधरा ॥ ऋग्वेदोथयजुर्वेदःसामवेदोह्यथर्वणः ॥ अंगैश्चसहिताःस

वैकलशंतुसमाश्रिताः ॥ पुष्टिःशांतिश्चगायत्रीसावित्रीचसरस्वती ॥ आयांतु
यजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥ सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदानदाः ॥
आयांतुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥ एवमेताःसमावाह्यकलशेदेवतास्त
तः ॥ एतान्मंत्रस्थितादेवान्संपूज्यप्रार्थयेत्क्रमात् ॥ ततः ॥ सर्वेषुकालेषुस
मस्तदेशेष्वशेषकार्येषुतथेश्वरेश्वरः ॥ सर्वैःस्वरूपैःस्तुतिमाननादिर्नमोस्तु-
मांगल्यविवृद्धयेहरिः ॥ यत्रयोगीश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधनुर्धरः ॥ तत्रश्रीर्वि
जयोभूतिर्ध्रुवानीतिर्मतिर्मम ॥ अनन्याश्चिंतयंतोमांयेजनाःपर्युपासते ॥ ते-
षांनित्याभियुक्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहं ॥ स्मृतेसकलकल्याणभाजनंयत्रजा-
यते ॥ पुरुषस्तमजंनित्यंव्रजामिशरणंहरिं ॥ सर्वेष्वारंभकार्येषुत्रयस्त्रिभुवने
श्वरः ॥ देवादिशंतुनःसिद्धिंब्रह्मेशानजनार्दनाः ॥ सर्वमंगलमांगल्येशिवेस
र्वार्थसाधिके ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ॥ तदेवलग्नमितियथा

चारंपठित्वालक्ष्मीनारायणंनत्वा ॐ दुर्गायैनमइतिप्रणवादिचतुर्थ्यंतनमों-
तनामाभिर्दुर्गांक्षेत्रपालंवास्तुपुरुषंमातृःपितृनाचार्यानिष्टदेवताःकुलदेवता-
ग्रामदेवताःसर्वादेवताः सर्वान्ब्राह्मणानितिसर्वान्प्रत्येकंनत्वाप्राणानायम्य-
देशकालौसंकीर्त्यामुककर्मकर्तुमादौशुद्धिवृद्ध्यभ्युदयसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वर
प्रीत्यर्थंब्राह्मणैःसहस्वस्तिपुण्याहवाचनंकरिष्येइतिसंकल्पयेत् ॥ ततःसर्वे-
ब्राह्मणाःप्राङ्मुखास्तिष्ठेयुः॥तद्दक्षिणतःकर्त्तोत्तरकलशंबिभ्रदुदङ्मुखस्ति-
ष्ठेत् ॥ कर्तुर्दक्षिणपार्श्वेसंस्कार्यउदङ्मुखस्तिष्ठेत् ॥ अथकर्ताआपइत्युक्त्वाशि
वाआपःसंत्वितिविप्रान्वाचयित्वागंधाइत्युक्त्वासुगंधाःपांत्वितिवाचयित्वा-
सुमनसइत्युक्त्वासौमनस्यमस्त्वितिवाचयित्वाअक्षतामित्युक्त्वाअक्षतंचारि--
ष्टंचास्त्वितिवाचयित्वादक्षिणाइत्युक्त्वास्वस्तिदक्षिणाःपांतुबहुदेयंचास्त्वि-
तिवाचयित्वातंकलशंपूर्ववन्निधायदक्षिणंजानुभूमौनिपात्योदङ्मुखःश्रद्ध--

येत्यादिसूक्तंजपित्वापुनस्तंकलशमादायोत्थायोदङ्मुखोमनःसमाधीयता-
मित्युक्त्वासमाहितमनसःस्मइतितैरुक्तेप्रसीदंतुभवंतइत्युक्त्वाप्रसन्नास्मइ--
तितैरुक्तेसर्वैःसहशांतिरस्तु॥ पुष्टिरस्तु ॥ तुष्टिरस्तु ॥ वृद्धिरस्तु ॥ अविघ्नम
स्तु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ आरोग्यमस्तु॥ स्वस्तिशिवंकर्मास्तु ॥ कर्मसमृद्धिर-
स्तु ॥ धर्मसमृद्धिरस्तु ॥ पुत्रसमृद्धिरस्तु ॥ वेदसमृद्धिरस्तु ॥ शास्त्रसमृद्धि-
रस्तु ॥ धनधान्यसमृद्धिरस्तु ॥ इष्टसंपदस्तु ॥ इतिपंचदशवाक्यान्युक्त्वा--
स्वयंकर्मदेवतात्मकोभगवान्प्रजापतिः प्रीयतामित्युक्त्वाप्रीयतांभगवान्क--
र्मदेवतात्मकोप्रजापतिरितितैर्वाचयित्वापुण्याहंवाचयिष्येहामित्युक्त्वावा----
च्यतामितितैरुक्ते उद्गातेवशकुनेसामगायसीतिऋचंसर्वैःसहपठित्वा ॐ-
पुण्याहंभवंतोब्रुवंत्वितिस्वयंमंद्रस्वरेणोक्त्वाब्राह्मणैरोंपुण्याहंइतितथोक्ते—
पुनरेवंमध्यमस्वरेणोक्त्वातथैवतैरुक्तेपुनरेवमुच्चस्वरेणोक्त्वातथैवतैरुक्ते स्व

स्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाइत्यृचंसर्वैः सहपठित्वास्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वितिपूर्ववदु---
क्त्वास्वस्तीतितथैवतैः प्रत्युक्तेस्वस्त्यमुककर्मणेभवंतोब्रुवंत्वितिकरिष्यमाण
कर्मनामपूर्ववदुक्त्वाअमुककर्मणेस्वस्तीतितैःपूर्ववदुक्तेऋध्यामस्तोममित्यृचं
सर्वैःसहपठित्वाऋद्धिंभवंतोब्रुवंत्वितिपूर्ववदुक्ते ॐ ऋध्यतामितितैस्तथैव-
प्रत्युक्तेसामात्यःप्राङ्मुखउपविशेत्॥इदंशौनकमते॥गृह्यपरिशिष्टेतुस्वस्त्य
मुककर्मणइत्युत्तरप्रत्युत्तरेनस्तः ॥ ततोविप्राःप्राङ्मुखाउपविश्यतद्वृद्धिकल
शोदकंविशालेताम्रादिपात्रेनिनीययजमानं सामात्यंमंत्रैरभिषिंचेयुः ॥ ते-
चमंत्राः ॥ तत्सवितुर्विश्वामित्रःसवितागायत्री ॥ आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यांबरी-
षःसिंधुद्वीपआपोगायत्री ॥ पंचमीवर्धमानासप्तमीप्रतिष्ठाअंत्येद्वेअनुष्टुभौ-
॥ आनोभद्राइतिदशर्चस्यराहूगणोगोतमोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्पंचाद्याःसप्तमी
चजगत्यःषष्ठीविराट्स्थानाशिष्टाःस्त्रिष्टुभः॥अपनःशोशुचदघमित्यष्टर्चस्य

कुत्सोऽग्निर्गायत्री ॥ एतोन्विंद्रमितित्र्यृचस्यांगिरसास्तिरश्चिरिंद्रोनुष्टुप् ॥ स्वा
दिष्ठयेतिदशर्चस्यमधुच्छंदाः पवमानःसोमोगायत्री ॥ तरत्समंदीत्यृक्‌तुष्ट-
यस्य आवत्सारः पवमानःसोमोगायत्री ॥ शुचीवोहव्येतिमंत्रस्यवसिष्ठोमरु-
तास्त्रिष्टुप् ॥ यदंतियच्चेतिवर्गद्वयस्य आचायावसिष्ठऋषिःशिष्टानामेकादशा
नांपवित्रवासिष्ठावृषी॥पवमानःसोमोदेवता ॥ यत्तेपवित्रमर्चिपीतिद्वे अग्निदेव
तेउभाभ्यांदेवसवितारितिसवितृदेवत्यात्रिभिष्ट्वमिति अग्निसवितृदेवत्यापुनं-
तुमामितिवैश्वदेवी ॥ गायत्रीछंदः ॥ आप्यायस्वेतिपुरउष्णिक्‌पुनंतुमामिति
यःपावमानीरितिपावमानीर्योअध्येतीति चानुष्टुभः ॥ अग्निःशुचिव्रततमइ-
तिविरूपोऽग्निर्गायत्री ॥ समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृणांवासिष्ठआपस्त्रिष्टुप् ॥ त्रायं
तामितित्र्यृचस्यसप्तर्षयोविश्वेदेवाअनुष्टुप् ॥ इमाआपःशिवतमाइत्यनेन-
तृचेनदेवस्यत्वेतिचयजुषाभूर्भुवः स्वरित्येताभिर्व्याहृतिभिःकुशाग्रैःसप

ह्वैरभिषिंचेयुः॥ ततःसुवासिनीभिर्नीराजनंकार्यंयथाचारं ॥ ततोब्राह्मणा-
नांवैदिकमंत्राशिषोग्राह्याः॥ कर्मांतेपिपुनरेवकार्यं॥ इतिजयंतादिसंमतःप्र-
योगपारिजातप्रोक्तःपुण्याहवाचनविधिः ॥ अथहेमाद्रौदानकांडेबह्वृचप-
रिशिष्टोक्तत्वेनोक्तः सकलसाधारणशिष्टाचारप्राप्तश्चपुण्याहवाचनप्रयोगः
॥ कृतमंगलस्नानःस्वलंकृतः कृताचमनःप्राङ्मुखोयजमानोवस्त्राच्छादितेपी
ठेउपविश्यपत्नींस्वदक्षिणतःप्राङ्मुखीमुपवेश्यसंस्कार्यंचतथैवोपवेश्य॥ ॐ
सुमुखश्चैकदंतश्चकपिलोगजकर्णकः ॥ लंबोदरश्चविकटोविघ्ननाशोगणाधि
पः॥ १ ॥ धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षोभालचंद्रोगजाननः॥ द्वादशैतानिनामानियः-
पठेच्छृणुयादपि॥ २ ॥ विद्यारंभेविवाहेचप्रवेशेनिर्गमेतथा ॥ संग्रामेसंकटे
चैवविघ्नस्तस्यनजायते॥ ३ ॥ शुक्लांबरधरंदेवंशशिवर्णंचतुर्भुजं ॥ प्रसन्नवद
नंध्यायेत्सर्वविघ्नोपशांतये ॥ ४ ॥ अभीप्सितार्थसिद्ध्यर्थंपूजितोयःसुरासुरैः

॥ सर्वविघ्नहरस्तस्मैगणाधिपतयेनमः ॥ ५ ॥ सर्वमंगलमांगल्ये० ॥ ६ ॥
सर्वदासर्वकार्येषुनास्तितेषाममंगलं ॥ येषांहृदिस्थोभगवान्मङ्गलायतनंह-
रिः॥७॥सर्वेषुकालेषुसम०॥ ८ ॥ तदेवलग्नंसुदिनंतदेवताराबलंचंद्रबलंत
देव॥विद्याबलंदैवबलंतदेवलक्ष्मीपतेतेंघ्रियुगंस्मरामि॥ ९॥ यत्रयोगीश्वरः
कृष्णोय० ॥ १०॥ सर्वेष्वारब्धकार्येषुत्र० ॥ ॐ लक्ष्मीनारायणाभ्यांनमः ॥
उमामहेश्वराभ्यांनमः ॥ शचीपुरंदराभ्यांनमः ॥ मातापितृभ्यांनमः ॥ इष्टदे-
वताभ्योनमः॥ कुलदेवताभ्योनमः॥ सर्वेभ्योदेवेभ्योनमः ॥ सर्वेभ्योब्राह्मणे-
भ्योनमोनमः ॥ आचमनप्राणायामौकृत्वा ॥ श्रीमद्भगवतोमहापुरुषस्यवि-
ष्णोराज्ञयाप्रवर्तमानस्यअद्यब्रह्मणोद्वितीयेपरार्धेविष्णुपदेश्रीश्वेतवाराहक
ल्पेवैवस्वतमन्वंतरेकलियुगेप्रथमचरणे भारतवर्षे भरतखंडे जंबुद्वीपे दंड--
कारण्येदेशे बौद्धावतारे रामक्षेत्रे अमुकनामसंवत्सरे अमुकायने अमुकऋ--

तौ अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे अमुकनक्षत्रे अमुकयो-
गे अमुककरणे अमुकराशिस्थेचंद्रे अमुकराशिस्थेसूर्ये अमुकराशिस्थेदेवगु
रौ शेषेषु ग्रहेषु यथायथंराशिस्थानस्थितेषुसत्स्वेवंगुणविशिष्टायांतिथौअ-
मुकफलसिद्ध्यर्थंश्वोऽद्यवामुककर्मकरिष्ये ॥ तदंगतयाऽदौपुण्याहवाचनादि-
करिष्येइतिसंकल्पयेत् ॥ यदातुप्रयोगाद्बहिर्भूतंपुण्याहवाचनाद्यंगंतदामुक
फलसिद्ध्यर्थममुककर्मकर्तुमंगभूतमादौपुण्याहवाचनादिकरिष्येइतिप्रत्येकं-
संकल्पः ॥ प्रधानसंकल्पस्तुसर्वंकृत्वातद्दिनएवश्वोवाकार्यः ॥ ततोयजमानः
षोडशोपचारैर्गणपतिमभ्यर्च्यप्रार्थयेत्र ॥ गणानांत्वाशौनकोगृत्समदोग-
णपतिर्जगती ॥ गणपत्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ ग॒णानां॑त्वाग॒णप॑तिंहवाम-
हेक॒विंक॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमं ॥ ज्ये॒ष्ठ॒राजं॒ब्रह्म॑णांब्रह्मणस्पत॒आनः॑शृ॒ण्वन्नू॒-
तिभिः॑सीद॒साद॑नं ॥ ॐ भूर्भुवस्वः ॥ अस्मिन्पूगीफलेऋद्धिबुद्धिसहितंमहा

गणपतिंसांगंसपरिवारंसायुधंसशक्तिकमावाहयामि ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःमहाग
णपतयेनमःध्यायामि॥ॐ भूर्भु०महागणप०आसनार्थेअक्षतान्समर्पयामि॥
ॐ भूर्भु०महागणप०पाद्यंसम० ॥ ॐ भूर्भु०महागणप०अर्घ्यंसम० ॥ ॐ
ॐ भूर्भु०महागणप०आचमनीयंसमर्पयामि ॥ॐ भूर्भु०महागण०स्नानंसम
र्पयामि ॥ ॐ भूर्भु०महागणप०वस्त्रोपवस्त्रार्थेअक्षतान्स० ॥ ॐ भूर्भु०महा
गण०विलेपनार्थेचंदनंसम० ॥ ॐ भूर्भु० महाग०अलंकारार्थेअक्षतान्स०
॥ ॐ भूर्भु०ऋद्धिबुद्धिसहितमहागण०हरिद्रांकुंकुमंसम० ॥ ॐ भूर्भु०महा
गणप०पूजार्थेपुष्पंसम० ॥ ॐ भूर्भु०महागण०धूपंस० ॥ ॐ भूर्भु०महाग
णप०दीपंस० ॥ भूर्भु०महागण०अमुकनैवेद्यंसम० ॥ नैवेद्यात्पूर्वाचमनंस-
मर्प० ॥ अमृतोपस्तरणमसि ॥ ॐ प्राणायस्वाहा ॥ ॐ अपानायस्वाहा ॥
ॐ व्यानायस्वाहा ॥ ॐ उदानायस्वाहा ॥ ॐ समानायस्वाहा ॥ ॐ ब्रह्मणे

स्वाहा ॥ नैवेद्यमध्येपानीयंसम० ॥ ॐ प्राणा० ॥ अपाना० ॥ ॐ व्या-
नाय० ॥ ॐ उदाना० ॥ ॐ समाना० ॥ ॐ ब्रह्म० उत्तरापोशनंस० ॥ हस्त
प्रक्षालनं मुखप्रक्षालनं० ॥ करोद्वर्तनार्थेचंदनंस० ॥ ॐ भूर्भु० महागणप० ॥
मुखवासार्थेपूगीफलतांबूलंसम० ॥ ॐ भूर्भु० महागण० सुवर्णपुष्पदक्षिणां
सम० ॥ ॐ निषुसींदगणपतेगणेषुत्वामाहुर्विप्रंतमंकवीनां ॥ नऋतेत्वत्क्रिय
तेकिंचनारेमहामर्कमंघवन्चित्रमर्च ॥ ॐ भूर्भु० महागणप० दूर्वांकुरान्मं-
त्रपुष्पंचसमर्पयामि ॥ नमस्करोमि ॥ वक्रतुंडमहाकायसूर्यकोटिसमप्रभ ॥
निर्विघ्नंकुरुमेदेवसर्वकार्येषुसर्वदा ॥ १ ॥ विघ्नान्नाशयमेसर्वान्नाशायोपस्थिता
न्प्रभो ॥ त्वत्प्रसादेनकार्याणिसर्वाणीहकरोम्यहं ॥ शत्रूणांबुद्धिनाशोस्तुमि
त्राणामुदयंकुरु ॥ इतिविज्ञाप्यदेवेशंप्राणिपत्यपुनःपुनः ॥ महागणपतयेन-
मोनमः ॥ अनयापूजयासकलविघ्नहर्तामहागणपतिःप्रीयतां ॥ ततःकर्तास्व

पुरतः ॥ ॐ महीद्यौः पृथिवीचनइमंयज्ञंमिमिक्षतां ॥ पिपृतान्नोभरीमभिः ॥ इतिमंत्रावृत्या दक्षिणोत्तरतोभूमिंस्पृष्ट्वा ॥ ॐ ओषधयःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञ ॥ यस्मैकृणोतिब्राम्हणस्तंराजन्पारयामसि ॥ इतितथैवतंडुलपुंजौकृत्वा ॥ ॐ आकुलशेषुधावतिपवित्रेपरिषिच्यते ॥ उक्थैर्यज्ञेषुवर्धते ॥ इतिपुंजोपरिद्वौसलक्षणौधातुमयौमृन्मयौवाकलशौनिधाय ॥ ॐ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या ॥ असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया ॥ इतितीर्थजलेनप्रत्येकंपूरयित्वा॥ ॐ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपव्हयेश्रियं ॥ इतिगंधंकलशयोःप्रक्षिप्य ॥ चंदनादिनातावनुलिप्यपुष्पमालाभूषितौकृत्वा ॥ ॐ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत ॥ वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जंशतक्रतो ॥ इतिसतंडुलाभ्यांसफलाभ्यांपात्राभ्यांकलशयोराननेपिदध्यात् ॥ सर्वत्रप्रति-

कलशंमंत्रावृत्तिरुत्तरसंस्थताच॥ पुण्याहवाचनेचैवयःकुर्यात्कलशार्चनं॥द क्षिणस्थस्स्थिरश्चैवउत्तरस्तुचरस्तथा॥ १॥ नचालयेद्दक्षिणस्थमुत्तरस्थंतु- चालयेत्॥ अन्यथाधर्महानिस्यादेषधर्मःसनातनः॥ २॥ ततस्तत्वायामिशु नःशेपोवरुणस्त्रिष्टुप्॥ उत्तरकलशेवरुणावाहनेविनियोगः॥ ॐ तत्त्वायामिब्र ह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः॥ अहैळमानोवरुणेहबोध्युरुशं समानआयुःप्रमोषीः॥ इतिउत्तरकलशेवरुणमावाहयेत्चंदनादिनापूजयेच्च ॥ अस्मिन्नुत्तरकलशेवरुणंसांगं० आवाहयामि॥ ॐभूर्भुवःस्वःवरुणायनमः॥ चंदनंसमर्पयामि॥ ॐभूर्भु०वरुणायनमःअक्षतान्स०॥ ॐभूर्भु०वरु०ह- रिद्राकुंकुमंसम०॥ ॐभूर्भु०वरुणा०पुष्पंस०॥ ॐभूर्भु०वरुणाय०धूपंस- मर्पयामि॥ ॐभूर्भु०वरुणा०दीपंसम०॥ ॐभूर्भु०वरुणा०अमुकनैवेद्यंस- मर्पयामि॥ नैवेद्यात्पूर्वाच०॥ ॐ प्राणायस्वाहा॥ ॐ अपा०॥ ॐ ब्रह्मणे०॥

हस्तप्रक्षालनंमुखप्रक्षालनंचस० ॥ ॐ भूर्भु० वरुणायन० मुखवासार्थेपूगी-
फलतांबूलंस० ॥ ॐ भूर्भु० वरुणा० सुवर्णपुष्पदक्षिणांस० ॥ ॐ भूर्भु० वरु-
णाय० मंत्रपुष्पंसमर्पयामि ॥ ततउत्तरकलशेदेवताआवाहयेदेवम् ॥ कलश-
स्यमुखेविष्णुःकंठेरुद्रःसमाश्रितः ॥ मूलेतत्रस्थितोब्रह्मामध्येमातृगणाःस्मृ
ताः॥ कुक्षौतुसागराःसर्वेसप्तद्वीपावसुंधरा ॥ ऋग्वेदोथयजुर्वेदःसामवेदोह्य-
थर्वणः ॥ अंगैश्चसहिताःसर्वेकलशंतुसमाश्रिताः ॥ अत्रगायत्रीसावित्रीशां
तिःपुष्टिकरीतथा ॥ आयांतुममशांत्यर्थंदुरितक्षयकारिकाः ॥ सर्वेसमुद्राःस-
रितस्तीर्थानिजलदानदाः॥आयांतुममशांत्यर्थंदुरितक्षयकारिकाः॥ततस्त-
त्कलशेअक्षतान्क्षिपेत् ॥ मातृदेवोभव ॥ पितृदेवोभव ॥ आचार्यदेवोभव ॥
अतिथिदेवोभवइति ॥ ततःअवनिकृतजानुमंडलःकमलमुकुलसदृशमंज-
लिंशिरस्याधायदक्षिणेनपाणिनासुवर्णपूर्णकलशंधारयित्वा॥आशिषःप्रार्थ

यंते ॥ प्रार्थनामाह ॥ एताः सत्या आशिषः संतु ॥ दीर्घानागानद्योगिरयस्त्रीणि
विष्णुपदानिचतेनायुःप्रमाणेनपुण्याहंदीर्घमायुरस्तु ॥ शिवाआपः संतु ॥ सौ
मनस्यमस्तु ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ गंधाः पांतु ॥ सुमंगल्यंचास्तु ॥ अक्ष-
ताः पांतु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ पुष्पाणिपांतु ॥ सौश्रियमस्तु ॥ तांबूलानिपांतु ॥
ऐश्वर्यमस्तु ॥ दक्षिणाः पांतु ॥ बहुदेयंचास्तु ॥ दीर्घमायुःश्रेयः शांतिः पुष्टिस्तु
ष्टिश्चास्तु ॥ श्रीर्यशोविद्याविनयोवित्तंबहुपुत्रंचायुष्यंचास्तु ॥ अत्रसर्वत्रब्रा
ह्मणैरस्त्वितिप्रत्युत्तरंदेयं ॥ यंकृत्वासर्ववेदयज्ञक्रियाकरणकर्मारंभाःशुभाः
शोभनाःप्रवर्ततेतमहमोंकारमादौंकृत्वाऋग्यजुःसामाशीर्वचनंबहुऋषिमतं
संविज्ञातंभवद्भिरनुज्ञातःपुण्यंपुण्याहंवाचयिष्ये ॥ विप्राः वाच्यतामितिव-
देयुः ॥ एवमुत्तरत्रापियथायोग्यंप्रत्युत्तरंदेयं ॥ ततोयजमानः ॥ ॐ भद्रंकर्णे
भिःशृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यै

प्र० १०

क्षेमदेवहितंयदायुः॥ ॐ द्रविणोदाद्रविणसस्तुरस्यंद्रविणोदाःसनरस्यप्रयंसत्॥ द्रविणोदावीरवतीमिषंनोद्रविणोदारासतेदीर्घमायुः॥ ॐ सवितापश्चात्तात्सवितापुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात्॥ सवितानःसुवतुसर्वतातिंसवितानोरासतांदीर्घमायुः॥ ॐ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रं॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरतेदीर्घमायुः॥ ॐ उच्चादिविदक्षिणावंतोअस्थुर्येऽअश्वदाःसहतेसूर्येण॥ हिरण्यदाअमृतत्वंभजंतेवासोदाःसोमप्रतिरंतआयुः॥ ॐ आपउंदंतुजीवसेदीर्घायुत्वायवर्चसे॥ ॐ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोमर्त्यमर्त्योजोहवीमि॥ जातवेदोयशोअस्मासुधेहिप्रजाभिरग्नेअमृतत्वमश्यां॥ ॐ यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदउलोकमग्नेकृणवस्योनं॥ अश्विनंसपुत्रिणंवीरवंतंगोमंतंरयिंनशतेस्वास्ति॥ संत्वासिंचामियजुषाप्रजामायुर्धनंच॥ व्रतनियमतपःस्वाध्यायक्रतुदमदानविशि–

पु० १०

ष्टानांब्राह्मणानांमनःसमाधीयतां ॥ विप्राः ॥ समाहितमनसस्मः ॥ यजमा
नः ॥ प्रसीदंतुभवंतः ॥ विप्राः ॥ प्रसन्नाःस्मः ॥ यजमानः ॥ शांतिरस्तु ॥ पु
ष्टिरस्तु ॥ तुष्टिरस्तु ॥ वृद्धिरस्तु ॥ अविघ्नमस्तु ॥ आयुष्यमस्तु ॥ आरोग्य
मस्तु ॥ शिवंकर्मास्तु ॥ कर्मसमृद्धिरस्तु ॥ धर्मसमृद्धिरस्तु ॥ वेदसमृद्धि-
रस्तु ॥ शास्त्रसमृद्धिरस्तु ॥ पुत्रसमृद्धिरस्तु ॥ धनधान्यसमृद्धिरस्तु ॥ इष्ट-
संपदस्तु ॥ बहिर्देशे ॥ अरिष्टनिरसनमस्तु ॥ यत्पापंतत्प्रतिहतमस्तु ॥ य-
च्छ्रेयस्तदस्तु ॥ उत्तरेकर्मण्यविघ्नमस्तु ॥ उत्तरोत्तरमहरहरभिवृद्धिरस्तु ॥
उत्तरोत्तराःक्रियाःशुभाःशोभनाःसंपद्यंतां ॥ इष्टाःकामाःसंपद्यंतां ॥ तिथि-
करणमुहूर्तनक्षत्रसंपदस्तु ॥ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रग्रहलग्नाधिदेवताःप्रीयं
ताम् ॥ तिथिकरणेमुहूर्तनक्षत्रेसग्रहेसदैवतेप्रीयेताम् ॥ दुर्गापांचाल्यौ-
प्रीयेतां ॥ अग्निपुरोगाविश्वेदेवाःप्रीयंतां ॥ इंद्रपुरोगामरुद्गणाःप्रीयंतां ॥

ब्रह्मपुरोगाःसर्वेवेदाःप्रीयंतां ॥ विष्णुपुरोगाःसर्वेदेवाःप्रीयंतां ॥ माहेश्वरी पुरोगाउमामातरःप्रीयंतां ॥ वसिष्ठपुरोगाऋषिगणाःप्रीयंतां ॥ अरुंधती पुरोगाएकपत्न्यःप्रीयंतां ॥ ऋषयश्छंदांस्याचार्यावेदादेवायज्ञाश्चप्रीयंतां ॥ ब्रह्मचब्राह्मणाश्चप्रीयंतां ॥ श्रीसरस्वत्यौप्रीयेतां ॥ श्रद्धामेधेप्रीयेतां ॥ भगवतीकात्यायनीप्रीयताम् ॥ भगवतीमाहेश्वरीप्रीयतां ॥ भगवतीपुष्टिकरी प्रीयतां ॥ भगवतीतुष्टिकरीप्रीयताम् ॥ भगवतीऋद्धिकरीप्रीयतां ॥ भगवती-वृद्धिकरीप्रीयतां ॥ भगवंतौविघ्नविनायकौप्रीयेताम् ॥ भगवान्स्वामीमहासे नःसपत्नीकःससुतः सपार्षदःसर्वस्थानगतःप्रीयतां ॥ हरिहरहिरण्यगर्भाः प्रीयंतां ॥ सर्वाग्रामदेवताःप्रीयंतां ॥ सर्वाःकुलदेवताःप्रीयंतां ॥ सर्वावास्तु-देवताःप्रीयंतां ॥ बहिरपः ॥ हताब्रह्मद्विषः ॥ हताःपरिपंथिनः ॥ हताअस्य-कर्मणोविघ्नकर्तारः ॥ शत्रवःपराभवंयांतु ॥ शाम्यंतुघोराणि ॥ शाम्यंतुपापा

नि ॥ शाम्यंत्वीतयः ॥ शुभानिवर्धंतां ॥ शिवाआपःसंतु ॥ शिवाऋतवःसं-
तु ॥ शिवाअग्नयःसंतु ॥ शिवाआहुतयःसंतु ॥ शिवाओषधयःसंतु ॥ शिवा
वनस्पतयःसंतु ॥ शिवाअतिथयः संतु ॥ अहोरात्रेशिवेस्याताम् ॥ निकामे-
निकामेनःपर्जन्योवर्षतुफलिन्योनओषधयःपच्यंतांयोगक्षेमोनःकल्पताम् ॥
शुक्रांगारकबुधबृहस्पतिशनैश्चरराहुकेतुसोमसहिताआदित्यपुरोगाःसर्वे-
ग्रहाःप्रीयंतां ॥ भगवान्नारायणःप्रीयतां ॥ भगवान्पर्जन्यःप्रीयतां ॥ प्रीय-
तांभगवान्स्वामीमहासेनः ॥ पुण्याहकालान्वाचयिष्ये ॥ वाच्यतामितिविप्राः
॥ ॐ उद्गातेवशकुनेसामगायसिब्रह्मपुत्रइवसवनेषुशंससि ॥ वृषेववाजीशि-
शुमतीरपीत्यासर्वतोनःशकुनेभद्रमावदविश्वतोनःशकुनेपुण्यमावद ॥ या-
ज्ययायजतिप्रत्तिर्वैयाज्याःपुण्यैवलक्ष्मीःपुण्यामेवतल्लक्ष्मींसंभावयतिपुण्या-
न्लक्ष्मींसंस्कुरुते ॥ यत्पुण्यंनक्षत्रं ॥ तद्बट्कुर्वीतोपव्युषं ॥ यदावैसूर्यउदेति

प्र० १२

॥ अथनक्षत्रंनैति ॥ यावंतितत्रसूर्योगच्छेत् ॥ यत्रंजघन्यंपश्येत् ॥ तावंति कुर्वीतयत्कारीस्यात् ॥ पुण्याहएवकुरुते॥ तानिवाएतानियमनक्षत्राणि ॥ यान्येवदैवनक्षत्राणि ॥ तेषुकुर्वीतयत्कारीस्यात् ॥ पुण्याहएवकुरुते ॥ मह्यं-सकुटुंबिनेमहाजनान्नमस्कुर्वाणायआशीर्वचनमपेक्षमाणायामुककर्मणःपु--ण्याहंभवंतोब्रुवंत्वितित्रिर्वदेत् ॥ ॐ पुण्याहमितित्रिर्वदेयुर्विप्राः ॥ ॐ स्वस्तयेवायुमुपब्रवामहैसोमंस्वस्तिभुवनस्ययस्पतिः ॥ बृहस्पतिंसर्वगणं--स्वस्तयेस्वस्तयंआदित्यासोभवंतुनः ॥ आदित्यउदयनीयःपथ्यपयैवेतःस्वस्त्याप्रयंतिपथ्यांस्वस्तिमभ्युद्यंतिस्वस्त्येवेतःप्रयंतिस्वस्त्युद्यंतिस्वस्त्युद्यं--ति ॥ ॐ स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाः ॥ स्वतिनःपूषाविश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिः ॥ स्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ अष्टौदेवावसवःसोम्यासः ॥ चतस्रोदेवीरजराःश्रविष्ठाः ॥ तेयज्ञंपांतुरजसःपरस्तात् ॥ संवत्सरीणम-

मृत ॱ स्वस्ति ॥ मह्यमित्यादिकर्मणइत्ययंतंपूर्ववत् ॥ स्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वि-
तित्रिः ॥ आयुष्मतेस्वस्तीतिप्रतिवचनंत्रिः ॥ ॐ ऋध्यामस्तोमंसनुयाम-
वाजमानोमंत्रंसरथेहोपयातं ॥ यशोनपक्वंमधुगोष्वंतराभूतांशोअश्विनोः
काममप्राः ॥ सर्वामृद्धिमृयघ्नामितितंवैतेजसैवपुरस्तात्पर्यभवच्छंदोभिर्मध्य
तोक्षरैरुपरिष्टाद्गायत्र्यासर्वतोद्वादशाहंपरिभूयसर्वामृद्धिमाघ्नोत्सर्वामृद्धिमृ-
घ्नोतियएवंवेद ॥ ऋध्यास्महव्यैर्नमसोपसद्य ॥ मित्रंदेवंमित्रधेयंनोअस्तु ॥
अनूराधानहविषावर्धयंतः ॥ शतंजीवेमशरदःसवीराः ॥ त्रीणित्रीणिवैदेवा-
नांमृद्धानि ॥ त्रीणिछंदांॱसित्रीणिसवनानि ॥ त्रयइमेलोकाः ॥ ऋध्यामे-
वतद्वीर्यएषुलोकेषुप्रातितिष्ठति ॥ मह्यमित्यादिअस्यकर्मणःऋद्धिंभवंतोब्रुवं
तुइतित्रिः॥ ॐ ऋध्यतामितिप्रातिवचनांत्रिः ॥ ॐ श्रियेजातःश्रियऽआनिरी
यायःश्रियंवयोजरितृभ्योदधाति ॥ श्रियंवसानाअमृतत्वमायन्भवंतिस-

त्यासंमिथामितद्रौं ॥ श्रियएवैनंतच्छ्रियामादधातिसंततमृचावषट्कृत्यंसं-
तत्यैसंधीयतेप्रजयापशुभिर्यएवंवेद ॥ यस्मिन्ब्रम्हाभ्यजंयत्सर्वमेतत ॥ अ-
मुंचलोकमिदमुचसर्वं ॥ तन्नोनक्षत्रमभिजिद्विजित्यं ॥ श्रियंदधात्वहृणीय-
मानं ॥ अहेर्बुध्नियमंत्रंमेगोपाय ॥ यमृषयस्त्रयिविदाविदुः ॥ ऋचःसामानिय
जूंषि ॥ साहिश्रीरमृतासतां ॥ एतैर्मन्त्रैर्नीराजनंकारयंति ॥ मह्यामित्यादि
पूर्ववत् ॥ अमुककर्मणोंतेश्रीरस्त्वितित्रिर्वदेत् ॥ ॐ अस्तुश्रीरितित्रिर्विप्राः
॥ वर्षशतंपूर्णमस्तु ॥ गोत्राभिवृद्धिरस्तु ॥ प्रजापतिःप्रीयतां ॥ ॐ शुक्रेभि
रंगैरजआततन्वानक्रतुंपुनानःकविभिःपवित्रैः ॥ शोचिर्वसानःपर्यायुरपां-
श्रियोमिमीतेबृहतीरनूनाः ॥ तदप्येषःश्लोकोभिगीतोमरुतःपरिवेष्टारोमरु-
त्तस्यावसन्गृहे ॥ आविक्षितस्यकामप्रेर्विश्वेदेवाःसभासदइति ॥ ततउत्तर
कलशंदक्षिणहस्तेदक्षिणकलशंवामहस्तेगृहीत्वाताभ्यांधाराद्वयंसंततंपात्रे

निषिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ ॐ वास्तोष्पते प्रतिं जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भ-
वानः ॥ यत्त्वेमहे प्रतितन्नोंजुषस्व शंनोंभवद्विपदे शंचतुष्पदे ॥ वास्तोष्पते--
प्रतरंणोनएधिगयरुफानोगोभिरश्वेभिरिंदो ॥ अजरासस्तेसख्येस्यामपि--
तेवपुत्रान्प्रतिंनोजुषस्व ॥ वास्तोष्पतेशग्मयासंसदातेसक्षीमहिरण्वयागा
तुमत्या ॥ पाहिक्षेमउतयोगेवरंनोयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ अमीवहावा
स्तोष्पतेविश्वारूपाण्याविशन् ॥ सखासुशेवएधिनः ॥ शिवंशिवंशिवं ॥ त-
तःकर्तुर्वामतः पत्नीमुपवेश्यपात्रपातितजलेनपल्लवदूर्वाभिरुदङ्मुखास्तिष्ठं
तोविप्राअभिषिंचेयुः ॥ तत्रमन्त्राः ॥ समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृणांवसिष्ठआप
स्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्यमध्यात्पुनानायं
त्यनिविशमानाः ॥ इंद्रोयावज्रीवृषभोरराद ताआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ या-
आपोदिव्याउतवास्रवंतिखनित्रिमाउतवायाःस्वयंजाः ॥ समुद्रार्थायाःशुचं

यःपावकास्ताआपोंदेवीरिहमामवंतु ॥ यासांराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेअवपश्यंजनानां ॥ मधुश्चुतःशुचयोयाःपावकास्ताआपोंदेवीरिहमामवंतु ॥ यासुराजावरुणोयासुसोमोविश्वेदेवायासूर्जंमदंति ॥ वैश्वानरोयास्वग्निःप्रविष्टस्ताआपोंदेवीरिहमामवंतु ॥ त्रायंतामिहदेवास्त्रायंतांमरुतांगणः ॥ त्रायंतांविश्वाभूतानियथायमरपाअसत् ॥ आपइद्वाउभेषजीरापोअमीवचातनीः ॥ आपःसर्वस्यभेषजीस्तास्तेकृण्वंतुभेषजं ॥ हस्ताभ्यांदशशाखाभ्यांजिह्वावाचःपुरोगवी ॥ अनामयित्नुभ्यांत्वाताभ्यांत्वोपस्पृशामसि ॥ इमाआपःशिवतमाइमाःसर्वस्यभेषजीः ॥ इमाराष्ट्रस्यवर्धनीरिमाराष्ट्रभृतोमृताः ॥ याभिरिंद्रमभ्यषिंचत्प्रजापतिःसोमंराजानंवरुणंयमंमनुं ॥ ताभिरद्भिरभिषिंचामित्वामहंराज्ञांत्वमधिराजोभवेह ॥ महांतंत्वामहीनांसम्राजंचर्षणीनांदेवीजनित्र्यजीजनद्भद्राजनित्र्यजीजनत् ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवे--

श्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिं
चामि ॥ बलायश्रियैयशसेंनाद्याय ॥ इंद्रियंवाएतदस्मिन्लोकेयद्दधियद्दध्ना-
भिषिंचतींद्रयमेवास्मिंस्तद्दधातिरसोवाएषओषधिवनस्पतिषुयन्मधुयन्म-
ध्वाभिषिंचतिरसमेवास्मिंस्तद्दधातितेजोवाएतत्पशूनांयद्घृतंयद्घृतेनाभिषिं
चतितेजएवास्मिंस्तद्दधात्यमृतंवाएतदस्मिन्लोकेयदापोयदद्भिरभिषिंच--
त्यमृतत्वमेवास्मिंस्तद्दधातिसोभिषिक्तोभिषेक्त्रेब्राह्मणायहिरण्यंदद्यात्सह--
स्रंदद्यात्क्षेत्रंचतुष्पाद्दद्यादथाप्याहुरसंख्यातमेवापरिमितंदद्यादपरिमितो-
वैक्षत्रियोपरिमितस्यावरुध्याइत्यथास्मैसुराकंसंहस्तआदधातिस्वादिष्ठय-
मदिष्ठयापवस्वसोमधारया॥ इंद्रायपातवेसुतइतितांपिबेद्यदत्राशिष्टंरसिनः
सुतस्ययदिंद्रोअपिबच्छचीभिः ॥ इदंतदस्यमनसाशिवेनसोमंराजानमिहभ
क्षयामि ॥ अभित्वावृषभासुतेसुतंसृजामिपीतये ॥ तृंपाव्यश्नुहीमदामिति

योहवावसोमपीथःसुरायाप्रविष्टःसहैवैतेथैंद्रेणमहाभिषेकेणाभिषिक्तस्यक्ष-
त्रियस्यभक्षितोभवतिनसुरातांपीत्वाभिमंत्रयेतापामसोमंशंनोभवेतितद्य--
थैवादःप्रियःपुत्रःपितरंप्रियावाजायापतिंसुखंशिवमुपस्पृशत्याविस्त्रसएवं-
हैवैतेनैंद्रेणमहाभिषेकेणाभिषिक्तस्यक्षत्रियस्यसुरावासोमोवान्यद्वांनाद्यंसु-
खंशिवमुपस्पृशत्याविस्त्रसः ॥ (सुरास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥
वासुदेवोजगन्नाथस्तथासंकर्षणोविभु ॥ १ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चभवंतुवि-
जयायते ॥ आखंडलोग्निर्भगवान्यमोवैनिर्ऋतिस्तथा ॥ २ ॥ वरुणःपवन
श्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ॥ ब्रह्मणासहिताःसर्वेदिक्पालाःपांतुतेसदा ॥ ३
कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिश्रद्धाक्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिःकांति--
स्तुष्टिश्चमातरः ॥ ४ ॥ एतास्त्वामभिषिंचंतुदेवपत्न्यःसमागताः ॥ आदि-
त्यश्चंद्रमाभौमोबुधजीवसितार्कजाः ॥ ५ ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुःकेतु-

श्वतर्पिताः ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ६ ॥ ऋषयोमुनयोगावो
देवमातरएवच ॥ देवपत्न्योद्रुमानागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ ७॥ अस्त्राणि
सर्वशस्त्राणिराजानोवाहनानिच ॥ औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये
८ ॥ सरितःसागराःशैलास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ एतेत्वामभिषिंचंतुसर्वका
मार्थसिद्धये ॥ ९ ॥) तच्छंयोःशंयुर्विश्वेदेवाशक्करी ॥ अभिषेकेविनियो-
गः ॥ ॐ तच्छंयोरावृणीमहेगातुंयज्ञायगातुंयज्ञपतयेदैवीस्वस्तिरस्तुनः
स्वस्तिर्मानुषेभ्यः ॥ उर्ध्वंजिगातुमेषजंशन्नोअस्तुद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ ॐ
भूर्भुवःस्वः॥अमृताभिषेकोस्त्वितिवदेयुः॥ततआचारप्राप्तंवस्त्रादिदानंतत्प
रिधानंच ॥ एवंबह्वृचपरिशिष्टोक्तंशिष्टाचारप्राप्तंचैकीकृत्यपुण्याहवाचन-
मुक्तम्॥ इतिश्रीमद्विद्वन्मुकुटमाणिक्यश्रीरामेश्वरभट्टसुतनारायणविरचिते
प्रयोगरत्नेसर्वकर्मोपयोगीपुण्याहवाचनप्रयोगः ॥ अथलोकानुसारेणानुक-

ल्पपक्षमाश्रित्यांकुरार्पणप्रयोगः ॥ गर्भाधानादिनामकर्मांतकर्माणिहित्वा अन्नप्राशनादिविवाहांताऽपत्यसंस्कारेषुअन्येषुचनवागारप्रवेशादिशुभक-र्मसुसद्योंकुरार्पणंकुर्यात् ॥ तच्चैवं ॥ देशकालौस्मृत्वामुककर्मसाफल्यानिरंतर शुभत्वसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअंकुरार्पणंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ शुद्धभूमिंगोमयेनोपलिप्यरंगवल्ल्यादिभिरलंकृत्यतत्रसिताक्षतान्प्रकीर्यकिं चिद्गंभीरंनवंवेणुपात्रंसूत्रेणावेष्ट्यतदेवपालिकात्वेनसंस्थाप्यवल्मीकमृदंन्ह-दपंकंशुष्कगोमयचूर्णंचतत्रप्रक्षिप्यपालिकामूलेश्वेततंदुलैःपूरयित्वादूर्वा--कुराश्वत्थशिरिषबिल्वपत्राणामुपरिशुभेमुहूर्तेतद्वेणुपात्रंसंस्थाप्य तत्रसि-तरक्तहरिद्वर्णानिपुष्पाण्यवकीर्यमध्यादिपंचस्थानेषुपंचदेवताःपूजयेत् ॥ तत्रब्रह्मजज्ञानंनकुलोब्रह्मात्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मावाहनेविनियोगः ॥ ॐ ब्रह्म--जज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्न्यांउपमाअस्यवि-

ष्ठाःसुतश्चयोनिमसतश्चविवः ॥ अनेनपालिकामध्ये ॥ ॐ भूर्भुवःस्वब्रह्मणे
नमःब्रह्माणंआवायामि ॥ यतइंद्रेतिप्रगाथोभर्गइंद्रोबृहती ॥ इंद्रावाहनेवि-
नियोगः ॥ ॐ यतइंद्रभयामहेततोनोअभयंकृधि ॥ मघवंछग्धितवनन्नंऊ-
तिभिर्विद्विषोविमृधोजहि ॥ अनेनपूर्वभागे॥ॐभूर्भुवःस्वःइंद्रायनमःइंद्रंआ
वाहयामि ॥ नाकेसुपर्णभार्गवोवेनोयमस्त्रिष्टुप्॥ यमावाहनेविनियोगः ॥ ॐ
नाकेसुपर्णमुपयत्पतंतंहृदावेनंतोअभ्यचक्षतत्वा ॥ हिरण्यपक्षंवरुणस्यदू-
तंयमस्ययोनौशकुनंभुरण्युं ॥ अनेनदक्षिणे॥ ॐ भूर्भुवःस्वःयमायनमःयमं-
आवाहयामि ॥ तत्वायाम्यजीगर्तिःशुनःशेपोवरुणस्त्रिष्टुप्॥ वरुणावाहनेवि
नियोगः ॥ ॐतत्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥
अहेळमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमानआयुःप्रमोषीः ॥ अनेनपश्चिमे॥ॐ भूर्भु
वःस्वःवरुणायनमःवरुणंआवाहयामि॥सोमोधेनुंराहूगणोगोतमःसोमस्त्रि-

ष्टुप् ॥ सोमावाहनेविनियोगः ॥ ॐ सोमोधेनुंसोमोअर्वंतमाशुंसोमोवीरंकर्मण्यंददाति ॥ सादन्यंविदथ्यंसभेयंपितृश्रवणंयोददाशदस्मै ॥ अनेनोत्तरे ॥ ॐ भूर्भुवःस्वःसोमायनमःसोमंआवाहयामि ॥ ततःब्रह्मणेनमआसनमित्यादिक्रमेणषोडशोपचारैः पंचदेवतासम्यगभ्यर्च्यपालिकापश्चिमतःप्राङ्मुखस्तिष्ठन्नुपतिष्ठेत ॥ दिशांपतीन्नमस्यामिसर्वकामफलप्रदान् ॥ कुर्वंतुसफलंकर्मकुर्वंतुसततंशुभमिति ॥ ततःसिततंडुलांस्तोयेनप्रक्षाल्यप्राच्यादिचतुर्दिक्षुबीजप्रतिनिधित्वेनसमन्त्वंवापयेत् ॥ तत्रयतइंद्रेत्यादयश्चत्वारोमंत्राःप्रागुक्ताः ॥ इतिनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेसद्योंकुरार्पणप्रयोगः ॥ अथाभ्युदयिकश्राद्धविधिः ॥ तत्रगर्भाधानादिगर्भसंस्कारेषुजातकर्मादिष्वपत्यसंस्कारेषु-अग्न्याधानादिषुश्रौतकर्मसुश्रवणाकर्मादिषुवापीकूपतडागारामाद्युद्यापनादिषुदेवप्रतिष्ठायांवानप्रस्थाश्रमसंन्यासस्वीकारेतुलापुरुषादिमहादानादौ

नवग्रहप्रवेशेमहानाम्न्यादिवेदव्रतेषुराजाभिषेकशांतिकपौष्टिकेषुसर्वेषुउपा
कर्मोत्सर्जनयोरप्येकेनवीनयोर्वातयोरन्यत्राप्येवंविधेकार्यम्॥इदमाभ्युदयि
कश्राद्धंवक्ष्यमाणंचमातृकापूजनमेकस्यानेकसंस्कारेषुएककर्तृकेषुयुगपदुप
स्थितेषुसर्वादौसकृदेवतंत्रेणकार्यम्॥नतुसंस्कारमावृत्त्यायथादेवादकृतजा
तकर्मादिकस्योपनयनकालेजातकर्माद्यनुष्ठानेदेशांतरगतस्यमृतबुद्ध्याकृतौ
र्ध्वदेहिकस्यागतस्यपुनर्जातकर्मादिसंस्काराणांविहितानांयुगपदनुष्ठानेक-
र्मनाशाजलस्पृष्टादीनांप्रायश्चित्ततयापुनःसंस्काराणांयुगपदनुष्ठानेवा॥त
दुक्तंब्रह्मपुराणेः॥गणेशःक्रियमाणानांमातृभ्यःपूजनंसकृत्।सकृदेवभवेच्छ्रा
द्धमादौनपृथगादिष्विति॥तत्राभ्युदयिकश्राद्धेकर्तव्येमानुष्योदैव्यश्चद्विवि
धामातरआदौपूज्याः॥ तत्रमानुष्योमातरोष्टौ ॥ मातृपितामहीप्रपितामह्यो
मातामहीमातुःपितामहीमातुःप्रपितामहीतिषट्।पितृष्वसामातृष्वसाचेति-

॥ ब्रह्माण्याद्यास्तथासप्तदुर्गाक्षेत्रगणाधिपान् ॥ ब्रह्माण्याद्याः ॥ ब्राह्मीमाहे-
श्वरिचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ वाराहीचतथेंद्राणीचामुंडासप्तमातरः ॥ दु-
र्गाक्षेत्राधिपतिंगणाधिपतिंचपूजयेत् ॥ तथाकात्यायनः ॥ कुड्यलग्नावसो-
र्धाराःपंचधाराघृतेनतु ॥ कारयेत्सप्तवाधारानातिनीचानचोच्छ्रिताः ॥ गौ-
रीपद्माशचीमेधासावित्रीविजयाजया ॥ देवसेनास्वधास्वाहामातरोलोकमा
तरः ॥ धृतिःपुष्टिस्तथातुष्टिरात्मदेवतयासहेति ॥ आत्मदेवतात्मकुलदेवता
॥ आयुष्याणिचशांत्यर्थंजपेदत्रसमाहितः ॥ आयुष्याणिआनोभद्राइत्या-
दीनि ॥ ततोवृद्धिश्राद्धंनवदैवत्यंपार्वणत्रयात्मकं ॥ तत्रक्रममाहाश्वलायना-
चार्यः ॥ मातापितामहीचैवसंपूज्याप्रपितामही ॥ पित्रादयस्त्रयश्चैवमातुःपि
त्रादयस्त्रयः ॥ एतेनवार्चनीयास्युःपितरोभ्युदयेद्विजैरिति ॥ यत्तुवृद्धवसि-
ष्ठः ॥ नांदीमुखेविवाहेचप्रपितामहपूर्वकं ॥ नामसंकीर्तयेद्विद्वानन्यत्रपितृपू-

र्वकमिति ॥ स्मृत्यर्थसारश्च ॥ वृद्धमुख्यास्तुपितरोवृद्धिश्राद्धेषुभुंजतइति-
तच्छाखांतरविषयं ॥ आश्वलायनानांतु ॥ आनुलोम्येनमात्रादिक्रमेणैव ॥
आश्वलायनाचार्यवचनात् ॥ यत्तुब्रह्मपुराणे ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपि
तामहः ॥ त्रयोह्यश्रुमुखाह्येतेपितरःसंप्रकीर्तिताः ॥ तेभ्यःपूर्वेत्रयोयेतुतेतुनां
दीमुखाःस्मृताइतितन्महालयप्रकरणपठितप्रौष्ठपदपौर्णमासीनिमित्तक---
श्राद्धविषयंतत्प्रकरणपाठादित्येवंहेमाद्र्यादयऊचिरे ॥ इहचनांदीमुखसंज्ञ
कान्मात्रादीनुद्दिशेत् ॥ विष्णुपुराणे ॥ कन्याविवाहादीननुक्रम्यनांदीमुखा
न्पितृनादौतर्पयेत्प्रयतोगृहीत्युक्तेः ॥ ब्रह्मपुराणेच ॥ जन्माद्यनुक्रम्यपितृन्नां
दीमुखान्नामतर्पयेद्विधिपूर्वकामित्युक्तेः ॥ वृद्धपराशरेणतु ॥ देवानामपिनां-
दीमुखविशेषणमुक्तमत्रनांदीमुखेभ्योदेवेभ्यःप्रदक्षिणंकुशासनमिति ॥ वृद्धि
श्राद्धेचकालः ॥ कर्मांहात्पूर्वेद्युर्मातृपार्वणम् ॥ कर्माहेपितृपार्वणम् ॥ कर्मोत्त-

राहेमातामहपार्वणमिति ॥ अस्यासंभवेपूर्वेद्युरेवपूर्वाण्हेमातृपार्वणंमध्यान्हे
पैतृकंअपराण्हेमातामहानां ॥ अस्याप्यसंभवेआहवृद्धमनुः ॥ अलाभेश्राद्ध
कालानांनांदीश्राद्धत्रयंबुधः ॥ पूर्वेद्युरेवकुर्वीतपूर्वाण्हेमातृपूर्वकमिति ॥ इदं
चमहत्सुकर्मसु ॥ अल्पेषुतुकर्मस्वहएवश्राद्धं ॥ पुत्रजन्मनितुदिनेवारात्रौवा-
भुक्तवतोपवासिनावापुत्रजन्मानंतरमेवकार्यम् ॥ अत्रसंकल्पादौविशेषःसंग्र
हे॥शुभायप्रथमंतेनवृद्धौसंकल्पमाचरेत् ॥ नषष्ठ्यायदिवाकुर्यान्महादोषोभि
जायते ॥ अनस्मद्वृद्धशब्दानामरूपाणामगोत्रिणाम् ॥ अनाम्नांचातिलाद्यै-
श्चनांदीश्राद्धंचसव्यवत् ॥ कारिकाच ॥ संबंधनामरूपाणिवर्जयेदत्रकर्मणि॥
अत्रसत्यवसूविश्वेदेवौतत्स्थानेद्वौविप्रौमात्रादीनांचप्रत्येकंद्वौद्वौएवंविंश--
तिब्राह्मणाः ॥ यद्वामात्रादीनांत्रयाणांद्वौद्वौएवमष्टौ॥अत्रनापसव्यं॥तिलस्था
नेयवाएव ॥ स्वधास्थानेस्वाहाशब्दःसव्यजानुनिपातनाभावः ॥ नाम्नान्न-

दानं ॥ प्राङ्मुखएवकुर्यात्॥प्रदक्षिणमुपचारोऋजुदर्भैः क्रियेत्यादयोविशेषा
ग्रंथांतरतोज्ञेयाः ॥ पिंडदानेकुलदेशाचारतोव्यवस्था ॥ भविष्यपुराणे ॥ पिंड
निर्वपणंकुर्यान्नवाकुर्यान्नराधिप ॥ वृद्धिश्राद्धेमहाबाहोकुलधर्मानवेक्ष्यतु ॥ पिं
डदानपक्षेविशेषोवसिष्ठेनोक्तः ॥ दधिकर्कंधुसंमिश्रान्पिंडान्दद्याद्यथाक्रम
म्॥कर्कंधुर्बदरीफलं॥तथाएकैकस्मैपिंडद्वयंदेयं॥एकंनाम्नापरंतूष्णींदद्यात्पिं
डद्वयंबुधइतिचतुर्विंशतिमतात् ॥ अन्येचबहवोविशेषाग्रंथांतरतोज्ञेयाः॥दा
क्षिणात्यानांविस्तृतवृद्धिश्राद्धाचाराभावान्नेहोच्यंते॥ अथाभ्युदयिकेकर्तृनि
र्णयःसायणीये॥नांदीश्राद्धंपिताकुर्यादाद्येपाणिग्रहेपुनः ॥ अतऊर्ध्वंप्रकुर्वीत
स्वयमेवतुनांदिकम् ॥ द्वितीयपाणिग्रहादौवरएवकुर्यादित्यर्थः॥कात्यायनः॥
स्वपितृभ्यःपितादद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु॥पिंडानोद्वाहनात्तेषांतस्याभावेतुत
त्क्रमात् ॥ तेषांसुतानामोद्वहनात्प्रथमविवाहपर्यंतंपितास्वपितृभ्यःपिंडान्त-

दुपलक्षितंवृद्धिश्राद्धंकुर्यात् ॥ तस्यपितुरभावेतुतस्यसंस्कार्यस्यपितॄणांयः
क्रमस्तेनक्रमेणपितृव्याचार्यमातुलादिःश्राद्धंदद्यान्नस्वपितृभ्यइतिहेमाद्रि-
णाव्याख्यातम् ॥ जीवत्पितृकस्तु ॥ पितुर्मात्रादिभ्योवृद्धिश्राद्धंकुर्यात् ॥ वृद्धौ
तीर्थेचसंन्यस्तेतातेचपतितेसति ॥ येभ्यएवपितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स्वयंसुतः
॥ एतत्साग्निकविषयमित्येके ॥ विष्णुः ॥ पितरिजीवतियःश्राद्धंकुर्यात्सये-
षांपिताकुर्यात्तेषांकुर्यात्पितरिपितामहेचयेषांपितामहः पितरिपितामहेप्रपि-
तामहेचनैवदद्यादिति ॥ आश्वलायनगृह्यपरिशिष्टेतु ॥ जीवत्पितासुतसं-
स्कारेषुमातृमातामहयोःकुर्यात्तस्यांजीवत्यांमातामहस्यैवकुर्यादिति ॥ अ-
थास्याशिष्टप्रचुराचारपरिगृहीतःसांकल्पविधिनाप्रयोगः ॥ उपनयनादिम
हत्सुकर्मसुपूर्वेद्युर्जातकर्माद्यल्पकर्मसुतदहरेवनांदीश्राद्धंकुर्यात् ॥ तत्रादौ-
कर्ताकृतमांगालिकस्नानोधौतवासाः कृतस्वस्त्ययनोनांदीश्राद्धपूर्वांगंमातृ-

कापूजनंकुर्यात् ॥ तच्चेत्थं ॥ गोमयोपलिप्ते रंगवल्ल्यादिभिरलंकृते श्राद्धस्थ-
लेप्रतिमास्वक्षतपुंजेषुद्विजातिषुवायथाला भंसंकल्पपूर्वकंमातृपितामहीप्र--
पितामहीमातामहीमातृपितामहीमातृप्रपितामहीपितृष्वसृमातृष्वस्राख्या
अष्टौमानुषमातॄर्यथासंभवंयद्वापूर्वोक्ताविनायकाद्यागौर्यादिषोडशमातॄःब्रा-
म्ह्यादिसप्तमातॄःदुर्गांक्षेत्रपालंगणाधिपंचप्रत्येकंकांडानुसमयेनपदार्थानु--
समयेनवाप्रणवादिनामोंतनाममंत्रैरावाहनादिभिरभ्यर्चयेत् ॥ यद्वा ॥ ॐगौ
र्यादिषोडशमातृभ्योनमः ॥ ब्राम्ह्यादिसप्तमातृभ्योनमइतिसंक्षेपेणसमुदित
रूपेणार्चयेत् ॥ ततआनोभद्राइत्यादिशतंजीवइत्यादिचसूक्तंपठित्वानांदी-
श्राद्धसंकल्पंकुर्यात् ॥ तत्रोपवीतीप्राङ्मुखस्तिथ्यादिसंकीर्त्य सत्यवसुसंज्ञ-
काविश्वेदेवाःनांदीमुखाः ॥ मातृपितामहीप्रपितामह्यः अमुकगोत्राः नांदी-
मुख्यः ॥ पितृपितामहप्रपितामहा अमुकगोत्राः नांदीमुखाः ॥ मातामहमा-

तुः पितामहमातुः प्रपितामह्या अमुकगोत्राः सपत्नीकाः नांदीमुखाः ॥ एता-
नुद्दिश्यसांकल्पविधानेननांदीश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्प्यलक्षणलक्षितान्विं-
शतिसंख्याकानष्टसंख्याकान्वाब्राह्मणान्पूर्वेद्युःसद्योवादैवपूर्वकंनिमंत्र्यकृ-
ताभ्यंगस्नानान्पूर्वाण्हेपरिचारकैराकार्यसंबुद्ध्योक्त्यातेषांपादान्प्रक्षाल्यप्राङ्
मुखानुपवेश्यषष्ठीविभक्त्योक्त्याऋजुदर्भयुग्मान्यासनंप्रदायापः प्रदायक्ष-
णंदत्वाद्वितीययामंत्रकमावाह्यगंधशुक्लमाल्यधूपदीपाच्छादनाभरणानिप्र-
थमयाद्विर्द्विर्दत्वामधुरद्रव्यसहितमनम्लमन्नंपरिविष्य॥पृथिवीतेपात्रंद्यौर-
पिधानंब्राह्मणस्त्वामुखेमृतंजुहोमि ब्राह्मणानांत्वाविद्यावतांप्राणापानयो-
र्जुहोम्यक्षितमसिमैषांक्षेष्टाऽअमुत्रामुष्मिन्लोके ॥ इत्याद्युक्त्वाचतुर्थ्योक्त्या
स्वाहाहव्यंनममेतिसर्वत्रत्यक्त्वातृप्तेषूपास्मैगायतेतिपंचानांकाश्यपोसितः-
सोमोगायत्री ॥ जमेविनियोगः ॥ ॐउपास्मैगायतानरः पवमानायेंदवे ॥ अ-

भिदेवांइयक्षते ॥ अभितेमधुनापयोथर्वाणोआशिश्रयुः ॥ देवंदेवायदेवयु ॥
सनःपवस्वशंगवेशंजनायशमर्वते ॥ शंराजन्नोषधीभ्यः ॥ बभ्रवेनुस्वतवसे-
रुणायदिविस्पृशे ॥ सोमायगाथमर्चत ॥ हस्तच्युतेभिरद्रिभिःसुतंसोमंपु-
नीतन ॥ मधावाधावतामधु ॥ एताःपंचर्चःश्रावयित्वातैरुत्तरापोशनादौकृ-
तेहस्तशुद्ध्यादिकंकृत्वाद्राक्षामलकेतन्निष्क्रयंवादक्षिणांदत्वा ॥ मातापिता-
महीचैवतथैवप्रपितामही ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ माताम-
हस्तत्पिताचप्रमातामहकादयः ॥ एतेभवंतुसुप्रीताःप्रयच्छंतुचमंगलमि-
त्युक्त्वाकृतांजलिः संप्रार्थ्यप्रणिपत्यब्राह्मणान्विसृज्याचम्यगौर्यादीर्विस-
र्जयेत् ॥ अथेतोपिसंक्षिप्तःशिष्टैःक्रियमाणोवृद्धिश्राद्धप्रयोगः ॥ पूर्ववद्गौर्या-
दीनांब्राम्ह्यादीनांचपूजांकृत्वासदूर्वांकुरानक्षताञ्जलंचादाय ॥ सत्यवसुसं-
ज्ञकाविश्वेदेवानांदीमुखाःभूर्भुवःस्वःइदंवःपाद्यंस्वाहानमइयंचवृद्धिः ॥ मा-

तृपितामहीप्रपितामह्यः नांदीमुख्यः भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं स्वा० ॥ पितृपिता
महप्रपितामहाः नांदीमुखाः भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यं स्वा० ॥ मातामहमातुः पि-
तामहमातुः प्रपितामहाः नांदीमुखाः सपत्नीकाः भूर्भुवः स्वः इदं वः पाद्यमित्यु-
क्त्वा सर्वत्र पात्रे सदूर्वाक्षतजलं क्षिपेत् ॥ एवमेव पुनः सत्यादीन्विश्वान्देवान्मा-
त्रादीः पित्रादीन्मातामहादींश्च त्रीन्संबुध्योक्त्वा पूर्ववद्व्याहृतिभिरिदमासनगं-
धाद्युपचारकल्पनं स्वाहा न मम इयं च वृद्धिरिति दूर्वाक्षतगंधपुष्पजलानि प्रत्ये-
कं पात्रे निक्षिपेत् ॥ ततो विनायकाद्याः गौर्यादि षोडशमातरो ब्राम्ह्यादिसप्तमा-
तरश्च भूर्भुवः स्वः इदं दास्यमानं वा युग्मब्राह्मणभोजनपर्याप्तमन्नं यथाशक्ति-
सोपस्करं अमृतरूपेण स्वाहा न मम इयं च वृद्धिरिति दूर्वादीनि क्षिपेत् ॥ एवं विश्वे-
भ्यो देवेभ्यो मात्रादिभ्यः पित्रादिभ्यो मातामहादिभ्यः सपत्नीकेभ्यः संबुध्या-
दद्यात् ॥ अन्नासंभवे अन्नपदस्थाने इदं दास्यमानं वा सोपस्करमामममिति वदे-

त् ॥ तत्रचतुर्गुणांद्विगुणंसमंवाशक्त्यासंकल्पयेत् ॥ आमासंभवेपियुग्मब्रा-
ह्मणभोजनपर्याप्ताष्टगुणंचतुर्गुणंद्विगुणंसमंवाहिरण्यंहिरण्यप्रतिनिधिभूतं-
द्रव्यंवेतिवदन्शक्त्यासंकल्पयेत् ॥ एवंदशभ्यःसंकल्पयेत् ॥ ततःपूर्ववत्उपा
स्मैइत्यादिपंचर्चःश्रावयित्वाकृतस्यवृद्धिश्राद्धस्यसंपूर्णतासिद्ध्येद्राक्षामल-
केतत्प्रतिनिधित्वेनद्रव्यंवादक्षिणांसंप्रददेनममेत्युक्त्वाप्रजापतेनत्वदिति--
मंत्रंजप्त्वा॥ॐप्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव॥यत्कामा-
स्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणां ॥ अनेननांदीश्राद्धेननांदीमुख-
देवताःप्रीयंतांवृद्धिरस्तु ॥ मातापितामहीचैवेतिउक्तश्लोकद्वयंजपेत् ॥ ततः
आचारतःकिंचित्द्रव्यंइळामग्नइतिमंत्रंजपन्संकल्पमात्रेणसंघट्टनेनशब्दं-
कुर्यादिति॥ ॐ इळामग्नेपुरुदंसंसनिंगोःशश्वत्तमंहवमानायसाध॥स्यान्नःसू-
नुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिभूत्वस्मे॥ततोमातृकाविसर्जयेत् ॥ जीवन्मा

तृकस्यनमातृपार्वणम् ॥ जीवन्मातामहस्यनमातामहपार्वणम् ॥ द्वारलोपात् ॥ जीवत्पितृकस्तुयेभ्यःपितादद्यात्तेभ्योदद्यादित्युक्तमेव ॥ इतिश्रीरामेश्वर भट्टसुतश्रीनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेवृद्धिश्राद्धप्रयोगोनिर्णयसहितः॥

॥ अथकौतुकबंधप्रयोगः ॥ सचप्रचुराचाराभावात्संक्षेपतःसूक्तादिमात्रंगृहीत्वालिख्यते ॥ अत्रशौनकः ॥ अथकौतुकबंधस्यप्रयोगोत्रनिगद्यते ॥ विवाहादिशुभेकार्येरात्र्यांवापिदिवातथा ॥ सांकुरेपालिकायुक्तेस्थंडिलेव्रीहिपूरिते ॥ सहाक्षतेनकांस्येनसोदकुंभंनिधायच ॥ आचार्योदर्भमयकूर्चेउदकुंभंनिधायसाक्षतकांस्यपात्रेपंचगुणीकृतंकार्पाससूत्रंनिधायतत्समीपेप्राङ्मुखंयजमानमुपवेश्यसकुशहस्तैःसहकुंभोदकेनतत्सूत्रंमंत्रैरभिषिंचेत् ॥ तेचमंत्राः ॥ तत्सवितुर्विश्वामित्रःसविता गायत्रीअभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ अग्निमीळेम

धुच्छंदाअग्निर्गायत्री ॥ सूत्रप्रोक्षणेविनियोगः ॥ ॐ अग्निमीळेपुरोहितंयज्ञ
स्यदेवमृत्विजं ॥ होतारंरत्नधातमं ॥ एवमुत्तरत्र ॥ ॐ इषेत्वोर्जेत्वावायवं-
स्थोपायवस्थदेवोवःसविताप्रार्पयतुश्रेष्ठतमायकर्मणे ॥ ॐ अग्नआयाहिवी
तयेगृणानोहव्यदातये ॥ निहोतासत्सिबर्हिषि ॥ ॐ शन्नोदेवीरभिष्टयआ-
पोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यसूक्तस्यांब-
रीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्री ॥ पंचमीवर्धमाना ॥ सप्तमीप्रतिष्ठा ॥ अंत्येद्वे-
अनुष्टुभौ॥ अभिषेकेविनियोगः॥ ॐ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानऽऊर्जेदधातन
॥ महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः ॥ उशतीरिव-
मातरः ॥ तस्माअरंगमामवोयस्यक्षयायजिन्वथ ॥ आपोजनयथाचनः ॥
शन्नोदेवीरभिष्टयऽआपोभवंतुपीतये ॥ शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ ईशानावार्या-
णांक्षयंतीश्चर्षणीनां ॥ अपोयाचामिभेषजं ॥ अप्सुमेसोमोअब्रवीदंतर्वि-

श्वानिभेषजा ॥ अग्निंचविश्वशंभुवं ॥ आपःपृणीतभेषजंवरूथंतन्वे ममं ॥ ज्योक्सूर्यंदृशे ॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि ॥ यद्वाहमभिदुद्रोहय द्वाशेपउतानृतं ॥ आपोअद्यान्वचारिषंरसेनसमगस्महि ॥ पयस्वानग्नऽआ गहितंमासंसृजवर्चसा ॥ एतोन्विंद्रमांगिरसस्तिरश्चीरिंद्रोनुष्टुप् ॥ अभि- षेकेविनियोगः ॥ ॐ एतोन्विंद्रंस्तवामशुद्धंशुद्धेनसाम्ना ॥ शुद्धैरुक्थैर्वा- वृध्वांसंशुद्धआशीर्वान्ममत्तु ॥ ऋतंचेतितृचस्याघमर्षणोभाववृतोनुष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ऋतंचसत्यंचाभीद्धात्तपसोध्यजायत ॥ ततोरा- त्र्यजायततततःसमुद्रोऽअर्णवः ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोऽअजायत ॥ अ होरात्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशी ॥ सूर्याचंद्रमसौधातायथापूर्वमकल्प यत् ॥ दिवंचपृथिवींचांतरिक्षमथोस्वः ॥ प्रशर्धायश्यावाश्वोमरुतोजगती ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ प्रशर्धायमारुतायस्वभानवइमांवाचमनजापर्वत

च्युतें ॥ घर्मस्तुभेंदिव आपृष्ठयज्वंनेद्युम्नश्रवसेमाहिंनृम्णमर्चत ॥ स्वस्ति-
नोमिमीतांस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ स्वस्ति
नोमिमीतामश्विनाभगंस्वस्तिदेव्यदितिरनर्वणः ॥ स्वस्तिपूषाअसुरोदधा-
तुनःस्वस्तिद्यावापृथिवीसुचेतुना ॥ स्वादिष्ठयेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुच्छं-
दाःपवमानःसोमोगायत्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ स्वादिष्ठयामदिष्ठयाप
वस्वसोमधारया ॥ इंद्रायपातवेसुतः ॥ रक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिमयो-
हतं ॥ द्रुणासधस्थमासदत् ॥ वरिवोधातमोभवमंहिष्ठोवृत्रहंतमः ॥ पर्षि-
राधोमघोनां ॥ अभ्यर्षमहानांदेवानांवीतिमंधसा ॥ अभिवाजमुतश्रवः ॥
त्वामच्छाचरामसितदिदर्थंदिवेदिवे ॥ इंदोत्वेनआशसः ॥ पुनातितेपरिस्रुतं
सोमंसूर्यस्यदुहिता ॥ वारेणशश्वंतातना ॥ तमीमण्वीःसमर्यआगृभ्णंतियो-
षणोदश ॥ स्वसारःपार्येदिवि ॥ तमींहिन्वंत्यग्रुवोधमंतिबाकुरंदृतिं ॥ त्रि-

धातुवारणंमधु ॥ अभि ३ ममश्वाउतश्रीणांतिंधेनवःशिशुं ॥ सोममिंद्रायपा
तवे ॥ अस्येदिंद्रोमदेष्वाविश्वावृत्राणिजिघ्नते ॥ शूरोमघाचमंहते ॥ रक्षोह-
णमितिपंचविंशत्यृचस्यसुक्तस्यभारद्वाजःपायूरक्षोहाग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अंत्या-
श्चतस्रोऽनुष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ रक्षोहणंवाजिनमाजिंघर्मिमि-
त्रंप्रथिष्ठमुपयामिशर्मं ॥ शिशानोअग्निःक्रतुभिःसमिद्धःसनोदिवासरिषः
पातुनक्तं ॥ अयोदंष्ट्रोअर्चिषायातुधानानुपस्पृशजातवेदःसमिद्धः ॥ आ-
जिह्वयामूरदेवान्रभस्वक्रव्यादोवृक्त्व्यपिधत्स्वासन् ॥ उभोभयाविन्नुपधे-
हिदंष्ट्राहिंस्रः शिशानोवरंपरंच ॥ उतांतरिक्षेपरियाहिराजन्जंभैःसंधेह्य-
भियातुधानान् ॥ यज्ञैःरिषूःसंनममानोअग्नेवाचाशल्याऽअशनिभिर्दिहा
नः ॥ ताभिर्विध्यहृदयेयातुधानान्प्रतीचोबाहून्प्रतिभंग्ध्येषां ॥ अग्नेत्वचंया-
तुधानस्यभिंधिहिंस्राशनिर्हरसाहंत्वेनं ॥ प्रपर्वाणिजातवेदःशृणीहिक्रव्या-

त्क्रं विष्णुर्विंचिनोतुवृक्णं ॥ यत्रेदानींपश्यसिजातवेदस्तिष्ठंतमग्नउतवाच-
रंतं ॥ यद्वांतरिक्षेपथिभिःपतंतंतमस्तांविध्यशर्वाशिशानः ॥ उतालब्धंस्पृ
णुहिजातवेदआलेभानावृष्टिभिर्यातुधानात् ॥ अग्नेपूर्वोनिर्जहिशोशुचान--
आमादःक्ष्विंकास्तमदंत्वेनीः ॥ इहप्रब्रूहीयतमःसोअग्नेयोयातुधानोयइदं-
कृणोति ॥ तमारभस्वसमिधायविष्ठनृचक्षसश्चक्षुषेरंधयैनं ॥ तीक्ष्णेनाग्नेच-
क्षुषारक्षयज्ञंप्रांचंवसुभ्यःप्रणयप्रचेतः॥हिंस्रंरक्षांस्यभिशोशुचानंमात्वादभ
न्यातुधानांनृचक्षः ॥ नृचक्षारक्षःपरिपश्यविक्षुतस्यत्रीणिप्रतिंशृणीह्यग्रा ॥
तस्याग्नेपृष्टीर्हरसाशृणीहित्रेधामूलंयातुधानस्यवृश्च ॥ त्रिर्यातुधानःप्रसितिं
तएत्वृतंयोअग्नेअनृतेनहंति ॥ तमर्चिषास्फूर्जयंजातवेदःसमक्षमेनंगृणतेनि
वृङ्धि ॥ तदग्नेचक्षुःप्रतिधेहिरेभेशफारुजंयेनपश्यसियातुधानं ॥ अथर्ववं--
ज्ज्योतिषादैव्येनसत्यंधूर्वंतमचितंन्योष ॥ यदग्नेअद्यमिथुनाशपातोयद्वाच-

प्र० २६

स्तृष्टं जनयंतरेभाः ॥ मन्योर्मनसःशरव्या ३ जायतेयातयाविध्यहृदयेयातु-
धानान् ॥ पराश्रृणीहितपसायातुधानान्पराग्नेरक्षोहरसाश्रृणीहि ॥ पराचिं-
षामूरदेवान्श्छृणीहिपरासुतृपोअभिभोशुचानः ॥ पराद्यदेवावृजिनंश्रृणंतु-
प्रत्यगेनंशपथायंतुतृष्टाः ॥ वाचास्तेनंशरवऋछंतुमर्मन्विश्वस्यैतुप्रासितिं--
यातुधानः ॥ यःपौरुषेयेणक्रविषासमङ्क्तेयोअश्व्येनपशुनायातुधानः ॥ योऽ
अघ्न्यायाभरतिक्षीरमग्नेतेषांशीर्षाणिहरसापिवृश्च ॥ संवत्सरीणंपयउस्त्रि-
यायाःस्तस्यमाशीद्यातुधानोनृचक्षः ॥ पीयूषमग्नेयतमस्तितृप्सात्तंप्रत्यंच-
मर्चिषाविध्यमर्मन् ॥ विषंगवांयातुधानाःपिबंत्वावृश्च्यंतामदितयेदुरेवाः ॥
परैनांदेवःसवितादंदातुपराभागमोषधीनांजयंतां ॥ सनादग्नेमृणसियातु-
धानान्नत्वारक्षांसिपृतनासुजिग्युः ॥ अनुदहसहमूरान्क्रव्यादोमातेहेत्यामुं-
क्षतदैव्यायाः ॥ त्वंनोअग्नेअधरादुदक्तत्वंपश्चादुतरक्षापुरस्तात् ॥ प्रतितेते

कौ० २६

अजरासस्तपिष्ठाअघशंसंशोशुचतोदहंतु ॥ पश्चात्पुरस्तादधरादुदक्तात्क-
विःकाव्येनपरिपाहिराजन् ॥ सखेसखायमजरोजरिम्णेग्नेमर्ताअमर्त्यस्त्वं--
नः ॥ परित्वाग्नेपुरंवयंविप्रंसहस्यधीमहि ॥ धृषद्वर्णंदिवेदिवेहंतारंभंगुराव
तां ॥ विषेणभंगुरावतःप्रतिष्मरक्षसोदह ॥ अग्नेतिग्मेनशोचिषातपुरग्रा--
भिर्ऋष्टिभिः ॥ प्रत्यग्नेमिथुनादहयातुधानाकिमीदिना ॥ संत्वाशिशामिजा
गृह्यदब्धंविप्रमन्मभिः ॥ प्रत्यग्नेहरसाहरःशृणीहिविश्वतःप्रति ॥ यातुधान
स्यरक्षसोबलंविरुजवीर्यं ॥ रात्रीव्यख्यदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्य ॥ सौभरःकुशि-
कोरात्रिर्वाभारद्वाजीरात्रिर्गायत्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ रात्रीव्यख्य
दायतीपुरुत्रादेव्या१क्षभिः ॥ विश्वाऽअधिश्रियोधित ॥ ओर्वप्राऽअमर्त्या
निवतोदेव्यु१द्वतः ॥ ज्योतिषाबाधतेतमः ॥ निरुस्वसारमस्कृतोषसंदेव्या
यती ॥ अपेदुहासतेतमः ॥ सानोऽअद्ययस्यावयंनितेयामंन्नविक्ष्महि ॥ वृ-

क्षेनवंसतिंवयः ॥ निग्रामासोऽअविक्षतनिपद्धंतोनिपक्षिणः ॥ निश्येनासं-
श्चिदर्थिनः ॥ यावयावृक्यां१ वृकंयवयस्तेनमूर्म्यै ॥ अथानःसुतराभव ॥उपं
मापेपिशत्तमःकृष्णंव्यक्तमास्थित ॥ उषऽऋणेवयातय ॥ उपंतेगाऽइवाकरं
वृणीष्वदुहितर्दिवः ॥ रात्रिस्तोमंनजिग्युषे ॥ कृणुष्वेतिपंचदशर्चस्यसूक्त
स्यवामदेवोग्नीरक्षोहात्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ कृणुष्वपाजःप्र-
सितिंनपृथ्वींयाहिराजेवामंवाँ२इभेन ॥ तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोस्तासिवि
ध्यरक्षसस्तपिष्ठैः ॥ तवभ्रमासआशुयापतंत्यनुस्पृशधृषताशोशुचानः ॥
तपूंष्यग्नेजुव्हापतंगानसंदितोविसृजविष्वगुल्काः ॥ प्रतिस्पशोविसृजतू-
र्णितमोभवापायुर्विशोअस्याअदब्धः ॥ योनोदूरेअघशंसोयोअंत्यग्नेमाकिं-
ष्टेव्यथिरादधर्षीत् ॥ उदग्नेतिष्ठप्रत्यातनुष्वन्यां१मित्राँ२ओषधात्तिग्महेते॥
योनोऽअरातिंसमिधानचक्रेनीचातंधक्ष्यतसंनशुष्कं ॥ ऊर्ध्वोभवप्रतिंवि--

ध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्वदैव्यान्यग्ने ॥ अवस्थिरातनुहियातुजूनांजामिमजा
मिंप्रमृणीहिशत्रून् ॥ सतेजानातिसुमतिंयविष्ठयईवतेब्रह्मणेगातुमैरत् ॥
विश्वान्यस्मैसुदिनानिरायोद्युम्नान्यर्योविदुरोऽअभिद्यौत् ॥ सेदग्नेअस्तुसु-
भगःसुदानुर्यस्त्वानित्येनहविषायउक्थैः ॥ पिप्रीषतिस्वआयुषिदुरोणेवि-
श्वेदस्मैसुदिनासासदिष्टिः ॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरता
मियंगीः ॥ स्वश्वास्त्वासुरथामर्जयेमास्मेक्षत्राणिधारयेनुद्यून् ॥ इहत्वा-
भूर्याचरेदुपत्मंदोषावस्तर्दीदिवांसमनुद्यून् ॥ क्रीळंतस्त्वासुमनसःसपेमा-
भिद्युम्नातस्थिवांसोजनानां ॥ यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्योअग्नउपयातिवसुमता
रथेन ॥ तस्यत्राताभवसितस्यसखायस्तआतिथ्यमानुषग्जुजोषत् ॥ म-
होरुजामिबंधुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय ॥ त्वंनोअस्यवचस-
श्चिकिद्धिहोतर्यविष्ठसुक्रतोदमूनाः ॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाऽअतंद्रा-

सोवृकाअश्रमिष्ठाः ॥ तेपायवःसुध्यैंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमूर ॥ येपायवो
मामतेयंतेऽअग्नेपश्यंतोअंधंदुरितादरक्षन् ॥ ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादि-
प्संतइद्रिपवोनाहदेभुः ॥ त्वयावयंसधन्यं१स्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजा
न् ॥ उभाशंसासूदयसत्यतातेनुष्टुयाकृणुह्यह्याण ॥ अयातेऽअग्नेसमि-
धाविधेमप्रतिस्तोमंशस्यमानंगृभाय ॥ दहाशसोरक्षसःपाह्य१स्मांद्रुहोनि
दोमित्रमहोअवद्यात् ॥ तरत्समंदीतिचतुर्णांअवत्सारःपवमानःसोमोगाय-
त्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ तरत्समंदीधावतिधारासुतस्यांधसः ॥ त
रत्समंदीधावति ॥ उस्रावेदवसुनांमर्तस्यदेव्यवसः ॥ तरत्समंदीधावति॥
ध्यस्रयोःपुरुषंत्योरासहस्राणिदद्महे ॥ तरत्समं० ॥ आययोस्त्रिंशतंतनासु
हस्राणिचदद्महे ॥ तरत्समंदीधावति ॥ सहस्रशीर्षेतिषोडशर्चस्यसूक्तस्य
नारायणःपुरुषोनुष्टुबंत्यात्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ सहस्रशीर्षा-

पुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥ पुरु--
षएवेदंसर्वंयद्भूतंयच्चभव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ ए--
तावानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः ॥ पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृ-
तंदिवि ॥ त्रिपादूर्ध्वउदैत्पुरुषःपादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततोविष्वङ्व्यक्राम-
त्साशनानशनेअभि ॥ तस्माद्विराळजायतविराजोअधिपूरुषः ॥ सजातो-
अत्यरिच्यतपश्चाद्भूमिमथोपुरः ॥ यत्पुरुषेणहविषादेवायज्ञमतन्वत ॥ वसं
तोअस्यासीदाज्यंग्रीष्मइध्मःशरद्धविः ॥ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषंजातम-
ग्रतः ॥ तेनदेवाअयजंतसाध्याऋषयश्चये ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतंपृष-
दाज्यं ॥ पशूंतांश्चक्रेवायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्चये ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत-
ऋचःसामानिजज्ञिरे ॥ छंदांसिजज्ञिरेतस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ तस्मा-
दश्वाअजायंतयेकेचोभयादतः ॥ गावोहजज्ञिरेतस्मात्तस्माज्जाताअजाव-

यः ॥ यत्पुरुषंव्यदधुःकतिधाव्यंकल्पयन् ॥ मुखंकिमस्यकौबाहूकाऊरूपा-
दाउच्येते ॥ ब्राम्हणोस्यमुखमासीद्बाहूराजन्यःकृतः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यः
पद्भ्यांशूद्रोअजायत ॥ चंद्रमामनसोजातःश्चक्षोःसूर्योऽअजायत ॥ मुखादिं-
द्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुरजायत ॥ नाभ्याआसीदंतरीक्षंशीर्णोद्यौःसमवर्तत-
॥ पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात्तथालोकांअकल्पयन् ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःस
प्तसमिधःकृताः ॥ देवायद्यज्ञंतन्वानाअबध्नन्पुरुषंपशुं ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंत-
देवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याः
संतिदेवाः ॥ विष्णोर्नुकमितिषड्ऋचस्यऔचथ्योदीर्घतमाविष्णुस्त्रिष्टुप् ॥
अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिविममेरजां
सि ॥ योअस्कभायदुत्तरंसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ प्रतद्विष्णुस्त--
वतेवीर्येणमृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः॥यस्योरुषुत्रिषुविक्रमणेष्वधिक्षियंति

भुवनानिविश्वा ॥ प्रविष्णवेशूषमेंतुमन्मंगिरिक्षितंऽउरुगायायवृष्णे ॥ य-
इदंदीर्घंप्रयतंसधस्थमेकोंविममेत्रिभिरित्पदेभिः ॥ यस्यत्रीपूर्णामधुनापदा
न्यक्षीयमाणास्वधयामदंति ॥ यउत्रिधातुपृथिवीमुतद्यामेकोंदाधारभुवना-
निविश्वा ॥ तदस्यप्रियमभिपाथोंऽअश्यांनरोयत्रदेवयवोमदंति ॥ उरुक्रम
स्यसहिबंधुरित्थाविष्णोःपदेपरमेमध्वउत्सः ॥ तावांवास्तून्युश्मसिगमध्यै
यत्रगावोभूरिश्रृंगाऽअयासः ॥ अत्राहतदुरुगायस्यवृष्णःपरमंपदमवभाति
भूरिं ॥ १ ॥ अतोदेवाइतिषड्ऋचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिर्विष्णुर्गाय-
त्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐअतोदेवाऽअवंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥
पृथिव्याःसप्तधामभिः ॥इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूळ्हमस्यपां
सुरे ॥ त्रीणिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाऽअदाभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयंन् ॥
विष्णोःकर्माणिपश्यतयतोव्रतानिपस्पशे ॥ इंद्रस्ययुज्यःसखा ॥ तद्विष्णोः

परमंपदंसदापश्यंतिसूरयः ॥दिवीवचक्षुराततं ॥ तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवां
सःसमिंधते ॥ विष्णोर्यत्परमंपदं ॥ परोमात्रयेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्राव-
रुणिर्वसिष्ठोविष्णुस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ परोमात्रयातन्वावृ-
धाननतेमहित्वमन्वश्नुवंति ॥ उभेतेविद्मरजसीपृथिव्याविष्णोदेवत्वंपरम-
स्यवित्से ॥ नतेविष्णोजायमानोनजातोदेवमहिम्नःपरमंतमाप ॥ उदस्तभ्ना
नाकमृष्वंबृहंतंदाधर्थप्राचींककुभंपृथिव्याः ॥ इरावतीधेनुमतीहिभूतंसूयव
सिनीमनुषेदशस्या ॥ व्यस्तभ्नारोदसीविष्णवेतेदाधर्थपृथिवीमभितोमयू
खैः ॥उरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकंजनयंतासूर्यमुषासमग्निं॥ दासस्यचिद्वृषशिप्र
स्यमायाजघ्नथुर्नरापृतनाज्येषु ॥ इंद्राविष्णूदृंहिताःशंबरस्यनवपुरोनवतिं--
चश्नथिष्टं ॥ शतंवर्चिनःसहस्रंचसाकंहथोऽअप्रत्यसुरस्यवीरान् ॥ इयंमनी
षाबृहतीबृहंतोरुक्रमातवसावर्धयंती ॥ ररेवास्तोमंविदथेषुविष्णोपिन्वत--

मिषींवृजनैर्विद्र ॥ वर्षट्तेविष्णवासआकृंणोमितन्मेंजुषस्वशिपिविष्टहव्यं
॥ वर्धंतुत्वासुष्टुतयोगिरोंमेयूयंपांतःस्वस्तिभिःसदानः ॥ हिरण्यवर्णामिति-
पंचदशर्चस्यसूक्तस्यानंदकर्दमचिक्लीतेंदिरासुताऋषयः ॥ श्रीरग्निर्देवता ॥
आद्यास्तिस्त्रोनुष्टुभः॥ कांसोस्मितामितिप्रस्तारपंक्तिः॥उत्तरेत्रिष्टुभौ॥अष्टा
वनुष्टुभौंत्याप्रस्तारपंक्तिः ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ हिरंण्यवर्णांहरिंणिं-
सुवर्णरजतस्रजां ॥ चंद्रांहिरंण्मयींलक्ष्मींजातवेदोममावह ॥ तांमआवह-
जातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीं ॥ यस्यांहिरंण्यंविंदेयंगामश्वंपुरुषानहं ॥ अ
श्वंपूर्णांरथमध्यांहस्तिनादप्रमोदिनीं ॥ श्रियंदेवीमुपंह्वयेश्रीर्मादेवीर्जुषतां
॥ कांसोस्मितांहिरंण्यप्राकारामार्द्रांज्वलंतींतृप्तांतर्पयंतीं ॥ पद्मेस्थितांपद्म
वर्णांतामिहोपंह्वयेश्रियं ॥ चंद्रांप्रभांसांयशसांज्वलंतींश्रियंलोकेदेवजुष्टा-
मुदारां ॥ तांपद्मनेमिंशरंणमहंप्रपद्येलक्ष्मीर्मेनश्यतांत्वांवृणोमि ॥ आदि-

त्यवर्णेतपसोधिजातोवनस्पतिस्तववृक्षोथबिल्वः ॥ तस्यफलानितपसानु-
दंतुमायांतरायाश्चबाह्याऽअलक्ष्मीः ॥ उपैतुमांदेवसखःकीर्तिश्चमणिनास-
ह ॥ प्रादुर्भूतोसुराष्ट्रेस्मिन्कीर्तिंवृद्धिंददातुमे ॥ क्षुत्पिपासामलाज्येष्ठाअल
क्ष्मीर्नाशयाम्यहं ॥ अभूतिमसमृद्धिंचसर्वानिर्णुदमेगृहात ॥ गंधद्वारांदु-
राधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपव्हयेश्रियं ॥ मन-
सःकामयाकूतिंवाचःसत्यमशीमहि ॥ पशूनांरूपमन्यस्यमयिश्रीश्रयतांय-
शः ॥ कर्दमेनप्रजाभूतामयिसंभ्रमकर्दम ॥ श्रियंवासयमेकुलेमातरंपद्ममा-
लिनीं ॥ आपःस्रजंतुस्निग्धानिचिक्लीतवसमेगृहे ॥ निचदेवींमातरंश्रियं-
वासयमेकुले ॥ आर्द्रांपुष्करिणींपुष्टिंसुवर्णांहेममालिनीं ॥ सूर्यांहिरण्मयींल
क्ष्मींजातवेदोममावह ॥ आर्द्रांयष्करिणींयष्टिंपिंगलांपद्ममालिनीं ॥ चंद्रां-
हिरण्मयींलक्ष्मींजातवेदोममावह ॥ तांमआवहजातवेदोलक्ष्मीमलपगामि

नीं ॥ यस्यांहिरण्यंप्रभूतिंगावोदास्योश्वान्विंदेयंपुरुषानहं ॥ यज्जाग्रतइत्याद्याः शिवसंकल्पाख्याः षण्मंत्राः परशाखीयाः ॥ * ॐ यज्जाग्रंतोदूरमुदैतुदैवं तदुसुप्तस्यतथैवैति ॥ दूरंगमंज्योतिषांज्योतिरेकंतन्मेमनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ येनकर्माण्यपसोमनीषिणोयज्ञेकृण्वंतिविदथेषुधीराः ॥ यदपूर्वंयक्ष्ममंतः प्रजानांतन्मेमनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ यत्प्रज्ञानमुतचेतोधृतिश्चयज्ज्योतिरंतरमृतंप्रजासु ॥ यस्मान्नऋतेकिंचनकर्मक्रियतेतन्मेमनः शिव० ॥ येनेदंभूतंभुवनंभविष्यत्परिगृहीतममृतेनसर्वं ॥ येनयज्ञस्त्रायतेसप्तहोतातन्मेमनः- शिव० ॥ यस्मिन्नृचः सामयजूंषियस्मिन्प्रतिष्ठितारथनाभाविवाराः ॥ यस्मिंश्चित्तंसर्वमोतंप्राजानांतन्मेमनः शिव० ॥ सुषारथिरश्वानिवयंम-

---

* हे ६ मंत्र परशाखीय असून ह्मणावयाचा पाठ आहे परंतु या मंत्रांच्याजागीं ऋक्शाखीयच ह्मणावे असें प्रमाण दृष्टिगोचर झाल्यामुळें ते मंत्र ऋतुशांति प्रयोगांत लिहिले आहेत.

नुष्यान्नेनीयतेभीशुभिर्वाजिनइव ॥ हृत्प्रतिष्ठंयदजिरंयविष्ठंतन्मेमनःशि-
वसंकल्पमस्तु ॥ विहिहोत्रेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवामदेवोगौतमोवायुरनुष्टुप्
॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ विहिहोत्राऽअवीताविपोनरायोअर्यः ॥ वायु-
वाचंद्रेणरथेनयाहिसुतस्यपीतये ॥ निर्युवाणोअशस्तीर्नियुत्वांइंद्रसारथिः
॥ वायवाचं० ॥ अनुकृष्णेवसुधितीयेमातेविश्वपेशसा ॥ वायवाचं० ॥ व
हंतुत्वामनोयुजोयुक्तासोनवतिर्नव ॥ वायवाचं० ॥ वायोशतंहरीणांयुवस्व-
पोष्याणां ॥ उतवातेसहस्रिणोरथआयातुपाजसा ॥ मुंचामित्वेतिपंचर्च-
स्यसूक्तस्यप्राजापत्योयक्ष्मनाशनइंद्रस्त्रिष्टुप् ॥ अंत्यानुष्टुप् ॥ अभिषेकेवि-
नियोगः ॥ ॐ मुंचामित्वाहविषाजीवनायकमज्ञातयक्ष्मादुतराजयक्ष्मात् ॥
ग्राहिर्जग्राहयदिवैतदेनंतस्याइंद्राग्नीप्रमुमुक्तमेनं ॥ यदिक्षितायुर्यदिवापरे-
तोयदिमृत्योरंतिकंनीतएव ॥ तमाहरामिनिर्ऋतेरुपस्थादस्पार्षमेनंशतशा

रदाय ॥ सहस्राक्षेणशतशारदेनशतायुषाहविषाहार्षमेनं ॥ शतंयथेमंशर
दोनयातींद्रोविश्वस्यदुरितस्यपारं ॥ शतंजीवशरदोवर्धमानःशतंहेमंतान्छ
तमुवसंतान् ॥ शतमिंद्राग्नीसंविताबृहस्पतिःशतायुषाहविषेमंपुनर्दुः ॥
आहार्षत्वाविंदंत्वापुनरागाःपुनर्नव ॥ सर्वांगमवैंतेचक्षुःसर्वमायुश्चतेविदं ॥
स्योनापृथिवीतिमेधातिथिर्भूमिर्गायत्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ स्यो-
नापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथः ॥ द्रविणोदाआंगिरसः
कुत्सोद्रविणोदाअग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ द्रविणोदाद्रविणसस्तु
रस्यद्रविणोदाःसनरस्यप्रयंसत् ॥ द्रविणोदावीरवतीमिषंन्नोद्रविणोदारांस
तेदीर्घमायुः ॥ सवितापश्चाताद्वानाकोलुशोविश्वेदेवाजगती ॥ अभिषेकेवि
नियोगः ॥ ॐ सवितापश्चातात्सवितापुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरा
त्तात् ॥ सवितानःसुवतुसर्वतातिंसवितानोरासतांदीर्घमायुः ॥ नवोनवो

भवतिसूर्यासावित्रीचंद्रमास्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ नवोनवोभ-
वतिजायमानोन्हांकेतुरुषसामेत्यग्रं ॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमा--
स्तिरतेदीर्घमायुः ॥ विद्युन्नयापतंतीतिपुरूरवाऊर्वशीत्रिष्टुप् ॥ अभिषेके-
विनियोगः ॥ ॐ विद्युन्नयापतंतीदविद्योद्भरंतीमेअप्याकाम्यानि ॥ जनिष्ठो
अपोनर्यःसुजातःप्रोर्वशीतिरतदीर्घमायुः ॥ उलूकयातुंवसिष्ठइंद्रास्त्रिष्टुप् ॥
अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ उलूकयातुंशुशुलूकयातुंजहिश्वातुमुतकोकयातुं
॥ सुपर्णयातुमुतगृध्रयातुंदृषदेवप्रमृणरक्षइंद्र ॥ पिशंगभृष्टिंदैवोदासिःपरु
च्छेपइंद्रोगायत्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ पिशंगभृष्टिमंभृणंपिशाचिं-
मिंद्रसंमृण ॥ सर्वरक्षोनिबर्हय ॥ एतैःसर्वमंत्रैःसूत्रमभिषिच्य ॥ जातवेद
सेमारीचःकश्यपोजातवेदाअग्निस्त्रिष्टुप् ॥ विलेपनेविनियोगः ॥ ॐ जातवे
दसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः ॥ सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वाना

वेव॒सिंधुंदु॒रि॒तात्य॒ग्निः ॥ अनेनगंधेनसूत्रंविलिप्य ॥ विश्वेत्ताते भार्गवोनेम-
इंद्रोजगती ॥ बंधनेविनियोगः ॥ ॐ विश्वेत्तात॒सव॑नेषु प्र॒वाच्या॒चकथ॑म-
घवन्निंद्रसु॒न्व॒ते ॥ पारा॑वतं॒यत्पु॑रुसं॒भृ॒तंवस्व॒पावृ॑णोः शर॒भाय॒ऋषिंबंधवे ॥
अनेनपुंसोदक्षिणहस्तेबध्नीयात् ॥ श्रियेजातःकाण्वःपवमानःसोमस्त्रिष्टुप् ॥
बंधनेविनियोगः ॥ ॐ श्रि॒येजा॒तःश्रि॒यआनिरि॑याय॒ःश्रि॒यं॒वयोजरि॒तृभ्योद-
धाति ॥ श्रि॒यं॒वसा॑नाअमृ॒तत्वमा॑य॒न्भवं॑तिस॒त्यास॑मि॒थामि॒तद्रौ ॥ अनेन-
स्त्रियावामहस्तेबध्नीयात् ॥ ततआचार्योऋत्विजश्चयजमानस्यमंत्रैरक्षांकुर्युः
॥ तेचमंत्राः ॥ शतंजीवेतिद्वयोःप्राजापत्योयक्ष्मनाशनःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥
अंत्यानुष्टुप् ॥ रक्षाकरणेविनियोगः ॥ ॐ श॒तंजी॑वश॒रदो॒वर्ध॑मानःश॒तंहे॑मं॒ता
न्छ॒तमु॑वसं॒तान् ॥ श॒तमिंद्रा॒ग्नीसं॑वि॒ताबृह॒स्पतिः॑श॒तायु॑षाह॒विषे॒मंपुन॑र्दुः ॥
आहा॑र्षंत्वाविदं॑त्वा॒पुन॒रागाः॑पुनर्नव ॥ सर्वां॑ग॒सर्वं॑ते॒चक्षुः॒सर्व॒मायु॑श्चतेविदं ॥

येयज्ञेनेत्यष्टर्चस्यमानवोनाभानेदिष्ठोविश्वेदेवाआद्याश्चतस्रोजगत्यः ॥ पं-
चम्यनुष्टुप् ॥ षष्ठीबृहती ॥ सप्तमीसतोबृहती ॥ अष्टम्यनुष्टुप् ॥ रक्षाकर
णेविनियोगः ॥ ॐ येयज्ञेनदक्षिणयासमक्ताऽइंद्रस्यसख्यममृतत्वमानश ॥
तेभ्योभद्रमंगिरसोवोऽअस्तुप्रतिगृभ्णीतमानवंसुमेधसः ॥ यऽउदाजन्पित
रोगोमयंवस्वृतेनाभिंदन्परिवत्सरेवलं ॥ दीर्घायुत्वमंगिरसोवोऽअस्तुप्रति
गृभ्णीतमानवंसुमेधसः ॥ यऽऋतेनसूर्यमारोहयन्दिव्यप्रथयन्पृथिवींमात
रंवि ॥ सुप्रजास्त्वमंगिरसोवोऽअस्तु० ॥ अयंनाभावदतिवल्गुवोगृहेदेव-
पुत्राऽऋषयस्तच्छृणोतन ॥ सुब्रम्हण्यमंगिरसोवोऽअस्तु० ॥ विरूपासइदृ
षयस्तइद्गंभीरवेपसः ॥ तेऽअंगिरसःसूनवस्तेऽअग्नेःपरिजज्ञिरे ॥ येऽअग्नेः
परिजज्ञिरेविरूपासोदिवस्परि ॥ नवग्वोनुदशग्वोअंगिरस्तमःसचादेवेषु-
मंहते ॥ इंद्रेणयुजानिःसृजंतवाघतोव्रजंगोमंतमश्विनं ॥ सहस्रंमेददतोअ

ष्ट्कुण्वैः श्रवोदेवेष्वक्रत ॥ प्रनूनंजायतामयंमनुस्तोकमैवरोहतु ॥ यःसहस्रं
शताश्वंसद्योदानायमंहते॥त्र्यंबकंवासिष्ठोरुद्रोनुष्टुप् ॥ रक्षाकरणेविनियोगः॥
ॐ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमा-
मृतात् ॥ एतैर्मंत्रैरक्षायांकृतायांयजमानःकृतकर्मसाद्गुण्यार्थमाचार्यायऋ-
त्विग्भ्यश्चयथाशक्तिदक्षिणांदद्यात् ॥ अन्येभ्योपिभूयसींदद्यादिति ॥ इति
श्रीमद्भट्टरामेश्वरसुतनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेकौतुकबंधप्रयोगः ॥ ॥

॥ अथग्रहयज्ञ ॥ ॥ सचनित्यनैमित्तिककाम्यभेदेनत्रेधा ॥ अय
नविषुवोपरागादिषुनित्यः ॥ गर्भाधानादिकर्मप्रारंभेषुनैमित्तिकः ॥ विपद
पगमसंपदादिकामनासुकाम्यः ॥ अत्रमूलान्याकरतोज्ञेयानि ॥ ग्रहरूपा-
दिज्ञात्वाकर्मकार्यम् ॥ अन्यथाविफलम् ॥ तदाहाश्वलायनाचार्यः ॥ रूप
वर्णायुधस्थानमंडलासनवाहनान् ॥ समित्कुंडोपहारांश्चपुष्परत्नाकृतीरपि

॥ गायत्रीमूलमंत्रांश्चनाममंत्रांश्चकेवलान् ॥ अधिप्रत्यधिदेवानांमंत्राश्च-
र्प्यादिसंयुतान् ॥ तत्तन्मूर्तीश्चजानीयाद्धोष्यन्नर्चन्नवग्रहान् ॥ अज्ञात्वैवपु
मानिष्ट्वातत्फलंनैवविंदति ॥ दुःखंचाप्नोतिसुमहद्यत्नादिष्ट्वाप्यवित्पुमानिति
गायत्रीग्रहगायत्रीप्रयोगेवक्ष्यते ॥ वर्णादयश्च ॥ मंडपकुंडादिचकाम्ये-
यथोक्तंकार्यम् ॥ नित्यनैमित्तिकयोस्त्वनित्यम् ॥ नित्यंनैमित्तिकंहित्वासर्व-
मन्यत्समंडपमितिमात्स्योक्तेः ॥ कुंडेवास्थंडिलेपिवेतिआचार्योक्तेश्च ॥ मंड-
पलक्षणंहेमाद्रौमत्स्यपुराणे ॥ गृहस्योत्तरपूर्वेणमंडपंकारयेद्बुधः ॥ रुद्रायत
नभूमौवाचतुरस्रमुदक्प्लवम् ॥ दशहस्तानथाष्टौवाहस्तान्कुर्याद्विधानतः॥
तस्यद्वाराणिचत्वारिकर्तव्यानिविचक्षणैः ॥ कुंडंचस्कंदपुराणे ॥ नवग्रहम-
खेकुंडंहस्तमात्रंसमंततः ॥ चतुरस्रमधोहस्तंयोनिवक्त्रंसमेखलम् ॥ चतुरं-
गुलविस्तारामेखलातद्वदुच्छ्रिता ॥ मात्स्ये ॥ वितस्तिमात्रायोनिःस्यात्षट्

सप्तांगुलिविस्तृता ॥ कूर्मपृष्ठोन्नतामध्येपार्श्वयोश्चांगुलोच्छ्रिता ॥ गजोष्ठस
दृशीतद्वदायताच्छिद्रसंयुता ॥ मेखलोपरिसर्वत्रअश्वत्थदलसन्निभा ॥ गजोष्ठ
तुल्याश्वत्थदलतुल्यावेतिविकल्पः ॥ साचयोनिःपश्चिमतःकार्या ॥ पश्चिमे
मध्यभागेतुयोनिंकुर्याद्विधानतइतिगर्गोक्तेः ॥ मात्स्ये ॥ मानाहीनाधिकंकुंड
मनेकभयदंभवेत् ॥ तस्यचोत्तरपूर्वेतुस्थंडिलंहस्तमात्रकम् ॥ त्रिवप्रंचतुर-
स्रंचवितस्त्युच्छ्रायसंमितम् ॥ स्थंडिलंवेदिः ॥ वप्रामेखलाः ॥ द्विरंगुलोच्छ्रि
तोवप्रःप्रथमः समुदाहृतः ॥ अंगुलोच्छ्रायसंयुक्तंवप्रद्वयमथोपरि ॥ द्व्यंगुल-
स्तत्रविस्तारःसर्वेषांकथितोबुधैरिति ॥ अन्यत्सर्वंवर्णदेशनामादिप्रयोगेस्प
ष्टीभविष्यति ॥ ॥ अथग्रहयज्ञप्रयोगः ॥ ॥ यजमानःस्नात्वानित्यकर्मानि-
वर्त्यमौहूर्तिकोक्तेशुभेकालेदेशकालौसंकीर्त्यअनयादिनित्यकालेषुसंकल्पये
त् ॥ ग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्यइति ॥ ग-

र्भाधानादिनिमित्तेषुअमुककर्मकर्तुमादौग्रहानुकूल्यसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वर
प्रीत्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्यइति ॥ विपदपगमादिकामनायांतुअमुककामनासि-
द्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंग्रहयज्ञंकरिष्यइति ॥ ततःसंभारान्संभरेत् ॥
तत्रनित्यनैमित्तिकयोःप्रतिपदोक्तवस्तूनितदभावेनुकूलरूपाणिवायथाश-
क्तिसंपादयेत् ॥ काम्येतुप्रतिनिध्यभावात् प्रतिपदोक्तवस्तून्येव ॥ तत-
आचार्यादिवरणं ॥ तत्रविधिज्ञंस्वशाखाविदंसाचारमेकंअस्मिन्ग्रहमखेत्व
माचार्यकंकुर्विंतिपाणिनातत्पाणिमुपस्पृश्यवृणुयात् ॥ अन्यानार्त्विज्यंकु-
र्विंतिप्रत्येकंवृणुयात् ॥ तेचहोमानुसारेणचत्वारोष्टौषोडशवा ॥ तेचकरि-
ष्यामीत्युक्त्वाआचामेयुः ॥ ततोयजमानस्तान्यथाशक्त्यर्चयेत् ॥ ततआ-
चार्यःकर्मसंकल्पपूर्वकंग्रहादुत्तरतऐशानेवाकृतायांचतुर्दिक्षुहस्तमात्रावरा-
यांचतुरस्त्रिद्व्यंगुलप्रमाणात्रिभूमिकायांग्रहवेद्यांशुक्लव्रीहितंडुलैःसकर्णिकमष्ट

दलमंबुजमुल्लिख्यकर्णिकायांदलेषुचवर्तुलादिग्रहपीठानितत्तद्वर्णकाक्षतैर्य--
थोपपन्नैर्वाकुर्यात् ॥ तानीत्थं॥ मध्येरक्ताक्षतैर्वर्तुलं॥ आग्नेयदलेशुक्लाक्षतैश्च
तुरस्रम्॥ दक्षिणदलेरक्ताक्षतैस्त्रिकोणं ॥ ईशानदलेहरिताक्षतैर्बाणाकारं ॥
उत्तरदलेपीताक्षतैर्दीर्घचतुरस्रम् ॥ पूर्वदलेशुक्लाक्षतैःपंचकोणम् ॥ पश्चि-
मदलेकृष्णाक्षतैश्चापाकारं ॥ नैर्ऋतदलेकृष्णाक्षतैःशूर्पाकारं ॥ वायव्यद-
लेचित्राक्षतैर्ध्वजाकारमिति ॥ ततउदीच्यांरंगवल्लिकारंजितपद्मोपारि ॥ ॐ
मृहीद्यौःपृ॑थि॒वीच॑नइ॒मंय॒ज्ञंमि॑मिक्षतां ॥ पि॒पृ॒तान्नो॒भरी॑माभिः ॥ इतिभूमिं-
स्पृष्ट्वा ॥ ॐ ओष॑धयः॒संव॑दं॒ते॒सोमे॒नस॒हराज्ञा॑ ॥ यस्मै॑कृ॒णोति॑ब्राम्ह॒णस्तंरा॑-
जन्पारयामसि ॥ इतिव्रीहीनोप्य ॥ ॐ आकु॒लशेषुधावतिप॒वित्रे॒परि॑षिच्य-
ते ॥ उ॒क्थैर्य॒ज्ञेषुवर्धते ॥ इतिघृतधान्यपीठेनवमव्रणमकालकंतैजसंमृन्मयं
वागंधानुलिप्तमलंकृतंशुभमाभिषेककुंभंनिधाय ॥ इमंमेगंगइत्यस्यासिंधुक्षि

तुष्टैयमेधोनद्यौजगती ॥ पूरणेविनियोगः ॥ ॐ इमंमेंगंगेयमुनेसरस्वतिशु-
तुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या ॥ असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्ययार्जीकीयेश्रृणुह्या-
सुषोमया ॥ अनेनपुण्यजलेनपूरयित्वा ॥ नवसुत्रेणवस्त्रयुग्मेनचावेष्ठ्यहयग
जवल्मीकऱ्हदगोष्ठराजद्वारचतुष्पथमृदः ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबा
हुना ॥ मृत्तिकेहनमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतं ॥ इतिकुंभेनिक्षिप्य ॥ रुवतिभी
मइत्यस्यवैश्वामित्रोरेणुःपवमानःसोमोजगती ॥ प्रक्षेपेविनियोगः ॥ ॐ रु-
वतिंभीमोवृषभस्तविष्ययाश्रृंगेशिशानोहरिंणीविचक्षणः ॥ आयोनिंसोमः
सुकृतंनिषींदतिगव्ययीत्वग्भवतिनिर्णिगव्ययी ॥ अनेनन्यग्रोधाश्वत्थप्लक्ष
जंबूचूतवृक्षत्वचः ॥ प्रवोयज्ञेष्वित्यस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ प्रक्षेपेवि
नियोगः ॥ ॐ प्रवोयज्ञेषुदेवयंतोअर्चंद्यावानमोभिःपृथिवीइषध्यै ॥ येषां-
ब्रम्हाण्यसमानिविप्राविष्वग्वियंतिवनिनोनशाखाः ॥ अनेनतेषांपल्लवान्नि-

क्षिप्य ॥ आप्यायस्वेत्यस्यराह्मणोगोमतःसोमोगायत्री ॥ प्रक्षेपेविनियो
गः ॥ ॐ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं ॥ भवावाजस्यसंगथे ॥ अ
नेनगोक्षीरं ॥ दधिक्राव्णइत्यस्यगौतमोवामदेवोदधिक्रावाऽनुष्टुप् ॥ प्रक्षेपे
विनियोगः ॥ ॐ दधिक्राव्णोअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजिनः ॥ सुरभिनो-
मुखाकरत्प्रणआयुंषितारिषत् ॥ अनेनदधि ॥ तेजोसिशुक्रमस्यमृतमासि-
॥ इतिघृतं ॥ गंधद्वारांहिरण्यगर्भश्रीरनुष्टुप् ॥ प्रक्षेपणेविनियोगः ॥ ॐ
गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपुष्टांकरीषिणीं ॥ ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपव्हयेश्रि
यं ॥ अनेनगोमयम् ॥ गायत्र्याविश्वामित्रःसविता गायत्री ॥ प्रक्षेपणेविनियो
गः ॥ ॐ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्यधीमहि ॥ धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ अ
नयागोमूत्रंचनिक्षिप्य॥सहिरत्नानीत्यस्यश्यावाश्वःसविता गायत्री॥प्रक्षेपणे
विनियोगः ॥ ॐ सहिरत्नानिदाशषेसुवातिसविताभगः ॥ तंभागंचित्रमीम

हे ॥ अनेननवरत्नानिहीरकमौक्तिकपद्मरागनीलमकरकतगोमेदपुष्परागवैडू
र्यप्रवालाख्यानि ॥ याओषधीरित्यस्याथर्वणोभिषगोषधयोनुष्टुप् ॥ प्रक्षेपणे
विनियोगः ॥ ॐ याओषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा ॥ मनैनुबभ्रूणाम
हंशतंधामानिसप्तचं ॥ अनेनशतौषधानि ॥ तदभावेदशमूलानितदभा-
वेसुवर्णंवा ॥ गंधद्वारांहिरण्यगर्भश्रीरनुष्टुप् ॥ प्रक्षेपणेविनियोगः ॥ ॐ ग
धद्वारां० ॥ इतिगंधानिक्षिप्य ॥ ॐ कांडात्कांडात्प्ररोहंतीपुरुषःपरुषःपरि ॥
एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच ॥ इतिदूर्वा ॥ ॐ याःफलिनीर्याअफला
अपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुंचंत्वंहसः ॥ इतिफलं ॥
ॐ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत ॥ वस्नेववविक्रीणावहाइषमूर्जंशतक्रतो ॥
इतिपूर्णपात्रं ॥ सर्वेसमूद्राःसारित० ॥ गंगेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ॥
नर्मदेसिंधुकावेरीजलेस्मिन्त्सान्निधिंकुरु ॥ ॐ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशु-

तुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या ॥ असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्या-
सुषोमया ॥ इत्येतैर्मन्त्रैः ॥ आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यसूक्तस्यांबरीषःसिंधुद्वीप-
आपोगायत्री ॥ पंचमीवर्धमाना ॥ सप्तमीप्रतिष्ठा ॥ अंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥ अ-
भिमंत्रणेविनियोगः ॥ ॐ आपोहिष्ठामयोभुवःस्ता० ॥ अनेनसूक्तेन ॥ न-
हितेक्षत्रमित्याद्येकत्रिंशदृचामाजीगर्तिःशुनःशेपोवरुणआद्यादशात्रिष्टुभः-
॥ शिष्टागायत्र्यः ॥ अभिमन्त्रणेविनियोगः ॥ ॐ नहितेक्षत्रंनसहोनमन्युंव
यश्चनामीपतयंतऽआपुः ॥ नेमाऽआपोअनिमिषंचरंतीर्नयेवातस्यप्रमिनंत्य
भ्वं ॥ अबुध्नेराजावरुणोवनस्योर्ध्वंस्तूपंददतेपूतदक्षः ॥ नीचीनास्थुरु-
परिबुध्नएषामस्मेऽअंतर्निहिताःकेतवःस्युः ॥ उरुंहिराजावरुणश्चकारसूर्या-
यपंथामन्वेतवाऽउ ॥ अपदेपादाप्रतिधातवेकरुतापवक्ताहृदयाविधश्चित् ॥
शतंतेराजन्भिषजःसहस्रमुर्वीगंभीरासुमतिष्टेऽअस्तु ॥ बाधस्वदूरेनिर्ऋतिं

पराचैःकृतंचिदेनःप्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ अमीयऋक्षानिहितासउच्चानक्तंददृश्रे कुहांचिद्दिवेयुः ॥ अदब्धानिवरुणस्यव्रतानिविचाकशच्चंद्रमानक्तमेति ॥ तत्वांयामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः ॥ अहेळमानोवरु-णेहबोध्युरुशंसमानऽआयुःप्रमोषीः ॥ तदिन्नक्तंदद्दिवामह्यमाहुस्तदयंके-तोहृदऽआविचष्टे ॥ शुनःशेपोयमह्वद्गृभीतःसोअस्मान्राजावरुणोमुमोक्तु ॥ शुनःशेपोह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यंद्रुपदेषुबद्धः ॥ अवैनंराजावरुणःससृज्या द्विद्वांऽअदब्धोविमुमोक्तुपाशान् ॥ अवंतेहेळोवरुणनमोभिरवयज्ञेभिरीम-हेहविर्भिः ॥ क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेताराजन्नेनांसिशिश्रथःकृतानि ॥ उदु-त्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमंश्रथाय ॥ अथावयमादित्यव्रतेतवाना-गसोअदितयेस्याम ॥ यच्चिद्धितेविशोयथाप्रदेववरुणव्रतं ॥ मिनीमसि-द्यविद्यवि ॥ मानोवधायहत्नवेजिहीळानस्यरीरधः ॥ माहृणानस्यमन्यवे ॥

विमृळीकायंतेमनोरथीरश्वंनसंदितं ॥ गीर्भिर्वरुणसीमहि ॥ पराहिमेविम-
न्यवःपतंतिवस्यऽइष्टये ॥ वयोनवसतीरुप ॥ कदाक्षत्रश्रियंनरमावरुणं-
करामहे ॥ मृळीकायोरुचक्षसं ॥ तदित्समानमाशातेवेनंतानप्रयुछतः ॥
धृतव्रतायदाशुषे ॥ वेदायोवीनांपदमंतरिक्षेणपततां ॥ वेदनावःसमुद्रियः ॥
वेदमासोधृतव्रतोद्वादशप्रजावतः ॥ वेदायऽउपजायते ॥ वेदवातस्यवर्त--
निमुरोर्ऋष्वस्यबृहतः ॥ वेदायेऽअध्यासते ॥ निषसादधृतव्रतोवरुणःप--
स्त्या३स्वा ॥ साम्राज्यायसुक्रतुः ॥ अतोविश्वान्यद्भुताचिकित्वांऽअभि--
पश्यति ॥ कृतानियाचकर्त्वा ॥ सनोविश्वाहासुक्रतुरादित्यःसुपथाकरत् ॥ प्र
णऽआयूंषितारिषत् ॥ बिभ्रद्द्रापिंहिरण्ययंवरुणोवस्तनिर्णिजं ॥ परिस्पशो
निषेदिरे ॥ नयंदिप्संतिदिप्सवोनद्रुह्वाणोजनानां ॥ नदेवमभिमातयः ॥
उतयोमानुषेष्वायशश्चक्रेऽअसाम्या ॥ अस्माकमुदरेष्वा ॥ परामेयंतिधीत--

योगावोनगव्यूतीरनु ॥ इछंतीरुरुचक्षसं ॥ संनुवोचावहैपुनर्यतोमेमध्वाभृ्तं ॥ होतेवक्षदसेप्रियं ॥ दर्शनुविश्वदर्शतंदर्शंरथमधिक्षामि॥एताजुषतमेगिरः ॥ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृलय ॥ त्वामवस्युराचके ॥ त्वंविश्वस्यमेधिरदिवश्चग्मश्चराजसि ॥ सयामनिप्रतिश्रुधि ॥ उदुत्तमंमुमुग्धिनोविपाशंमध्यमंचृत ॥ अवाधमानिजीवसे॥आभिः॥स्वादिष्ठयेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमधुछंदाःपवमानःसोमोगायत्री॥अभिमंत्रणेविनियोगः॥ॐ स्वादीष्ठयाम० ॥ अनेनसूक्तेनचतंकुंभमभिमंत्रयेत् ॥ यद्वाकलशाभिमंत्रणेऽन्यंमंत्रंविदंयुजीत ॥ ततःकर्मसंकल्प्यविधिवत्स्वस्तिवाचनंकृत्वा॥ग्रहवेदिपद्मपीठेयथास्थानमुखींग्रहप्रतिमांस्थापयित्वा तद्दक्षिणवामपार्श्वयोरधिदेवताप्रत्यधिदेवतेतदभिमुख्यौस्थापयेत् ॥ तदभावेपुष्पाक्षतादिष्वावाहयेत् ॥ तत्रायंप्रकारः ॥ व्यस्तसमस्तव्याहृतीनांविश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजप्रजा-

पतयऋषयः ॥ अग्निवायुसूर्यप्रजापतयोदेवताः ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृह-
त्यश्छंदांसि ॥ आदित्याद्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ भूरादित्यमावाहयामि ॥
ॐ भुवरादित्यमावाहयामि ॥ ॐ स्वरादित्यमावाहयामि ॥ ॐ भूर्भुवःस्व-
रादित्यमावाहयामि ॥ आकृष्णेनेत्यस्यहिरण्यस्तूपःसवितात्रिष्टुप् ॥ आदि-
त्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ आकृष्णेनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंच
॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन् ॥ इत्यृचमुच्चार्य ॥ भ
गवन्नादित्यग्रहाधिपतेकाश्यपगोत्रकालिंगदेशेश्वरजपापुष्पोपमांगद्युतेद्वि--
भुजपद्माभयहस्तासिंदूरवर्णाबरमाल्यानुलेपनज्वलन्माणिक्यखचितसर्वा--
गाभरणभास्वरतेजोनिधेत्रिलोकप्रकाशकत्रिदेवतामयमूर्तेनमस्तेसन्नद्धारु
णध्वजपताकोपशोभितेनसप्ताश्वरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छाग्निरु
द्राभ्यांसहपद्मकर्णिकायांताम्रप्रतिमांप्राङ्मुखींवर्तुलपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वा-

मावाहयामि ॥ इत्यादित्यमावाहयेत् ॥ तद्दक्षिणपार्श्वे ॐ भूरादित्याधिदेवमग्निमावाहयामि ॥ ॐ भुवरादित्याधिदेवमग्निमावाहयामि ॥ ॐ स्वरादित्याधिदेवमग्निमावाहयामि ॥ ॐ भुर्भुवःस्वरादित्याधिदेवमग्निमावाहयामि ॥ अग्निंदूतमित्यस्यकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्री ॥ अग्न्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं ॥ अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ पिंगभ्रूश्मश्रुकेशंपिंगाक्षित्रितयमरुणवर्णंछागस्थंसाक्षसूत्रंसप्तार्चिषंशक्तिधरवरदहस्तद्वयमादित्याधिदेवमग्निमावाहयामि ॥ तद्वामपार्श्वे ॥ ॐ भूरादित्यप्रत्यधिदेवंरुद्रमावाहयामि ॥ ॐ भुवरादित्यप्रत्यधिदेवंरुद्रमा० ॥ ॐ स्वरादित्य०रुद्रमावा० ॥ ॐ भूर्भुवःस्वरादित्य०रुद्रमावाहयामि ॥ त्र्यंबकमित्यस्यवसिष्ठोरुद्रोनुष्टुप् ॥ रुद्रावाहनेविनियोगः ॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्यो

मुँक्षीयमामृतात् ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ त्रिलोचननोपेतंपंचवक्त्रंवृषारूढंकपाल
शूलखट्वांगधारिणंचंद्रमौलिंसदाशिवमादित्यप्रत्याधिदेवंरुद्रमा० ॥ तद्दक्षि
णपार्श्वेदले ॥ ॐ भूः सोममावाहयामि ॥ ॐ भूवः सोममावाहयामि ॥ ॐ स्वः
सोममावा० ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः सोममावा० ॥ आप्यायस्वेत्यस्यराहूगणोगो
तमःसोमोगायत्री ॥ सोमावाहनेविनियोगः ॥ ॐ आप्यायस्वसमेतुतेवि-
श्वतःसोमवृष्ण्यं ॥ भवाजस्यसंगथे ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ भगवन्सोमद्विजा
धिपतेसुधामयशरीरात्रेयगोत्रयामुनदेशेश्वरगोक्षीरधवलांगकांतेद्विभुजग-
दावरदानांकितशुक्लांबरमाल्यानुलेपनसर्वांगामुक्तमौक्तिकाभरणरमणीयस-
मस्तलोकाप्यायकदेवतास्वाद्यमूर्तेनमस्तेसन्नद्धधवलध्वजपताकोपशोभि--
तेनदशश्वेताश्वरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छाद्भिरुमयाचसहपश्चा-
ग्नेयदलमध्येस्फाटिकप्रतिमांप्रत्यङ्मुखींचतुरस्रपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामा-

वाहयामि ॥ तद्दक्षिणपार्श्वेपूर्ववत् ॥ व्यस्तसमस्तव्याहृत्युच्चारणानंतरंअप्सु मइत्यस्यासिंधुद्वीपआपोनुष्टुप् ॥ अबावाहनेविनियोगः ॥ ॐ अप्सुमे-- सोमोअब्रवीदंतर्विश्वानिभेषजा ॥ अग्निंचविश्वशंभुव० ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य स्त्रीरूपधारिणीःश्वेतवर्णामकरवाहनाःपाशकलशधारिणीर्मुक्ताभरणभूषि- ताःसोमाधिदेवताअपआवाहयामि ॥ तद्वामपार्श्वे ॥ व्यस्तसमस्तव्याहृत्यु च्चारणानंतरं ॥ गौरीर्मिमायेत्यस्यदीर्घतमाउमाजगती ॥ उमावाहनेविनियो गः ॥ ॐ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदी ॥ अष्टाप दीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन् ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ अक्षसूत्रक मलदर्पणकमंडलुधारिणींत्रिदशपूजितांसोमप्रत्यधिदेवतामुमामावाहयामि ॥दक्षिणदलेपूर्ववत्॥प्रणवव्याहृत्युच्चारणानंतरं॥ अग्निर्मूर्धेत्यस्यविरूपोंगा रकोगायत्री ॥ अंगारकावाहनेविनियोगः ॥ ॐ अग्निर्मूर्धादिवःककुत्पतिःपृ

थिव्याअयं ॥ अपांरेतांसिजिन्वति ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ भगवन्नंगारकाख्या-
कृतेभारद्वाजगोत्रावंतिदेशेश्वरज्वालापुंजोपमांगद्युतेचतुर्भुजशक्तिशूलग-
दाखड्गधारिन्रक्तांबरमाल्यानुलेपनप्रवालाभरणभूषितसर्वांगदुर्धरालोक-
दीप्तेनमस्तेसन्नद्धरक्तध्वजपताकोपशोभितेनरक्तमेषरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षि
णीकुर्वन्नागच्छभूमिस्कंदाभ्यांसहपद्मदक्षिणदलमध्येरक्तचंदनप्रतिमांदक्षि
णामुखींत्रिकोणपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि॥ तद्दक्षिणपार्श्वेव्याहृत्यु-
च्चारणानंतरं ॥स्योनापृथिवीत्यस्यकाण्वोमेधातिथिःपृथिवीगायत्री ॥ पृथि
व्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी ॥ यच्छानः
शर्मसप्रथः ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ शुक्लवर्णांदिव्याभरणभूषितांचतुर्भुजांसौ-
म्यवपुषंचंडांशुसदृशांबरांरत्नपात्रसस्यपात्रौषधिपात्रपद्मोपेतकरांचतुर्दि-
ङ्नागपृष्ठगतामंगारकाधिदेवतांभूमिमावाहयामि॥ तद्वामपार्श्वेव्याहृत्युच्चा

रणानंतरं॥ कुमारश्चित्पितरमित्यस्यगृत्समदः स्कंदः स्त्रिष्टुप् ॥ स्कंदावाह-
नेविनियोगः ॥ ॐ कुमारश्चित्पितरंवंदमानंप्रतिनानामरुद्रोपयंतं ॥ भूरे-
र्दातारंसत्पतिंगृणीषेस्तुतस्त्वंभेषजारास्यस्मे ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ षण्मुखं-
शिखंडविभूषणंरक्तांबरधरंमयूरवाहनंकुक्कुटघंटापताकाशक्त्युपेतंचतुर्भुज-
मंगारकप्रत्यधिदेवंस्कंदमावाहयामि॥ ततः प्रागुत्तरदलेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणा
नंतरं॥ उद्बुध्यध्वमित्यस्यबुधः सौम्यास्त्रिष्टुप्॥ बुधावाहनेविनियोगः ॥ ॐ उ-
द्बुध्यध्वंसमनसः सखायः समग्निमिंध्वंबहवः सनीळाः॥ दधिक्रामग्निमुषसंचदे
वीमिंद्रावतोवसेनिव्हयेवः॥ इमंमंत्रमुच्चार्य॥ भगवन्सौम्यसौम्याकृतेसर्वज्ञा
नमयात्रेयगोत्रमगधदेशेश्वरकुंकुमवर्णांगद्युतेचतुर्भुजखड्गखेटगदावरदानां
कितपीतांबरमाल्यानुलेपनमरकताभरणालंकृतसर्वांगविबुद्धमतेनमस्तेस--
न्नद्धपीतध्वजपताकोपशोभितेनचतुःसिंहरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नाग

च्छविष्णुपुरुषाभ्यांसहपद्मेशानदलमध्येसुवर्णप्रतिमामुदङ्मुखींबाणाकार पीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि ॥ तद्दक्षिणपार्श्वेव्याहृत्युच्चारणानंत-- रं ॥ इदंविष्णुरित्यस्यकाण्वोमेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री ॥ विष्ण्वावाहनेवि० ॥ ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूळ्हमस्यपांसुरे ॥ इमंमंत्रमुच्चा र्य ॥ कौमोदकीपद्मशंखचक्रोपेतचतुर्भुजंसौम्याधिदेवंविष्णुमावाहयामि ॥ तद्वामपार्श्वेव्याहृत्युच्चारणानंतरं ॥ सहस्रशीर्षेत्यस्यनारायणःपुरुषोनु- ष्टुप् ॥ पुरुषावाहनेविनियोगः ॥ ॐ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ कौमोदकीपद्मशं- खचक्रोपेतचतुर्भुजंसौम्यप्रत्यधिदेवंपुरुषमावा० ॥ उत्तरदलेपूर्ववद्व्याहृत्य- नंतरं ॥ बृहस्पतेअतीत्यस्यगृत्समदोबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ॥ बृहस्पत्यावाह- नेविनियोगः ॥ ॐ बृहस्पतेअतियदर्योअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु ॥ य-

हृदिद्युच्छवसऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणंधेहिचित्रं ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ भगवन्बृहस्पतेसमस्तदेवताचार्यांगिरसगोत्रासिंधुदेशेश्वरदीप्तसुवर्णसदृशांगदीप्तेचतुर्भुजदंडकमंडलवक्षसूत्रवरदानांकितपीतांबरमाल्यानुलेपनपुष्परागमयाभरणरमणीयसमस्तविद्याधिपतेनमस्तेसन्नद्धपीतध्वजपताकोपशोभितेनपीताश्वरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छेंद्रब्रह्मभ्यांसहपद्मोत्तरदलमध्येसुवर्णप्रतिमामुदङ्मुखींदीर्घचतुरस्रपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि ॥ तद्दक्षिणपार्श्वेऽव्याहृत्युच्चारणानंतरं ॥ इंद्रश्रेष्ठानीत्यस्यगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ॥ इंद्रावाहनेविनियोगः ॥ ॐ इंद्रश्रेष्ठानिद्रविणानिधेहिचित्तिंदक्षस्यसुभगत्वमस्मे ॥ पोषंरयीणामरिष्टिंतनूनांस्वाद्मानंवाचःसुदिनत्वमन्हां ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ चतुर्दंतगजारूढंवज्रांकुशधरंप्राचीपतिंनानाभरणभूषितंबृहस्पत्याधिदेवामिंद्रमावाहयामि ॥ वामपार्श्वेऽव्याहृत्युच्चारणानं--

तरं ॥ ब्रह्मणातेब्रह्मयुजेत्यस्यविश्वामित्रोब्रह्मात्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मावाहनेविनि०
॥ ॐ ब्रह्मणातेब्रम्हयुजायुनज्मिहरीसखायासधमादआशू ॥ स्थिरंरथंसुख
मिंद्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्वांउपयाहिसोमं ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ पद्मासनस्थं
जटिलंचतुर्मुखमक्षमालास्रुवपुस्तककमंडलुधारिणंकृष्णाजिनवाससंपार्श्वे-
स्थितहंसंबृहस्पतिप्रत्यधिदेवंब्रह्माणमावाहयामि ॥ प्राग्दलेपूर्ववद्ब्राहृत्यनं
तरं ॥ शुक्रंतेअन्यदित्यस्यभरद्वाजःशुक्रस्त्रिष्टुप् ॥ शुक्रावाहनेविनियोगः॥
ॐ शुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यद्विषुरूपेअहनीद्यौरिवासि ॥ विश्वाहिमायाअ-
वसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ भगवन्भार्गव
समस्तदैत्यगुरोभार्गवगोत्रभोजकटदेशेश्वररजतोज्वलांगकांतेचतुर्भुजदं--
डकमंडल्वक्षसूत्रवरदानांकितशुक्लांबरमाल्यानुलेपनवज्राभरणभूषितसर्वा-
गसमस्तनीतिशास्त्रानिपुणमतेनमस्तेसन्नद्धशुक्लध्वजपताकोपशोभितेनशु

क्षाश्वरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छेंद्राणींद्राभ्यांसहपद्मपूर्वदलमध्ये रजतप्रतिमांप्राङ्मुखींपंचकोणपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि ॥ तद्दक्षिणपार्श्वेंव्याहृत्युच्चारणानंतरं ॥ इंद्राणीमास्वित्यस्यवृषाकपिरिंद्राणीपंक्तिः॥ इंद्राण्यावाहनेविनियोयः ॥ ॐ इंद्राणीमासुनारिषुसुभगामहमश्रवं ॥ नह्यस्याअपरंचनजरसामरंतेपतिर्विश्वस्मादिंद्रउत्तरः ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ संतानमंजरीवरदानधरद्विभुजांशुक्राधिदेवतामिंद्राणीमावाहयामि ॥ वामपार्श्वेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणानंतरं॥इंद्रमिद्देवतातयइत्यस्यमेधातिथिरिंद्रोबृहती॥ इंद्रावाहनेविनियोगः ॥ ॐ इंद्रमिद्देवतातयइंद्रंप्रयत्यध्वरे ॥ इंद्रंसमीकेवनिनोहवामहइंद्रंधनस्यसातये ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ चतुर्दंतगजारूढंवज्रांकुशधरंप्राचीपतिंनानाभरणभूषितंभार्गवप्रत्यधिदेवमिंद्रमावाहयामि ॥ पश्चिमदलेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणानंतरं॥ शमग्निरित्यस्यैरिंबिठिःशनैश्चरउष्णि

कृ शनैश्वरावाहनेविनियोगः ॥ ॐ शमग्निरग्निभिः करच्छंनस्तपतुसूर्यः ॥ शं
वातोवात्वरपाअपस्त्रिधः ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ भगवंछनैश्वरभास्करतनयका
श्यपगोत्रसुराष्ट्रदेशेश्वरकज्जलसमानांगकांतेचतुर्भुजचापतूणीरकृपाणाभ-
यांकितनीलांबरमाल्यानुलेपननीलरत्नभूषणालंकृतसर्वांगसमस्तभुवनभी-
षणामर्षमूर्तेनमस्तेसन्नद्धनीलध्वजपताकोपशोभितेननीलगृध्ररथवाहने —
नमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छप्रजापतियमाभ्यांसहपद्मपश्चिमदलमध्येकाला-
यसप्रतिमांप्रत्यङ्मुखींचापाकारपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि ॥ तद्दक्षि
णपार्श्वेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणानंतरं ॥ प्रजापतेनत्वदित्यस्यहिरण्यगर्भःप्रजा-
पतिस्त्रिष्टुप् ॥ प्रजापत्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्यो--
विश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तंनोअस्तुवयंस्यामपत--
योरयीणां ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ यज्ञोपवीतिनंहंसस्थमेकवक्त्रमक्षमालास्त्रु-

वपुस्तककमंडलुसहितचतुर्भुजंशनैश्चराधिदेवंप्रजापतिमावाहयामि॥ वाम पार्श्वेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणानंतरं॥ यमायसोममित्यस्ययमोयमोनुष्टुप्॥यमावाहनेविनि०॥ ॐ यमायसोमंसुनुतयमायजुहुताहविः॥ यमंहयज्ञोगच्छत्यग्निर्दूतोअरंकृतः॥ इमंमंत्रमुच्चार्य॥ ईषत्पीनंदंडहस्तंरक्तसदृशंपाशधरं कृष्णवर्णमहिषारूढंसर्वाभरणभूषितंशनैश्चरप्रत्यधिदेवंयममावाहयामि॥ प्रत्यग्दक्षिणदलाग्रेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणानंतरं॥कयानश्चित्रइत्यस्यवामदेवोराहुर्गायत्री॥राह्वावाहनेविनियोगः॥ ॐ कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा॥ कयाशचिष्ठयावृता॥ इमंमंत्रमुच्चार्य॥ भगवन्राहोरविसोममर्दनसिंहिकानंदनपैठीनसिगोत्रबर्बरदेशेश्वरकालमेघसमद्युतेव्याघ्रवदनचतुर्भुजखड्गचर्मशूलवरदानांकितकृष्णांबरमाल्यानुलेपनगोमेदिकाभरणभूषितसर्वांगशौर्यनिधेनमस्तेसन्नद्धकृष्णध्वजपताकोपशोभितेनकृष्णसिंहर-

थवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छसर्पकालाभ्यांसहपद्मनैर्ऋतदलमध्ये — सीसकप्रतिमांदक्षिणामुखींशूर्पाकारपीठेधितिष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि ॥ दक्षिणपार्श्वे ॥ पूर्ववद्व्याहृतीरुच्चार्य ॥ आयंगौरितिमंत्रस्यसर्पराज्ञीसर्पागायत्री ॥ सर्पावाहनेविनियोगः ॥ ॐ आयंगौःपृश्निरक्रमीदसदन्मातरंपुरः ॥ पितरंचप्रयन्त्स्वः ॥ इमंमंत्रमुक्त्वा ॥ अक्षसूत्रधरान्कुंडिकाकारपुच्छयुक्तानेकभोगांस्त्रिभोगान्भीषणान्राह्वधिदेवान्सर्पानावाहयामि ॥ वामपार्श्वेपूर्ववद्व्याहृतीरुक्त्वा ॥ परंमृत्योइत्यस्यसंकुशिकोमृत्युस्त्रिष्टुप् ॥ मृत्य्वावाहनेविनियोगः ॥ ॐ परंमृत्योअनुपरेहिपंथांयस्तेस्वइतरोदेवयानात् ॥ चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजांरीरिषोमोतवीरान् ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ करालवदनंनित्यभीषणंपाशदंडधरंसर्पवृश्चिकरोमाणंराहुप्रत्याधिदेवंकालमावाह — यामि ॥ प्रत्यगुत्तरदलेपूर्ववद्व्याहृतीरुक्त्वा ॥ केतुंकृण्वन्नित्यस्यमधुच्छंदाःकेतु

गायत्री ॥ केत्वावाहने विनियोगः ॥ ॐ केतुंकृण्वन्नकेतवेपेशोमर्याअपेशसे ॥ समुषद्भिरजायथाः ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ भगवन्केतोकामरूपजैमिनिगोत्र-मध्यदेशेश्वरधूम्रवर्णध्वजाकृतेद्विभुजगदावरदानांकिताचित्रांबरमाल्यानुलेपनवैडूर्यमयाभरणभूषितसर्वांगचित्रशक्तेनमस्तेसन्नद्धचित्रध्वजपताकोप-शोभितेनाचित्रकपोतरथवाहनेनमेरुंप्रदक्षिणीकुर्वन्नागच्छब्रह्मचित्रगुप्ता-भ्यांसहपद्मवायव्यदलमध्येकांस्यप्रतिमांदाक्षिणामुखींध्वजाकारपीठेधिति-ष्ठपूजार्थंत्वामावाहयामि॥तद्दक्षिणपार्श्वेपूर्ववद्ब्रह्मेत्यनंतरं ॥ ब्रह्मजज्ञानमित्यस्यनकुलोब्रह्मात्रिष्टुप् ॥ ब्रह्मावाहनेविनियोगः ॥ ॐ ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः॥सबुध्न्याउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमसतश्चविवः॥इमंमंत्रमुच्चार्य॥पद्मासनस्थंजटिलंचतुर्मुखमक्षमालास्त्रुवपुस्तककमंडलुधारिणंकृष्णाजिनवाससंपार्श्वस्थितहंसंकेत्वधिदेवंब्रह्माणमावाह-

यामि ॥ वामपार्श्वेपूर्ववद्व्याहृत्युच्चारणानंतरं ॥ सचित्रचित्रमित्यस्यभारद्वा
जश्चित्रगुप्तस्त्रिष्टुप् ॥ चित्रगुप्तावाहनेविनियोगः ॥ ॐ सचित्रचित्रंचितयं
तमस्मेचित्रक्षत्रचित्रतमंवयोधां ॥ चंद्रंरयिंपुरुवीरंबृहंतंचंद्रंचंद्राभिर्गृणतेयुवस्व ॥ इममंत्रमुच्चार्य ॥ उदीच्यवेषधरंसौम्यदर्शनंलेखनीपत्रोपेतद्वि-
भुजंकेतुप्रत्यधिदेवंचित्रगुप्तमावाहयामि ॥ अथकर्मसाद्गुण्यकरदेवतावाह-
नंशुक्लतंडुलपीठेषुकुर्यात् ॥ शनेर्वायुप्रदेशेव्याहृत्यनंतरं ॥ आतूनइंद्रेत्यस्य
काण्वःकुसीदीविनायकोगायत्री ॥ विनायकावाहनेविनियोगः ॥ ॐ आतून
इंद्रक्षुमंतंचित्रंग्राभंसंगृभाय ॥ महाहस्तीदक्षिणेन ॥ इममंत्रमुक्त्वा ॥ त्रि-
नेत्रंगजाननंनागयज्ञोपवीतिनंदंताक्षमालापरशुमोदकोपेतंचतुर्भुजंविनाय
कमावाहयामि ॥ तदुत्तरतोव्याहृत्यनंतरं ॥ जातवेदसइत्यस्यकश्यपोदु-
र्गात्रिष्टुप् ॥ दुर्गावाहनेविनियोगः ॥ ॐ जातवेदसेसुनवामसोममरातीय-

तोनिर्दहातिवेदः ॥ सनःपर्षदतिंदुर्गाणिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥
इमंमंत्रमुक्त्का ॥ शक्तिबाणशूलखड्गचक्रचंद्रबिंबखेटकपालपरशुकंटकोपेत
दशभुजांसिंहारूढांदुर्गाख्यदैत्यासुहारिणींदुर्गामावाहयामि ॥ तदुत्तरतो-
व्याहृत्यनंतरं ॥ क्षेत्रस्यपतिनेत्यस्यक्षेत्राधिपतिरनुष्टुप् ॥ क्षेत्रपालावाहने
विनियोगः ॥ ॐ क्षेत्रस्यपतिंनावयंहितेनेवजयामसि ॥ गामश्वंपोषयित्न्वा
सनोमृळातीदृशे ॥इमंमंत्रमुक्त्का ॥श्यामवर्णांत्रिलोचनमूर्ध्वकेशंसुदंष्ट्रंभ्रूकुटी
कुटिलाननंनूपुरालंकृतांघ्रिंसर्पमेखलयायुतंसर्पांगमतिक्रुद्धंक्षुद्रघंटाबद्धंगू-
ल्फावलंबिकरोटिमालाधारिणमुरगकौपीनंचंद्रमौलिंदक्षिणहस्तैःशूलवेता-
लखड्गदुंदुभीन्दधानंवामहस्तैःकपालघंटाचर्मचापान्दधानंभीमंदिग्वास-
समामितद्युतिंक्षेत्रपालमावाहयामि ॥ तदुत्तरतोव्यात्यनंतरं ॥ कृणाशिशु
रित्यस्यत्रितोवायुरुष्णिक् ॥ वाय्वावाहनेविनि० ॥ ॐ कृणाशिशुर्महीगांहि

न्वन्नृतस्यदीधितिं ॥ विश्वापरिप्रिया भुवद्धद्विता ॥ इमंमंत्रमुक्त्वा ॥ धाव-
द्धरिणपृष्ठगतंध्वजवरदानधारिणंधूम्रवर्णंवायुमावाहयामि ॥ तदुत्तरतोऽव्या
हृत्यनंतरं ॥ आदित्प्रत्नस्येत्यस्यवत्सआकाशोगायत्री ॥ आकाशावाहनेवि-
नियोगः ॥ ॐ आदित्प्रत्नस्यरेतसोज्योतिंष्पश्यंतिवासरं ॥ परोयदिध्यतेदि-
वा ॥ इमंमंत्रमुक्त्वा ॥ नीलोत्पलाभंनीलांबरधारिणंचंद्रार्कोपेतद्विभुजषंढमाका
शमावाहयामि ॥ तदुत्तरतोऽव्याहृत्यनंतरं ॥ अश्विनावर्तिरस्मदेत्यस्यराहूग-
णोगोतमोश्विनावुष्णिक् ॥ अश्व्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ अश्विनावर्तिरस्म
दागोमंद्दस्राहिरण्यवत् ॥ अर्वाग्रथंसमनसानियच्छतं ॥ इमंमंत्रमुच्चार्य ॥ ओ
षधिपुस्तकोपेतदक्षिणवामहस्तावन्योन्यसंयुक्तदेहावेकस्यदक्षिणपार्श्वेपर-
स्यवामपार्श्वेरत्नभांडकरशुक्लांबरधारिनारीयुग्मोपेतौदेवौभिषजावश्विना---
वावाहयामि ॥ ॥ अथक्रतुसंरक्षकदेवतावाहनम् ॥ पूर्ववत्तंडुलपीठेषुकुर्यात्

॥ तच्चेत्थं ॥ तत्रप्राग्दलेग्रेपूर्ववद्व्याहृतीरुक्त्वा ॥ इंद्रंवइत्यस्यमधुच्छंदाइंद्रो-
गायत्री ॥ इंद्रावाहनेविनियोगः ॥ ॐ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः॥ अ
स्माकमस्तुकेवलः ॥ इमंमन्त्रमुक्त्वा ॥ स्वर्णवर्णसहस्राक्षंवज्रपाणिंशचीप्रिय
मिंद्रमावाहयामि ॥ आग्नेयदलाग्रेव्याहृत्यनंतरं ॥ अग्निमीळइत्यस्यमधुछंदा
अग्निर्गायत्री ॥ अग्न्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ अग्निमीळेपुरोहितंयज्ञस्यदेव-
मृत्विजं ॥ होतारंरत्नधातमं ॥ इमंमंत्रमुक्त्वा ॥ स्वर्णवर्णसप्तार्चिषंसप्तहस्तं-
शक्त्यन्नस्रुक्स्रुवतोमरव्यजनघृतपात्राणिदधानंस्वाहाप्रियंमेषवाहनमग्नि-
मावाहयामि ॥ याम्यदलाग्रेव्याहृतीरुक्त्वा ॥ यमायसोममित्यस्ययमोयमोनु
ष्टुप् ॥ यमावाहनेविनियोगः ॥ ॐ यमायसोमंसुनुतयमायजुहुताहविः ॥ यमं
हयज्ञोगच्छत्यग्निदूतोअरंकृतः ॥ इमंमंत्रमुक्त्वा ॥ रक्तवर्णदंडधरंमहिषवाहन
मिलाप्रियंयममावाहयामि॥ नैर्ऋतदलाग्रेव्याहृत्यनंतरं ॥ मोषुणइत्यस्यघोरः

कण्वोनिर्ऋतिर्गायत्री ॥ निर्ऋत्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ मोषुणःपरापरानि-
र्ऋतिर्दुर्हणावधीत् ॥ पदीष्टतृष्णयासह ॥ इमंमंत्रमुक्त्का ॥ नीलवर्णखड्गचर्म
धरमूर्ध्वकेशंनरवाहनंकालिकाप्रियांनिर्ऋतिमावाहयामि ॥ पश्चिमदलाग्रेव्या
हृत्यनंतरं ॥ उदुत्तमंमुमुग्धिनइत्यस्यशुनःशेपोवरुणोगायत्री ॥ वरुणावा०
॥ ॐ उदुत्तमंमुमुग्धिनोविपाशंमध्यमंचृत ॥ अवाधमानिजीवसे ॥ इमंमंत्रमु
क्त्का ॥ रक्तभूषणंनागपाशधरंमकरवाहनंपद्मिनीप्रियंसुवर्णवर्णवरुणमावा-
हयायि ॥ वायव्यदलाग्रेव्याहृत्यनंतरं ॥ तववायोइत्यस्यांगिरसोव्यश्वोवा
युर्गायत्री ॥ वाय्वावाहनेविनियोगः ॥ ॐ तववायवृतस्पतेत्वष्टुर्जामातरद्भुता
॥ अवांस्यावृणीमहे॥इमंमंत्रमुक्त्का॥श्यामवर्णहेमदंडधरंकृष्णमृगवाहनंज-
गत्प्राणरूपंमोहिनीप्रियंवायुमावाहयामि ॥ उत्तरदलाग्रेव्याहृत्यनंतरं ॥ त्वं
नःसोमविश्वतइत्यस्यगोतमःसोमोगायत्री ॥ सोमावाहनेविनि० ॥ ॐ त्वं-

नःसोमविश्वतोरक्षाराजन्नघायतः ॥ नरिष्येत्वावतःसखा ॥ इमंमन्त्रमुक्त्का ॥ स्वर्णवर्णनिधीश्वरंकुंतपाणिमश्ववाहनंचित्रिणीप्रियंकुबेरमावाहयामि ॥ ऐ- शानदलाग्रेऽव्याहृत्यनंतरं ॥ कद्रुद्रायेत्यस्यकण्वोरुद्रोगायत्री ॥ रुद्रावाहने- विनियोगः ॥ ॐ कद्रुद्रायप्रचेतसेमीळ्हुष्टमायतव्यसे ॥ वोचेमशंतमंहृदे ॥ इमंमंत्रमुक्त्का ॥ शुद्धस्फटिकवर्णवरदाभयशूलाक्षसूत्रधरंवृषवाहनंगौरीप्रि- यमीशानमावाहयामि ॥ एवमेकचत्वारिंशद्देवताआवाह्यकलशेचवरुणंपूर्वो क्तवदावाह्यनमोंतैश्चतुर्थ्यंतैःस्वस्वनामभिःक्रमेणपूर्वोक्तद्रव्यैःपुष्पसमर्पण पर्यंतांग्रहदेवतापूजांकृत्वाकर्मसाद्गुण्यदेवताःक्रतुसंरक्षकदेवतावरुणंचमल यजगंधशतपत्रपुष्पैस्तथैवपूजयेत् ॥ ॥ अथहोमः ॥ ॥ सचसमिच्च- र्वाज्यैःप्रतिद्रव्यंप्रतिग्रहंएकावराभिःसहस्रपराभिराहुतिभिर्निमित्तशक्त्यनु सारेण ॥ प्रधानदशांशेनपार्श्वदेवतयोस्तदर्धेनेतरेषांस्वाहांतैर्नामभिस्तत्त-

न्मंत्रैर्वा ॥ पाणिनैवसकृदवदानेनचरुहोमः ॥ ततआचार्यःप्रत्यगग्नेरासीनः
प्राणानायम्यपूर्ववत्संकल्प्याग्निमुखंवक्ष्यमाणप्रकारेणप्रागुक्तलक्षणेकुंडे—
स्थंडिलेवोपलेपाद्यग्निप्रतिष्ठांतंकृत्वाऋत्विगन्वारब्धःसमिद्ध्यमादायदेश-
कालौनिर्दिश्याद्ययक्ष्यमाणग्रहहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अ
स्मिन्नन्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाप्रधानदेवमादित्यमधि
देवमग्निंप्रत्यधिदेवंरुद्रमर्कसमिच्चर्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंसोममधिदेवतामपः
प्रत्यधिदेवतांगौरींपलाशसमिच्चर्वाज्यै ॥ प्रधानदेवमंगारकमधिदेवतां-
भूमिंप्रत्यधिदेवंस्कंदंखदिरसमिच्चर्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंबुधमधिदेवंविष्णुं-
प्रत्यधिदेवंपुरुषमपामार्गसमिच्चर्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंबृहस्पतिमधिदेवमिं
द्रंप्रत्यधिदेवंब्रह्माणमश्वत्थसमिच्चर्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंशुक्रमधिदेवतामिं
द्राणींप्रत्यधिदेवमिंद्रमुदुंबरसमिच्चार्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंशनिमधिदेवंप्र-

जापतिंप्रत्यधिदेवंयमंशमीसमिच्चर्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंराहुमधिदेवंसर्पा-
न्प्रत्यधिदेवंकालंदूर्वाचर्वाज्यैः ॥ प्रधानदेवंकेतुमधिदेवंब्रह्माणंप्रत्यधि-
देवंचित्रगुप्तंकुशचर्वाज्यैर्विवक्षितसंख्याकैः ॥ पार्श्वदेवताःप्रधानदशांशे-
नकर्मसाद्गुण्यदेवताविनायकंदुर्गांक्षेत्रपालंवायुमाकाशमश्विनौक्रतुसंरक्षक
देवताइंद्रमग्निंयमंनिर्ऋतिंवरुणंवायुंकुबेरमीशानंप्रधानविंशांशेन ॥ अ-
ग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंप्रभूततिलव्रीहिभिर्विवक्षितसंख्यया ॥ सूर्यमाज्येन
त्रयोदशवारं ॥ अग्निंचतुस्त्रिंशद्वारं ॥ रुद्रंद्वात्रिंशद्वारं ॥ शेषेणस्विष्ट-
कृतमित्यादिसद्योयक्ष्येइत्यंतमुक्त्वाभूर्भुवःस्वःस्वाहेत्यग्नावाधायप्रजापतय
इदंनममेत्युद्देशत्यागौकुर्यात् ॥ ततोबर्हिःसन्नहनाद्याज्येदर्भाग्रद्वयप्रक्षेपां
तंकृत्वालौकिकसिद्धान्नतिलव्रीहिभिःसहाज्यंत्रिः पर्यग्निकृत्वाज्यमुद्वास्य---
बर्हिषिनिधायस्रुवस्रुकूसंमार्जनंकृत्वाऽन्नंपात्रांतरेपृथक्कृत्याग्नावधिश्रित्यस्रु-

वेणाभिघार्योदगुद्वास्याज्याद्दक्षिणतोबर्हिष्यासाद्यप्रत्यभिघार्याग्न्यलंक--
रणाद्याज्यभागांतंकृत्वाक्रमेणादित्यादीशानांतेभ्यएकचत्वारिंशद्देवेभ्यआ-
वाहनोक्तैस्तत्तन्मंत्रैःसमिच्चर्वाज्यैःप्रागुक्तसंख्याकाआहुतीर्जुहुयात् ॥
तत्रायंप्रकारः ॥ समिधंमूलतोद्व्यंगुलंविहायमध्यमानामिकांगुष्ठैर्गृहीत्वा--
जुहुयात् ॥ चरुंग्राससमंपाणिनैव ॥ आज्यंस्रुवेणैवतदभावेश्वत्थपर्णेन ॥
ततोऽव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिः प्रभूततिलव्रीहीन्पाणिनाहुत्वासूर्यपावकरु---
द्रानाज्येनजुहुयान्मंत्रैः ॥ तेचमंत्राः ॥ सूर्योनइतिपंचर्चस्यसूक्तस्य सूर्य-
पुत्रश्चक्षुःसूर्योगायत्री ॥ उदुत्यमितिमंत्रस्यकाण्वःप्रस्कण्वःसूर्योगायत्री ॥
नमोमित्रस्येतिमंत्रस्यसूर्यपुत्रोऽभितपाःसूर्योजगती॥ चित्रंदेवानामितिमंत्र
स्यांगिरसःकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ॥ उद्वेतिसुभगइतिपंचर्चस्यमैत्रावरुणोवसि-
ष्ठःसूर्यस्त्रिष्टुप् ॥ त्वमग्नेप्रथमइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपो

ग्निर्जगती ॥ अंत्याष्टमीषोडश्यस्त्रिष्टुभः ॥ त्वमग्नेद्युभिरितिषोडशर्चस्यसूक्त स्यगृत्समदोग्निर्जगती ॥ कद्रुद्रायेतिषड्ऋचस्यघौरःकण्वोरुद्रोगायत्री ॥तृतीयामैत्रावरुणी ॥ इमारुद्रायतवसइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रोजगती ॥ अंत्येत्रिष्टुभौ ॥ आतेपितर्मरुतामितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोरुद्रस्त्रिष्टुप् ॥ सर्वेषांहोमेविनियोगः ॥ ॐ सूर्योनोदिवस्पातुवातोअंतरीक्षात् ॥ अग्निर्नःपार्थिवेभ्यःस्वा० ॥ ॐ जोषासवितर्यस्यतेहरःशतंसवां * अर्हति ॥ पाहिनोदिद्युतःपतंत्याःस्वा० ॥ ॐ चक्षुर्नोदेवःसविताचक्षुर्नउतपर्वतः ॥ चक्षुर्धातादधातुनःस्वाहा ॥ ॐ चक्षुर्नोधेहिचक्षुषेचक्षुर्विख्यैतनूभ्यः ॥ संचेदंविचपश्येमःस्वा० ॥ ॐ सुसंदृशंत्वावयंप्रतिपश्येमसूर्य ॥ विपश्येमनृचक्षसःस्वाहा ॥ ॐ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यंस्वाहा ॥ ॐ नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसेमहोदेवायतदृतंसपर्यत ॥ दूरेदृशेदेवजाताय

केतवोदिवस्पुत्रायसूर्यायशंसतस्वाहा ॥ ॐ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मि
त्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥ आप्राद्यावापृथिवीअंतरिक्षंसूर्यआत्माजगतस्तस्थुष-
श्चस्वाहा ॥ ॐ उद्वेतिसुभगोविश्वचक्षाःसाधारणःसूर्योमानुषाणां ॥ चक्षुर्मि
त्रस्यवरुणस्यदेवश्चर्मेवव्यःसमविव्यक्तमांसिस्वा० ॥ ॐ उद्वेतिप्रसवीताज-
नानांमहान्केतुरर्णवःसूर्यस्य ॥ समानंचक्रंपर्याविवृत्सन्यदेतशोवहतिधूर्ष
युक्तःस्वाहा ॥ ॐ विभ्राजमानउषसामुपस्थाद्रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः ॥ एषमे
देवःसवितावच्छंदयःसमानंनप्रमिनातिधामस्वाहा ॥ ॐ दिवोरुक्मउरुचक्षा
उदेतिदूरेअर्थस्तरणिर्भ्राजमानः ॥ नूनंजनाःसूर्येणप्रसूताअयन्नर्थानिकृण--
वंनपांसिस्वाहा ॥ ॐ यत्राचक्रुरमृतागातुमस्मैश्येनोनदीयन्नन्वेतिपाथः ॥ प्र
तिवांसूरउदितेविधेमनमोभिर्मित्रावरुणोतहव्यैःस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेप्रथमोऽ
अंगिराऋषिर्देवोदेवानामभवःशिवःसखा ॥ तवव्रतेकवयोविद्मनापसोजायं

तमरुतोभ्राजदृष्टयःस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेप्रथमोऽअंगिरस्तमःकविर्देवानांपरि
भूषसिव्रतं ॥ विभुर्विश्वस्मैभुवनायमेधिरोह्निमाताशयुःकतिधाचिदायवेस्वा
हा ॥ ॐ त्वमग्नेप्रथमोमातरिश्वनऽआविर्भवसुक्रतूयाविवस्वते ॥ अरेजेतां
रोदसीहोतृवूर्येसघ्नोर्भारमयजोमहोवसोस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेमनवेद्यामवाश-
यःपुरूरवसेसुकृतेसुकृत्तरः ॥ श्वात्रेणयत्पित्रोर्मुच्यसेपर्यात्वापूर्वमनयन्नापरं
पुनःस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेवृषभःपुष्टिवर्धनऽउद्यतस्रुचेभवसिश्रवाय्यः॥यऽआ
हुतिंपरिवेदावषट्कृतिमेकायुरग्रेविशऽआविवाससिस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेवृजि
नवर्त्तनिंनरंसक्मन्पिपर्षिविदथेविचर्षणे ॥ यःशूरसातापरितक्म्येधनेदभ्रे
भिश्चित्समृताहंसिभूयसःस्वाहा ॥ ॐ त्वंतमग्नेऽअमृतत्वऽउत्तमेमर्त्तंदधासि
श्रवसेदिवेदिवे ॥ यस्तातृषाणउभयायजन्मनेमयःकृणोषिप्रयऽआचसूरये-
स्वाहा ॥ ॐ त्वंनोऽअग्नेसनयेधनानांयशसंकारुंकृणुहिस्तावानः ॥ ऋध्याम

कर्मोपसानवैनदेवैर्द्यावापृथिवीप्रावतंनः स्वाहा॥ ॐ त्वंन्नोऽअग्नेपित्रोरुपस्थ
ऽआदेवोदेवेष्वनवद्यजागृविः॥ तनूकृद्बोधिप्रमतिश्चकारवेत्वंकल्याणवसुवि
श्वमोपिषेस्वाहा॥ ॐ त्वमग्नेप्रमतिस्त्वंपितासिनस्त्वंवयस्कृत्तवजामयोवयं
॥ संत्वारायःशतिनसंसहस्रिणःसुवीरंयंतिव्रतपामदाभ्यस्वाहा ॥ ॐ त्वाम
ग्नेप्रथममायुमायवेदेवाऽअकृण्वन्नहुषस्यविश्पतिं॥ इळामकृण्वन्मनुषस्यशा
सनींपितुर्यत्पुत्रोममकस्यजायतेस्वाहा ॥ ॐ त्वंनोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्मघो
नोरक्षतन्वश्चवंद्य ॥ त्रातातोकस्यतनयेगवामस्यनिमेषंरक्षमाणस्तवव्रते-
स्वाहा॥ ॐ त्वमग्नेयज्यवेपायुरंतरोनिषंगायचतुरक्षऽइध्यसे ॥ योरातहव्यो
वृकायधायसेकीरेश्चिन्मंत्रंमनसावनोषितंस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेऽउरुशंसायवा
घतेस्पार्हंयद्रेक्णःपरमंवनोषितत् ॥ आध्रस्यंचित्प्रमतिरुच्यसेपिताप्रपाकं-
शास्सिप्रदिशोविदुष्टरःस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेप्रयतदक्षिणंनरंवर्मैवस्यूतंपरिपा

सिविश्वतः॥ स्वादुक्षद्मायोवसतौस्योनकृज्जीवयाजंयजतेसोपमादिवःस्वा०
॥ ॐ इमामग्नेशरणिंमीमृषोनऽइममध्वानंयमगामदूरात्॥ आपिःपिताप्रम
तिःसोम्यानांभृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानांस्वाहा ॥ ॐ मनुष्वदग्नेऽअंगिरस्वदंगि
रोययातिवत्सदनेपूर्ववच्छुचे ॥ अच्छयाह्यावहादैव्यंजनमासादयबर्हिषियक्षि
चप्रियंस्वाहा ॥ ॐ एतेनाग्नेब्रह्मणावावृधस्वशक्तीवायत्तेचकृमविदावा ॥
उतप्रणेष्यभिवस्योऽअस्मान्त्संनःसृजसुमत्यावाजवत्यास्वाहा ॥ ॐ त्वम-
ग्नेद्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि ॥ त्वंवनेभ्यस्त्वमोषधी
भ्यस्त्वंनृणांनृपतेजायसेशुचिःस्वाहा ॥ ॐ तवाग्नेहोत्रंतवपोत्रमृत्वियंतव-
नेष्ट्रंत्वमग्निदृतायतः ॥ तवप्रशास्त्रंत्वमध्वरीयसिब्रह्माचासिगृहपतिश्चनो-
दमेस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नऽइंद्रोवृषभःसतामसित्वंविष्णुरुरुगायोनमस्यः ॥
त्वंब्रह्मारयिविद्ब्रह्मणस्पतेत्वंविधर्त्तःसचसेपुरंध्यास्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेराजाव

रुणोधृतव्रतस्त्वंमित्रोभवसिदस्मऽईड्यः ॥ त्वमर्यमासत्पतिर्यस्यसंभुजंत्व
मंशोविदथेदेवभाजयुःस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेत्वष्टाविधतेसुवीर्यंतवग्नावोमित्र-
महःसजात्यं ॥ त्वमाशुहेमाररिषेस्वश्व्यंत्वंनराशर्धोऽअसिपुरूवसुःस्वाहा ॥
१ ॐ त्वमग्नेरुद्रोऽअसुरोमहोदिवस्त्वंशर्द्धोमारुतंपृक्षऽईशिषे ॥ त्वंवातैररुणै
र्यासिशंगयस्त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मनास्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेद्रविणोदाऽअरं
कृतेत्वंदेवःसवितारत्नधाऽअसि ॥ त्वंभगोनृपतेवस्वऽईशिषेत्वंपायुर्दमेयस्ते-
विधत्स्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नेदमऽआविश्पतिंविशस्त्वांराजानंसुविदत्रमृंजते-
॥ त्वंविश्वानिस्वनीकपत्यसेत्वंसहस्राणिशतादशप्रतिस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्ने
पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वांभ्रात्रायशम्यातनूरुचं ॥ त्वंपुत्रोभवसियस्तेविधत्वं-
सखासुशेवःपास्याधृषःस्वाहा ॥ ॐ त्वमग्नऽऋभुराकेनमस्य१स्त्वंवाजस्यक्षु
मतोरायऽईशिषे ॥ त्वंविभास्यनुदक्षिदावनेत्वंविशिक्षुरसियज्ञमातनिस्वा

हा ॥ २ ॥ ॐ त्वमग्ने॒ऽअदि॑ति॒र्दे॑व दा॒शुषे॒ त्वं होत्रा॒ भार॑ती वर्धसे गि॒रा ॥ त्वमि ळा॑ श॒तहि॑मासि॒ दक्ष॑से त्वं वृ॑त्र॒हा व॑सुपते॒ सर॑स्वती॒ स्वाहा ॥ ॐ त्वम॑ग्ने सु॒भृ॑त ऽउ त्त॒मं वयु॒स्तव॑ स्पा॒र्हे वर्ण॒ऽआ सं॒दृशि॒ श्रियः॑ ॥ त्वं वाज॑: प्र॒तर॑णो बृ॒हन्न॑सि॒ त्वं र॒यि ब॑हुलो वि॒श्वत॑स्पृ॒थुः स्वाहा ॥ ॐ त्वाम॑ग्न ऽआदि॒त्यास॑ऽआ॒स्यं॑ १ त्वां जि॒ह्वां- शु॒चय॑श्चक्रिरे कवे ॥ त्वां रा॑ति॒षाचो॑ऽअध्व॒रेषु॑ सश्चिरे॒ त्वे दे॒वा ह॒विर॑दं॒त्याहु॑तं॒ स्वा हा ॥ ॐ त्वे अ॑ग्ने॒ विश्वे॑ अ॒मृता॑सोऽअ॒द्रुह॑ऽआ॒सा दे॒वा ह॒विर॑दं॒त्याहु॑तं ॥ त्वया॒- मर्ता॑सः स्वदंत ऽआसु॒तिं त्वं गर्भो॑ वी॒रुधां॑ जज्ञिषे॒ शुचि॒ः स्वाहा ॥ ॐ त्वं तान्त्सं च॒ प्रति॑ चासि म॒ज्मनाग्ने॑ सुजात॒ प्र च॑ देव रिच्यसे ॥ पृ॒क्षो यद॑त्र॑ महि॒ना वि ते॒ भुव॒द- नु॒ द्यावा॑पृथि॒वी रोद॑सी ऽउ॒भे स्वाहा ॥ ॐ ये स्तो॒तृभ्यो॒ गो॑ऽअग्रा॒मश्व॑पेशस॒म- ग्ने॑ रा॒तिमु॑पसृ॒जंति॑ सू॒रय॑: ॥ अ॒स्मान्च॒ तांश्च॒ प्र हि नेषि॒ वस्य॒ऽआ बृ॒हद्व॑देम वि॒द थे॑ सु॒वीरा॒ः स्वाहा ॥ ॐ कद्रु॒द्राय॒ प्रचे॑तसे मी॒ळ्हुष्ट॑माय॒ तव्य॑से ॥ वो॒चेम॒ शंत

मंहदेस्वाहा ॥ ॐयथानोऽअदितिःकरत्पश्वेनृभ्योयथागवे ॥ यथातोकाय
रुद्रियंस्वाहा ॥ ॐयथानोमित्रोवरुणोयथारुद्रश्चिकेतति ॥ यथाविश्वेस-
जोषसःस्वाहा ॥ ॐगाथपतिंमेधपतिंरुद्रंजलाषभेषजं ॥ तछंयोःसुम्नमी
महेस्वाहा ॥ ॐयःशुक्रइवसूर्योहिरण्यमिवरोचते ॥ श्रेष्ठोदेवानांवसुस्वा-
हा ॥ ॐशंनःकरत्यर्वतेसुगंमेषायमेष्ये ॥ नृभ्योनारिभ्योगवेस्वाहा ॥ ॐ
इमारुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेममीः ॥ यथाशमसद्विपदे-
चतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेऽअस्मिन्ननातुरंस्वाहा ॥ ॐमृळानोरुद्रोतनोमयस्कृ
धिक्षयद्वीरायनमसाविधेमते ॥ यच्छंचयोश्चमनुरायेजेपितातदश्यामतवरु
द्रप्रणीतिषुस्वाहा ॥ ॐअश्यामतेसुमतिंदेवयज्ययाक्षयद्वीरस्यतवरुद्रमीढ्वः
॥ सुम्नायन्निद्विशोऽअस्माकमाचरारिष्टवीराजुहवामतेहविःस्वाहा ॥ ॐत्वे
षंवयंरुद्रंयज्ञसाधंवंकुंकविमवसेनिह्वयामहे ॥ आरेऽअस्मद्दैव्यंहेळोऽअस्य

तुसुमतिमिद्वयमस्यावृणीमहेस्वाहा ॥ ॐ दिवोवराहमरुषंकपर्दिनंत्वेषंरूपं नमसानिव्हयामहे ॥ हस्तेबिभ्रद्भेषजावार्याणिशर्मवर्मच्छर्दिरस्मभ्यंयंसत् स्वाहा ॥ ॐ इदंपित्रेमरुतामुच्यतेवचःस्वादोःस्वादीयोरुद्रायवर्धनं ॥ रास्वाचनोऽअमृतमर्त्तभोजनंत्मनेतोकायतनयायमृळस्वाहा ॥ ॐ मानोमहांतमुतमानोऽअर्भकंमानऽउक्षंतमुतमानऽउक्षितं ॥ मानोवधीःपितरंमोतमातरंप्रियामानःस्तन्वोरुद्ररीरिषःस्वाहा ॥ ॐ मानस्तोकेतनयेमानऽआयौमानोगोषुमानोऽअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतःसदमित्वाहवामहेस्वाहा ॥ ॐ उपतेस्तोमान्पशुपाऽइवाकरंरास्वापितर्मरुतांसुम्नमस्मे ॥ भद्राहितेसुमतिर्मृळयत्तमाथावयमवऽइत्तेवृणीमहेस्वाहा ॥ ॐ आरेतेगोघ्नमुतपूरुषघ्नंक्षयद्वीरसुम्नमस्मेतेऽअस्तु ॥ मृळाचनोऽअधिचब्रूहिदेवाधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाःस्वाहा ॥ ॐ अवोचामनमोऽअस्माऽअवस्यवः

शृणोनुंनोहवंरुद्रोमरुत्वान् ॥ तन्नोंमित्रोवरुणोमामहंतामादितिःसिंधुःपृथि-
वींउतद्यौःस्वाहा॥ ॐआतेंपितर्मरुतांसुम्नमैंतुमानःसुर्यस्यसंदृशोयुयोथाः॥
अभिनोंवीरोऽअर्वतिक्षमेतप्रजायेमहिरुद्रप्रजाभिःस्वाहा ॥ ॐत्वादत्तेभी
रुद्रशंतमेभिःशतंहिमाऽअशीयभेषजेभिः ॥ व्य १स्मद्द्वेषोवितरंव्यंहोव्यमी
वाश्चातयस्वाविषूचीःस्वाहा ॥ ॐ श्रेष्ठोजातस्यरुद्रश्रियासितवस्तमस्त-
वसांवज्रबाहो ॥ पर्षिणःपारमंहसःस्वस्तिविश्वाऽअभीतीरपसोयुयोधिस्वा
हा ॥ ॐमात्वारुद्रचुक्रुधामानमोभिर्मादुष्टुतीवृषभमासहूती ॥ उन्नोवीराँ ऽ
अर्पयभेषजेभिंभिषक्तमंत्वाभिषजांशृणोमिस्वाहा ॥ ॐहवीमभिर्हवतेयोह
विभिंरवस्तोमेभीरुद्रंदिषीय ॥ ऋदूदरःसुहवोमानोऽअस्यैबभ्रुःसुशिप्रोरी
रधन्मनायेस्वहा ॥ ॐ उन्मामंमदवृषभोमरुत्वान्त्वक्षीयसावयसानाधमा
नं ॥ घृणीवछायामरपाऽअशीयाविवासेयंरुद्रस्यसुम्नंस्वाहा ॥ ॐक १ज्य

तैरुद्रमृळयाकुर्हस्तोयोऽअस्तिभेषजोजलांषः ॥ अपभर्त्तारपसोदैव्यंस्या-
भीनुमांवृषभचक्षमीथाःस्वहा ॥ ॐ प्रबभ्रवेवृषभायश्वितीचेमहोमहींसुष्टु-
तिमीरयामि ॥ नमस्याकल्मलीकिनंनमोभिर्गृणीमासिंत्वेषंरुद्रस्यनामस्वा-
हा ॥ ॐ स्थिरेभिरंगैःपुरुरूपऽउग्रोबभ्रुःशुक्रेभिःपिपिशेहिरंण्यैः ॥ ईशा-
नादस्यभुवनस्यभूरेर्नवाउयोषद्रुद्रादसुर्यं १ स्वाहा ॥ ॐ अर्हन्बिभार्षिसायंका
निधन्वार्हन्निष्कंयजतंविश्वरूपं ॥ अर्हन्निदंदयसेविश्वमभ्वंनवाऽओजीयोरु
द्रत्वदस्तिस्वाहा ॥ ॐ स्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं ॥ मृ-
ळाजरित्रेरुद्रस्तवानोन्यंतेऽअस्मन्निवपंतुसेनाः२वाहा ॥ ॐ कुमारश्चित्पि-
तरंवंदमानंप्रतिनानामरुद्रोन्यंतं ॥ भूरेर्दातारंसत्पातिंगृणीषेस्तुतस्त्वंभेष
जारास्यस्मेस्वाहा ॥ ॐ यावोभेषजामरुतःशुचीनियाशंतमावृषणोयामयो
भु ॥ यानिमनुरवृणीतापितानस्ताशंचयोश्चरुद्रस्यवश्मिस्वाहा ॥ ॐ परि

णोहेतिरुद्रस्यवृज्याःपरित्वेषस्यदुर्मतिर्महीगात् ॥ अवस्थिरामघवंद्भ्यस्त--
नुष्वमीढ्वस्तोकायतनंयायमृळस्वाहा ॥ ॐ एवाबभ्रोवृषभचेकितानयथा--
देवनहृणीषेनहंसि ॥हवनश्रुन्नोरुद्रेहबोधिबृहद्वदेमविदथेसुविराःस्वाहा ॥ ए
तैरेकोनाशीतिमंत्रैःप्रतिमंत्रंस्वाहांतैराज्यंहुत्वाघंटादिवादित्रशब्दैर्वेद्याम्भा-
राधितैकचत्वारिंशद्देवताभ्योवरुणायचधूपदीपनैवेद्यतांबूलादीन्समर्प्यप्र-
सीदंतुभवंतइतितान्संप्रार्थ्यर्त्विग्न्वारब्धश्चर्वाज्यतिलव्रीहिशेषेणस्वि-
ष्टकृतंहुत्वाइध्मंसन्नह्नीमग्नौप्रास्यप्रायश्चित्तादिहोमशेषंसमाप्ययजमाना-
न्वारब्धआचार्यःपूर्णाहुतिंस्थालीपाकेवक्ष्यमाणप्रकारेणहुत्वाविश्वेभ्योदेवे-
भ्यःसंस्रावंहुत्वापूर्णपात्रनिनयनोपस्थानपरिस्तरणविसर्जनपरिसमूहनप--
र्युक्षणाग्न्यार्चनपात्रोत्सर्जनानिकुर्यात् ॥ अथमंडपैशानेपंचरंगैःस्वस्तिकंकृ
त्वातत्रचतुष्पादंदीर्घंचतुरस्रंसोत्तरछदंपीठंनिधायतत्रोदगग्रान्समूलान्ह

रितदर्भानास्तीर्यतत्रसामात्यंयजमानंप्राङ्मुखमुपवेश्याचार्यऋत्विग्भिः--
सहमंगलवाद्यैरभिषेककुंभोदकंपात्रांतरेआदायप्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्सपलाश
यौदुंबर्योद्र्याशाखयासहिरण्यपवित्रयासकुशदूर्वापल्लवयाहस्तमंतर्धायोद-
कपृषद्भिरब्लिंगाभिर्वारुणीभिःपावमानीभिरन्याभिश्चशांतिपवित्रलिंगाभि
र्ग्रहाभिषेकमंत्रैःसुरास्त्वामितिश्लोकैःश्रीसूक्तेनेमाआपःशिवतमाइतित्र्यृचे-
नदेवस्यत्वातिचयजुषाभूर्भुवःस्वरितिचव्याहृतिभिरभिषिंचेत्॥तेचमंत्राः॥
आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यसूक्तस्यांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्री॥ पंचमीवर्धमा
ना॥ सप्तमीप्रतिष्ठा॥ अंत्येद्वेअनुष्टुभौ॥ अभिषेकेविनियोगः॥ ॐ आपो
हिष्ठा० ॥ प्रसम्राजइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रिर्वरुणास्त्रिष्टुप ॥ अभिषेकेविनि-
योगः ॥ ॐप्रसम्राजेबृहदर्चागभीरंब्रह्मप्रियंवरुणायश्रुताय ॥ वियोजघा-
नंशमितेवचर्मोपस्तिरेपृथिवींसूर्याय ॥ वनेषुव्यं१तरिक्षंततानवाजमर्वत्सु-

पयऽउस्रियासु ॥ हृत्सुक्रतुंवरुणोऽअप्स्व१ग्निंदिविसूर्यमदधात्सोममद्रौ ॥
नीचीनबारंवरुणःकवंधंप्रससर्जरोदसीऽअंतरीक्षं ॥ तेनविश्वस्यभुवनस्यरा
जायवंनवृष्टिर्व्युनत्तिभूम ॥ उनत्तिभूमिंपृथिवीमुतद्यांयदादुग्धंवरुणोवष्ट्या-
दित् ॥ समभ्रेणवसतपर्वतासस्तविषीयंतःश्रथयंतवीराः ॥ इमामूष्वासुरस्य
श्रुतस्यमहींमायांवरुणस्यप्रवोचं ॥ मानेनेवतस्थिवाँऽअंतरिक्षेवियोममे-
पृथिवींसूर्येण ॥ १ ॥ इमामूनुकवितमस्यमायांमहींदेवस्यनकिरादधर्ष-
॥ एकंयदुद्नानपृणंत्येनीरासिंचंतीरवनयःसमुद्रं ॥ अर्यम्यंवरुणमित्र्यंवास-
खायंवासदमिद्भ्रातरंवा ॥ वेशंवानित्यंवरुणारणंवायत्सीमागश्चकृमाशिश्र-
थस्तत् ॥ कितवासोयद्रिरिपुर्नदीवियद्वाघासत्यमुतयन्नविद्म ॥ सर्वाताविः
ष्यशिथिरेवदेवाधातेस्यामवरुणाप्रियासः ॥ १ ॥ स्वादिष्ठयेतिदशर्चस्यसू--
क्तस्यमधुछंदाःपवमानःसोमोगायत्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐस्वादिष्ठया

मदिं ०॥शंनइंद्राग्नीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्॥अभिषे
केविनियोगः॥ ॐ शंनइंद्राग्नीभवतामवोभिःशंनइंद्रावरुणारातहव्या॥ श
मिंद्रासोमासुवितायशंयोःशंनइंद्रापूषणावाजसातौ ॥ शंनोभगःशमुनःशं-
सोअस्तुशंनःपुरंधिःशमुसंतुरायः॥शंनःसत्यस्यसुयमस्यशंसःशंनोअर्यमा
पुरुजातोअस्तु॥ शंनोधाताशमुधर्तानोअस्तुशंनउरूचीभवतुस्वधाभिः॥
शंरोदसीबृहतीशंनोअद्रिःशंनोदेवानांसुहवानिसंतु ॥ शंनोअग्निर्ज्योतिर-
नीकोअस्तुशंनोमित्रावरुणावश्विनाशं ॥ शंनःसुकृतांसुकृतानिसंतुशंनइ-
षिरोअभिवातुवातः॥ शंनोद्यावापृथिवीपूर्वहूतौशमंतरिक्षंदृशयेनोअस्तु॥
शंनओषधीर्वनिनोभवंतुशंनोरजसस्पतिरस्तुजिष्णु ॥ १ ॥ शंनइंद्रोव-
सुभिर्देवोअस्तुशमादित्येभिर्वरुणःसुशंसः ॥ शंनोरुद्रोरुद्रेभिर्जलाषःशंनः
स्त्वष्टाग्नाभिरिहशृणोतु॥ शंनःसोमोभवतुब्रम्हशंनःशंनोग्रावाणःशमुसंतु

यज्ञाः ॥ शंनः स्वरूणामितयो भवंतु शंनः प्रस्वं १ शम्वस्तु वेदिः ॥ शंनः सूर्य-
उरुचक्षा उदेतु शंनश्चतस्रः प्रपिशो भवंतु ॥ शंनः पर्वता ध्रुवयो भवंतु शंनः सिं-
धवः शमुसंत्वापः ॥ शंनो अदितिर्भवतु व्रतेभिः शन्नो भवंतु मरुतः स्वर्काः ॥
शंनो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु शंनो भवित्रं शम्वस्तु वायुः ॥ शंनो देवः सवि-
ता त्रायमाणः शंनो भवंतूषसो विभातीः ॥ शंनः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शनः क्षे
त्रस्यपतिरस्तु शंभुः ॥ २ ॥ शंनो देवा विश्वदेवा भवंतु शंसरस्वती सह धीभि
रस्तु ॥ शमभिषाचः शमु रातिषाचः शंनो दिव्याः पार्थिवाः शंनो अप्याः ॥ शं-
नः सत्यस्य पतयो भवंतु शंनो अर्वंतः शमु संतु गावः ॥ शंनऋभवः सुकृतः सुह-
स्ताः शंनो भवंतु पितरो हवेषु ॥ शंनो अजएकपाद्देवो अस्तु शंनोहिर्बुध्न्यः १—
शंसमुद्रः ॥ शंनोऽअपांनपात्पेरुरस्तु शंनः पृश्निर्भवतु देवगोपा ॥ आदित्या रु
द्रा वसवो जुषंतेदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः ॥ शृण्वंतु नो दिव्याः पार्थिवासो गोजा

ताउतयेयुज्ञियासः ॥ येदेवानांयुज्ञियायुज्ञियानांमनोर्यजंत्राअमृताॠतज्ञाः ॥ तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपातःस्वुःस्तिभिःसदानः ॥ ३ ॥पवित्रंतेविततमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपवित्रःपवमानःसोमास्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेवि० ॐ पवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतेप्रभुर्गात्राणिपर्येषिविश्वतः ॥ अतंप्ततनूर्नतदामोअश्नुतेशृतासइद्वहंतस्तत्समाशत ॥तपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदेशोचंतोअस्यतंतवोव्यस्थिरन् ॥ अवंत्यस्यपवीतारमाशवोदिवस्पृष्ठमधितिष्ठंतिचेतसा ॥ अरूरुचदुषसःपृश्निरग्रियउक्षाबिंभर्तिभुवनानिवाजयु ॥ मायाविनोममिरेअस्यमाययानृचक्षसःपितरोगर्भमादधुः ॥ गंधर्वइत्थापदमस्यरक्षतिपातिदेवानांजनिमान्यद्भुतः ॥ गृभ्णातिरिपुंनिधयानिधापतिःसुकृत्तमामधुनोभक्षमाशत ॥ हविर्हविष्मोमहिसद्मदैव्यंनभोवसानःपरियास्यध्वरं ॥ राजापवित्ररथोवाजमारुहःसहस्रभृष्टिर्जयसिश्रवोबृहत् ॥ १ ॥

॥ अथग्रहमंत्राः ॥ ग्रहाणामादिरादित्योलोकरक्षणकारकः ॥ विषमस्था नसंभूतांपीडांदहतुतेरविः ॥ १ ॥ रोहिणीशःसुधामूर्तिःसुधागात्रःसुधाश- नः ॥ विषमस्थानसंभूतांपीडांदहतुतेविधुः ॥ २ ॥ भूमिपुत्रोमहातेजाजग तांभयकृत्सदा ॥ वृष्टिकृद्वृष्टिहर्ताचपीडांदहतुतेकुजः ॥ ३ ॥ उत्पातरूपो जगतांचंद्रपुत्रोमहाद्युतिः ॥ सूर्यप्रियकरोविद्वान्पीडांदहतुतेबुधः ॥ ४ ॥ दे वमंत्रीविशालाक्षःसदालोकहितेरतः ॥ अनेकशिष्यसंपूर्णःपीडांदहतुतेगुरुः ५ ॥ दैत्यमंत्रीगुरुस्तेषांप्राणदश्चमहामतिः ॥ प्रभुस्ताराग्रहाणांचपीडांद- हतुतेभृगुः ॥ ६ ॥ सूर्यपुत्रोदीर्घदेहोविशालाक्षःशिवप्रियः ॥ मंदचारःप्रस न्नात्मापीडांदहतुतेशनिः ॥ ७ ॥ महाशिरामहावक्त्रोदीर्घदंष्ट्रोमहाबलः ॥ अ तनुश्चोर्ध्वकेशश्चपीडांदहतुतेतमः ॥ ८ ॥ अनेकरूपवर्णैश्चशतशोथसहस्र शः ॥ उत्पातरूपोजगतांपीडांदहतुतेशिखी ॥ ९ ॥ ॥ अथदेवमंत्राः ॥

सुरास्त्वामभिषिंचंतुब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ १ ॥ वासुदेवोजगन्नाथस्तथासं
कर्षणोविभुः ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवंतुविजयायते ॥ २ ॥ आखंडलोग्नि
र्भगवान्यमोवैनिर्ऋतिस्तथा ॥ वरुणःपवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ॥ ब्र-
ह्मणासहिताःसर्वेदिक्पालाःपांतुतेसदा ॥ ३ ॥ कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिः
श्रद्धाक्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिःकांतिस्तुष्टिश्चमातरः ॥ एतास्त्वा
मभिषिंचंतुदेवपत्न्यःसमागताः ॥ ४ ॥ आदित्यश्चंद्रमाभौमोबुधजीवसिता
र्कजाः ॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुःकेतुश्चतर्पिताः ॥ ५ ॥ देवदानवगंधर्वा-
यक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयोमनवोगावोदेवमातरएवच ॥ ६ ॥ देवपत्न्योद्रुमा
नागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥ अस्त्राणिसर्वशस्त्राणिराजानोवाहनानिच ॥ ७
औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये ॥ सरितःसागराःशैलास्तीर्थानि-
लदानदाः ॥ ८ ॥ एतेत्वामभिषिंचंतुसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ९ ॥ एतैर्मंत्रैःप्रति-

मंत्रमभिषिच्यश्रीसूक्तेनहिरण्यवर्णांहरिणीमित्यादिनाइमाआपःशिवतमा-
इतित्र्यृचेनदेवस्यत्वेतिचयजुषाभूर्भुवःस्वारितिव्याहृतिभिश्चाभिषिंचेत् ॥
एवमभिषिक्तोयजमानःश्वेताहतवस्त्रयुगंगंधमाल्याभरणंचबिभृयात् ॥ त-
तआचार्योदिक्षुविदिक्षुचबलिमुत्क्षिप्यसुवासिनीभिर्नीराजनंकारयेत् ॥ अ
थयजमानोग्रहदेवताभ्यश्चतुर्थ्यंतदेवतानामभिःपुष्पाणिसमर्प्याचार्येण--
व्याहृत्युच्चारणपूर्वकंग्रहोद्वासनंकारयित्वा (तत्रमंत्रः ॥ ॐभूर्भुवःस्वः ॐ
उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेदेवयंतस्त्वेमहे ॥ उपप्रयंतुमरुतःसुदानवइंद्रप्राशूर्भवा-
सचा ॥ ॐअभ्यारमिदद्रयोनिषिक्तंपुष्करेमधु ॥ अवतस्यविसर्जने ॥ यांतु-
देवगणाःसर्वेपूजामादायपार्थिवात् ॥ इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थंपुनरागमनायच ॥)
आचार्यप्रभृतिभ्यःजपहोमफलंगृहीत्वातेभ्योदक्षिणांदद्यात् ॥ गौःशंखोर
क्तोनड्वान्हिरण्यंपीतंवासःश्वेतोश्वःकृष्णागौःकालायसंहस्तीछागोवेतिग्रह

क्रमेण ॥ अत्रन्यूनदक्षिणाबुधदक्षिणयाहिरण्येनसमाकार्याआद्यागवावा ॥ एतदभावेसर्वेभ्योयथाशक्तिहिरण्यंवादद्यात् ॥ आचार्यायद्विगुणं ॥ अन्येभ्यश्चयथाशक्तिभूयसीं ॥ ततःकांस्यपात्रगताज्ये ॥ ॐरूपंरूपंप्रतिरूपोबभूवतदस्यरूपंप्रतिचक्षणाय ॥ इंद्रोमायाभिःपुरुरूपईयतेयुक्ताह्यस्यहरयःशतादश ॥ इतिमंत्रेणसकुटुंबःस्वप्रतिरूपंवीक्ष्य ॥ आज्यंतेजःसमुद्दिष्टमाज्यंपापहरंस्मृतम् ॥ आज्यंसुराणामाहारआज्येदेवाःप्रतिष्ठिताः ॥ इति मंत्रंपठित्वा॥तदाज्यंसदक्षिणंब्राह्मणायदद्यात् ॥ ततोभूरिदक्षिणांदत्वासंकल्प्यवा ॥ एकस्यआहुतेरेकंशतस्यैकंसहस्रस्यवाएकंयथाशक्तिवाब्राह्म--णान्भोजयित्वातेभ्यःशांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्त्वित्याद्याशिषोगृहीत्वातान्संप्रार्थ्यप्रणिपत्य ॥ यस्यस्मृत्याचनामोक्त्यातपोयज्ञक्रियादिषु ॥ न्यूनंसंपूर्णतांयातिसद्योवंदेतमच्युतमितिपठित्वा ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्व

रेषुयत् ॥ स्मरणादेवतद्विष्णोःसंपूर्णस्यादितिश्रुतिरित्युक्त्वा न्यूनातिरिक्ता-
छिद्रत्वार्थंयथाशक्तिअच्युतानंतगोविंदेतिनामत्रयजपंकृत्वाग्रहयज्ञफलं —
श्रीविष्णवेसमर्प्यस्वयंहृष्टमनाबंधुभिःसहभुंजीत ॥ अयंचाश्वलायनगृह्य-
परिशिष्टोक्तोग्रहमखः आश्वलायनानामेव ॥ बह्वल्पंवास्वगृह्योक्तंयस्यकर्म
प्रचोदितम् ॥ तस्यतावतिशास्त्रार्थेकृतेसर्वंकृतंभवेदितिवचनात् ॥ एवम-
न्येषामपियदिस्वगृह्यादावुक्तःस्तदासएव ॥ येषांतुस्वगृह्यादौनोक्तस्तैर्याज्ञ
वल्क्यादिस्मृत्युक्तः मत्स्यपुराणाद्युक्तोवानुष्ठेयःस्मृत्यादेःसाधारण्यादिति
दिक् ॥ ॥ इतिश्रीमद्विद्वन्मुकुटमाणिक्यश्रीरामेश्वरभट्टसूरिसूनुनाराय-
णभट्टकृतेप्रयोगरत्नेनवग्रहमख प्रयोगः ॥ ॥ अथविवाहोत्तरकर्तव्योपि
स्थालीपाकःप्रथममुच्यते ॥ ॥ तत्रांगानामुक्तानामन्येष्वतिदेशेनप्राप्तेः ॥
सचविवाहानंतरकर्तव्यगृहप्रवेशनीयहोमोत्तरभाविन्यांपौर्णमास्यामारंभ--

णीयोनत्वमावास्यायां ॥ चतुर्थीहोमात्प्रागपिपौर्णमासीचेत्तत्रारंभः ॥ यदि
चारंभकालेमलमासगुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धकग्रहणपौषमासादिभवतितदा
पिप्रारंभःकार्यः ॥ यानितुतत्रारंभनिषेधकानि ॥ उपरागोधिमासश्चयदिप्र
थमपर्वणि ॥ तथामलिम्लुचेपौषेनान्वारंभणमिष्यते ॥ गुरुभार्गवयोर्मौढ्ये
चंद्रसूर्यग्रहेतथेत्यादीनिसंग्रहकारादिवचनानितानिआलस्यादिनास्वका -
लानुपक्रांतस्थालीपाकादिप्रारंभविषयाणीतिप्रयोगपारिजातकारः ॥ तथा
चापरार्कस्थंगर्गवचनमुदाजहार ॥ नामकर्मचदर्शेष्टिंयथाकालंसमाचारेत्
॥ अतिपातिसतितयोःप्रशस्तेमासिपुण्यभइति ॥ इतिस्थालीपाकारंभका-
लः ॥ ॥ अथपर्वनिर्णयः ॥ पुर्णिमादर्शश्चपर्व ॥ तत्रान्वाधानंप्रतिपदी-
ष्टिरित्युत्सर्गः ॥ तत्रपर्वचतुर्थांशःप्रतिपदश्चाद्याःस्त्रयोंशाःसूर्योदयोत्तरमु-
हूर्तत्रयेविद्यमानायागकालः ॥सूर्यास्तमानपर्यंतंयत्रपर्वाखंडंतत्रनसंदेहः ॥

यदितुखंडंपर्वतत्रनिर्णयः ॥ अन्होमध्येततःपूर्वंवापर्वप्रतिपदोःसंधौतदह -
र्यागः ॥ पूर्वेद्युरन्वाधानं ॥ मध्यान्हात्परेसंधौतदहरन्वाधानंपरेद्युर्यागइति
॥ संधिश्चप्रतिपदोऱ्हासवृद्ध्योरर्धंपर्वणिप्रक्षिप्यज्ञेयः ॥ इष्टेःपर्वणिसमाप्तौ
पुनरिष्टेःकर्तव्यतापत्तेः ॥ साप्रतिपद्येवसमापनीयानपर्वमध्ये ॥ अपराण्हसं
धौपरेद्युःप्रतिपच्चतुर्थांशेपियागेनदोषः ॥ चंद्रदर्शनदिनेइष्टिनिषेधवचना
निनानिर्णायकानिसंभवेयोज्यानि ॥ यातुपौर्णमासीसंगवादूर्ध्वमावर्तनात्पू-
र्वसंधिमतीसासद्यस्कालेतितस्यामेवान्वाधानंयागश्च ॥ ॥ अथविकृतौ-
निर्णयः ॥ ॥ आवर्तनेततःपूर्वंवापर्वसंधौतदहरादौप्रकृतियागंकृत्वापश्चा-
दाग्रयणादिविकृतिःकार्या ॥ परसंधौतुविकृतियागएवसंधिदिनेप्रकृतिस्तु
तदुत्तरदिनइति ॥ ॥ अथस्थंडिलकरणादिनिर्णयः ॥ तत्रचौलादिहो-
मोलौकिकाग्नौ ॥ पार्वणस्थालीपाकश्रवणाकर्मादिहोमोगृह्याग्नौ ॥ तत्रलौ

किंकाम्नौहोमेस्थंडिलकरणादिरग्निप्रतिष्ठापनांतोविधिर्नियतः॥ गृह्याग्निहोमेपिगृहप्रवेशवास्तुहोमशूलगवान्वाष्टक्यादिषुनियतः ॥धार्यायतनेसदसंभवात् ॥ यदापिसमिदादावग्निसमारोपस्तदागृह्याग्निर्कर्तव्येपिस्थालीपाकादौनियतः ॥ एतत्सर्वमभिप्रेत्य यत्रक्वचहोष्यन्त्स्यादितिगृह्योक्ताग्निप्रतिष्ठापनविधेर्विषयंप्रदर्शयितुमाहकारिकाकारः ॥ प्रतिष्ठाप्याथलेखासुहोमायालंहविर्भुजं ॥ एकदंतंप्रकुर्वीतहोष्यन्संस्थापितेनलइति॥ अन्यथासंस्थापितेनलेहोष्यन्निति॰र्थस्यात् ॥ एवंस्थंडिलकरणादिविषयंनिर्णीयस्थंडिलादिकुर्यात्॥ तत्रयजमानःकृतनित्यक्रियःशुचिःपरिहितधौतवासादर्भपाणिःपीठोमविष्टःप्राङ्मुखोवाग्यतोद्विराचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थममुककर्मकरिष्ये ॥ तदंगहोमंकर्तुंस्थंडिलादिकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यगोमयादिलिप्तेशुद्धेदेशेशुद्धमृदाऐशान्यारंभमुदक्

संस्थं चतुरंगुलोन्नतमंगुलोन्नतंवाचतुर्दिक्षुमिलित्वाद्विसप्तत्यंगुलपरिधिकं--
फलितमष्टादशांगुलाविस्तृतंहोमानुसारेणतदधिकंवानतुततोन्यूनंमध्योन्न
तंस्थंडिलंकुर्यात् ॥ तद्गोमयेनप्रदक्षिणमुपलिप्यदक्षिणेष्टौउदीच्यांद्वेप्राच्या
मर्धमित्यंगुलानित्यक्त्वादक्षिणोपक्रमामुदक्संस्थांप्रादेशमात्रामेकांलेखांत-
स्यादक्षिणोत्तरयोःप्रागायतेपूर्वरेखयाअसंसृष्टेप्रादेशसंमितेद्वेलेखेलिखि--
त्वातयोर्मध्येपरस्परमसंसृष्टाउदक्संस्थाःप्रागायताःप्रादेशसंमितास्तिस्त्र-
इतिषड्लेखायज्ञियशकलमूलेनदक्षिणहस्तेनोल्लिख्यलेखासुतच्छकलमुद-
गग्रंनिधायस्थंडिलमद्भिरभ्युक्ष्यशकलंभंक्त्वाग्नेय्यांनिरस्यपाणिंप्रक्षाल्यवा
ग्यतोभवेत् ॥ ततस्तैजसेनासंभवेमृन्मयेनवापात्रयुग्मेनसंपुटीकृत्यसुवा--
सिन्याश्रोत्रियागारात्स्वगृहाद्वासमृद्धंनिर्धूममग्निमाहृतंस्थंडिलादाग्नेय्यां--
निधाय ॥ जुष्टोदमूनाआत्रेयोवसुश्रुतोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ एह्यग्नेराहुगणोगोतमो

ग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अग्न्यावाहनेविनियोगः ॥ ॐ जुष्टोदमूनाअतिथिर्दुरोणइमंनो यज्ञमुपयाहिविद्वान् ॥ विश्वाअग्नेअभियुजोविहत्याशत्रूयतामाभराभोजनानि ॥ एह्यग्नइहहोतानिषीदादब्धः सुपुरएताभवानः ॥ अवतांत्वारोदसीविश्वमिन्वेयजामहेसौमनसायदेवान् ॥ इत्यक्षतैरावाह्याच्छादनंदूरीकृत्य ॥ समस्तव्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहती ॥ अग्निप्रतिष्ठापनेविनियोगः ॥ ॐ भूर्भुवःस्वरित्यात्माभिमुखंपाणिभ्यांषट्सुलेखासुतत्तत्कर्मसुविहितनामकममुकनामकमग्निंप्रतिष्ठापयामीत्यग्निंप्रतिष्ठाप्य प्रोक्षितेंधनानिनिक्षिप्यवेणुधमन्याप्रबोध्यध्यायेदेवम् ॥ चत्वारिशृंगागौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अग्निमूर्तिध्यानेविनियोगः ॥ ॐ चत्वारिशृंगात्रयोअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोअस्य ॥ त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्याँआविवेश ॥ स्मृतिमंत्राश्च ॥ सप्तहस्तश्चतुःशृंगःसप्तजिव्होद्विशीर्षकः

॥ त्रिपात्प्रसन्नवदनःसुखासीनःशुचिस्मितः ॥ स्वाहातुदक्षिणेपार्श्वेदेवीं-
वामेस्वधांतथा ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तैस्तुशक्तिमन्नंस्रुचंस्रुवं ॥ तोमरंव्यजनं
वामैर्घृतपात्रंचधारयन् ॥ मेषारूढोजटाबद्धोगौरवर्णोमहौजसः ॥ धूम्रध्व-
जोलोहिताक्षःसप्तार्चिःसर्वकामदः ॥ आत्माभिमुखमासीनएवंरूपोहुताश-
नः ॥ ततोयदिसमिदादौसमारोपितोग्निस्तर्हिप्रत्यवरोहणंकार्यम् ॥ तच्चै-
वम् ॥ प्रत्यवरोहेत्यस्यहिरण्यगर्भोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अग्निप्रत्यवरोहणेविनियो-
गः ॥ ॐ प्रत्यावरोहजातवेदःपुनस्त्वंदेवेभ्योहव्यंवहनःप्रजानन् ॥ प्रजांपु-
ष्टिंरयिमस्मासुधेह्यथाभवयजमानायशंयोः ॥ इतिमंत्रेणसमारोपिताग्निस-
मिधंस्थापितेग्नौप्रक्षिपेदिति ॥ एतदंतंसंस्थापितेग्नौहोमेकार्यं ॥ नित्यधा-
रितहोमेतुनैतावत् ततःपार्वणस्थालीपाकेप्रधानदिनात्पूर्वदिनेसद्यस्काला-
यांपौर्णमास्यामशक्तौवाप्रधानदिनएवप्रातरौपासनंहुत्वान्वाधानंकुर्यात् ॥

प्र०
६६

तच्चेत्थं ॥ आचम्यप्राणानायम्यसमिद्धयंत्रयंवादायदेशकालौस्मृत्वाममो-
पात्तदुरितक्षयद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंदर्शपूर्णमासाभ्यांस्थालीपाकाभ्यांय
क्ष्ये ॥ तत्रेदानींपूर्णमासेनस्थालीपाकेनयक्ष्ये ॥ दर्शेतुपूर्वसंकल्पितेनदर्श-
स्थालीपाकेनयक्ष्यइतिविशेषः ॥ तत्रदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्येइ-
तिसंकल्प्यास्मिन्नन्वाहितेग्नौजातवेदसमग्निमिध्मेनप्रजापतिंप्रजापतिंचा--
घारदेवतेआज्येनाग्नीषोमौचक्षुषीआज्येन ॥ अग्निमग्नीषोमौचप्रधानदेवते
चरुद्रव्येण ॥ दर्शेतुअग्निमिंद्राग्नीचप्रधानदेवतेचरुद्रव्येणेतिविशेषः ॥ शेषे
णस्विष्टकृतमग्निमिध्मसन्नहनेनरुद्रमयामसग्निंदेवान्विष्णुंअग्निंवायुंसूर्यंप्र-
जापतिंचैताःप्रायश्चित्तदेवताआज्येनज्ञाताज्ञातदोषनिबर्हणार्थंत्रिवारम--
ग्निंमरुतश्चाज्येनविश्वान्देवान्संस्रावेणांगदेवताः प्रधानदेवताःसर्वाःसन्नि
हिताःसंतु ॥ एवंसांगोपांगेनकर्मणासद्योयक्ष्ये ॥ सद्यस्कालेतुसद्योयक्ष्येइ-

प्र०
६६

तिसंकल्प्यतूष्णींसमस्तव्याहृतिभिर्वासमिद्धोमंकुर्यात् ॥ व्याहृतिपक्षेव्याहृ
तीनामित्यादिपूर्ववत् ॥ अन्वाधानसामिद्धोमेविनियोग ॥ ॐभूर्भुवःस्वः
स्वाहेति ॥ प्रजापतयइदंनममेतित्यागः ॥ तंचाग्निंधारयेत् ॥ संकटेतुतु-
भ्यंताइत्यृचाज्याहुतिंहुत्वासमारोपयेत् ॥ तद्यथा ॥ तुभ्यंताविरूपोग्निर्गा
यत्री ॥ कृतान्वाधानाग्नेःसमारोपाधिकारार्थंप्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥
ॐतुभ्यंताअंगिरस्तमविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ॥ अग्नेकामाययेमिरेस्वाहा ॥
अग्नयइदंनमम ॥ ततस्त्रिभिस्त्रिभिःकुशदलैःसव्यंपाणिमधोदक्षिणंचोपरि
कुर्वन् पूर्वदलाग्रैरुत्तरदलमूलैश्चत्रिसंधिंद्विगुणांरज्जुंकृत्वापुनर्दक्षिणमधः-
सव्यंचोपरिकुर्वन् तथैवत्रिगुणयेत् ॥ अंतेप्रदक्षिणंग्रंथिंदद्यात् ॥ एवंषट्
त्रिंशद्दर्भदलैरेकारज्जुर्भवति ॥ ततस्तस्यामुदगग्रायांप्रादेशमात्रान्मुष्टिप
रिमितान्दर्भान्निधाय तयाबर्हिर्द्विरावेष्ट्यरज्ज्वग्रेणरज्जुमूलंसकृदावेष्ट्य त

दग्रशेषंपूर्ववेष्टितरज्वाअधस्तान्निनीयपरिस्तरणाद्यर्थदर्भैःसहाग्न्यायतना-
त्पश्चाद्भागोपरिनिदध्यात् ॥ ततोन्ययातादृशैवकृतयारज्वाउदगग्रयापा-
लाशंखादिरमसंभवेशमीविटादियज्ञियवृक्षमयमरत्निमात्रंवितास्तिमात्रंवा-
पंचदशदारुकमिध्मंप्रागग्रंसकृदावेष्ट्यरज्ज्वग्रेणरज्जुमूलंसकृदावेष्ट्यपूर्वव-
न्निदध्यात् ॥ अत्रेध्माबर्हिषोर्बंधनेकेचिन्मंत्राविच्छंति ॥ तत्रबर्हिषि ॥ इंद्रा
ण्यैसन्नहनं ॥ पूषातेग्रंथिंग्रथ्नातु ॥ सतेमास्थात् ॥ इति ॥ इध्मे ॥ यत्कृष्णोरू
पंकृत्वाप्राविशस्त्वंवनस्पतीन् ॥ ततस्त्वांपंचदशधासंभरामिसुसंभृता ॥ इ
तिएकविंशतिधेत्यत्रपंचदशधेत्यूहेन ॥ अन्येत्वनूहमाहुः ॥ अपरेतुमंत्रौने-
च्छंति ॥ ततःपत्नीअग्न्यायतनालंकरणंकुर्यात् ॥ ततोदंपतीगंधादिभिः
स्वशरीरेअलंकृत्यतद्दिनेकलहक्रयविक्रयप्रहासानृतबहुभाषणचौर्यादिव्य-
सनपर्यंकशयनदंतधावनकरंभकुलित्थकोद्रवचणकमसूरवृंताकक्षारलवण-

कोरदूषकमधुमाषमांसमद्यपरान्नोपवासतैलमैथुनानिवर्जयंतौ दधिघृतप--
योमिश्रंहविष्यान्नंदिवैवसकृद्भुंजीयातां ॥ श्राद्धकर्ताश्राद्धशेषंमाषाद्यन्नंभुं-
जीत ॥ व्रतलोपेव्रात्यैःसहसंवेशनेवाउपोष्यत्वमग्नेव्रतपाइत्यृचाज्याहुतिं-
जुहुयात् ॥ त्वमग्नइत्यस्यवत्सोग्निर्गायत्री ॥ व्रतलोपजनितदोषपरिहारार्थं
माज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐत्वमग्नेव्रतपाअसिदेवआमर्त्येष्वा ॥ त्वंयज्ञे--
ष्वीड्यःस्वाहा ॥ व्रतपायाग्नयइदंनमम ॥ यद्वा ॥ निर्वापादिपूर्वकंव्रतपाया
ग्नयेपार्वणस्थालीपाकेनसमानतंत्रेचरुंप्रधानात्पूर्वंजुहुयात् ॥ ततःप्रतिप -
दिप्रातरौपासनंहुत्वाग्निंपरिसमुह्यपरिस्तृणीयात् ॥ तच्चेत्थं ॥ अग्न्यायतना
दष्टांगुलपरिमितेदेशेऐशानींदिशमारभ्यप्रदक्षिणंसमंतात्सोदकेनपाणिना
त्रिःपरिमृज्यपूर्वमुपरिनिहितदर्भैर्दशांगुलमितेदेशेप्राच्यादिषुपरिस्तृणी---
यात् ॥ तत्रप्राच्यांप्रतीच्यांचोदगग्रादर्भाः ॥ अवाच्यामुदीच्यांचप्रागग्राः

॥ पूर्वपश्चात्परिस्तरणमूलयोरुपरिदक्षिणपरिस्तरणं उत्तरपरिस्तरणंतुत-
दग्रयोरधस्तात् ॥ तेचदर्भाअनियतसंख्याएकैकस्यांदिशिचत्वारश्चत्वार-
इत्येवंषोडशवा ॥ ततोग्नेर्दक्षिणतोब्रह्मासनार्थंउत्तरतश्चपात्रासादनार्थंकां
श्चित्प्रागग्रान्दर्भानास्तृणीयात् ॥ अग्नेरैशानतास्त्रिरंभसापरिषिच्यउत्तरा
स्तीर्णेषुदर्भेषुदक्षिणसव्यपाणिभ्यांक्रमेणचरुस्थालीप्रोक्षण्यौदर्वीस्त्रुवौप्र--
णीताआज्यपात्रेइध्माबर्हिषीशूर्पकृष्णाजिनेउलूखलमुसलेचेतिद्वेद्वेउदगप
वर्गंप्राक्संस्थंचन्युब्जान्यासादयेत् ॥ आज्यपात्रहोमेतुप्रोक्षणीस्त्रुवौप्रणी-
ताआज्यपात्रेइध्माबर्हिषीचेत्येतावतामेवासादनं॥ततःप्रोक्षणीपात्रमुत्तानं
कृत्वातत्रानंतर्गर्भितसाग्रसमस्थूलप्रादेशमात्रकुशद्वयरूपेपवित्रेनिधाय---
शुद्धाभिरद्भिस्तत्पात्रंपूरयित्वागंधपुष्पादिक्षिप्त्वाहस्तयोरंगुष्ठोपकानिष्ठिका
भ्यामुदगग्रेपृथक्पवित्रेधृत्वाअपास्त्रिरुत्पूयपात्राण्युत्तानानिकृत्वा इध्मंविस्त्र

स्यसर्वाणिपात्राणित्रिःप्रोक्षेत् ॥ (उत्तानेनतुहस्तेनकर्तव्यंप्रोक्षणं--
भवेत् ॥ अवाचीनेनहस्तेनकर्तव्यंस्यादवोक्षणं ॥ मुष्टीकरोतियत्तोयम-
भ्युक्षणमितिस्मृतं) ॥ ताआपःकिंचित्कमंडलौक्षिपेदित्येके॥ ततोयथोक्त
लक्षणमीशानदिगवस्थितंब्रह्माणमस्मिन्कर्मणिब्रह्माणंत्वामहंवृणइतित---
त्पाणिंपाणिनागृहीत्वावृणुयात् ॥ ततोब्रह्मावृतोस्मीत्युक्त्काप्राङ्मुखोयज्ञोप
वीत्याचम्यसमस्तपाण्यंगुष्ठोभूत्वाग्रेणाग्निंपरीत्यदक्षिणतउदङ्मुखस्थित्वा
आसनार्थदर्भेषुदक्षिणभागस्थमेकंदर्भमंगुष्ठानामिकाभ्यांगृहीत्वानिरस्तः -
परावसुरितिनैर्ऋत्यांनिरस्यापरस्पृष्टेदमहमर्वावसोःसदनेसीदामीत्युक्त्कोद--
ङ्मुखएववामोरूपरिदक्षिणपादंसंस्थाप्योपविश्य (यजमानेन) गंधाक्षता
दिभिरर्चितःसन् ॥ ॐ बृहस्पतिर्ब्रह्माब्रह्मसदनआशिष्यतेबृहस्पतेयज्ञंगो
पायसयज्ञंपाहिसयज्ञपतिंपाहिसमांपाहीतिजपित्वासदायज्ञमनाएववर्तेत-

॥ ततोयजमानःप्रणीतापात्रमग्नेःप्रत्यङ्निधायतत्रप्रागग्रेपवित्रेनिधायोत्पू ताभिरद्भिस्तत्पात्रंपूरयित्वागंधपुष्पाक्षतान्निक्षिप्यब्रह्मन्नपःप्रणेष्यामीतिपृ च्छेत्॥ततोब्रह्माभूर्भुवःस्वर्बृहस्पतिप्रसूतः ॐ प्रणयेत्यनुजानीयात॥कर्तापू र्णपात्रंमुखसममुद्धृत्याग्नेरुत्तरतोदर्भेषुनिधायतेपवित्रेगृहीत्वान्यैर्दर्भैराच्छा दयेत् ॥ ततःप्रत्यगग्नेःकुशेषुशूर्पंनिधायतत्रप्रागग्रेपवित्रेनिधायाग्नयेत्वाजु ष्टंनिर्वपामि ॥ इतिमंत्रावृत्याव्रीहीणांयवानांवाचतुरश्चतुरोमुष्टीन्निरुप्याग्नी षोमाभ्यांत्वाजुष्टंनिर्वपामीतितथैवनिरुप्यतेपवित्रेव्रीहीणामुपरिनिधायोत्पू ताभिरद्भिरग्नयेत्वाजुष्टंप्रोक्षामीतिनिर्वापसंख्ययोत्पूताभिरद्भिःप्रोक्षेत् ॥ ए वमग्नीषोमाभ्यांत्वाजुष्टंप्रोक्षामीतितथैवप्रोक्षेत्॥ दर्शेतुअग्नीषोमस्थानेइंद्रा ग्निभ्यांत्वेत्यादिनिर्वापप्रोक्षणेचविशेषः ॥ एवंनाममंत्रकहोमेनिर्वापःप्रोक्ष णंचयथाप्रधानदैवतंदेवतानामग्रहणेनकार्यम्॥ समंत्रकहोमेतुश्रवणाकर्मा

दौतूष्णींचतुरश्चतुरोमुष्टीन्निर्वपेत् प्रोक्षेच्च ॥ ततःपात्राणामुत्तरतःप्राग्ग्री
वमास्तीर्णेऊर्ध्वलोम्निकृष्णाजिनेनिहितेउलूखलेमुसलेनपत्न्यवहत्यशूर्पेण-
तुषादीन्संशोध्यत्रिःशुक्लीकुर्यात् ॥ तांस्त्रिःप्रक्षालितान्पृथक्पात्रेएकपात्रे
वाअविदग्धमनवस्रावितमंतरूष्मपक्वंसुश्रृतंचरुंपचेत् ॥ ततःपवित्रेआ-
ज्यपात्रेनिधायतत्पात्रंपुरतःसंस्थाप्यतस्मिन्नाज्यमासिच्यअग्नेरुत्तरतःस्थि
तांगारान्भस्मनासहाग्नेरुदक्परिस्तरणाद्बहिर्निरुह्यतेष्वाज्यपात्रमधिश्रि--
त्यज्वलतादर्भोल्मुकेनावज्वल्यांगुष्ठपर्वमात्रंप्रक्षालितंदर्भाग्रद्वयमाज्येप्राक्षि
प्यपुनर्ज्वलतातेनैवदर्भोल्मुकेनचरुणासहाज्यंत्रिःपर्यग्निकृत्वातदुल्मुकम--
पास्यापःस्पृष्ट्वातत्रस्थमेवाज्यं ॥ सवितुष्ट्वाहिरण्यस्तूपःसवितापुरउष्णिक् ॥
आज्यस्योत्पवनेविनियोगः ॥ ॐसवितुष्ट्वाप्रसवउत्पुनाम्यछिद्रेणपवित्रेण
वसोःसूर्यस्यरश्मिभिरितिमंत्रेणैकश्रुत्योच्चारितेनैकवारंद्विस्तूष्णींउत्तानपा-

प्र०
७०

णिद्वयांगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यामंतयोरसंसृष्टगृहीताभ्यामुदगग्राभ्यापवित्रा---
भ्यांप्रागुत्पूयतेपवित्रेअद्भिःप्रोक्ष्याग्नौप्रहरेत् तूष्णीं स्कंदायस्वाहेतिमंत्रेणे
तिकेचित् ॥ अथाग्नेःपश्चात्परिस्तरणाद्बहिरात्मनोग्रतोभूमिंप्रोक्ष्यतत्रबर्हिः
सन्नहनींरज्जुमुदगग्रांप्रसार्यतस्यांबर्हिः प्रागग्रमुदगपवर्गमविरळमास्ती--
र्यतस्मिन्नाज्यपात्रंनिधायस्रुवादिसंमार्जयेत् ॥ तद्यथा ॥ दक्षिणेनहस्तेन
स्रुक्स्रुवौगृहीत्वासव्येनकांश्चिद्दर्भानादायसहैवाग्नौप्रताप्यस्रुचंनिधायस्रु -
वंवामहस्तेगृहीत्वादक्षिणेनहस्तेनस्रुवस्यबिलंदर्भाग्रैःप्रागादिप्रागपवर्गं --
त्रिःसमृज्याधस्ताद्दर्भाग्रैरेवाभ्यात्मंबिलपृष्ठंत्रिःसमृज्यततोदर्भाणांमूलैर्दंड-
स्याधस्ताद्बिलपृष्ठादारभ्ययावदुपरिष्टाद्बिलंतावत्त्रिःसमृज्याद्भिःप्रोक्ष्यस्रुवं -
निष्टप्याज्यस्थाल्याउत्तरतःस्रुगस्पृष्टंनिधायोदकंस्पृष्ट्वातैरेवदर्भैर्जुहूंचैव---
मेवसमृज्यस्रुवादुत्तरतोनिधायदर्भानद्भिःक्षालयित्वाग्नावनुप्रहरेत् ॥ ततः

स्था०
७०

श्रृतंचरुंस्त्रुवगृहीतेनाज्येनाभिघार्योंदगुद्वास्याग्याज्ययोर्मध्येननीत्वाज्याद-
क्षिणतोबर्हिंषिसांतरमासाद्यपुनरप्यभिघार्यनवाभिघार्यहविः पृथक्करणाय-
पात्रांतरंचर्वाज्ययोर्मध्येनिधायैकादशांगुलिमितेदेशेगंधाक्षतपुष्पैरग्निंसमं-
त्रमर्चयेत् ॥ तत्रमंत्रौ ॥ विश्वानिनइत्यनयोर्वसुश्रुतोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अभ्यर्चने
विनियोगः ॥ ॐ बिश्वांनिनोदुर्गहांजातवेदः ॐ सिंधुंननावादुरितातिपर्षि
ॐ अग्नेअत्रिवन्नमंसागृणानः ॐ अस्माकंबोध्यावितातनूनां ॐ यस्त्वांहृदाकि-
रिणामन्यमानः ॐ अमर्त्यंमर्त्योजोहवीमि ॐ जातवेदोयशोअस्मासुधेहि ॥
ॐ प्रजाभिरग्नेअमृतत्वमश्यां ॥ ततआत्मानंचालंकृत्यहस्तंप्रक्षाल्यइध्मबंध
नरज्जुमिध्मस्थानेनिधायपाणिनेध्ममादायमूलमध्याग्रेषुस्त्रुवेणात्रिरभिघार्य
मूलमध्ययोर्मध्यभागेगृहीत्वा ॥ अयंतेवामदेवोजातवेदाअग्निस्त्रिष्टुप् ॥ इ-
ध्महवनेविनियोगः ॥ ॐ अयंतइध्मआत्माजातवेदस्तेनेध्यस्ववर्धस्वचेद्ध-

वर्धयचास्मान्प्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येनसमेधयस्वाहेतीध्ममग्नावा-
धाय जातवेदसेग्नयइदंनममेतित्यजेत् ॥ ततःस्रुवेणाज्यमादायाग्नेरायतन-
स्यवायव्यकोणमारभ्याग्नेयकोणपर्यंतंप्रजापतयइतिमनसास्मरन्स्वाहेत्यु-
च्चार्यनैरंतर्येणाज्यधारामग्नाविध्मदारूपरिहुत्वापुनराज्यमादायाग्नेरायतन-
स्यनैर्ऋत्यकोणतईशानीपर्यंतंतथैवहुत्वात्यक्त्वाचस्रुवेणाज्यमादायाग्नये-
स्वाहेत्यग्नेरुत्तरपार्श्वेपूर्वभागेहुत्वा पुनराज्यंसोमायस्वाहेत्यग्निदक्षिणपार्श्वे-
तत्समप्रदेशेहुत्वापूर्वनिहितपात्रेचरुमुद्धृत्यपृथक्कृत्यइदमग्नयेइदमग्नीषो
माभ्यामितिचरुभागद्वयमुत्तरसंस्थमभिमृश्यावदानधर्मेणजुहुयात् ॥एवंना
ममंत्रकहोमेयथादैवतंविभक्तस्यचरोरभिमर्शः ॥ समंत्रकहोमेतुनविभागो
नाभिमर्शश्च ॥ अथावदानधर्मः॥स्रुवेणस्रुच्याज्यमुपस्तीर्यप्रथमप्रधानदेव
ताचरुभागमध्यादंगुष्ठपर्वमात्रंतिरश्चीनाभिरंगुष्ठमध्यमानामिकाभिरुदग-

ग्राभिर्नखसंस्पर्शमकुर्वन्नवदायदर्व्यामोप्यततश्चरुपूर्वभागंप्रागग्राभिस्ता-
भिस्तथैवावदायदर्व्यामोप्यपात्रस्थंहविरभिघार्यदर्वीस्थमवत्तंचाभिघार्य--
विधूमज्वालाग्नौ॥ॐअग्नयेस्वाहेत्याज्यभागयोर्मध्यदेशेतत्प्रत्यग्देशेवाआ
च्छादयन्निवदर्व्यापार्श्वेनहुत्वाअग्नयइदंनममेतित्यक्त्वापुनःपूर्ववदुत्तरहवि-
र्भागादवदाय ॥ ॐ अग्नीषोमाभ्यांस्वाहेतिपूर्वाहुतेःप्राग्भागेहुत्वाग्नीषोमा
भ्यामिदंनममेतित्यजेत् ॥ पंचावत्तीतुदर्व्यामुपस्तीर्यमध्यात्पूर्वार्धात्पश्चा
र्द्धाच्चत्रिर्हविषोवदायाभिघार्यजुहुयात् ॥ पंचावत्तिनस्तु ॥ जामदग्न्यावत्स
विदावार्ष्टिषेणास्तथैवच ॥ भार्गवच्यावनाऔर्वाःपंचावत्तिनईरिताः ॥ द-
र्शेतुअग्नीषोमस्थानेइंद्राग्निभ्यांस्वाहाइंद्राग्निभ्यामिदंनममेतिविशेषः॥पुन
र्दर्व्यामुपस्तीर्यप्रथमहविर्भागस्योत्तरार्धतःपूर्वावदानतोभूयोनूचीनाभिरे--
वांगुलीभिरवदायदर्व्यामोप्यद्वितीयहविर्भागस्यतथैवावदायपंचावत्तीतुह

विर्भागद्वयेपिउत्तरार्धाच्चद्विर्द्विरवदायपात्रस्थमनभिघार्यावत्तंतुद्विरभिघार्य
॥ यदस्येतिहिरण्यगर्भोग्निस्विष्टकृदातिधृतिः ॥ स्विष्टकृद्धोमेविनियोगः ॥
ॐ यदस्यकर्मणोत्यरीरिचंयद्वान्यूनमिहाकरं ॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्विद्वान्त्सर्वं
स्विष्टंसुहुतंकरोतुमे ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेसुहुतहुतेसर्वप्रायश्चित्ताहुतीनांका-
मानांसमर्धयित्रेसर्वान्नः कामान्त्समर्धयस्वाहेतिएकश्रुत्योच्चार्यअग्नावैशान-
देशेजुहुयात् ॥ स्विष्टकृतेग्नयइदंनममेतित्यागः ॥ ततोग्नेरुत्तरतःस्थिता-
मिध्मबंधनरज्जुंविस्रस्यरुद्रायस्वाहेतिहुत्वारुद्रायेदंनममेतित्यक्त्वापःस्पृ-
ष्ट्वास्रुवेणप्रायश्चित्ताज्याहुतीःसप्तजुहुयात्॥ तत्रमंत्राः ॥ अयाश्चेतिविमदो-
याअग्निःपंक्तिः ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ अयाश्चाग्नेस्यनभिश
स्तीश्चसत्यमित्वमयाअसि ॥ अयासावयसाकृतोयासन्हव्यमूहिषेयानोधे
हिजेषजंस्वाहेत्येकश्रुत्याजुहुयात् ॥ अयसेग्नयइदंनमम ॥ १ ॥ अतोदेवा

मेधातिथिर्देवागायत्री ॥ सर्वत्रप्राग्वत्विनियोगः ॥ ॐ अतोदेवाअवंतुनो
यतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याःसप्तधामभिःस्वाहा ॥ देवेभ्यइदंनमम ॥ २
इदंविष्णुर्मेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ इ-
दंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं ॥ समूळ्हमस्यपांसुरेस्वाहा ॥ विष्णवइदं-
नमम ॥ व्यस्तसमस्तव्याहृतीनांविश्वामित्रजमदग्निभरद्वाजप्रजापतयऋ
षयः ॥ अग्निवायुसूर्यप्रजापतयोदेवताः ॥ गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहत्यश्छंदां-
सि ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ भूःस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ
भुवःस्वाहा ॥ वायवइदंनमम ॥ ॐ स्वःस्वाहा ॥ सूर्यायेदंनमम ॥ ॐ भूर्भु-
वःस्वःस्वाहा ॥ प्रजापतयइदंनमम ॥ ७ ॥ ततोब्रह्माकर्तारंपरीत्याग्नेर्वाय-
व्यदेशेतिष्ठन्नेताएवसप्ताज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ त्यागंयजमानोत्रकुर्यात् ॥ तत
स्तत्रस्थोब्रह्मैवमंत्रविपर्यासादिनियतनिमित्तेसति ॥ यद्वोदेवाअभितपाम-

रुतस्त्रिष्टुप् ॥ मंत्रविपर्यासादिनिमित्तकप्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ
नह्यौदेव्वातिपातयानिवाचाचप्रयुतीदेवहेळनं ॥ अरायोअस्मांअभिदुच्छु-
नायतेन्यत्रास्मन्मरुतस्तन्निधेतनस्वाहा ॥ यजमानः ॥ मरुद्भ्यइदंनमम ॥
अनाज्ञातमितिमंत्रद्वयस्यहिरण्यगर्भोग्निरनुष्टुप् ॥ ज्ञाताज्ञातदोषनिबर्हणा-
र्थंप्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ अनाज्ञातंयदाज्ञातंयज्ञस्यक्रियतेमि-
थु ॥ अग्नेतदस्यकल्पयत्वꣳहिवेत्थयथातथꣳस्वाहा ॥ यजमानः॥ अग्नयइदंन
मम ॥ ॐ पुरुषसंमितोयज्ञोयज्ञःपुरुषसंमितः ॥ अग्नेतदस्यकल्पयत्वंहिवेत्थं
यथातथंस्वाहा ॥ यजमानः ॥ अग्नयइदंनमम ॥ यत्पाकत्रेत्यास्यस्त्रितोग्नि-
स्त्रिष्टुप् ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ यत्पाकत्रामनसादीनदक्षान-
यज्ञस्यमन्वतेमर्त्यासः ॥ अग्निष्टद्धोताक्रतुविद्विजानन्यजिष्ठोदेवांऋतुशोय
जातिस्वाहा ॥ यजमानः ॥ अग्नयइदंनमम ॥ स्कन्नभिन्नाद्यानियतानिमित्तेस

तिवक्ष्यमाणप्रकारेणतत्तत्प्रतिपदोक्तजपहोमान्कुर्याद्ब्रह्मा ब्रह्मणोभावेयज-
मानएवैतान्प्रायश्चित्तादीन्कृत्वाऽन्यस्मैवरंदद्यात् ॥ ततोयजमानः ॥ सर्वक
र्मप्रपूरिणींभद्रद्रव्यदांपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ तद्यथा ॥ स्रुवेणाज्यंगृहीत्वास्रु-
चंसमबिलांपूरयित्वातस्यांस्रुवमूर्ध्वबिलंनिधायपुनरधोबिलंनिक्षिप्यस्रुवा-
ग्रेकुसुमाक्षतंनिधायसव्यपाणिनास्रुक्स्रुवमूलेधृत्वादक्षिणपाणिनास्रुक्स्रु-
वंशंखमुद्रयागृहीत्वातिष्ठन्समपादऋजुकायः स्रुवाग्रन्यस्तदृष्टिः प्रसन्नात्मा
॥ समुद्रादूर्मिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवामदेवआपस्त्रिष्टुप् ॥ अंत्याजगती
पूर्णाहुतौविनियोगः ॥ ॐ समुद्रादूर्मिर्मधुमाँउदारदुपांशुनासमममृतत्वमान
ट् ॥ घृतस्यनामगुह्यंयदस्तिजिह्वादेवानाममृतस्यनाभिः ॥ वयंनामप्रब्रवा
माघृतस्यास्मिन्यज्ञेधारयामानमोभिः ॥ उपब्रह्माशृणवच्छस्यमानंचतुःशृंगो
वमीद्गौरएतत् ॥ चत्वारिशृंगात्रयोअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोऽअस्य ॥

त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्यांआविवेश ॥ त्रिधाहितंपणिभिर्गु-
ह्यमानंगविदेवासोघृतमन्वविंदन् ॥ इंद्रएकंसूर्यएकंजजानवेनादेकंस्वधया-
निष्टतक्षुः ॥ एताअर्षंतिहृद्यात्समुद्राच्छतव्रजारिपुणानावचक्षे ॥ घृतस्यधा
राऽअभिचाकशीमिहिरण्ययोवेतसोमध्यआसां ॥ १ ॥ सम्यक्स्रवंतिसरितो
नधेनाअंतर्हृदामनसापूयमानाः ॥ एतेअर्षंत्यूर्मयोघृतस्यमृगाइवक्षिपणोरी
षमाणाः ॥ सिंधोरिवप्राध्वनेशूघनासोवातप्रमियःपतयंतियह्वाः ॥ घृत-
स्यधाराऽअरुषोनवाजीकाष्ठाभिंदन्नूर्मिभिःपिन्वमानः ॥ अभिप्रवंतसमने-
वयोषाःकल्याण्यः १ स्मयमानासोऽअग्निं॥घृतस्यधाराःसमिधोनसंततताजुषा
णोहर्यतिजातवेदाः ॥ कन्याऽइववहतुमेतवाउऽअंज्यंजानाऽअभिचाकशी-
मि॥यत्रःसोमःसूयतेयत्रयज्ञोघृतस्यधाराऽअभितत्पवंते ॥ अभ्यर्षतसुष्टुतिं
गव्यमाजिमस्मासुभद्राद्रविणा॥निधत्त ॥ इमंयज्ञंनयतदेवतानोघृतस्यधारा

मधुमत्पर्वते ॥ धामंते विश्वं भुवनमाधिश्रितमंतः समुद्रे हृद्यं १ तरायुषि ॥ अपामनीके समिथे यऽआभृतस्तमश्याम मधुमंतंत ऊर्मिं स्वाहा ॥ इति पठन्यवपरिमितां धारां संततां स्रुगग्रेण सशेषं हुत्वा अग्नय इदं न ममेत्युद्दिश्य त्यक्त्वा ॥ विज्योतिषेत्यस्य जानो वृशोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ पूर्णाहुतिशेषाज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ विज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा ॥ प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृंगे रक्षसे विनिक्षे स्वाहा इत्यनेन च तथैवावशेषं हुत्वा अग्नय इदं न ममेति त्यक्त्वा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेति संस्रावं हुत्वा विश्वेभ्यो देवेभ्य इदं न ममेति त्यजेत् ॥ ततस्तंडुलकणान्समिद्दर्भशकलान्यद्भिः प्रोक्ष्याग्नौ प्रहरेत् ॥ पूर्णाहुत्याद्येतदंतं समूलं प्रयोगपरिजातकारेण लिखितमपि इदानीं शिष्टा न--कुर्वंति ॥ अथावभृथस्थानीयं पूर्णपात्रजलेन मार्जनं कुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ पूर्वासादितं पूर्णपात्रमास्तीर्णे बर्हिषि दक्षिणपाणिना निधाय तत्र गंगादि पुण्यन---

दीःस्मरन्दक्षिणपाणिनास्पृशन् ॥ पूर्णमसिपूर्णमेभूयाःसुपूर्णमसिसुपूर्णमे
भूयाःसदसिसन्मेभूयाःसर्वमसिसर्वंमेभूयाअक्षितिरसिमामेक्षेष्ठाइतिजपि--
त्वाकुशाग्रैःप्रागादिपंचदिक्षुजलंमंत्रैर्यथालिंगांसिंचेत्॥ तेचमंत्राः॥प्राच्यां
दिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंतां॥ दक्षिस्यांदिशिमासाःपितरोमार्जयंतां॥ अ-
पउपस्पृश्य ॥ प्रतीच्यांदिशिगृहाःपशवोमार्जयंतां ॥ उदीच्यांदिश्यापओ
षधयोवनस्पतयोमार्जयंतां॥ ऊर्ध्वायांदिशियज्ञःसंवत्सरःप्रजापतिमार्जयं
तां॥ इत्येकश्रुत्यापठन्प्रतिदिशंसिक्त्वाकुशाग्रैःस्वशिरसिमार्जयेत्॥ तत्रमं
त्राः॥ आपोअस्मानित्यस्यदेवश्रवाआपस्त्रिष्टुप् ॥ मार्जनेविनियोगः॥ ॐ
आपोअस्मान्मातरःशुंधयंतुघृतेननोघृतप्वःपुनंतु ॥ विश्वंहिरिप्रंप्रवहंति-
देवीरुदिदाभ्यःशुचिरापूतएमिः॥इदमापःसिंधुद्वीपआपोनुष्टुप्॥ मार्जनेवि
नियोगः॥ ॐ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि ॥ यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वा

शेपउतानृतं ॥ सुमित्र्यानआपओषधयःसंतु ॥ इत्येतैर्मंत्रांतेमार्जनंकृत्वा ॥
दुर्मित्र्यास्तस्मैसंतु ॥ योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तंहन्मि ॥ इतिनिर्ऋति
देशेकुशाग्रैरपःसिंचेत् ॥ ततोब्रह्मा ॥ यजमानवामपार्श्वस्थितपत्न्यंजलौ-
पूर्णपात्रस्थंजलं ॥ ॐ माहंप्रजांपरासिचंयानःसयावरीस्थन ॥ समुद्रेवोनिन
यानिस्वंपाथोअपीथेतिमंत्रमेकश्रुत्यापत्न्यावाचयन्स्वयंवापठन्प्रत्यङ्मुखं-
निषिच्यांजलिस्थजलैःपापापनोदार्थमात्मानंयजमानंपत्नींचप्रोक्षेत ॥ पत्नी
तज्जलंबर्हिषिनिषिंचेत् ॥ अथवायजमानएवस्ववामपाणावुत्तानेबर्हिर्नि-
धायतत्रदक्षिणपाणिनापूर्णपात्रमादायमाहंप्रजामित्यनेनतज्जलंप्रत्यङ्मु-
खंनिषिच्यताआपःसमुद्रंगच्छंतीतिध्यात्वापाणिस्थजलैरात्मानपत्नींचप्रो-
क्षेत् ॥ ततःकर्ताग्नेर्वायव्येस्थितःसंस्थाजपेनोपतिष्ठेत ॥ तद्यथा ॥ अग्नेत्व
न्नइतिचतसृणांगौपायनालौपायनावाबंधुःसुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चैकर्चा-

ऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदाविराट्छंदः अग्न्युपस्थानेविनियोगः ॐ अग्ने-
त्वंनोअंतमउतत्राताशिवोभवावरूथ्यः ॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाआछानक्षिद्युम
त्तमंरयिंदाः ॥ सनोबोधिश्रुधीहवमुरुष्याणोअघायतःसमस्मात् ॥ तंत्वा--
शोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥ ॐ चमेस्वरश्चमेयज्ञोपचतेन-
मश्च ॥ यत्तेन्यूनंतस्मैतउपयत्तेतिरिक्तंतस्मैतेनमः ॥ अग्नयेनमः ॥ स्वस्ति ॥
श्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलं ॥ आयुष्यंतेजअरोग्यंदेहिमेहव्य-
वाहन ॥ देहिमेहव्यवाहनोन्नमः ॥ ततोब्रह्मापितत्रैवस्थित्वाएतैरेवोपातिष्ठे
त ॥ ततःकर्ताआचारात् ॥ मानस्तोकेकुत्सोरुद्रोजगती ॥ विभूतिग्रहणेवि-
नियोगःॐ मानस्तोकेतनयेमानआयौमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरा
न्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतःसदमित्वाहवामहे ॥ इतिस्रुवबिलपृष्ठेन --
विभूतिंग्राहित्वा ॥ॐ त्र्यायुषंजमदग्नेरितिललाटे ॥ कश्यपस्यत्र्यायुषमिति

कंठे ॥ अगस्त्यस्यत्र्यायुषमितिनाभौ ॥ यद्देवानात्र्यायुषमितिदक्षिणस्कं-
धे ॥ तन्मेअस्तुत्र्यायुषमितिवामस्कंधे ॥ सर्वमस्तुशतायुषमितिशिरसि--
धारयेत् ॥ केचित्तूपस्थानात्पूर्वंविभुतिधारणमाहुरिति ॥ ततःकर्तापरिस्त
रणानिविसृजाग्निंपरिसमुह्यपरिषिच्यविश्वानिनइत्यर्चयित्वानत्वाचपुष्पा-
दिभिरलंकृत्यनैवेद्यंतांबूलंचनिवेद्यब्रह्मणेयथोक्तदक्षिणांदक्षिणाभावेहुतशे
षंघृतादिसहिरण्यंदत्वाब्रह्माभावेन्यस्मैब्राह्मणायदत्वापात्राणिप्रक्षाल्यपूर्व
क्रमेणद्वंद्वशउत्सृज्ययस्यस्मृत्येतिश्रीविष्णुंनत्वाचम्यधृतपवित्रग्रंथिंविस्र-
स्यशुद्धदेशेक्षिपेत् ॥ दर्शेतुअग्नीषोमस्थानेइंद्राग्नीइतरत्सर्वंसमानंतच्चद-
र्शितमेव ॥ सद्यस्कालायांपौर्णमास्यागमत्योभयत्रवायागदिनएवप्रातर्हो-
मानंतरमन्वाधायेध्माबर्हिषीसन्नह्योष्टिप्रयोगंकुर्यात् ॥ इतिश्रीमद्विद्वन्मुकु-
टमाणिक्यश्रीरामेश्वरसूरिसूनुनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेपार्वणस्था--

लीपाकप्रयोगःसमाप्तः ॥ ॥ अथेष्टिप्रायश्चित्तानि ॥ ॥ प्रमादादन्या-
ग्नौचेत्स्वयंयजेतस्वाग्नावन्योवायजेतचेत्तदाप्रायाश्चितंपथिकृच्चरुहोमंकृ --
त्वापुनस्तृतीयादितिथिषु अन्वाधानपूर्वकामिष्टिंकुर्यात् ॥ ॥ अथातिपन्ने
ष्टिप्रयोगः ॥ ॥ अन्वाधानापूर्वंचेत्स्त्रीरजस्वलाभवतितदापंचमादिदिने
सद्यस्कालान्वाधानपूर्वकंजुहुयात् ॥ अन्वाधानात्परतोरजस्वलाचेत्तांगृहां
तरेस्थापयित्वाप्रतिपद्येवजुहुयात् ॥ सूतकादिनेष्टिरतीताचेदागामिपर्वपू-
र्वतिथिषुद्वितीयांचतुर्थींनवमींचतुर्दशींचविहायान्यासुतिथि षुतामातिपन्ने --
ष्टिंकुर्यात् ॥ तास्वतिक्रमेऽनंतरेपर्वणिपथिकृद्यागपूर्वकमतिपन्नयागंकृत्वा-
तत्पर्वणोन्वाधानंकुर्यात् ॥ तत्राप्यतिक्रमे अतिपन्नस्यपादकृच्छ्रप्रायाश्चित्तं-
कृत्वाकालप्राप्तांप्रतिपादिष्टिंसद्यस्कालान्वाधानपूर्वकंकुर्यात् ॥ द्वितीयपर्वा
तिक्रमेपूर्ववदागामिपर्वमध्येकुर्यात् ॥ तत्राप्यतिक्रमेतत्पर्वणिपथिकृत्पूर्वकं-

कार्यं ॥ पथिकृदिष्टिंस्वतंत्रांप्राक्पर्वेष्टयासमानतंत्रांवाकुर्यात् ॥ तत्राप्यतिक्र
मेतृतीयप्रतिपदिअतिपन्नद्वयप्रायश्चित्तंकृच्छ्रार्धं चरित्वाप्राप्तकालामिष्टिंकु--
र्यात् ॥ तत्राप्यतिक्रमेआगामिपर्वपर्यंतंपूर्वोक्तवत्कुर्यात् ॥ तत्राप्यतिक्रमेस्मा
र्ताग्निर्नश्यतितेनविधिनापुनःसंधानंकृत्वाप्राप्तेपर्वणितदिष्टिंकुर्यात् ॥ अ--
न्वाधानेष्टिमध्येचंद्रग्रहणंचेदिष्टिदिनेहविरासादनांतंकृत्वा अन्वाधानेष्टि-
मध्येचंद्रग्रहदोषप्रायश्चित्तार्थमाज्यहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ नवोनवोभ-
वतीतिद्वयोर्हिरण्यगर्भश्चंद्रमास्त्रिष्टुप् ॥ होमेविनियोगः ॥ ॐ नवोनवोभ--
वतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रे ॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमा---
स्तिरतेदीर्घमायुःस्वाहा ॥ चंद्रमसइदंनमम ॥ ॐ यमादित्याअंशुमा--
प्याययंतियमक्षितमक्षितयःपिबंति ॥ तेनंनोराजावरुणोबृहस्पतिराप्याय-
यंतुभुवनस्यगोपाःस्वाहा ॥ चंद्रमसइदंनमम ॥ आभ्यांद्वेप्रकृताज्येनैवाहु-

तीहुत्वा ॥ अग्न्यलंकरणादितंत्रंकुर्यात् ॥ सूर्यग्रहणंचेद्धविरासादनांतेति-
स्रआज्याहुतयस्ताश्च ॥ चित्रंदेवानामांगिरसःकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ॥ होमेवि-
नियोगः ॥ ॐ चित्रंदेवानामुद० स्तत्स्थुषश्चस्वाहा ॥ सूर्यायेदंनमम ॥ उदु
त्यंकाण्वःप्रस्कण्वःसूर्योगायत्री ॥ होमेविनियोगः ॥ ॐ उदुत्यंजातवेदसं ०
सूर्यंस्वाहा ॥ सूर्यायेदंनमम ॥ उद्वयमित्यस्यकाण्वःप्रस्कण्वःसूर्योनुष्टुप् ॥
होमेवि० ॥ ॐ उद्वयंतमस० रुत्तमंस्वाहा ॥ सूर्यायेदंनमम ॥ एतैर्हुत्वा अ-
ग्न्यलंकरणादितंत्रशेषंसमापयेत् ॥ इदंप्रयोगपारिजातेसंग्रहोक्तंप्रायश्चित्तं-
ग्रंथांतरेतुशौनकोक्तमुक्तं॥तद्यथा॥ इष्टिदिनेहविरासादनांतेकृतेन्वाधानेष्टि
मध्येचंद्रग्रहणजनितवैगुण्यपरिहारार्थंशौनकोक्तामाज्याहुतिमुपस्थानंचक
रिष्येइतिसंकल्प्य ॥ अत्राहगोरित्यस्यराहूगणोगोतमश्चंद्रमागायत्री ॥ इ
ष्टिमध्येचंद्रग्रहणवैगुण्यपरिहारार्थमाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ अत्राहगोर--

मन्वतनामत्वष्टरपीच्यं ॥ इत्थाचंद्रमसोगृहेस्वाहा ॥ चंद्रमसइदंनमम ॥
नवोनवइत्यस्याःसूर्यासावित्रीचंद्रमास्त्रिष्टुप् ॥ चंद्रोपस्थानेविनियोगः ॥
ॐ नवोनवोभवतिजायमानो० दीर्घमायुः ॥ सूर्यग्रहणेतुसंकल्पादौचंद्रपद-
स्थानेसूर्यपदंप्रयोज्यं ॥ उद्वयमित्यस्यकाण्वःप्रस्कण्वःसूर्योनुष्टुप् ॥ होमेवि-
नियोगः ॥ ॐ उद्वयंतमसस्परिज्योतिष्पश्यंतउत्तरं ॥ देवंदे० स्वाहा ॥ सू-
र्यायेदंनमम ॥ चित्रंदेवानामित्यस्यांगिरसःकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ॥ सूर्योपस्था-
नेविनियोगः ॥ ॐ चित्रंदेवाना० ॥ इतीष्टिमध्येग्रहणेनिर्णयः ॥ अन्वाधा-
नेष्टिमध्येऽग्न्यनुगतौअयाश्चेतिमंत्रेणवक्ष्यमाणवत्पुनःसंधानंकृत्वा ॐ भूर्भुवः
स्वःस्वाहेतिमंत्रेणसंकल्पपूर्वकंप्रायश्चित्तंसंस्कृताज्येनहुत्वापुनरन्वाधानपू
र्वकमिष्टिंकुर्यात् ॥ अन्वाधानेष्टिमध्येप्रयाणोपस्थितौतुभ्यंताअंगिरस्तमे--
तिसंकल्पपूर्वकंसंस्कृताज्यंहुत्वा अरण्यादिषुसमारोप्यहोमकालेप्रतिष्ठा--

प्यप्रातर्होमपूर्वकमिष्टिंकुर्यात् ॥ अन्वाधायप्रतिपदिप्रमदादिष्टयकरणेतृती यादितिथिषुप्रातरौपासनोत्तरंसंकल्पपूर्वकंसंस्कृताज्यंव्यस्तसमस्तव्याहृ-तिभिर्हुत्वापुनरन्वाधाययागंकुर्यात् ॥ अथप्रसंगादत्रैवनैमित्तिकप्रायश्चित्ता न्युच्यंते ॥ शम्यापरिमितदेशादर्वाग्बहिरायतनाद्गतश्चेदग्निःसचप्रायश्चि-त्तसमाप्तिपर्यंतंस्थितियोग्यस्तदा ॥ ॐ इ॒दंत॒एकं॒प॒रऊं॒त॒एकं॒तृ॒तीयें॒न॒ज्योतिं॒षा॒संविंशस्व ॥ सं॒वेश॑ने॒त॒न्वं॒ १ श्चा॒रुरे॑धि॒प्रि॒योदे॒वानां॒परमेज॒नि॒त्रे॥ इति मंत्रेणायतनेप्रक्षिप्यव्याहृतिभिराज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ अत्रकारिका ॥ अर्वा क्शम्यापरासात्तुबहिरायतनाद्गतः ॥ प्रायश्चित्तसमाप्त्यंतंसमर्थोजीवितुं-यदि ॥ इदंतइत्यृचातस्यस्थानेग्निंप्रक्षिपेत्पुनः ॥ आज्याहुतीश्चजुहुयाद्व्या हृत्याख्यैश्चपूर्ववत् ॥ शम्याषट्त्रिंशदंगुलेत्यापस्तंबः ॥ शम्यापरिमितदे शाद्बहिरायतनाद्गतेग्नौपथिकृतेग्नयेचरुंनिर्वपेत् ॥ अशक्तौद्वादशगृहीतेना-

ज्येनस्रुचंपूरयित्वाअग्नयेपथिकृतेस्वाहेतिपूर्णाहुतिंजुहुयात् ॥ स्रुवाहुतिंवा
॥ तदुक्तंकारिकायां ॥ अतिक्रांतोयदाशम्यापरासमनलोभवेत् ॥ चरुःपा
थिकृतःकार्यःपूर्णाहुतिमथापिवा ॥ पूर्णाहुतिलक्षणंकारिकायां ॥ आज्यंद्वा
दशकृत्वस्तुगृहीत्वापूरयेत्स्रुचम् ॥ तयाचाज्याहुतिःकार्यासापूर्णाहुतिरिष्य
ते ॥ स्रुवपूर्णाहुतिर्वास्यादित्येकेयाज्ञिकाविदुः ॥ यद्यग्निःस्वयंज्वलतितदा
॥ ॐ उद्दीप्यस्वजातवेदोपघ्नंनिर्ऋतिंमम ॥ पशू॒ꣳश्चमह्यमावहजीवनंच-
दिशोदिश ॥ मानोहिꣳसीज्जातवेदोगामश्वंपुरुषंजगत् ॥ अबिभ्रदग्नआग
हिश्रियामापरिपातय ॥ इतिमंत्राभ्यांसामिद्द्वयमग्नावादध्यात् ॥ २ ॥ अग्नेे
श्चमलमूत्राद्युपघाते ॥ ॐ पुनस्त्वादित्यारुद्रावसवःसमिंधतांपुनर्ब्रह्माणो-
वसुनीथयज्ञैः ॥ घृतेनत्वंतनुवोवर्धयस्वसत्याःसंतुयजमानस्यकामाःइति
समिधमादध्यात् ॥ तदुक्तंकारिकायाम् ॥ स्वयंज्वलेच्चेदुद्दीप्यस्वेतिद्वाभ्यां-

सामिद्वयम् ॥ आधेयमुपघातेतुपुनस्त्वेत्यनयासमित् ॥ हूयमानाहुतिर्यदि
बहिः स्कंदेत्तदादेवांजनमित्यनेनतामभिमृश्यद्रप्सश्चस्कंदेत्याज्याहुतिंजुहु
याद्व्याहृतिभिश्च ॥ ततःस्कन्नमनलेक्षिपेत् ॥ मंत्रोच ॥ देवांजनमगन्यज्ञस्त
स्यमाशीरवतुवर्धतां ॥ भूतिर्घृतेनमुंचतुयज्ञोयज्ञपतिमंहसः ॥ भूपतये
स्वाहा ॥ भुवनपतयेस्वाहा ॥ भूतानांपतयेस्वाहा ॥ यज्ञस्यत्वाप्रमयोन्म
याभिमयाप्रतिमया ॥ ॐ द्रप्सश्चस्कंदप्रथमांअनुद्यूनिमंचयोनिमनुयश्चपू
र्वः ॥ समानंयोनिमनुसंचरंतंद्रप्संजुहोम्यनुसप्तहोत्राःस्वाहा ॥ अत्रकारि
का ॥ आहुतिर्हूयमानातुबहिःस्कंदेतवैयदा ॥ देवांजनमगन्यज्ञइत्यनेना
भिमृश्यतां ॥ द्रप्सश्चेत्याहुतिंहुत्वाप्रक्षिपेदनलेपुनः ॥ देवांजनेतिसर्वत्र-
स्कन्नंत्वभिमृशेद्धविः ॥ होतव्याज्याहुतिस्तत्रव्याहृत्याख्यैःसमुच्चयात् ॥ या
गात्प्रागन्वाधाननिर्वापादिषुजातोदेवताव्युत्क्रमोयदाज्ञातस्तदाव्याहृति--

भिर्हुत्वाविहितदेवतांयजेत् ॥ यागादूर्ध्वंदेवताव्युत्क्रमज्ञानेतुव्याहृतिभिर्हु-
त्वातंयागमावर्तयेत् ॥ यदात्वप्रकृतांकांचिद्देवतांयजेत्तदाव्याहृतिभिर्हुत्वा
प्रकृतदेवतायैयागमावर्तयेत् ॥ अत्रकारिका ॥ प्राग्यागाद्युत्क्रमेज्ञातइदं-
कृत्वायजेत्तदा ॥ अविज्ञातविपर्यासोविहितांदेवतांस्मरन् ॥ इष्टवांस्तत-
ऊर्ध्वंतुव्युत्क्रमावगमेसति ॥ प्रायश्चित्तमिदंकृत्वायागंत्वावर्तयेत्तदा ॥ य-
दात्वविहितांकांचिद्देवतामिष्टवांस्तदा ॥ प्रायश्चित्तमिदंकृत्वायागंत्वावर्त-
येत्कृतम् ॥ इदंव्याहृतिहोमाख्यं ॥अन्यानपिप्रायश्चित्तानिकारिकायाम्॥
पवित्रंयदिनश्येच्चेत्स्यात्पवित्रवतेचरुः ॥ यदाहविरपक्वंस्यात्तेनैवहविषाय-
जेत् ॥ चतुःशरावमात्रंतुपचेद्व्रीहिभिरोदनम् ॥ भोजयेत्तेनचान्नेनचतुरो-
ब्राह्मणानथ ॥ बहुदग्धमदग्धंवाकिंचिदेवयदाहविः ॥ शिष्टेनेष्ट्वापुनर्यागः
स्यादारभ्यादितस्तदा ॥ कृत्स्नंदग्धंयदातत्स्यात्पुनरुत्पादयेद्धविः ॥ सए

वयागःकर्तव्यःपुनर्यागस्तुनेष्यते ॥ मध्यात्पूर्वार्धतोवत्तंयदिदुष्टंहविर्भवेत् ॥ तस्यैवहविषोवद्येन्मध्यात्पूर्वार्धतःपुनः ॥ इध्माधानेकृतेदुष्टंप्रधानहविस्त्रचेत् ॥ तत्स्थानेजुहुयादाज्यमदुष्टंचजुहोत्यथ ॥ एवंसमाप्ययद्दुष्टंतदप्सु प्रक्षिपेत्पुनः ॥ अन्वाधानादिकोयागःपुनःकर्तव्यएवतु ॥ प्रागिध्माधान-तोदुष्टेप्रधानहविषित्वथ ॥ तद्धविःपुनरुत्पाद्यपूर्ववत्तत्समापयेत् ॥ अंगा-नांचेद्धविर्दुष्टंतदप्सुप्रक्षिपेत्पुनः ॥ स्विष्टकृद्धविषोदोषआज्येनैवसमापयेत् ॥ प्रच्युतैस्तुनखैःकेशैःकीटैर्वामेध्मसेविभिः ॥ वसासृक्शुक्रमज्जास्थि-मूत्रविट्स्वेददूषिकैः ॥ श्लेष्माद्यैरपिबीभत्सैर्दुष्टानिस्युर्हवींषिचेत् ॥ भिन्नानिचैवसिक्तानिदुष्टानिस्युःक्षिपेज्जले ॥ स्रुक्चेद्भिद्येततर्ह्यन्यामाहृत्यजुहुयाद्धविः ॥ वानस्पत्यानिभिन्नानिप्राग्दंडान्यनलेक्षिपेत् ॥ अन्यच्चाशुचिसंबद्धंमृन्मयंभिन्नमेववा ॥ भूमिर्भूमिंतुमंत्रेणप्राक्षिपेदेवतज्जले ॥ मंत्रः ॥ भूमि

र्भूमिमगान्मातामातरमप्यगात् ॥ भूयास्मपुत्रैःपशुभिर्योनोद्वेष्टिसभिद्यता
मिति ॥ संसृष्टोयस्यगृह्याग्निरन्यगृह्याग्निनार्यदि ॥ चरुर्विविचयेकार्योयद्वापू
र्णाहुतिर्भवेत् ॥ अग्निर्गुणीभवेदेषुविविचित्वादिकोगुणः ॥ चरुःक्षामायक-
र्तव्योग्रहदाहेतुवैभवेत् ॥ शवाग्निनातुसंसर्गेकुर्वीतशुचयेचरुम् ॥ पचना-
ग्नेस्तुसंसर्गेसंवर्गायचरुर्भवेत् ॥ वैद्युतेनतुसंसर्गेकुर्यादप्सुमतेचरुं ॥ प्रा-
यश्चित्तचरुस्थानेवापूर्णाहुतिरिष्यते ॥ पर्वण्यार्त्याश्रुपातेतुकुर्याद्व्रतभृते-
चरुम् ॥ समानतंत्वंकुर्वीतिपार्वणेनतुकर्मणा ॥ अकृताग्रयणोश्नीयान्नवान्नं-
यस्तुवैततः ॥ वैश्वानरायकर्तव्यश्चरुःपूर्णाहुतिस्तुवा ॥ द्विषदन्नंयदाभुंक्ते-
तत्राप्येषचरुर्भवेत् ॥ कपालनाशेप्येषस्याच्छ्रवणाकर्मनामनि ॥ कपालंत
द्भवेद्भिन्नंप्रागेवश्रपणाद्यदि ॥ तदासूत्रोक्तमंत्रेणकपालंसंदधात्यथ ॥ मंत्र-
स्तु ॥ गायत्र्यात्वाशताक्षरयासंदधामि ॥ अभिन्नोघर्मइत्याभ्यामप्सुतत्-

प्रक्षिपेदथ ॥ मंत्रस्तु ॥ अभिन्नोघर्मोजीरदानुर्यतआर्तस्तदगन्पुनः ॥ इ--
ध्मोवेदिःपरिधयश्चसर्वेयज्ञस्यायुरनुसंतरंतु ॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतवोयान्वितन्व-
तइमंयज्ञंस्वधयायेयजंते ॥ तेभिश्छिद्रंप्रतिदध्मोयजत्रस्वाहायज्ञोअप्येतु
देवान् ॥ तच्चेदशुचिसंबद्धमाभ्यामेवाक्षिपेज्जले ॥ भिद्येद्यदिपुरोडाशउद्गच्छे
दथवायादि ॥ किमुत्पतसिमंत्रेणबर्हिष्येनंनिधायतु ॥ अभिमंत्रयतेतंतुमा
हिंसीरिमंत्रतः ॥ मंत्रस्तु ॥ किमुत्पतसिकिमुत्प्रोष्ठाःशांतःशांतेरिहागहि ॥
अघोरोयज्ञियोभूत्वासीदसदनंस्वमासीदसदनंस्वं ॥ माहिंसीर्देवप्रेरितआ
ज्येनतेजसाज्यस्वमानःकिंचनरीरिषः ॥ योगक्षेमस्यशांत्याअस्मिन्नासीद
बर्हिषि ॥ श्रूयतेमृतशब्दश्चेद्यजमानेतुजीवति ॥ अग्नयेसुरभिमतेचरुःपूर्णा
हुतिस्तुवा ॥ अथयस्यवधूर्गौर्वाजनयेच्चयमौततः ॥ समरुह्यश्चरुंकुर्यात्पू
र्णाहुतिमथापिवा ॥ समारूढसमिन्नाशेपुनराधेयमिष्यते ॥ श्रौतोक्तमवि-

रोध्यन्यन्मृग्यंतुशतशात्स्विदं ॥ प्रायश्चित्तविशेषस्ययत्रनोक्तोभवेद्विधिः ॥
होतव्याज्याहुतियस्तत्रभूर्भुवःस्वरितीहतु ॥ निमित्तानंतरंसर्वंप्रायश्चित्तंभ
वेदिह ॥ प्रागेवोत्पद्यतेदोषअज्यसंस्कारतोयदि ॥ प्रायश्चित्तंभवेदाज्यसं
स्कारानंतरंतदा ॥ व्युत्क्रमोदेवतानांतुसंकल्पादौभवेद्यदि ॥ मंत्राणांव्युत्क्र
मस्तद्वद्धोमादौतुभवेद्यदि ॥ मध्यात्पूर्वार्धतश्चेतिव्युत्क्रमोस्यभवेद्यदि ॥ द्र-
व्याणांव्युत्क्रमःस्याच्चेत्तथानिर्वापणादिषु ॥ यद्वोदेवाऋचाब्रह्माजुहुयात्तुस्त्रु
वाहुतिं ॥ यन्मुख्यंस्वगृहेद्रव्यंहोमकर्त्रेददातितत् ॥ यजमानस्तुजुहुयाद्ब्र
ह्माभावेस्त्रुवाहुतिं ॥ कस्मैचिद्ब्राह्मणायास्मिन्पक्षेद्रव्यंददातितत् ॥ होतव्यै
काहुतिश्चात्रव्याहृत्याख्यैःसमुच्चयात् ॥ सर्वत्रैवप्रायश्चित्तरूपंजपंहोमंवाब्र
ह्मैवकुर्यात् ॥ जुहोतिजपतीतिप्रायश्चित्तेब्रह्माणमितिसूत्रकृदुक्तेः ॥ तदभा
वेतुयजमानःसमानन्यायत्वात् ॥ यत्रस्वकालेकर्माकरणनिमित्तप्रायश्चित्त

प्र० ८३

मुक्तंतस्मिन्प्रायश्चित्तेकृतेतीतंकर्मकार्यंनवेतिमतभेदः ॥ तदुक्तंकारिकायाम् ॥ प्रायश्चित्तेकृतेपश्चादतीतमपिकर्मवै ॥ कार्यमित्येकआचार्यानेत्यन्येतुविपश्चितः ॥ कर्मसमाप्तिसमयेंऽगलोपेज्ञातेऽज्ञातेवाप्रजापतिःप्रायश्चित्तमाह ॥ प्रमादात्कुर्वतांकर्मप्रच्यवेताध्वरेषुयत् ॥ स्मरणादेवतद्विष्णोःसंपूर्णंस्यादितिश्रुतिरिति ॥ एवमन्यान्यपिप्रायश्चित्तानिग्रंथांतरतोऽवगंतव्यानि ॥ ॥ इतिश्रीभट्टरामेश्वरसूरिसूनुनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेइष्टिप्रायश्चित्तानिनैमित्तिकप्रायश्चित्तानिच ॥ ॥ अथसकलकर्मसाधारणपरिभाषा ॥ तत्रकारिका ॥ आज्यैकद्रव्यकेहोमेस्यान्नेदाज्यपरिग्रहः ॥ स्यात्परिस्तरणंतत्रकृताकृतमितिस्थितिः ॥ नोच्चारयतियत्राज्यपदंकर्मसुसूत्रकृत् ॥ अनादिष्टाज्यहोमेषुतत्रनित्यापरिस्तृतिः ॥ सर्वस्मिन्पाकयज्ञेतुआज्यभागौकृताकृतौ ॥ सर्वेषुपाकयज्ञेषु भवेद्ब्रह्माकृताकृतः ॥ धन्व

इ० ८३

न्तरिमखेब्रह्मानित्यःशूलगवेतथा ॥ ऊचेहोमंक्वचिन्नाम्नाक्वचिन्मंत्रेणसूत्रकृ-
त् ॥ नोभयंयत्रतत्रेष्टंहवनंनामधेयतः ॥ नैकेकांचनपक्षोयंचौलादावाश्रि-
तोयदा ॥ तदाग्निरिंद्रइत्याद्याहोतव्याइतिवृत्तिकृत् ॥ अनेकेपाकयज्ञाःस्युः
रेकस्मिंकालएवतु ॥ समानतंत्रकाःकार्यानतंत्रावृत्तिरिष्यते ॥ पात्रासादन
मिच्छातआज्याधिश्रयणादिच ॥ स्रुवादिमार्जनंचेध्मरज्जुप्रहरणंतथा ॥
पूर्णपात्रंभवेन्नित्यमाज्यस्योत्पवनंतथा ॥ द्रव्यानादेशआज्यंस्यादनुक्तेसा-
धनेस्रुवः ॥ जपानुमंत्रणेमंत्रउपस्थानाभिमंत्रणे ॥ मंत्रोयःकर्मकरणेगृह्यकर्म
ण्युपांशुषट् ॥ इदंकार्यमनेनेतिनक्वचिद्दृश्यतेविधिः ॥ लिंगादेवेदमर्थत्वंये
षांतेमंत्रसंज्ञिताः ॥ मंत्रांतेकर्मकर्तव्यंमंत्रस्यकरणत्वतः ॥ कर्मावृत्तौतुमं-
त्रस्याप्यावृत्तिर्गृह्यकर्मणि ॥ मंत्रोक्तदेवतानांतुतूष्णीमेवाथनिर्वपेत् ॥ चतु-
रश्चतुरोमुष्टीन्प्रोक्षणंचतथाभवेत् ॥ सहैवश्रपयेत्तत्रनास्तिव्युद्धरणंतथा

आदिष्टमंत्रहोमेषुसर्वत्रैवंप्रतीयतामिति ॥ कृताकृतंवैकल्पिकं ॥ ऊचइति
गृह्यसूत्रकारः ॥ क्वचिन्नाम्नाहोममाह ॥ यथासावित्र्यैब्रह्मणइति ॥ क्वचि
न्मंत्रेणाहयथा ॥ अग्नेनयसुपथारायेअस्मानितिचतसृभिरिति ॥ यत्रतुन--
नामतोनवामंत्रतोहोमउच्यतेकेवलंतद्धितादिनादेवताविधानं ॥ यथाप्राजा
पत्यस्यस्थालीपाकस्यहुत्वाकाम्याश्वरवइत्यादौतत्रचतुर्थ्यंतेनदेवतानाम्ना
होमइत्यर्थः ॥ अनेकइति ॥ यथाआग्रयणाश्वयुजीकर्मणीयदाश्वयुज्यांक्रि-
येतेतत्रतयोरेककालता ॥ जपेति ॥ जपादिषुषट्सुयस्तृतीयोमंत्रउक्तस्त
स्यलक्षणमेतत् ॥ लिंगादर्थप्रकाशनसामर्थ्यात् ॥ इदमर्थत्वंतत्तत्कार्यार्थ-
त्वम् ॥ नतुमंत्रसामान्यलक्षणमिदमव्याप्त्यतिव्याप्त्यादिदोषापत्तेः ॥ त-
स्माद्विशेषस्यैवमंत्रस्यलक्षणम् ॥ एवंचमन्त्रशब्दोद्व्यर्थः ॥ सामान्यार्थोविशे
षार्थश्चेति ॥ भगवान् ॥ यत्रोपदिश्यतेकर्मकर्तुरंगंनतूच्यते ॥ दक्षिणस्तत्र-

विज्ञेयःकर्मणांपारगःकरः ॥ यत्रदिङ्नियमोनोक्तोजपहोमादिकर्मसु ॥ तिस्रस्तत्रदिशःशस्ताऐंद्रीसौम्यापराजिता ॥ अपराजिताऐशानी ॥ आसीनऊर्ध्वःप्रव्होवानियमोयत्रनोच्यते ॥ तदासीनेनकर्तव्यंनप्रव्हेणनतिष्ठता ॥ तथा ॥ अनादेशेस्वयंकर्ताऽशक्तावृत्विकूपुरोहिताः ॥ प्राक्कूलतासाधनानांप्राक्संस्थत्वंचकर्मणाम् ॥ तथा ॥ अविज्ञात्तस्वरामंत्राःप्रयोक्तव्याप्रयोक्तृभिः ॥ एकश्रुत्यैवहोमेषुविज्ञाताश्चविकल्पतः ॥ यस्मिन्मंत्रेनपठितःस्वाहाकारोभवेद्यदि ॥ स्वाहांतेनप्रयोक्तव्योहोमेषुप्रणवादिकः ॥ यत्रस्यात्प्रत्यृचंशब्दस्तत्रैवंहोमइष्यते ॥ ऋगंतेतत्रहोतव्यंस्वाहाकारंपठेत्ततः ॥ जानीयात्प्रत्यृचंमंत्रंतदन्यानुपदेशतः ॥ ॐ भूर्भुवश्वस्वश्चेतितिस्रोव्याहृतयोजपे ॥ आभिश्चहोमेतिसृभिश्चतुर्थीस्यात्समासतः ॥ अथप्रयोगमंत्राणांषड्विधंलक्षणंस्मृतम् ॥ जपानुमंत्रणाप्यायनाभिमंत्रास्तथैवच ॥ उ

पस्थाकर्मकरणंषड्उपांशुप्रयोगतः ॥ जपमुच्चारणंविद्यात्कृत्वर्थमपितद्भवेत् ॥
अर्थतःकार्यलाभश्चेदर्थएवकृतौभवेत् ॥ मंत्रमुच्चारयन्नेवमंत्रार्थत्वेनसंस्मरे
त् ॥ शेषिणंतन्मनाभूत्वास्यादेतदनुमत्रणम् ॥ एतदेवाभिमंत्रस्यलक्षणंचे
क्षणाधिकम् ॥ अद्भिःसंस्पर्शनाधिक्यात्तदेवाप्यायनंस्मृतं ॥ उपस्थानंतदे
वस्यात्प्रणतिस्थानसंयुतम् ॥ बाह्यंकर्मयदेतेषुमंत्रकालेक्रियेततत् ॥ कर्म
णःकरणंतस्यविहितार्थप्रकाशनम् ॥ मंत्रेणकृत्वामंत्रांतेक्रियतेकर्मयेषुतु ॥
तथा ॥ प्राजापत्यउपांशुस्यान्मंत्रःसावित्रएवच ॥ कृताकृतंब्रह्मवरणंब्र-
ह्माचाज्यस्यसंस्कृतिः ॥ संमार्गःस्रुवदर्व्योश्चआज्यभागौपरिस्तृतिः ॥ व्री
हीणामवघातश्चतंडुलेषुकृताकृतः ॥ द्रवीभूतघृतस्यापिविलापनविधिस्त
थेति ॥ अत्रविहितंकर्मपवित्रपाणिःकुर्वीत ॥ यदाहहारीतः ॥ जपहोमहरा-
ह्येतेअसुरादिव्यरूपिणः ॥ पवित्रकृतहस्तस्यविद्रवंतिदिशोदश ॥ अत्रिः

॥ उभाभ्यामपिपाणिभ्यांविप्रैर्दर्भपवित्रके ॥ धारणीयेप्रयत्नेनब्रह्मग्रंथिसम-
न्विते ॥ ब्रह्मग्रंथिलक्षणंगरुडपुराणे ॥ अस्त्यन्योवैष्णवोमार्गोब्रह्मग्रंथि-
विनिर्मितः ॥ सकृत्प्रदक्षिणीकृत्यपवित्रमभिधीयते ॥ तद्ब्रह्मग्रंथिमत्प्रोक्तं-
पवित्रंवेदवेदिभिः ॥ पवित्रकर्तुरभिमुखप्रदेशोब्रह्ममार्गः ॥ पवित्रदर्भसं-
ख्याचतत्रैव ॥ सप्तभिःकुशपिंजूलैःकुर्याद्ब्रह्मपवित्रकम् ॥ पंचभिःक्षत्रिय-
स्यैवचतुर्भिस्तुतथाविशः ॥ द्वाभ्यांशूद्रस्यविहितमंतराणांतथैवच ॥ मार्कं-
डेयस्तु ॥ चतुर्भिर्दर्भपिंजूलैर्ब्राह्मणस्यपवित्रकम् ॥ एकैकन्यूनमुद्दिष्टंवर्णे--
वर्णेयथाक्रमम् ॥ सर्वेषांवाभवेद्वाभ्यांपवित्रंग्रंथितंनवा ॥ त्रिभिस्तुशांति
केकार्येपौष्टिकेपंचभिस्तथा ॥ चतुर्भिरभिचाराख्यंकुर्वन्कुर्यात्पवित्रकम् ॥
हेमपवित्रंविशिष्यप्रशस्तमुक्तंहेमाद्रौ ॥ अन्यानिचपवित्राणिकुशदूर्वात्म-
कानिच ॥ हेमात्मकपवित्रस्यह्येकांनार्हंतिवैकलामिति ॥ द्रव्यभेदेनाहु-

तिप्रमाणभेदउक्तः ॥ सिद्धांतशेखरे ॥ (होमद्रव्यप्रमाणानिवक्ष्यंतेथय-
थाक्रमम् ॥) कर्षप्रमाणमाज्यंस्यान्मधुक्षीरंचतत्समं ॥ तंडुलनांशुक्ति-
मात्रंपायसंप्रसृतेःसमं ॥ कर्षमात्राणिभक्ष्याणिलाजामुष्टिमितामताः ॥ अ
न्नंग्राससमंग्राह्यंशाकंग्रासार्द्धमात्रकम् ॥ मूलानांतुत्रिभागःस्यात्कंदाना--
मष्टमोंकशः ॥ इक्षुःपर्वप्रमाणःस्यादंगुलद्वितयंलता ॥ प्रादेशमात्राःस-
मिधोव्रीहीणांमंजरीसमा ॥ तिलसक्तुकणादीनांमृगीमुद्राप्रमाणतः ॥
पत्रपुष्पफलानांतुस्वमानाहुतिरिष्यते ॥ चंद्रश्रीखंडकस्तूरीकुंकुमागरु--
कर्दमाः ॥ हरिमंथसमाःप्रोक्तागुग्गुलुर्बदरीसमः ॥ आहुतीनामिदंमा-
नंकथितंवेदवेदिभिरिति ॥ हरिमंथश्चणकः ॥ मृगीमुद्रालक्षणमुक्तंतत्रैव-
॥ स्यात्त्रिमुद्रामृगीमुद्राहोमेसर्वफलप्रदेति ॥ अरणिजन्यादेरग्नेरुत्त—
मादित्वमुक्तंतत्रैव ॥ उत्तमोरणिजन्योग्निर्मध्यमःसूर्यकांतजः ॥ उत्तमःश्रो

त्रियागारान्मध्यमःस्वगृहादिजः ॥ एतमग्निंताम्रसौवर्णरजतादिपात्राभ्यां
प्रणयेत् ॥ तथाचात्रिः ॥ पात्रांतरेणपिहितेताम्रपात्रादिकेशुभे ॥ अग्निप्र-
णयनंकुर्याच्छरावेतादृशेपिवा ॥ आपस्तंबः ॥ नाप्रोक्षितमिंधनमग्नावाद-
ध्यात् ॥ बर्हिरर्थंकुशाभावेप्रतिनिधयःस्मृत्यर्थसारे ॥ बर्हिःकाशमयंग्राह्यंन-
लभ्यंतेकुशायदि ॥ शरोशीरमुचथ्याश्वबालमुंजार्जुनेक्षवः ॥ सुगंधितेजना
दारदूर्वाक्षीरद्रुमाअपि ॥ यद्वासर्वतृणेभ्योपिशस्तंबर्हिर्यथेप्सितम् ॥ शुष्क-
मूलकृष्णमूलदुर्गंधितृणवर्जितम् ॥ शातातपः ॥ समित्पुष्पफलादीनिब्रा-
ह्मणःस्वयमाहरेत् ॥ शूद्रानीतैःक्रयक्रीतैःकर्मकुर्वन्व्रजत्यधः ॥ विष्णुः ॥ द
र्शेश्रावणमासस्यसमन्त्रोत्पाटिताःकुशाः ॥ अयातयामास्तेज्ञेयानियोज्याः
सर्वकर्मसु ॥ वर्षमितिशेषः ॥ कुशोत्पाटनमंत्रमाहकश्यपः ॥ शुचौदेशेशु-
चिर्भूत्वास्थित्वापूर्वोत्तरामुखः ॥ ॐकारेणैवमंत्रेणकुशान्स्पृष्ट्वाद्विजोत्तमः॥

विरिंचिनासहोत्पन्नपरमेष्ठिनिसर्गज॥नुदसर्वाणिपापानिदर्भस्वस्तिकरोम
म॥ इमंमंत्रमुच्चार्यततःपूर्वोत्तरामुखः॥ हुंफट्कारेणदर्भांस्तुसकृच्छित्वास-
मुद्धरेत्॥ हारीतः॥ अच्छिन्नाग्रान्पवित्रांश्चसमूलान्कोमलान्शुभान्॥
पितृदेवद्विजार्थंहिसमादद्यात्कुशान्द्विजः॥ मासेनभस्यमावास्यातस्यांद--
र्भोच्चयोमतः॥ अयातयामास्तेदर्भानियोज्याःस्युःपुनःपुनः॥ गोभिलः॥
कुशमूलेस्थितोब्रह्माकुशमध्येजनार्दनः॥ कुशाग्रेशंकरंविद्यांत्रयोदेवाव्य--
वस्थिताः॥ हारीतः॥चितादर्भाःपथिदर्भायेदर्भायज्ञभूमिषु॥ स्तरणास-
नपिंडेषुषट्कुशान्परिवर्जयेत्॥ ब्रह्मयज्ञेषुयेदर्भायेदर्भाःपितृतर्पणे॥ हता-
मूत्रपुरीषाभ्यांतेषांत्यागोविधीयते॥ मार्कंडेयः॥ कुशपाणिःसदातिष्ठेद्ब्राह्म
णोदंभवर्जितः॥ सनित्यंहंतिपापानितूलराशिमिवानलः॥ इध्मावृक्षाना-
हमरीचिः॥ पलाशःखदिरोश्वत्थःशमीवटउदुंबरः॥ अपामार्गोर्कदूर्वाश्चकु-

शाश्चेत्यपरेविदुः ॥ दशद्वादशवांगुल्यःसमाःपंचदशस्मृताः ॥ नात्यंगुष्ठाः सत्वचश्चसार्द्राइध्मइहोत्तमाः ॥ ब्रह्मपुराणेपि ॥ शमीपलाशन्यग्रोधप्लक्ष-वैकंकतोद्भवाः ॥ अश्वत्थोदुंबरौबिल्वश्चंदनःसरलस्तथा ॥ शालश्चदेवदा रुश्चखदिरश्चैवयज्ञियाः ॥ दक्षिणायांविशेषउक्तोमहाभारते ॥ वेदोपनिष-देचैवसर्वकर्मसुदक्षिणा ॥ सर्वक्रतुषुचोद्दिष्टाभूमिर्गावोथकांचनं ॥ बैजवा-पः ॥ शिवनेत्रोद्भवंयस्माद्व्रजतंपितृवल्लभं ॥ अमंगलंतद्यत्नेनदेवकार्येषुव-र्जितं॥ अन्यच्च ॥ यज्ञोपवीतेद्वेधार्येश्रौतेस्मार्तेचकर्मणि ॥ तृतीयमुत्तरी-यार्थंवस्त्राभावेतदिष्यते ॥ सदोपवीतिनाभाव्यंसदाबद्धशिखेनच ॥ विशि-खोव्युपवीतश्चयत्करोतिनतत्कृममिति ॥ अत्रपूर्वार्धेनसदाशब्दवशात्पुरुष र्थता ॥ उत्तरार्धेनविपर्ययनिंदाद्वारेणसशिखसोपवीताभ्यांकर्तव्यंकर्मेति--कीर्तनात्कर्मार्थता ॥ एवंचकर्मकालेशिखाबंधोपवीताभावेकर्मांगलोपनि-

मित्तंपुरुषार्थलोपनिमित्तंचेतिप्रायश्चित्तद्वयंभवति ॥ दर्शपूर्णमासयोरिवा
नृतवदने ॥ कर्मणोबहिस्तुपुरुषार्थलोपनिमित्तमेकमेवेतिविवेकः ॥ संग्रहे ॥
प्रभुःप्रथमकल्पस्ययोनुकल्पेनवर्तते ॥ सनप्नोतिफलंतस्यपरत्रेतिश्रुतिस्मृ
तिः ॥ बव्हल्पंवास्वगृह्योक्तंयस्यकर्मप्रचोदितम् ॥ तस्यतावतिशास्त्रार्थेकृ-
तेसर्वःकृतोभवेत् ॥ अथकर्मविशेषेग्निनामानि ॥ पावकोलौकिकोह्यग्निःप्रथ
मःसंप्रकीर्तितः ॥ अग्निस्तुमारुतोनामगर्भाधानेविधीयते ॥ ततःपुंसवने-
ज्ञेयःपवमानस्तथैवच ॥ सीमंतेमंगलोनामप्रबलोजातकर्मणि ॥ नाम्निवै
पार्थिवोह्यग्निःप्राशनेतुशुचिस्मृतः ॥ सभ्योनामसचौलेतुव्रतादेशेसमुद्भवः
॥ गोदानेसूर्यनामाग्निर्विवाहेयोजकोमतः ॥ अवसथ्येद्विजोज्ञेयोवैश्वदेवेतुरु
क्मकः ॥ प्रायश्चित्तेविटश्चैवपाकयज्ञेषुपावकः ॥ देवानांहव्यवाहश्चपितॄणां
कव्यवाहनः ॥ शांतिकेवरदःप्रोक्तःपौष्टिकेबलवर्धनः ॥ पूर्णाहुत्यामिलोनाम

क्रोधोग्निश्चाभिचारिके ॥ वश्यार्थेकामदोनामवनदाहेतुदूषकः ॥ कुक्षौतुजा
ठरोज्ञेयःक्रव्यादोमृतदाहने ॥ वन्हिनामालक्षहोमेकोटिहोमेहुताशनः (वृ-
षोत्सर्गेऽध्वरोनामसुचयेब्राह्मणःस्मृतः) समुद्रेवाडवोह्यग्निःक्षयेसंवर्तक-
स्तथा ॥ ब्रह्मावैगार्हपत्यश्चईश्वरोदक्षिणस्तथा ॥ विष्णुराहवनीयःस्याद-
ग्निहोत्रेत्रयोग्नयः ॥ ज्ञात्वैवमग्निनामानिगृह्यकर्मसमारभेत् ॥ स्मृत्यर्थसारे
॥ बहुशुष्केंधनेचाग्नौसुसमिद्धेविधूमके ॥ सांगारेलेलिहानेचहोतव्यंनान्य
थाक्वचित् ॥ स्रुक्स्रुवादिप्रकृतिवृक्षाःस्मृत्यर्थसारे ॥ जुहूःपालाश्युपभृदा
श्वत्थीवैकंकतीध्रुवा ॥ यद्वासर्वाःस्रुचःकार्याएतेषामन्यवृक्षजाः ॥ शमीम-
य्यःस्रुचःकार्याःसर्वावाभूर्जवृक्षजाः॥तदलाभेयथालाभमन्ययाज्ञियवृक्षजाः
॥ खादिरस्तुस्रुवःकार्यःशम्याप्राशित्रमेक्षणे ॥ खादिरोमुसलःकार्यःपाला-
शंस्यादुलूखलं ॥ यद्वोभौवारणौकार्यौतदभावेन्यवृक्षजौ ॥ मुख्याभावेतुस

द्दशंद्रव्यंप्रतिनिधीयते ॥ यावद्यावत्सुसद्दशंतत्तदेवहिगृह्यते ॥ संग्रहे॥ प्रश
स्तौपूर्णपात्रार्थेदारुकांस्यमयौमखे॥खादिरेणस्रुवःकार्यःपालाशेनजुहूर्भवेत्
॥त्वक्प्रदेशबिलौस्यातामन्यैर्वायज्ञियैर्द्रुमैः॥तदभावेपलाशस्यपर्णाभ्यांहूय
तेहविः ॥ पलाशपर्णाभावेतुपर्णैर्वापिप्पलोद्भवैः ॥ पर्णमत्रमध्यमम् ॥ म-
ध्यमेनपर्णेनजुहोतीतिश्रुतेः ॥ चमसंवाप्रणीतायाःकांस्यपात्रमथापिवा ॥
घटनाप्रकारःसंग्रहे ॥ आयामंपंचधाकृत्वाद्विभागंपात्रमुच्यते ॥ त्रिभागं-
दंडमित्याहुरेतदायामलक्षणं ॥ पात्रायामार्धतःपात्रविस्तारश्चतदर्धतः ॥
ग्रीवाविस्तारस्तस्यार्द्धाद्बिलस्योच्छ्रायइष्यते ॥ विस्ताराद्विगुणंपात्रंग्री--
वाविस्तारमर्धतः ॥ अन्यानितुलक्षणानिविस्तरभयेननोक्तानि ॥ तथा॥
॥ काम्येप्रतिनिधिर्नास्तिनित्येनैमित्तिकेचसः ॥ काम्येप्युपक्रमादूर्ध्वं---
मन्येप्रतिनिधिंविदुः ॥ नस्यात्प्रतिनिधिर्मंत्रस्वामिदेवाग्निकर्मसु ॥ स-

देशकालयोर्नास्तिनारणेरग्निरेवसा ॥ नाभावस्यप्रतिनिधिरभावांतरमि--
ष्यते ॥ नापिप्रतिनिधातव्यंनिषिद्धंवस्तुकुत्रचित् ॥ इत्यादि ॥ तथा
॥ स्वकालादुत्तरोगौणः कालः सर्वस्यकर्मणः ॥ कुशादर्व्यादयोमंत्राब्रा--
ह्मणाश्चबहुश्रुताः ॥ नतेनिर्माल्यतांयांतिविनियोज्याः पुनः पुनः ॥ कु-
शाः षट्सुतुनिर्माल्यादर्व्याद्याआभिचारिके ॥ मंत्रास्तत्रचशूद्रार्थेब्राह्म--
णाः प्रेतभोजिनः ॥ षट्सुतर्पणश्राद्धासनभोजनमूत्रपुरीषकालाधरणेषु ॥
तत्राभिचारिके ॥ कृतंविहितंकर्मविष्णवर्पणंकार्यं ॥ तथाचबृहन्नार —
दीये ॥ विष्णवर्पितानिकर्माणिसफलानिभवंतिहि ॥ अनर्पितानिकर्माणि-
भस्मनिन्यस्तहव्यवत् ॥ नित्यंनैमित्तिमंकाम्यंयच्चान्यन्मोक्षसाधनम् ॥
विष्णोःसमर्पितंसर्वंसात्विकंसफलंभवेत् ॥ भगवद्गीतायां ॥ यत्करोषियद-
श्नासियज्जुहोषिददासियत् ॥ यत्तपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणामिति ॥

विहितामितिशेषः ॥ इत्यादिएवमन्याअपिपरिभाषाज्ञेयाः ॥ इतिश्रीभट्टरा
मेश्वरसूरिसुनुनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेपरिभाषाप्रकरणम् ॥ * ॥ ॥
अथगर्भाधानाद्याःसंस्काराउच्यंते ॥ ॥ तत्रप्रथमेरजोदर्शनेमासादौदु-
ष्टेसतिगर्भाधानस्यशांतिकपूर्वकंकर्तव्यत्वाच्छांतिकंवक्तुंदुष्टकालाद्युच्यते॥
प्रथमेरजसिचैत्रज्येष्ठआषाढभाद्रपदकार्तिकपौषाअशुभाः ॥ आश्विनोम-
ध्यमः ॥ शेषाःशुभाः ॥ क्वचिद्वैशाखफाल्गुनपूर्वार्धयोरधमत्वमुक्तम् ॥ ति
थिषुप्रतिपच्चतुर्थीषष्ठ्यष्टमीद्वादशीचतुर्दशीपौर्णमास्यमावास्याअशुभाः ॥
शेषाःशुभाः ॥ क्वचित्सप्तम्येकादश्यावशुभेअष्टमीद्वादश्योशुभेइत्युक्तम् ॥
आसांशुभाशुभत्वाभ्यांमध्यमत्वमितिसांप्रदायिकाः ॥ वारेषुरविभौममं-
दवाराअशुभाः ॥ अन्येशुभाः ॥ कैश्चित्सोमोप्यशुभउक्तः ॥ नक्षत्रे
षुभरण्यार्द्रापुष्याश्लेषापूर्वाज्येष्ठामूलपूर्वाषाढापूर्वाभाद्रपदारेवत्योऽशुभाः॥

चित्राविशाखाश्रवणाश्विनीमघास्वातयोमध्यमाः ॥ अन्यानिशुभा-
नि ॥ केश्चित्तुकृत्तिकापुनर्वस्वनुराधारेवत्योप्यशुभाउक्ताः ॥ एवंचतासांम
ध्यमत्वम् ॥ एवमन्यत्रापि ॥ योगेषु ॥ व्याघातस्याद्यानवनाड्योगंडातिगं-
डयोःषट्षट्शूलस्यपंचदशपरिघपूर्वार्धंवैधृतिर्व्यतीपातश्चेत्यशुभाः ॥ व-
ज्रंमध्यमंअन्येशुभाः ॥ करणानि ॥ विष्टिंविनासर्वाणिशुभानि ॥ अन्हित्रेधा-
विभक्तेआद्योभागःशुभः ॥ द्वितीयोमध्यमः ॥ तृतीयोऽशुभः ॥ एवंरात्रौ-
॥ सुर्योदयास्तमयावप्यशुभौ ॥ रविसंक्रमणादधोनाडीचतुष्टयमूर्ध्वंचा-
प्यशुभं ॥ संक्रांत्यादिदग्धदिनेष्वशुभम् ॥ रविचंद्रोपरागयोरप्यशुभ ॥
संध्योपप्लवशावाशौचेषुभर्तुरात्मनश्चतुर्थाष्टमद्वादशस्थेचंद्रेजीर्णरक्तनील-
मलिनकृष्णवस्त्रेषुपरिहितेषुनशुभं ॥ संमार्जनीकाष्ठमृत्तृणाग्निशूर्पतुषशु-
ष्काक्षतलोहपाषाणशस्त्रादिधारिण्याएतैर्युक्तदेशेचाशुभम् ॥ देहलीद्वार-

प्र० ९१

रथ्यापितृमातृगृहेष्वशुभम् ॥ उर्ध्वस्थितायानिद्रितायाश्चाशुभम् ॥ पित्रादिसखिस्वभर्तृभिर्दृष्टमशुभम् ॥ शय्यदौशुभंइत्यादिज्ञेयं ॥ दुष्टमासादौप्रथमरजोदर्शनेतांबूलभक्षणादिमंगलाचारंनकुर्यात् ॥ द्वितीयेतुशुभेतत्रकुर्यादितिकेचित् ॥ प्रथमेदृष्टेरजोदर्शनेद्वितीयंप्रतीक्ष्यतास्मिन्नप्यशुभेविस्तरेणशांतिंकुर्यादित्यपिकेचित् ॥ प्रथमएवयथाशक्तिशांतिंचरेदित्यपरे ॥ अत्रैकस्मिन्नप्यशुभेवक्ष्यमाणाशांतिःकार्या ॥ द्वित्राद्यशुभसन्निपातेतुतत्सूचितबव्हशुभनिरासार्थंवक्ष्यमाणाहुतिसंख्यादिविवृद्ध्याकार्या ॥ यथाशक्तीत्यादिज्ञेयम् ॥ इतिशुभाशुभविचारः ॥ ॥ अथशांतिरुच्यते ॥ तत्र ॥ ॥ एवंविनायकंपूज्यग्रहांश्चैवविधानतः ॥ कर्मणांफलमाप्नोतीतियाज्ञवल्क्येनकर्मफलसिद्धावविघ्नार्थत्वेनग्रहयज्ञस्यावश्यकत्वोक्तेरिहचशौनकेन ॥ सार्तवानांतुनारीणांशांतिंवक्ष्यामिशौनकइत्युपक्रम्ययग्रहातिथ्यपु-

ग० ९१

रः सरमितिप्रकरणोक्तेरावश्यकत्वादेकदेशकालकर्तृकाणांचविशेषवचना-
भावेतंत्रेणकर्तव्यत्वात् ग्रहमखपूर्वकस्तंत्रेणशांतिकप्रयोगउच्यते ॥ रजोद-
र्शनानंतरंपंचमादिदिनेचंद्रताराद्यानुकूल्येशुचिदेशेसुस्नातयापत्न्यायुतः-
पतिः प्राङ्मुखउपविश्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाममपत्न्याः प्रथमर-
जोदर्शनेऽमुकदुष्टमासादिसूचितसकलारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वरप्री-
त्यर्थंसग्रहमखांशौनकोक्तांशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्यगणेशपूजनपुण्याह-
वाचनगौर्यादिषोडशमातृकापूजन ब्राम्ह्यादिसप्तमातृकापूजन नांदीश्रा-
द्धानिकृत्वाशांतंदांतंकुटुंबिनंमंत्रतंत्रज्ञमाचार्यं ब्रह्माणंचजपहोमार्थमष्टौ-
षट्चतुरोवाऋत्विजोपिवृत्वा गंधादिनापूजयेत् ॥ ततआचार्योगृहेशा-
नदेशेशुचौमहीद्यौरितिभूमिंस्पृष्ट्वातद्दक्षिणोत्तरयोश्चतथैवभूमिंस्पृष्ट्वा —
ओषधयःसंवदंतइतिद्रोणप्रमाणव्रीहिभिर्मध्येतद्दक्षिणोत्तरतश्चस्पृष्टदेशे-

मंत्रावृत्याराशित्रयंकृत्वातेनैवक्रमेणराशित्रयेनवमकालकमभग्नंकुंभत्रय--
माकलशेष्वितिमंत्रावृत्यास्थापयेत् ॥ एवंसर्वत्रमंत्रावृत्तिः ॥ ततःप्रसुव
आपइतिनवर्चस्यसूक्तस्यासिंधुक्षित्प्रैयमेधोनद्योजगती ॥ कलशेषूदक
पूरणेविनियोगः ॥ ॐ प्रसुवआपोमहिमानमुत्तमंकारुर्वोचातिसदनेविव-
स्वतः ॥ प्रसप्तसप्तत्रेधाहिचक्रमुःप्रसृत्वरीणामतिसिंधुरोजसा ॥ प्रतेर
दद्वरुणोयातवेपथःसिंधोयद्वाजाँअभ्यद्रवस्त्वं ॥ भूम्याअधिप्रवतायासि
सानुनायदेषामग्रंजगतामिरज्यसि ॥ दिविस्वनोयततेभूम्योपर्यनंतंशु-
ष्ममुदियर्तिभानुना ॥ अभ्रादिवप्रस्तनयंतिवृष्टयःसिंधुर्यदेतिवृषभोनरो
रुवत् ॥ अभित्वासिंधोशिशुमिन्नमातरोवाश्राअर्षंतिपयसेवधेनवः ॥ रा-
जेवयुध्वानयसित्वमित्सिचौयदासामग्रंप्रवतामिनक्षसि ॥ इमंमेगंगेयमु-
नेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या ॥ असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तया--

जींकीयेश्टणुह्यासुषोमंया ॥ १ ॥ तृष्टामंयाप्रथमंयातवेसजूःसुसर्त्त्वोरस-
यांश्वेत्यात्या ॥ त्वंसिंधोकुभंयागोमतींक्रुमंमेहत्न्वासरथंयाभिरीयसे ॥ ऋ-
जीत्येनीरुशतीमहित्वापरिज्रयांसिभरतेरजांसि ॥ अदब्धासिंधुरपसांम-
पस्तमाश्वानचित्रावपुषीवदर्शता ॥ स्वश्वासिंधुःसुरथासुवासाहिरण्ययी-
सुकृतावाजिनीवती ॥ ऊर्णावतीयुवतिःसीलमावत्युताधिवस्तेसुभगामधु-
वृधं ॥ सुखंरथंयुयुजेसिंधुरश्विनंतेनवाजंसानिषदस्मिनाजौ ॥ महान्ह्यस्य
महिमापनस्यतेदब्धस्यस्वयशसोविरप्शिनः ॥ २ ॥ याःप्रवतइत्यस्य-
वसिष्ठोनद्यःशाक्वरी ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ एवमग्रेपितत्रतत्रविनियोग-
ज्ञेयः ॥ गंधद्वारामितित्रिष्वपिगंधंप्रक्षिप्य याओषधीरितिसर्वौषधीः ओ-
षधयःसमितियवान्क्षिपेत् ॥ ततोमध्यकुंभे यवव्रीहितिलमाषप्रियंगुश्या-
माकमुद्गान्क्षिप्त्वागायत्र्योदुंबरकुशदूर्वोत्क्तोत्पलचंपकबिल्वविष्णुक्रांता -

तुलसीबार्हिषशंखपुष्पीशतावर्यश्वगंधानिर्गुंडीरक्तपीतसर्षपापामार्गपला--
शपनसजीवकप्रियंगुगोधूमव्रीह्यश्वत्थदधिदुग्धघृतपद्मपत्रनीलोत्पलसि-
तरक्तपीतकुरंटकगुंजावचाभद्रमुस्तकाख्यानिद्वात्रिंशदौषधानिसर्वाणिय-
थासंभवंवाक्षिपेत् ॥ ततस्त्रिषुकलशेषुकांडात्कांडादितिदूर्वाः ॥ अश्वत्थेवइ-
तिपंचपल्लवान् ॥ (अश्वत्थोदुंबरप्लक्षचूतन्यग्रोधपल्लवाः ॥) गजाश्वस्था
नरथ्यावल्मीकसंगमन्हदगोष्ठस्थामृदः स्योनापृथिवीतिक्षिप्त्वायाःफलिनी
रितिपूर्गीफलानि सहिरत्नानीतिकनककुलिशनीलपद्मरागमौक्तिकानिपंच-
रत्नानि हिरण्यरूपइतिहिरण्यंचक्षिपेत् ॥ युवासुवासाइतिसूत्रेणवाससाच
कलशकंठानावेष्टयित्वागंधाक्षतपुष्पमालाभिःकलशान्भूषयेत् ॥ ततःक
लशात्रयोपरितेनैवक्रमेणसौवर्णराजतंकांस्यमयंताम्रमयंवैणवंमृन्मयंवाय--
वादिपूरितंपात्रत्रयंपूर्णादर्वीतिनिधायतदुपरिश्वेतंवस्त्रत्रयंन्यस्यतत्रचंद--

नादिनाष्टदलानिकुर्यात् ॥ तत्रमध्यमे ॥ गायत्र्याविश्वामित्रोभुवनेश्वरीगा
यत्री ॥ भुवनेश्वर्यावाहनादौविनियोगः ॥ ॐ तत्सवितु० ॥ भुवनेश्वरीमा
वाहयामीतियथाशक्तिसुवर्णनिर्मितांभुवनेश्वरीप्रतिमामग्न्युत्तारणपूर्वकं----
स्थापयेत् ॥ तद्दक्षिणकुंभोपरिवस्त्रेइंद्राणींवृषाकपिरिंद्राणीपंक्तिः ॥ इंद्रा-
ण्यावाहनेविनि० ॥ ॐ इंद्राणीमासुनारिं० ॥ इंद्राणीमावाहयामीतितथैव
सौवर्णीमिंद्राणीप्रतिमांसंस्थाप्योत्तरकलशोपरिइंद्रत्वाविश्वामित्रइंद्रोगाय
त्री ॥ इंद्रावाहनेविनियोगः ॥ ॐ इंद्रत्वावृषभंवयं०॥ इंद्रमावाहयामीतिसौ-
वर्णीमिंद्रप्रतिमांसंस्थापयेत् ॥ ततउक्तमंत्रैरुक्तक्रमेणदेवतात्रयस्यकांडानु
समयेनषोडशोपचारैःपूजांकुर्यात् ॥ ततोमध्यकुंभेआचार्योष्टसहस्रमष्टश-
तंवागायत्रींजप्त्वाश्रीसूक्तंजपेत् ॥ यथा ॥ हिरण्यवर्णामितिपंचदशर्चस्य
सूक्तस्यकर्दमानंदचिक्लीतेंदिरासुताऋषयः ॥ श्रीर्देवता ॥ आद्यास्तिस्रो

नुष्टुभः ॥ ततएकाप्रस्तारपंक्ति ॥ ततोद्वेत्रिष्टुभौ ॥ ततोष्टावनुष्टुभोंल्याप्र-
स्तारपंक्तिः ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ हिरण्यवर्णामित्यादि ॥ ततएकऋत्वि
ग्दक्षिणकुंभेरुद्रसूक्तानिजपेत् ॥ यथा ॥ कद्रुद्रायेतिनवर्चस्यसूक्तस्यघौरः
कण्वोरुद्रोगायत्री ॥ अंत्यानुष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ कद्रुद्रायप्रचेतसे
मीळ्हुष्टमायतव्यंसे ॥ वोचेमशंतमंहृदे ॥ यथानोअदितिःकरत्पश्वेनृभ्यो-
यथागवे ॥ यथातोकायरुद्रियं ॥ यथानोमित्रोवरुणोयथारुद्रश्चिकेतति ॥
यथाविश्वेसजोषसः ॥ गाथपतिंमेधपतिंरुद्रंजलाषभेषजं ॥ तछंयोःसुम्नमी
महे ॥ यःशुक्रइवसूर्योहिरण्यमिवरोचते ॥ श्रेष्ठोदेवानांवसुः ॥ १ ॥ शंनः
करत्यर्वतेसुगंमेषायमेष्ये ॥ नृभ्योनारिभ्योगवे ॥ अस्मेसोमश्रियमधिनि-
धेहिशतस्यनृणां ॥ महिश्रवस्तुविनम्णं ॥ मानःसोमपरिबाधोमारातयोजु
हुरंत ॥ आनइंदोवाजेभज ॥ यास्तेप्रजाअमृतस्यपरस्मिन्धामन्नृतस्य ॥ सू

र्धानाभासोमवेनआभूषंतीःसोमवेदः ॥ २ ॥ इमारुद्रायतवसइत्येकादशर्चं
स्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रआद्यानवजगत्योंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ
इमारुद्राय० ॥ आतेपितरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगृत्समदोरुद्रस्त्रिष्टुप् ॥ ज
पेविनियोगः ॥ ॐआतेपि० ॥ इमारुद्रायस्थिरधन्वनइतिचतसृणांवसिष्ठो
रुद्रस्तिस्रोजगत्योंत्यात्रिष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ इमारुद्रायस्थिरधन्व-
नेगिरःक्षिप्रेषवेदेवायस्वधान्ने ॥ अषाळ्हाय्सहमानायवेधसेतिग्मायुधाय-
भरताशृणोतुनः ॥ सहिक्षयेणक्षम्यस्यजन्मनःसाम्राज्येनदिव्यस्यचेतति-
॥ अवंनवंतीरुपनोदुरश्चरानमीवोरुद्रजासुनोभव ॥ यातेदिद्युदवसृष्टा—
दिवस्परिक्ष्मयाचरतिपरिसावृणक्तुनः ॥ सहस्रंतेस्वपिवातभेषजामान—
स्तोकेषुतनयेषुरीरिषः ॥ मानोवधीरुद्रमापरादामातेभूमप्रसितौहीळितस्य-
॥ आनोभजबर्हिषिजीवशंसेयूयं० ॥ १ ॥ आवोराजानंवामदेवोरुद्रस्त्रिष्टु-

प् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ आवोराजानमध्वरस्यंरुद्रंहोतारंसत्ययजंरोदं—
स्योः ॥ अग्निंपुरातंनयित्नोरचित्ताद्धिरंण्यरूपमवंसेकृणुध्वं ॥ तमुष्टुहिभौ--
मोत्रीरुद्रास्त्रिष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ तमुष्टुहियःस्विषुःसुधन्वायोविश्वं-
स्यक्षयंतिभेषजस्यं ॥ यक्ष्वामहेसौमनसायरुद्रंनमोभिर्देवमसुरंदुवस्य ॥ भु
वनस्यपितरमृजिश्वारुद्रास्त्रिष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ भुवनस्यपितरंगी--
र्भिराभीरुद्रंदिवावर्धयारुद्रमक्तौ ॥ बृहंतंमृष्वमजरंसुषुम्नमृधंग्घुवेमकविनें
षितासः ॥ त्र्यंबकंवासिष्ठोरुद्रोनुष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ त्र्यंबकंयजामहे
सुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिंवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ अथान्य-
ऋत्विगुत्तरकुंभेएकादशावृत्तिभीरुद्रंजपेत् ॥ तत्रादौन्यासान्कृत्वाऋष्यादि
स्मरेत् ॥ यथा ॥ नमकानांप्रथमानुवाकेआद्यायाःकश्यपोद्वितीयायाआत्रे-
यःस्तृतीयायाःकश्यपस्ततोद्वयोर्गौतमस्ततएकस्याःकण्वस्ततोद्वयोर्मरुत्वां

स्ततएकस्याभगवांस्ततस्तिसृणांनारदस्ततस्तिसृणांभगवान् ॥ द्वितीया
नुवाकस्यमंडूकस्तृतीयानुवाकस्यभगवांश्चतुर्थानुवाकस्यदुर्वासाःपंचमष-
ष्ठानुवाकयोर्भगवान्त्सप्तमानुवाकस्यहेमकोशोऽष्टमानुवाकस्यनवमानुवाके
चनमोवइतियावद्भगवानवशिष्टस्याग्निर्दशमानुवाकेप्रथमस्यपुलहोद्विती--
यस्यरुकंदस्ततोद्वयोर्भांडव्यस्ततएकस्यदेवराट्ततएकस्यभगवांस्ततएक
स्यात्रिस्ततएकस्यवैय्याघ्रस्ततएकस्यभगवांस्ततएकस्यवैराजस्ततएक--
स्यपुलहस्ततएकस्यनारदस्ततएकादशानुवाकेआद्यानांचतुर्णांदुर्वासा--
स्ततआसमाप्तिदेवलइत्यृषयः ॥ प्रथमानुवाकेआद्यस्यरुद्रस्ततएकस्यशं-
भुस्ततएकस्यरुकंदात्मारुद्रस्ततोद्वयोरुद्रस्ततएकस्यशंभुस्ततोद्वयोरादि -
त्यात्मारुद्रस्ततएकस्यशंभुस्ततस्तिसृणांरुद्रस्ततस्तिसृणांभगवांस्ततोद्वि
तीयतृतीयानुवाकयोरुद्रस्ततश्चतुर्थपंचमषष्ठानुवाकानांशंभुःसप्तमानुवाक

स्यरुद्रोष्टमानुवाकस्यनमोवः किरिकेभ्यइत्यंतस्य चनवमस्यभगवानवशिष्ट
स्यरुद्रोदशमानुवाकेचतुर्णांरुद्रस्ततएकस्यनंदीश्वरात्मारुद्रस्ततएकस्यभ
गवांस्ततएकस्यशंभुस्ततएकस्यरुद्रस्ततएकस्यभगवांस्ततोद्वयोःशंभुस्त
तोवशिष्टानांरुद्रइतिदेवताः। प्रथमानुवाकेआद्येनुष्टुभौततएकस्वराडनुष्टुप्
ततएकानिचृदनुष्टुप्ततएकानुष्टुप्ततएकानिचृदनुष्टुप्ततएकाप्रस्तारप--
क्तिःपंचपदापंक्तिर्वाततएकाषट्पदाजगतीततःसप्तानुष्टुभस्ततोष्टानुवाका
यजुंषिततएकाप्रस्तारपंक्तिःपंचपदापंक्तिर्वाततएकानुष्टुप्ततश्चतस्रोजग
त्यस्ततस्तिस्रस्त्रिष्टुभस्ततएकापंचपदात्रिष्टुप्महाबृहतीवाततोद्वादशानु -
ष्टुभस्ततएकंयजुरितिछंदांसि॥अथचमकानांअग्निःकांडऋषिः॥आद्याग्नावै
ष्णवीगायत्री॥शिष्टानांवाजादयोन्नादिविशेषादेवताः॥यजुश्छंदः॥जपेवि
नियोगः॥एवंरुद्रंजप्त्वाशंनइंद्राग्नीइतिसूक्तंजपेत्॥शंनइतिपंचदशर्चस्यसू

क्तस्यवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ जपेवि ० ॥ ततःकुंभपश्चिमदेशेस्थंडिलेग्निं-
(वरदनामानं) प्रतिष्ठाप्यतदैशान्यांवेद्यादौनवग्रहादींस्तत्तन्मंत्रैरावाह्य-
षोडशोपचारैःसंपूज्यतदैशान्यांप्राग्वत्कुंभंसंस्थाप्यतत्रवरुणमावाह्य (सं
पूज्या) ग्निसमीपमेत्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ यथाद्वेसमिधावादाय (क्रियमाणे
सग्रहमखदुष्टरजोदर्शनशांतिहोमे) देवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥
अस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वानवग्रहान्प्रत्येकममु
कसंख्याभिःसमित्तिलाज्याहुतिभिः (अधिदेवताप्रत्यधिदेवताश्चप्रत्येकम-
मुकसंख्याभिःसमि ०) भुवनेश्वरींप्रत्येकममुकसंख्याभिर्दूर्वातिलमिश्रगो-
धूमपायसाज्याहुतिभिरिंद्राणीमिंद्रंचप्रत्येकममुकसंख्याभिर्दूर्वातिलमिश्र--
गोधूमपायसाज्याहुतिभिरित्युक्त्वाशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यु--
क्त्वाजुहुयात् ॥ अन्येतु ॥ गायत्र्यैवतुहोतव्यंहविरत्रचतुष्टयं ॥ ततःस्वि-

ष्टकृतंहुत्वेतिशौनकेनैंद्राणींद्रयोर्होमानभिधानात्तयोर्होमोनास्तीत्याहुः ॥ त
न्मतेऽन्वाधानादौतत्कीर्तनाभावः ॥ आहुतिसंख्यावक्ष्यते ॥ ततः (परिस
मूहन) परिस्तरणादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वाभुवनेश्वरींद्राणींद्रेभ्योमुष्मै-
त्वेतिमनसाध्यायन् तूष्णींचतुरोमुष्टीन्निरुप्याहुतिबहुत्वाच्चानुनिरुप्यगो--
दुग्धेपायसंश्रपयित्वाज्यसंस्काराद्याज्यभागांतंकुर्यात् ॥ ततोयजमानोद-
क्षिणतउपविश्यहोमार्थंचजपार्थंचवरयेदृत्विजोबहून् ॥ आचार्योद्विजैःस-
हेतिचोक्तेराचार्यर्त्विजांहोमावगमात्तेषांचास्वत्वेन त्यागायोगात्तैश्चक्रिय-
माणेहोमेयजमानेनप्रत्याहुतित्यागस्याशक्यत्वात्तदानीमेवांगप्रधानदेव--
ताउद्दिश्यएताभ्यइदंनममेतित्यजेत् ॥ ततआचार्यःसऋत्विक्नवग्रहेभ्योऽ
ष्टशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्याकाघृताक्ताअर्कादिसमिधस्तिलाज्याहुती-
श्चहुत्वाधिदेवताप्रत्यधिदेवताविनायकादिपंचलोकपालेभ्यस्तन्न्यूनसंख्य

याजुहुयात् ॥ एभ्यस्तुपालाश्यःसमिधः ॥ ग्रहाणांयदाष्टोतदान्येभ्यश्चत
स्रइतिसंप्रदायः ॥ ततोभुवनेश्वर्यैगायत्र्यादधिमधुघृताक्ताभिस्तिसृभिर्दू-
र्वाभिरेकाहुतिरित्येवमष्टसहस्रमष्टशतंवादूर्वाहुतीर्घृताक्ततिलमिश्रगोधू-
माहुतीःपायसाहुतीर्घृताहुतीश्चजुहुयात् ॥ एवमिंद्राणींद्रयोःप्रागुक्तमंत्रा-
भ्यांक्रमेणहविश्चतुष्टयंप्रत्येकमष्टशतसंख्ययाभुवनेश्वर्याअष्टसहस्रपक्षेजु-
हुयात् ॥ तस्याअष्टशतपक्षेतुतयोरष्टाविंशतिरितिसंप्रदायः ॥ पक्षेतुत
योर्नहोमः ॥ ततःस्विष्टकृतादिप्रायश्चित्तहोमांतंकृत्वाइंद्रादिदिक्पालेभ्योन
वग्रहेभ्योभुवनेश्वरींद्राणींद्रेभ्यःक्षेत्रपालायचसदीपान्माषभक्तबलींस्तत्त-
न्मंत्रैर्दत्वापूर्णाहुतिंसमुद्रादूर्मिरितितृचेनजुहुयात् ॥ समुद्रादूर्मिरितित्र्यृ
चस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ पूर्णाहुतिहोमेविनियोगः ॥ ॐसमुद्रा-
दूर्मिः० ॥ ततःप्रणीताविमोकंकृत्वाभुवनेश्वर्यादिकलशोदकंग्रहकलशोद-

कंचपात्रांतरेगृहीत्वातेनतत्स्थपंचपल्लवैःसकुशदूर्वैर्धृतनववस्त्रंयजमानंधृ-
तनववस्त्रकंचुकींचतद्वामस्थांऋतुमतींपत्नींसऋत्विगुदङ्मुख आचार्योभि
षिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ तेचमंत्राः ॥ आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यांबरीषःसिंधुद्वीपआ
पोगायत्री ॥ पंचमीवर्धमानासप्तमीप्रतिष्ठा ॥ अंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥ अभिषे-
केविनियोगः ॥ ॐ आपोहिष्ठा० ॥ यएकइद्धिदयतइतिगौतमोराहूगणइं-
द्रउष्णिक् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ यएकइद्धितयतेवसुमर्तायदाशुषे॥
ईशानोअप्रतिष्कुतइंद्रोअंग ॥ त्रिभिष्ट्वंदेवेतिसप्तर्चस्यवसिष्ठआद्यानांत्र-
याणामग्निस्ततश्चतुर्णांविश्वेदेवाआद्यागायत्रीद्वितीयानुष्टुप् ॥ ततोद्वेगाय
त्र्यौततएकापुरउष्णिक्अंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥ अभिषेकेविनियोगः॥ ॐ त्रि-
भिष्ट्वंदेवसवितर्वर्षिष्ठैःसोमधामभिः ॥ अग्नेदक्षैःपुनीहिनः ॥ पुनंतुमांदेव
जनाःपुनंतुवसवोधिया ॥ विश्वेदेवाःपुनीतमाजातवेदःपुनीहिमा ॥ प्रप्या-

यस्वप्रस्यंदस्वसोमविश्वेभिरंशुभिः ॥ देवेभ्यऽउत्तमंहविः ॥ उपप्रियंपनि
प्नतंयुवानमाहुतीवृधं ॥ अगन्मबिभ्रतोनमः ॥ अलाय्यस्यपरशुर्ननाशत-
मापवस्वदेवसोम ॥ आखुंचिदेवदेवसोम ॥ यःपावमानीरध्येत्यृषिभिःसं-
भृतंरसं ॥ सर्वंसपूतमश्नातिस्वदितंमातरिश्वना ॥ पावमानीर्योऽअध्ये-
त्यृषिभिःसंभृतंरसं ॥ तस्मैसरस्वतीदुहेक्षीरंसर्पिर्मधूदकं ॥ १ ॥ उभयंशृ
णवच्चनइतिप्रगाथोभर्गइंद्रोबृहती ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ उभयंशृ
णवच्चनइंद्रोअर्वागिदंवचः ॥ सत्राच्यामघवासोमपीतयेधियाशविष्ठआ-
गमत् ॥ स्वस्तिदाविशोभारद्वाजःशासइंद्रोनुष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥
ॐ स्वस्तिदाविशस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी ॥ वृषेंद्रःपुरएतुनःसोमपाअभ
यंकरः ॥ त्र्यंबकमितिवसिष्ठोरुद्रोनुष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ त्र्यंबकं
यजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥

जातवेदसेकश्यपोदुर्गात्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ जातवेदसेसुन
वामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः ॥ सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वानावेवसिं-
धुंदुरितात्यग्निः ॥ समुद्रज्येष्ठाइतिचतसृणांवासिष्ठआपास्त्रिष्टुप् ॥ अभिषे
केविनियोगः ॥ ॐ समुद्रज्येष्ठा० ॥ त्रायंतामितितिसृणांक्रमेणविश्वामि-
त्रजमदग्निवसिष्ठाविश्वेदेवाअनुष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ त्रायंता-
मिह० ॥ इमाआपइतितिसृणामैतरेयआपोनुष्टुप् ॥ द्वितीयाजगती ॥ अ
भिषेकेविनियोगः ॥ ॐ इमाआपः० ॥ देवस्यत्वेत्यस्यैतरेयोविश्वेदेवाय-
जुः ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपू-
ष्णोहस्ताभ्यामग्नेस्तेजसासूर्यस्यवर्चसेंद्रस्येंद्रियेणाभिषिंचामि बलायाश्रि-
यैयशसेन्नाद्याय ॥ तमीशानमितिगोतमईशानोजगती ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥
ॐ तमीशानंजगतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवसेहूमहेवयं ॥ पूषानोयथावे-

दंसामासंवृधेरंक्षितापायुरदंब्धस्वस्तयै ॥ त्वमग्नेरुद्रोगृत्समदोग्निर्जगती ॥
अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ त्वमंग्नेरुद्रोअसुरोमहोदिवस्त्वंशर्धोमारुतंपृक्षईं-
शिषे ॥ त्वंवातैररुणैर्यासिशंगयस्त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मना ॥ तमुष्टुहिभौ
मोत्रीरुद्रस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ तमुष्टुहियःस्विषुःसुधन्वायो
विश्वस्यक्षयतिभेषजस्य ॥ यक्ष्वामहेसौमनसायरुद्रंनमोभिर्देवमसुरंदुव--
स्य ॥ भुवनस्यपितरंऋजिश्वारुद्रस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ भुव
नस्यपितरंगीर्भिराभीरुद्रंदिवावर्धयारुद्रमक्तौ ॥ बृहंतमृष्वमजरंसुषुम्नमृ-
धंग्घुवेमकविनेषितासः ॥ यातेरुद्रेतिकश्यपोरुद्रस्वराडनुष्टूप् ॥ अभिषेके
विनियोगः ॥ ॐ यातेरुद्रशिवातनूरघोरापापकाशिनी ॥ तयानस्तनुवाशं
तमयागिरिशंताभिचाकशीहि ॥ येनेदंभूतमित्यादीनांसप्तानांशिवसंकल्प
मंत्राणांवामदेवोमनस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ येनेदंभूतंभुवनंभवि

ष्यत्परिगृहीतममृतेनसर्वं ॥ येनयज्ञस्त्रायतेसप्तहोतातन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ येनकर्माण्यपसोमनीषिणोयज्ञेकृण्वंतिविदथेषुधीराः ॥ यदपूर्वंयक्षमंतःप्रजानांतन्मे० ॥ येनकर्माणिप्रतिरंतिधीरायतोवाचामनसातानिहंति ॥ यस्यांत्वितमनुकृण्वंतिप्राणिनस्तन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ यस्मिन्नृचःसामयजूंषियस्मिन्प्रतिष्ठितारथनाभाविवाराः ॥ यस्मिंश्चित्तंसर्वमोतंप्रजानांतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ यत्प्रज्ञानमुतचेतोधृतिश्चयज्ज्योतिरंतरमृतंप्रजासु ॥ यस्मान्नऋतेकिंचनकर्मक्रियतेतन्मे० ॥सुषारथिरश्वानिवयन्मनुष्यान्नेनीयतेभीशुभिर्वाजिनइव ॥ हृत्प्रतिष्ठंयदजिरंयाविष्ठंतन्मेम० ॥ यज्जाग्रतोदूरमुदैतुदैवंतदुसुप्तस्यतथैवैति ॥ दूरंगमंज्योतिषांज्योतिरेकंतन्मेमनःशिवसंकल्पमस्तु ॥ इंद्रत्वावृषभंवयमितिपंचानांविश्वामित्रइंद्रोगायत्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ इंद्रत्वावृषभंवयंसुतेसोमेहवामहे ॥

सपाहिमध्वोअंधसः ॥ इंद्रंक्रतुविदंसुतंसोमंहर्यपुरुष्टुत ॥ पिबावृषस्वता-
तृपिं ॥ इंद्रप्रणोधितावानंयज्ञंविश्वेभिर्देवेभिः ॥ तिरस्तवानविश्पते ॥ इं-
द्रसोमाःसुताइमेतवप्रयंतिसत्पते ॥ क्षयंचंद्रासइंदवः ॥ दधिष्वाजठरेसु
तंसोममिंद्रवरेण्यं ॥ तवद्युक्षासइंदवः ॥ ततःसुरास्त्वामभिषिंचंत्विातिपौ-
राणैर्मंत्रैरभिषिंचेत् ॥ ततःकलशोदकेनान्येनचोदकेनसुस्नातौदंपतीशुक्ल-
वासोगंधमाल्यादिधृत्वोपविशेतांतत्रपत्नीदक्षिणतः ॥ ततोयजमानोग्निं-
संपूज्यविभूतिंधृत्वाचार्यादीन्गंधपुष्पवस्त्रालंकारादिभिर्यथाशक्तिपूजयि-
त्वाचार्यायधेनुंदक्षिणांदद्यात् ॥ दक्षिणात्वेनचास्यानदक्षिणांतरंअनवस्था
प्रसंगात् ॥ ततोब्रह्मणेयथाशक्तिदक्षिणांदत्वारुद्रजापिनेसदक्षिणमनड्वा-
हंदक्षिणांदद्यात् ॥ अत्रधेनुन्यायेनदक्षिणात्वेप्राप्तेसदक्षिणमनड्वाहंप्रद-
द्याद्रुद्रजापिनेइतिप्रतिप्रसवकरणात्सदक्षिणत्वं ॥ ततोऽन्येभ्यऋत्विग्भ्यो

ऽन्येभ्यश्चब्राह्मणेभ्योभूयसींदक्षिणांदद्यात् ॥ ततोग्रहपीठदेवतानांभुवने-
श्वर्यादीनांचोत्तरपूजांपंचोपचारैःकृत्वाक्षमाप्ययांतुदेवगणाइतिविसृज्यआ
चार्यहस्तेप्रतिपाद्याग्निंसंपूज्यगच्छगच्छसुरश्रेष्ठेतिविसर्जयेत्॥ततोब्राह्मणा
महाशांतिंपठेयुः॥सायथा॥ आनोभद्राइतिदशानांगोतमोराहूगणोविश्वेदे
वाआद्याःपंचजगत्यः॥ षष्ठीविराट्स्थानासप्तमीजगतीततस्तिस्त्रस्त्रिष्टुभः
॥स्वस्तिनोमिमीतामितिपंचानांस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवाआद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभ
स्ततोद्वेअनुष्टुभौ॥शंनइंद्राग्नीइतिपंचदशानांवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्॥त्यमू
ष्वितितिसृणांताक्ष्योरिष्टनेमिस्ताक्ष्यस्त्रिष्टुप् ॥ तच्छंयोःशंयुर्विश्वेदेवाःश-
क्करी ॥ सर्वेषांशांतिपाठेविनियोगः ॥ ॐ आनोभद्राः० ॥ ॐ स्वस्तिनोमि
मीतामश्विनाभगःस्वस्तिदेव्यदितिरनर्वणः ॥ स्वस्तिपूषाअसुरोदधातुनः
स्वस्तिद्यावापृथिवीसुचेतुना ॥स्वस्तयेवायुमुपब्रवामहैसोमंस्वस्तिभुवन-

स्ययस्पातिः॥ब्रहस्पातिंसर्वंगणंस्वस्तयेस्वस्तयआदित्यासोभवंतुनः ॥ विश्वे
देवानोअद्यास्वस्तयेवैश्वानरोवसुराग्निःस्वस्तये॥ देवाअवंत्वृभवः स्वस्तये--
स्वस्तिनोरुद्रःपात्वंहसः॥स्वस्तिमित्रावरुणास्वस्तिपथ्येरेवति॥ स्वस्तिनइं
द्रश्चाग्निश्चस्वस्तिनोअदितेकृधि॥ स्वस्तिपंथामनुचरेमसूर्याचंद्रमसाविव॥
पुनर्ददताघ्नताजानतासंगमेमहि॥ ॐ शन्नइंद्राग्नी० ॥ ॐ त्यमूषुवाजिनंदेव-
जूतंसहावानंतरुतारंरथानां ॥ अरिष्टनेमिंपृतनाजमाशुंस्वस्त्स्वयेताक्ष्यैमि-
हाहुवेम ॥ इंद्रस्येवरातिमाजोहुवानाःस्वस्तयेनावमिवारुहेम ॥ उर्वीनपृथ्वी
बहुलेगभीरेमावामेतौमापरेतोरिषाम ॥ सद्याश्चिद्यःशवसापंचकृष्टीःसूर्यइ-
वज्योतिषापस्ततान ॥ सहस्त्रसाःशंतसाअस्यरंहिर्नस्मावरंतेयुवतिंनशर्यां
॥ १ ॥तच्छंयोरावृणी ० ॥ ततोयजमानोनवग्रहप्रीत्यर्थंत्रीनूभुवनेश्वरींद्राणीं
द्रप्रीतयेचप्रत्येकंत्रींस्त्रिनूब्राह्मणानूभोजयित्वासंकल्प्यवाविप्राशिषोगृही--

त्वासुहृद्युक्तोभुंजीत ॥ एवंकृतेसर्वारिष्टशांतिर्भवति ॥ ततःशुभकालेगर्भा
धानंकुर्यात् ॥ इतिदुष्टरजोदर्शनशांतिः ॥ ॥ अथचंद्रसूर्योपरागकालेप्र
थमरजोदर्शनेशांतिविशेषउच्यते॥ सचोपरागस्यपौर्णमास्यमावास्याभ्या-
मविनाभावात्तदतिरिक्तवारादौदुष्टेप्रागुक्तशांत्यासमुच्चीयतेनिमित्तभेदात्॥
अदृष्टार्थत्वाच्च ॥ प्रत्यक्षविध्यभावेतत्कार्यकारित्वानवगमेनामनहोमैर्नारि-
ष्टहोमानामिवानयातन्निवृत्त्ययोगात् ॥ ग्रहणमात्रेल्वियमेव ॥ अत्रचपुनः
श्रवणाभावान्नवग्रहमखःकृताकृतइतिविवेकः॥ तत्रकेवलायाःप्रयोगः ॥ पू
र्वोक्तकालेसस्त्रीकःशुचिःप्राङ्मुखउपाविश्य प्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वा
ममपत्न्याश्चंद्रोपरागेप्रथमरजोदर्शनसूचितारिष्टनिरसनद्वाराश्रीपरमेश्वर
प्रीत्यर्थंशांतिंकरिष्यइतिसंकल्प्यप्राग्वदृत्विक्पूजांकुर्यात्॥ नवग्रहमखेसन
वग्रहमिति ॥ सूर्योपरागेतुसूर्योपरागेप्रथमेत्यादिवदेत् ॥ ततआचार्यःशु-

चिदेशेगोमयेनोपलिप्यतत्रपंचवर्णरजोभिरष्टदलंपद्मंकृत्वातदुपरिनवंश्वे-
तवस्त्रंउदग्दशंसंस्थाप्य (तत्र) यथाशक्तिरजतनिर्मितांचंद्रप्रतिमां ॥ आ-
प्यायस्वगोतमःसोमोगायत्री ॥ चंद्रावाहनेविनियोगः ॥ ॐ आप्यायस्वस
मे० ॥ चंद्रमावाहयामीतिस्थापयेत् ॥ सुर्यग्रहेतुयथाशक्तिसुवर्णनिर्मितप्र-
तिमां ॥ आकृष्णेनहिरण्यस्तूपःसविताात्रिष्टुप् ॥ सूर्यावाहनेविनियोगः ॥
ॐ आकृष्णेनरजसेतिसूर्यमावाहयामीतिस्थापयेत् ॥ ततोयथाशक्तिसीस
निर्मितांराहुप्रतिमां ॥ स्वर्भानोरत्रीराहुरनुष्टुप् ॥ राहवावाहनेविनियोगः ॥
ॐ स्वर्भानोरधयदिंद्रमायाअवोदिवोवर्तमानाअवाहन् ॥ गूळ्हंसूर्यंतमसा
पव्रतेनतुरीयेणब्रह्मणाविंददत्रिः ॥ राहुमावाहयामीतितदुत्तरतस्थापयेत् ॥
ततोयस्मिन्नक्षत्रेग्रहणंतन्नक्षत्रदेवताप्रतिमांयथाशक्तिसुवर्णनिर्मितांतत्त--
न्मंत्रैर्नाममंत्रैर्वा ॐ अश्विनामावाहयामीतिनमइतिप्रणवादिनर्मोतैःस्थाप

येत् ॥ मंत्रास्त्वापस्तंबानामष्टौवाक्यानीतिप्रसिद्धाः ॥ नामानितु ॥ अ-
श्विनौ यमः अग्निः प्रजापतिः सोमः रुद्रः अदितिः बृहस्पतिः सर्पाः पि-
तरः भगः अर्यमा सविता त्वष्टा वायुः इंद्राग्नी मित्रः इंद्रः निर्ऋतिः
आपः विश्वेदेवाः विष्णुः वसवः वरुणः अजैकपात् अहिर्बुध्न्यः पूषेति॥
एवंदेवतात्रयमावाह्यैभिरेवमंत्रैःकांडानुसमयेनषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ त
त्रचंद्रग्रहेचंद्रायश्वेतानिवस्त्रगंधाक्षतमाल्यानिदेयानि ॥ सूर्यग्रहेतुसूर्या--
यरक्तवस्त्ररक्तचंदनरक्ताक्षतकरवीरपुष्पाणिदेयानि ॥ राहवेकृष्णानि ॥ न-
क्षत्रदेवताभ्यःश्वेतानि ॥ ततःपश्चिमतोऽग्निंप्रतिष्ठाप्यपक्षेनवग्रहानप्यावा
हनपूर्वसंपूज्यान्वाधानंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ द्वेसमिधौगृहीत्वाचक्षुषीआज्ये-
नेत्यंतमुक्त्वापक्षेपूर्ववन्नवग्रहानुद्दिश्याष्टशताष्टाविंशत्यन्यतमसंख्यामुद्दि--
श्यचंद्रममुकसंख्याभिःपालाशसमिदाज्यचरुतिलाहुतिभिःराहुंअमुकसं--

ख्याभिर्दूर्वाज्यचरुतिलाहुतिभिर्नक्षत्रदेवताममुकसंख्याभिः पालाशसमि-
दाज्यचरुतिलाहुतिभिर्यक्ष्ये ॥ शेषेणेत्युक्त्वाजुहुयात् ॥ सूर्यग्रहेचंद्रस्थाने-
सूर्यममुकसंख्यार्कसमिदाज्यचरुतिलाहुतिभिरितिवदेत् ॥ एवमन्वाधाय-
प्रणीताप्रणयनांतंकृत्वात्रिभ्योमुष्मैत्वेतिचतुरश्चतुरोमुष्टीन्निरुप्यचरुंश्रप-
यित्वाज्यभागांतंकुर्यात् ॥ ततोयजमानोदक्षिणतोदेवताउद्दिश्यत्यजेत् ॥
ततोन्वाधानक्रमेणजुहुयुः ॥ तत्रतिसृणांदूर्वाणामेकैकाहुतिः ॥ समिधश्च-
त्रिमध्वक्ताःकार्याः ॥ ततःस्विष्टकृदादिपूर्णाहुत्यंतंप्राग्वत् ॥ ततआचार्य-
एकस्मिन्कलशेजलपूर्णेपंचगव्यानिपंचरत्नानिवटाश्वत्थोदुंबराम्रबिल्वानां
त्वचःपंचपल्लवान्सर्वौषधिकल्कंदूर्वाःकुशांश्चनिक्षिप्यसऋत्विक्दंपतीपूर्व-
वदभिषिंचेदेभिर्मंत्रैः ॥ आपोहिष्ठेतितिसृणामांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगाय-
त्री ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ आपोहिष्ठा० ॥ इमंमेगंगेसिंधुक्षित्प्रैयमेधो

नद्योजगती ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ इमंमेगंगे० ॥ तत्वायामिशुनःशेपोवरुणस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः॥ ॐ तत्वायामि० ॥अन्येपिसमुद्रज्येष्ठाइत्यादयः॥सुरास्त्वेतिपौराणाश्च॥ततःस्नानंदक्षिणादानप्रतिमाप्रतिपादनादिपूर्ववत् यदातुपूर्वशांतिसमुच्चयस्तदाकालैक्यात्कर्त्रैक्याच्चाग्नेयादिवत्तंत्रप्रयोगः॥ तत्रयजमानोदेशकालौस्मृत्वाममास्याःपत्न्याःप्रथमरजोदर्शनेमुकदुष्टमासतिथ्यादिअमुकग्रहणसूचितेत्यादिसंकल्प्यर्त्विक्पूजांतंविदध्यत् ॥ ततआचार्योभुवनेश्वर्यादिपूजांतःप्राक्पश्चाद्वाततउदीच्यांचंद्रादीन्संपूज्ययथोपक्रमंनिर्वापहोमाभिषेकान्कुर्यादितिविशेषः ॥ अन्यत्सर्वंसमानं ॥ इतिग्रहणरजोदर्शनशांतिः ॥ इतिश्रीविद्वन्मुकुटमाणिक्यश्रीमद्रामेश्वरभट्टसुतनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्ने (ऽस्मज्ज्येष्ठसुतरामकृष्णोन्नीता) दुष्टरजोदर्शनशांतिःसमाप्ता ॥ ॥ अथगर्भलंभनाख्यंगर्भाधानं ॥ रजोदर्श-

नात्षोडशाहोरात्राणिऋतुस्तन्मध्येआद्यंरात्रिचतुष्कंपर्वादिनिषिद्धदिना–
निचवर्जयित्वामघामूलादिऽव्यतिरिक्तेदैवज्ञोक्तेशुभकालेदंपत्योश्चंद्रानुकू–
ल्येगर्भाधानंकार्यं ॥ तत्रापियुग्मासुरात्रिषुपुत्राःअयुग्मासुकन्याजायंतेइ–
त्यादिज्ञेयम् ॥ अत्रायंक्रमः ॥ कर्ताप्रातरभ्यंगस्नानंकृत्वापत्नीमपिनवोद-
कुंभसलिलैःसप्तमृत्तिकापंचपल्लवपंचत्वक्सहितैःस्नापयित्वातयासहमंगल
वस्त्राभरणादिधृत्वाचम्यस्वस्तिवाचनाभ्युदयिकेकृत्वौपासनाग्निंमारुतसं–
ज्ञंप्रतिष्ठाप्यप्रज्वाल्यदेशकालौस्मृत्वा अस्याःममभार्यायाःप्रतिगर्भसंस्का
रातिशयद्वाराऽस्यांजनिष्यमाणसर्वगर्भाणांबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वा
राश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंगर्भाधानाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ (तदंगतयादौपुण्याह-
वाचनादिकरिष्ये) इतिसंकल्प्य गणपतिपूजन स्वस्तिपुण्याहवाचन मा-
तृकापूजनाभ्युदयिकानिकृत्वा ॥ समिद्द्वयमादायगर्भाधानंकर्तुंप्राजापत्य–

होमंकरिष्येतत्रदेवतापरिग्रहार्थमित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वा प्रजा-
पतिंचरुणाविष्णुंषड्वारमाज्येनप्रजापतिंचाज्येनशेषेणस्विष्टकृतमित्या -
दिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिद्द्वयमग्नावाधायपरिसमूहनादिपूर्णपात्रनि -
धानांतंकृत्वाप्रजापतयेत्वाजुष्टंनिर्वपामीत्यादिआज्यभागांतंकृत्वाऽवदान-
धर्मेणावदाय ॐ प्रजापतयेस्वाहेतिचरुणैकाहुतिंहुत्वा विष्णुर्योनिमितिति
सृणांत्वष्टाविष्णुरनुष्टुप् ॥ गर्भाधानप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ वि-
ष्णुर्योनिंकल्पयतुत्वष्टारूपाणिपिंशतु ॥ आसिंचतुप्रजापतिर्धातागर्भंदधा
तुतेस्वाहा ॥ विष्णवइदंनमम ॥ ॐ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिसरस्व-
ति ॥ गर्भंतेअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजास्वाहा ॥ विष्णवइदंनमम ॥
ॐ हिरण्ययीअरणीयंनिर्मंथतोअश्विना ॥ तंतेगर्भंहवामहेदशमेमासिसूतवे
स्वाहा ॥ विष्णवइदंनमम ॥ नेजमेषेतितिसृणांत्वष्टाविष्णुरनुष्टुप् ॥ ग-

र्भाधानप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ नेजमेषपरापतसुपुत्रः पुनरापत ॥ अस्यैमैपुत्रकामायैगर्भमाधेहियः पुमानूत्स्वाहा ॥ विष्णवइदंनमम ॥ ॐ यथेयंपृथिवीमह्युत्तानागर्भमादधे ॥ एवंतंगर्भमाधेहिदशमेमासिसूतवेस्वाहा ॥ विष्णवइदंनमम ॥ ॐ विष्णोःश्रेष्ठेनरूपेणास्यांनार्यांगवीन्यां ॥ पुमांसंपुत्रानाधेहिदशमेमासिसूतवेस्वाहा ॥ विष्णवइदंनमम ॥ प्रजापतेहिरण्यगर्भः प्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ गर्भाधानप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणांस्वाहा ॥ प्रजापतयइदं० ॥ एवंसप्ताज्याहुतीर्हुत्वा ॥ अपनःशोशुचदघमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोग्निर्गायत्री ॥ पत्न्यामूर्धाभिमर्शनेविनियोगः ॥ ॐ अपनःशोशुचदघमग्नेशुशुग्ध्यारयिं ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ सुक्षेत्रियासुगातुयावसूयाचयजामहे ॥ अपनःशो० ॥ प्र

यद्भद्रंदिष्टएषांप्रास्माकासश्चसूरयः ॥ अपनःशो० ॥ प्रयत्तेअग्नेसूरयोजा-
येमहिप्रतेवयं ॥ अपनःशो० ॥ प्रयदग्नेःसहस्वतोविश्वतोयंतिभानवः ॥ अ
पनःशा० ॥ त्वंहिविश्वतोमुखविश्वतःपरिभूरसि ॥ अपनःशो० ॥ द्विषोनो
विश्वतोमुखातिनावेवपारय ॥ अपनःशो० ॥ सनःसिंधुमिवनावयातिपर्षा
स्वस्तये ॥ अपनःशोशुचदघं ॥ सूक्तांतेप्रागंगुलिनान्यङ्मुखेनहस्तेनप-
त्न्यामूर्धानमभिमृश्य ॥ याःफलिनीरित्यस्याथर्वणोभिषगोषधयोनुष्टुप् ॥
जपेविनियोगः ॥ ॐ याःफलिनीर्याअफलाअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः ॥ बृहस्प
तिप्रसूतास्तानोमुंचंत्वंहसः ॥ एतांजपित्वावधेनदस्युमितिषण्णांवसुश्रुतो
ग्निस्त्रिष्टुप् ॥ अग्न्युपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ वधेनदस्युंप्रहिचातयस्ववयः
कृण्वानस्तन्वे१स्वायै ॥ पिपर्षियत्सहसस्पुत्रदेवान्सोअग्नेपाहिनृतमवाजे-
अस्मान् ॥ वयंतेअग्नउक्थैर्विधेमवयंहव्यैःपावकभद्रशोचे ॥ अस्मेरयिंवि

श्ववारंसमिन्वास्मेविश्वांनिद्रविणानिधेहि ॥ अस्माकमग्ने अध्वरंजुषस्वस-
हंसःसूनोत्रिषधस्थहव्यं ॥ वयंदेवेषुसुकृतंस्यामशर्मणानस्त्रिवरूथेनपाहि-
॥ विश्वानिनोदुर्गहाजातवेदःसिंधुंननावादुरितातिपर्षि ॥ अग्नेअत्रिवन्नम
साग्रणानो ३ स्माकंबोध्यवितातनूनां ॥ यस्त्वांहृदाकीरिणामन्यमानोमर्त्यंम
र्त्योजोहवीमि॥जातवेदोयशोअस्मासुधेहिप्रजाभिरग्नेअमृतत्वमश्यां॥यस्मै
त्वंसुकृतैजातवेदउलोकमग्नेकृणवंस्योनं ॥ अश्विनंसपुत्रिणंवीरवंतंगोमंतंर
यिंनशतेस्वस्ति ॥ अग्निस्तुविश्रवस्तमामितिद्वयोर्वसूयवोग्निरनुष्टुप् ॥ अ-
ग्न्युपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ अग्निस्तुविश्रवस्तमंतुविब्रह्माणमुत्तमम् ॥ अतू
र्तंश्रावयत्पतिंपुत्रंददातिदाशुषे ॥ अग्निर्ददातिसत्पतिंसासाहयोयुधान्नृभिः
॥ अग्निरत्यंरघुष्यदंजेतारमपराजितं ॥ इत्यष्टाभिराग्निमुपस्थायस्विष्टकृदा
दिहोमशेषंसमाप्य सूर्योनोदिवस्पात्विितिपंचर्चस्यसूक्तस्यचक्षुःसूर्योगाय-

त्री ॥ सूर्योपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ सूर्योनोदिवस्पातुवातोअंतरिक्षात् ॥ अ-
ग्निर्नः पार्थिवेभ्यः ॥ जोषासवितर्यस्यतेहरः शतंसवाँअर्हति ॥ पाहिनोदिद्युतः
पतंत्याः ॥ चक्षुर्नोदेवः सविताचक्षुर्नउतपर्वतः ॥ चक्षुर्धातादधातुनः ॥ च-
क्षुर्नोधेहिचक्षुषेचक्षुर्विख्यैतनूभ्यः ॥ संचेदंविचपश्येम ॥ सुसंदृशंत्वावयंप्र-
तिपश्येमसूर्य ॥ विपश्येमनृचक्षसः ॥ अनेनसपत्नीकः सूर्यमुपस्थायब्राह्म-
णान्भोजयित्वातेभ्यः स्वस्त्ययनपूर्वकमाशिषोगृहीत्वाभुंजीत ॥ ततः सायं-
कालीननित्यकर्मकृत्वोभौशुक्लांबरानुलेपनमाल्याभरणादिभिरलंकृतौस्वलं-
कृतंसुधूपितंगंधमाल्यामलदीपयुक्तंगृहंप्रविशेतां ॥ ततोभर्ताअभग्नंजंतुव-
र्जितंसुखस्पर्शंवितानोपरिमंडितंमंचकमारुह्यप्रागुक्तशोभनेमुहूर्तेस्त्रियमा-
रोप्यश्वागंधाकल्कंदूर्वाकल्कंवासूक्ष्मवस्त्रेनिक्षिप्य॥ उदीर्ष्वातिद्वयोः सूर्यासा-
वित्रीसूर्यासावित्रीआद्यात्रिष्टुबंत्याअनुष्टुप् ॥ भार्यायादक्षिणनासापुटेश्वगं

धारससेचनेवि० ॥ ॐ उदीर्ष्वातः पतिवतीह्ये३ षाविश्वावसुंनमसागीर्भिरीळे ॥ अन्यामिच्छपितृषदंव्यक्तांसतेभागोजनुषातस्याविद्धि॥ उदीर्ष्वातोविश्वावसोनमसेळामहेत्वा ॥ अन्यामिच्छप्रफर्व्यं१ संजायांपत्यासृजःस्वाहा ॥ इतिवामभागोपविष्टायाभार्यायादक्षिणनासाबिलेश्वगंधादिरसंसिक्त्वातद्र-सेउदरंगतेतामाचमय्योपेयात् ॥ इदानींशिष्टानस्यंदत्वैवस्विष्टकृदादिहो-मशेषंसमापयंति ॥ उपगमनेचायंक्रमः ॥ ॐ गंधर्वस्यविश्वावसोर्मुखमसीति मंत्रेणहोमोक्तऋष्यादिभिर्विष्णुर्योनिमितितिसृभिर्नेजमेषेतितिसृभिस्तिसृभिरंगुलीभिर्योनिमभिमृश्य ॥ तांपूषन्नित्यस्यसूर्यासावित्रीसूर्यासावित्रीत्रि-ष्टुप् ॥ जपेवि० ॥ ॐ तांपुषंच्छिवतमामेरयस्वयस्यांबीजंमनुष्या३ वपंति ॥ यानऊरूउशतीविश्रयातेयस्यामुशंतःप्रहरामशेपं ॥ योगर्भमित्यस्यवसिष्ठः पर्जन्योगायत्री ॥ जपेवि० ॥ ॐ योगर्भमोषधीनांगवांकृणोत्यर्वतां ॥ पर्जन्यः

पुरुषीणां ॥ अहंगर्भप्रजावान्प्राजापत्योभर्गइंद्रोवात्रिष्टुप् ॥ जपेवि० ॥ ॐ
अहंगर्भमदधामोषधीष्वहंविश्वेषुभुवनेष्वंतः ॥ अहंप्रजाअजनयंपृथिव्या
महंजनिभ्योअपरीषुपुत्रान् ॥ इतित्रीन्मंत्रान्जपित्वासकृदुपगच्छेत् ॥ त
तःप्राणेतेरेतोदधाम्यसावित्यनुप्राण्य ॥ यथाभूमिरग्निगर्भायथाद्यौरिंद्रेण-
गर्भिणी ॥ वायुर्यथादिशांगर्भएवंतेगर्भदधाम्यसावितिस्त्रीहृदयमभिमृश्या
चामेत् ॥ मंत्रद्वयेपिअसावित्यस्यस्थानेप्रथमैकवचनांतंस्वनामवदेत् ॥ अ
स्मिन्कर्मणिशतंब्राह्मणभोज्याः ॥ दशवा ॥ यदिप्रथमरजोदर्शनंदुष्टति-
थिवारनक्षत्रादिषुजायतेतदादोषपरिहारायशौनकोक्तांशांतिंकृत्वाप्रशस्त-
तिथ्यादिष्वृतुदर्शनपर्यंतंतस्यांगमनंवर्ज्यं ॥ तदाहज्योतिर्वसिष्ठः ॥ प्रभूत
दोषेयदिदृश्यतेतत्पुष्पंततःशांतिककर्मकार्यम् ॥ विवर्जयेदेवतयैकशय्यां-
यावद्रजोदर्शनमिष्टकाले ॥ एतत्कर्माकरणेप्रायश्चित्तमाहाचार्यः ॥ गर्भा-

धानस्याकरणात्तज्यांजातस्तुदुष्यति ॥ अकृत्वागांद्विजेदत्वाकुर्यात्पुंसवनं-
पतिरिति ॥ ॥ इतिश्रीभट्टरामेश्वरसूनुनारायणभट्टकृतेप्र०गर्भा०प्र० ॥
॥ अथपुंसवनानवलोभनयोः प्रयोगः ॥ ॥ गर्भमासप्रभृतितृतीयमासेग
र्भाभिव्यक्तौतत्वानभिव्यक्तौतुचतुर्थेषष्ठेष्टमेवामासिअरिक्तादितिथौपुष्या-
दिपुन्नक्षत्रेशुक्रसोमबुधगुरुवारेषुविष्ट्यादिदोषरहितेदैवज्ञोक्तेकालेपुंसवना-
नवलोभनेकुर्यात् ॥ अत्रनियतकालत्वाद्गुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धकमलमासा-
दिष्वपिनदोषोदोषरहितकालालाभे ॥ तद्रहितविहितकाललाभेतुशुक्रा-
स्तादौनकार्यं ॥ सीमंतादिनेकाकार्यं ॥ एतेकरिष्यमाणःपतिःपूर्वेद्युःपुंसव-
नार्थंसमानरूपवत्सायागोस्तदलाभेऽन्यस्यावाक्षीरंदध्यर्थंपुष्टंमाषषट्कं-
यवत्रयंचसंपाद्यवृत्ताकारमविरलच्छायमच्छावकाशंगृहैकदेशंकृत्वाविधि-
वत्स्वस्तिवाचनग्रहयज्ञाभ्युदयिकानिकृत्वागर्भाभिवृध्यविरोधिहविषाकृते-

प्र० १०९

कभक्तांभार्यांकृत्वाब्रह्मचारीसन्परेद्युरनुकूलकालेमंगलस्नातांपरिहिताह--
तवाससंप्रावृतप्रावरणीयांभूषणभूषितांभार्यांपूर्वकृतदेशेस्वदक्षिणतउपवे
श्यसद्योवाकृतस्वस्तिवाचनादिर्देशकालौस्मृत्वा ॥ अस्यांभार्यायामुत्पत्स्य
मानस्यगर्भस्यबैजिकगार्भिकदोषपरिहारपुंरूपताज्ञानोदयप्रतिरोधिपारि--
हारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपुंसवनमनवलोभनंच (तंत्रेण) करिष्येइति
संकल्य विधिवत्कौतुकसूत्रमाबध्यविधिवदौपासनाग्निंपवमानसंज्ञंप्रतिष्ठा-
प्यद्यक्रियमाणेपुंसवनानवलोभनहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥
अस्मिनन्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाप्रजापतिंचरुद्रव्ये---
णशेषेणास्विष्टकृतमित्याद्युक्त्वान्वाधायपरिसमूहनपरिस्तरणादिप्रणीताप्र
णयनावधिप्राक्तनतंत्रंकृत्वाप्रजापतयेत्वाजुष्टंनिर्वपामीतिचतुरोव्रीहिमुष्टी-
न्निरुप्यप्रोक्षणावघातादिबर्हिषिहविरासादनांतंकृत्वास्वदक्षिणतःप्रत्य—

पुं० १०९

ग्नीवमुत्तरलोमानडुहंचर्मास्तीर्यआत्मानमग्निंचांतरापत्नीमाचांतलिला---
मानीयचर्मण्युपवेश्यतयान्वारब्धइध्माधानाद्याज्यभांतंकृत्वाप्रक्षालिते –
प्रसृतीकृतेदक्षिणेपत्नीपाणौप्रसृतिमितंतद्दोदाधिनिक्षिप्यतदुपरिलिंगवद्य-
वंतत्पार्श्वयोरंडद्वयवन्माषद्वयंनिधायकिंपिबसीतित्रिःपतिःपत्नींपृच्छेत् ॥
साचपुंसवनमितित्रिरुत्कासयवमाषंतद्दधिनिःशेषंपीत्वाजलमाचम्यपुनरे-
वंद्विःप्रश्नप्रतिवचनपूर्वकंप्राश्याचामेत् ॥ एतत्पुंसवनं ॥ अनवलोभनंतु ॥
दूर्वाःकन्ययादृषद्युपलेनपेषयित्वापिंडीकृत्यशुद्धवसनांचलेसंगृह्यप्रजावदा
स्यंजीवपुत्रसंज्ञकंचसूक्तंजपित्वामंडलागारच्छायायामुपविष्टायाःप्राङ्मु--
ख्याःपत्न्याःपश्चिमतस्तिष्ठन्पतिस्तदाननमुन्नमय्यदक्षिणेनासाबिलेस्वां-
गुष्ठाग्रेणदूर्वारसमासिंचेत् ॥ तत्रप्रजावदास्यंसूक्तं ॥ आतेगर्भोयोनिमेतु
पुमान्बाणइवेषुधिं ॥ आवीरोजायतांपुत्रस्तेदशमास्यः ॥ करोमितेप्राजा-

पत्यमागर्भोयोनिमैतुते ॥ अनूनःपूर्णोजायतामश्लोणोपिशाचधीतः॥ पुमां-
स्तेपुत्रोनारीतंपुमाननुजायतां ॥ तानिभद्राणिबीजान्यृषभाजनयंतुनौ ॥
यानिभद्राणिबीजान्यृषभाजनयंतिनः॥ तैस्त्वंपुत्रान्विंदस्वसाप्रसूर्धेनुकाभ
व ॥ कामःसमृध्यतांमह्यमपराजितमेवमे ॥ यंकामंकामयेदेवतंमेवायोसमर्ध
य॥ अथजीवपुत्राख्यंसूक्तं॥ अग्निरैतुप्रथमोदेवतानांसोस्यैप्रजांमुंचतु--
मृत्युपाशात् ॥ तदयंराजावरुणोनुमन्यतांयथेयंस्त्रीपौत्रमघंनरोदात् ॥ इ-
मामग्निस्त्रायतांगार्हपत्यःप्रजामस्यैनयतुदीर्घमायुः ॥ अशून्योपस्थाजीव
तामस्तुमातापौत्रमानंदमभिप्रबुध्यतामियं ॥ मातेगृहेनिशिघोषउत्थाद-
न्यत्रत्वद्रुदत्यःसंविशंतु ॥ मात्वंविकेश्युरआवधिष्ठाजीवपत्नीपतिलोकेविरा
जपश्यंतीप्रजांसुमनस्यमाना ॥ अप्रजस्तांपौत्रमृत्युंपाप्मानमुतवाघं ॥
शीर्ष्णःस्त्रजमिवोन्मुच्यद्विषद्भ्यःप्रतिमुंचामिपाशं ॥ देवकृतंब्राह्मणंकल्पमा

नंतेनहन्मियोनिषदःपिशाचान् ॥ क्रव्यादोमृत्यूनधरान्पातयामिदीर्घमायु
स्तवजीवंतुपुत्राः ॥ एतैर्दशभिर्मंत्रैर्नस्येदत्तेआचांतजलयापत्न्यास्पृष्टःप्रा-
जापत्यचरुंअवदानधर्मेणावदाय ॐ प्रजापतयेस्वाहेत्येकाहुतिंहुत्वायत्तेसु
शीमइतिमंत्रेणपत्न्याहृदयंपाणिनास्पृशेत् ॥ यत्तेसुशीमइतिमंत्रस्यहिरण्य
गर्भःप्रजापतिरनुष्टुप् ॥ भार्यायाहृदयालंभनेविनियोगः ॥ ॐ यत्तेसुशीमे
हृदयेहितमंतःप्रजापतौ ॥ मन्येहंमांतद्विद्वांसंमाहंपौत्रमघंनियाम् ॥ ततः
स्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यशतंब्राह्मणाभोज्याः ॥ इदंकर्मगर्भसंस्कारत्वा
त्प्रतिगर्भंकार्यम् ॥ प्रथमगर्भएवेतिकेचित् ॥ अस्यकर्तापतिस्तदसंभवेदे
वरोवा ॥ इतिश्रीरामेश्वरभट्टसुतनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेपुंसवनानवलो-
भनेकर्मणी ॥ ॥ अथसीमंतोन्नयनम् ॥ ॥ तच्चगर्भमासापेक्षयाचतु-
र्थेषष्ठेष्टमेवामासिअसंभवेयावत्प्रसवंशुक्लपक्षेपुनर्वसुपुष्याभिजिन्हस्तप्रोष्ठ-

पदानुराधाश्विनीमूलश्रवणरेवतीरोहिणीमृगशिरःसंज्ञकानांपुन्नक्षत्राणांच-
तुर्धाविभक्तानांमध्यमपादद्वयेषष्ठ्यष्टमीद्वादशीचतुर्थीनवमीचतुर्दशीअमा-
वास्याव्यतिरिक्ततिथौसोमबुधबृहस्पतिशुक्रवारेषुचंद्रानुकूल्येविष्ट्यादिदो-
षाभावेशुभलग्नादौकार्यम् ॥ अत्राप्यधिकमासगुरुशुक्रास्तादीनांनदोषः
कालांतरसंभवेपूर्ववन्नियतकालत्वात् ॥ ॥ अथप्रयोगः ॥ ॥ सीमंतक
र्मकरिष्यन्पतिरानडुहमजिनमपक्वफलयुग्मयुतावुदुंबरस्तबकौतदभावेऽ-
न्यस्तबकौचात्रिशुक्लवर्णांशलल्लींत्रीणिकुशपिंजूलानिचसपाद्यपुण्याहवाच-
नग्रहयज्ञाभ्युदयिकानितदहरेवानुष्ठायमंगलस्नातांपरिहितप्रावृताहतवा-
सोयुगलामलंकृतांपत्नींस्वदक्षिणतउपवेश्यदेशकालौस्मृत्वा ॥ ममपत्न्याः
गर्भाभिवृद्धिपरिपंथिपिशितरुधिरप्रियालक्ष्मीभूतराक्षसीगणदूरनिरसन-
क्षेमसकलसौभाग्यनिदानभूतमहालक्ष्मीसमावेशनद्वाराप्रतिगर्भंबीजगर्भ-

समुद्भवैनोनिबर्हणजनकातिशयद्वाराचश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंस्त्रीसंस्काररूपं-
सीमंतोन्नयनाख्यंकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य वधूकृतकौतुकबंधांअर्चितेष्टदेव
तांकृत्वाशुभेमुहूर्तेऔपासनाग्निंमंगलनामानंविधिवत्प्रज्वाल्यसमिद्वयमा--
दायपुनर्देशकालौस्मृत्वाऽद्यकरिष्यमाणेसीमंतोन्नयनहोमेदेवतापरिग्रहार्थं
मन्वाधानंकरिष्यइत्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाद्विर्धातारंद्विराकांत्रिर्वि-
ष्णुंप्रजापतिंचैताःप्रधानदेवताआज्येनशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिपूर्ववदुक्त्वा
समिद्वयमग्नावाधायपरिसमूहनादिकृत्वाप्रत्यगग्नेःस्वस्यदक्षिणतःप्राग्ग्रीव-
मुत्तरलोमकमानडुहमाजिनमास्तीर्योदगग्नेर्दर्भेषुप्रोक्षणीपात्रस्रुवौप्रणीता -
ज्यपात्रेइध्माबर्हिर्षीचक्रमादासाद्याज्यसंस्कारांतेकृतेतस्मिन्नजिनेतामाचां-
तोदकांप्राङ्मुखींपत्नीमुपवेश्यतयान्वारब्धइध्माधानाद्याज्यभागांतंकर्मकृ--
त्वाधातादधातुदाशुषेइतिमंत्रद्वयस्यहिरण्यगर्भोधातानुष्टुप्॥द्वितीयात्रिष्टु-

प् ॥ सीमंतोन्नयनप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ धातादंदातुदाशुषेप्राचीं-
जीवातुमक्षितां ॥ वयंदेवस्यधीमहिसुमतिंवाजिनीवतःस्वाहा ॥ धात्रइदं-
नमम ॥ ॐ धाताप्रजानामुतरायईशेधातेदंविश्वंभुवनंजजान ॥ धाताकृ-
ष्टीरनिमिषाभिचष्टेधात्रइद्धव्यंघृतवज्जुहोतस्वाहा ॥ धात्रइदंनमम ॥ रा-
कामहामितिद्वयोर्गृत्समदोराकाजगती ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ राकाम्-
हंसुहवांसुष्टुतीहुवेश्रृणोतुनःसुभगाबोधतुत्मना ॥ सीव्यत्वपःसूच्याच्छिद्य
मानयाददातुवीरंशतदायमुक्थ्यं स्वाहा ॥ राकायाइदंनमम ॥ ॐ यास्ते
राकेसुमतयःसुपेशसोयाभिर्ददासिदाशुषेवसूनि ॥ ताभिर्नोअद्यसुमनाउ-
पागहिसहस्रपोषंसुभगेरराणास्वाहा ॥ राकायाइदंनमम ॥ नेजमेषेतिति
सृणांत्वष्टाविष्णुरनुष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ नेजमेषपरापत० ॥ वि
ष्णवइदंनमम ॥ ॐ यथेयंपृथिवी० ॥ विष्णवइदंनमम ॥ ॐ विष्णोःश्रेष्ठे

न ० ॥ त्रिष्णवइदंनमम ॥ प्रजापतेर्हिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ विनि
योगःप्राग्वत् ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेता ० स्वाहा ॥ प्रजापतयइदंनमम ॥ ८
एवमष्टाज्याहुतीस्त्रुवेणहुत्वा पत्न्याःपाश्चिमतःप्राङ्मुखःस्तिष्ठन्नपक्वफलयु-
ग्मान्वितमौदुंबरस्तबकद्वयंत्रिशुक्लांशललींकुशांकुरत्रयंचैकीकृतंपाणिनागृ
हीत्वातन्मूलेनपत्न्याःकेशललाटयोःसंधिमारभ्यामूर्धप्रदेशात्ॐभूर्भुवःस्व
रोमितिमंत्रेणत्रिश्चतुर्वाप्रत्युन्नयनंमंत्रमावर्तयन्त्सीमंतमुन्नयेत् ॥ ॐ भूर्भु-
वःस्वरितिमंत्रस्यप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहती ॥ सीमंतऽयूहनेविनियोगः ॥
ततोयथाचारंसगोधूमामौदुंबरफलमालांतत्कंठेनिधायवीणागाथिनौद्विजौ-
सोमंराजानंसंगायेतामितिप्रेष्येत् ॥ तौच ॥ ॐ सोमोनोराजावतुमानुषीः
प्रजानिविष्टचक्रासावितिमंत्रंआसावितिस्थानेगंगेइत्यादिसमीपस्थनद्याः
संबुद्ध्यंतंनामनिर्दिशंतौवीणयागायेताम् ॥ सामगानापरिज्ञानेमंत्रमात्रंत्रिःप

ठेताम् ॥ ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यब्रह्मणेऋषभंदक्षिणांतदभावे-
ऽन्यस्मैविदुषेब्राह्मणायदत्वापतिपुत्रवतीभिर्वृद्धाभिरुपदिष्टंमंगलाचारंका-
रयेत् ॥ शतंब्राह्मणाभोज्याः ॥ इदंकर्मभर्त्रैवकार्यम् ॥ इदंचप्रतिगर्भंना
वर्तते ॥ तथाचहारीतः ॥ सकृत्तुकृतसंस्काराःसीमंतेनद्विजातयः ॥ यंयं
गर्भंप्रसूयंतेसससर्वःसंस्कृतोभवेत् ॥ कारिकापि ॥ नावर्ततइदंकर्मप्रतिगर्भ
मितिस्थितिरिति ॥ अकृतसीमंतायाःप्रसवेविशेषःसत्यव्रतेनोक्तः ॥ स्त्रीयद्य
कृतसीमंताप्रसूयेतकथंचन ॥ पुत्रंगृहीत्वाविधिवत्पुनःसंस्कारमर्हतीति ॥
॥ इतिश्रीभट्टरामेश्वरसुतनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेसीमंतोन्नयनप्रयोगः ॥
॥ अथविष्णुबलिः ॥ ॥ गर्भाष्टमेमासेपूर्वेद्युर्दंपतीस्नातौधृताहतवास-
सावलंकृतौभवेतां ॥ ततःपतिःप्रागुक्तवद्दाभ्युदयिकंपुण्याहवाचनंचकृत्वा
तदहरेववाइदंकृत्वा देशकालौस्मृत्वा गुर्विण्याममपत्न्यागर्भस्यानिर्बाधपरि-

पोषणपूर्वकसुखप्रसूतिसिद्ध्यर्थंगर्भाधिदेवताविष्णुप्रीतिकामोहंविष्णुबलि-
नामकंकर्मकरिष्यइतिसंकल्प्यद्वितीयासप्तमीद्वादशीषुश्रवणरोहिणीपुष्येषु
चंद्रबलेविष्ट्यादिदोषाभावेपूर्वाह्णेगृहांगणेगृहेवास्थंडिलेगृह्याग्निंप्रतिष्ठाप्य
पुनर्देशकालावुक्त्वाकरिष्यमाणेविष्णुबलिहोमेदेवतापरिग्रहार्थमित्यादिच
क्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाविष्णुंप्रधानदेवतांचतुःषष्टिवारंचरुणाशेषेणास्वि -
ष्टकृतमित्याद्युक्त्वान्वाधायपरिसमूहनादिआज्येदर्भाग्रद्वयप्रक्षेपांतंकृत्वा-
सिद्धान्नेनसहाज्यंत्रिःपर्यग्निकृत्वास्रुवसंमार्जनांतंकृत्वाचरुंपात्रांतरेपृथक्कृ-
त्वाग्नावधिश्रित्याभिघार्योदगुद्वास्याज्याद्दक्षिणतोबर्हिष्यासाद्यप्रत्याभिघा
रणाद्याज्यभागांतंकृत्वादक्षिणतोऽग्नेःस्थंडिलेऽष्टदलंपद्मंस्वस्तिकंवाप्रक--
ल्प्यतत्रविष्णुमावाह्यषोडशभिरुपचारैरभिपूज्यपुनर्यथासनमासित्वाप---
त्न्यान्वारब्धोवदानधर्मेणचरुमवदायस्रुचाचतुःषष्टिमाहुतीर्जुहुयात्॥ तत्रा

यंक्रमः ॥ अतोदेवाइतिषड़ृचस्यमेधातिथिर्विष्णुर्गायत्री ॥ विष्णोर्नुकमि
तिसप्तदशर्चस्यसूक्तत्रयस्य उचथ्यपुत्रोदीर्घतमाविष्णुः प्रथमसूक्तंत्रैष्टुभं
द्वितीयतृतीयेजागते॥संवामित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजोविष्णुस्त्रिष्टुप्॥ प
रोमात्रयेतिवर्गद्वयस्यवसिष्ठोविष्णुस्त्रिष्टुप् ॥सहस्रशीर्षेतिषोडशर्चस्यसूक्त
स्यनारायणःपुरुषोनुष्टुप् अंत्यात्रिष्टुप् ॥ विष्णुर्योनिंमितितिसृणांगर्भक-
र्तात्वष्टाविष्णुरनुष्टुप् ॥ सर्वत्रविष्णुबलिप्रधानचरुहोमेविनियोगः ॥ ॐ
अतोदेवाऽअवंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याःसप्तधामभिःस्वाहा ॥
विष्णवइदंनममेतिसर्वत्रोद्देशत्यागौ ॥ ॐ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधे-
पदं ॥ समूळ्हमस्यपांसुरेस्वाहा ॥ ॐ त्रीणिपदाविचक्रमेविष्णुर्गोपाऽअ
दाभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयन्स्वाहा ॥ विष्णोःकर्माणिपश्यतयतोव्रता-
निपस्पशे ॥ इंद्रस्ययुज्यःसखास्वाहा ॥ ॐतद्विष्णोःपरमंपदंसदापश्यंति

सूरयः ॥ दिवीवचक्षुराततंस्वाहा ॥ ॐ तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवांसःस-
मिंधते ॥ विष्णोर्यत्परमंपदंस्वाहा ॥ ॐ विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपा-
र्थिवानिविममेरजांसि ॥ योअस्कभायदुत्तरंसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगा-
यःस्वाहा ॥ ॐ प्रतद्विष्णुस्तवतेवीर्येणमृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः ॥ य
स्योरुषुत्रिषुविक्रमणेष्वधिक्षियंतिभुवनानिविश्वास्वाहा ॥ ॐ प्रविष्णवे-
शूषमेतुमन्मगिरिक्षितऽउरुगायायवृष्णे ॥ यइदंदीर्घंप्रयतंसधस्थमेको-
विममेत्रिभिरित्पदेभिःस्वाहा ॥ ॐ यस्यत्रीपूर्णामधुनापदान्यक्षीयमाणा-
स्वधयामदंति ॥ यउत्रिधातुपृथिवीमुतद्यामेकोदाधारभुवनानिविश्वास्वा-
हा ॥ ॐ तदस्यप्रियमभिपाथोऽअश्यांनरोयत्रदेवयवोमदंति ॥ उरुक्रम-
स्यसहिबंधुरित्थाविष्णोःपदेपरमेमध्वउत्सःस्वाहा ॥ ॐ तावांवास्तुन्युश्म-
सिगमध्यैयत्रगावोभूरिशृंगाऽअयासः ॥ अत्राहतदुरुगायस्यवृष्णःपरमं-

प्र०
११५

पद॒मर्वभाति॒भूरि॑स्वाहा॥ ॐ प्रव॒ःपान्त॒मन्धसोधियाय॒तेम॒हेशूराय॒विष्णवेचा र्चत॥ यासानु॒नि॒पर्वता॒नामदाभ्याम॒हस्त॒स्थतु॒रर्वतेवसा॒धुना॒स्वाहा॥ॐ त्वेषमि॒त्थास॒मरणंशिमीवतो॒रिन्द्राविष्णूसु॒त॒पावामुरुष्यति॥ यामर्त्यायप्र–ति॒धीयमा॒नामित्कृशा॒नोरस्तुर॒स॒नामुरु॒ष्यथ॒ःस्वाहा॥ ॐ ताईंवर्द्धन्ति॒मह्य––स्यपौंस्या॒न्निमातरा॒नयति॒रेतसेभुजे॥ दधातिपुत्रोवरंपरंपि॒तुर्नामतृतीय॒म धिरोच॒नेदि॒वःस्वाहा॥ ॐ तत्त॒दिदस्य॒पौंस्यंगृणीमसी॒नस्यत्रातुरवृकस्य-मी॒ळ्हुषः॥ यःपार्थिवानित्रि॒भिरिद्विगा॒मभि॒रुरुक्रमिष्टोरुगा॒यायजी॒वसे॒स्वा हा॥ ॐ द्वेइदस्य॒क्रमणेस्वर्द्दशोभि॒ख्याय॒मर्त्योभुरण्यति॥ तृतीयमस्य॒न कि॒राद्धर्षति॒वयश्च॒नप॒तयन्तःपत॒त्रिण॒ःस्वाहा॥ ॐ च॒तुर्भिःसा॒कंनव॒ति॒ञ्च॒ नामभिश्च॒क्रंनवृत्तंव्यतींरवीविपत्॥ बृहच्छरीरोवि॒मिमा॒नऋक्वभि॒र्युवाकुमा-रःप्रत्येत्याहवंस्वाहा॥ ॐ भवामि॒त्रोनशेव्योघृतासु॒ति॒र्वि॒भूतद्युम्नएव॒याउ-

वि०
११५

सप्रथाः ॥ अधातेविष्णोविदुषाचिदर्ध्यःस्तोमोयज्ञश्चराध्योहविष्मतास्वा-
हा ॥ ॐ यःपूर्व्यायवेधसेनवीयसेसुमज्जानयेविष्णवेददाशति ॥ योजात
मस्यमहतोमहित्रवत्सेदुश्रवोभिर्युज्यंचिदभ्यसत्स्वाहा ॥ ॐ तमुस्तोता-
रःपूर्व्यंयथाविदऋतस्यगर्भंजनुषापिपर्तन ॥ आस्यजानंतोनामचिद्विवक्त
नमहस्तेविष्णोसुमतिंभजामहेस्वाहा॥ ॐ तमस्यराजावरुणस्तमश्विनाक्रतुं
सचंतमारुतस्यवेधसः ॥ दाधारदक्षमुत्तममहर्विदंव्रजंचविष्णुःसखिवाँअ-
पोर्णुतेस्वाहा॥ ॐ आयोविवायसचथायदैव्यइंद्रायविष्णुःसुकृतेसुकृत्तरः॥
वेधाअजिन्वत्त्रिषधस्थआर्यमृतस्यभागेयजमानमाभजत्स्वाहा ॥ ॐ संवां
कर्मणासमिषाहिनोमींद्राविष्णूअपसस्पारेअस्य ॥ जुषेथांयज्ञंद्रविणंचध-
त्तमरिष्टैर्नःपथिभिःपारयंतास्वाहा ॥ ॐ याविश्वासांजनितारामतीनामिंद्रा
विष्णूकलशासोमधाना ॥ प्रवांगिरःशस्यमानाअवंतुप्रस्तोमासोगीयमा-

नासोअर्कैःस्वाहा ॥ ॐ इंद्राविष्णूमदपतीमदानामासोमंयातंद्रविणोदधा
ना ॥ संवांमंजंत्वक्तुभिर्मतीनांसंस्तोमासःशस्यमानासउक्थैःस्वाहा ॥
॥ ॐ आवामश्वासोअभिमातिषाहइंद्राविष्णूसधमादोवहंतु ॥ जुषेथां--
विश्वाहवनामतीनामुपब्रह्माणिशृणुतंगिरोमेस्वाहा ॥ ॐ इंद्राविष्णूतत्पन
याय्यंवांसोमस्यमदउरुचक्रमाथे ॥ अकृणुतमंतरिक्षंवरियोप्रथतंजीवसे--
नोरजांसिस्वाहा ॥ ॐ इंद्राविष्णूहविषावावृधानाग्राद्वानानमसारातहव्या
॥ घृतासुतीद्रविणंधत्तमस्मेसमुद्रस्थःकलशःसोमधानःस्वाहा ॥ ॐ इंद्रा-
विष्णूपिबतंमध्वोअस्यसोमस्यदस्राजठरंपृणेथां ॥ आवामंधांसिमदिरा-
ण्यग्मंनुपब्रह्माणिशृणुतंहवंमेस्वाहा ॥ ॐ उभाजिग्यथुर्नपराजयेथेनपरा-
जिग्येकतरश्चनैनोः ॥ इंद्रश्चविष्णोयदपस्पृधेथांत्रेधासहस्रंवितदैरयेथां-
स्वाहा ॥ ॐ परोमात्रयातन्वावृधाननतेमहित्वमन्वश्नुवंति ॥ उभेतेविद्म-

रजांसीपृथिव्याविष्णोदेवत्वंपरमस्यवित्सेस्वाहा ॥ ॐ नतेविष्णोजायमा-
नोनजातोदेवमहिम्नःपरमंतमाप ॥ उदस्तभ्नानाकमृष्वंबृहंतंदाधर्थप्राचीं
ककुभंपृथिव्याःस्वाहा ॥ ॐ इरावतीधेनुमतीहिभूतंसूयवसिनीमनुषेदश-
स्या ॥ व्यस्तभ्नारोदसीविष्णवेतेदाधर्थपृथिवीमभितोमयूखैःस्वाहा ॥ ॐ
उरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकंजनयंतासूर्यमुषासमग्निं ॥ दासस्यचिद्वृषशिप्रस्यमा
याजघ्नथुर्नरापृतनाज्येषुस्वाहा ॥ ॐ इंद्राविष्णूदृंहिताःशंबरस्यनवपुरोन-
वतिंचश्नथिष्टं ॥ शतंवर्चिनःसहस्रंचसाकंहथोअप्रत्यसुरस्यवीरान्त्स्वा-
हा ॥ ॐ इयंमनीषाबृहतीबृहंतोरुक्रमातवसावर्धयंती ॥ ररेवांस्तोमंविद-
थेषुविष्णोपिन्वतमिषोवृजनेष्विंद्रस्वाहा ॥ ॐ वषट्तेविष्णवासआकृणो-
मितन्मेजुषस्वशिपिविष्टहव्यं ॥ वर्धंतुत्वासुष्टुतयोगिरोमेयूयंपातस्वस्ति-
भिःसदानःस्वाहा ॥ ॐ नूंमर्तोदयतेसनिष्यन्योविष्णवउरुगायायदाशत् ॥ प्र

यःसत्राचामनसायजातएतावंतंनयैमाविवासात्स्वाहा ॥ ॐ त्वंविष्णोसुम-
तिंविश्वजन्यामप्रयुतामेवयावोमतिंदाः ॥ पर्चोयथानःसुवितस्यभूरेरश्वा-
वतःपुरश्चंद्रस्यरायःस्वाहा ॥ ॐ त्रिर्देवःपृथिवीमेषएतांविचक्रमेशतर्चं--
संमहित्वा ॥ प्रविष्णुरस्तुतवसस्तवीयांत्वेषंह्यस्यस्थविरस्यनामस्वाहा ॥
ॐ विचक्रमेपृथिवीमेषएतांक्षेत्रायविष्णुर्मनुषेदशस्यन् ॥ ध्रुवासोअस्य-
कीरयोजनासउरुक्षितिंसुजनिमाचकारस्वाहा ॥ ॐ प्रतत्तेअद्यशिपिविष्ट-
नामार्यःशंसामिवयुनानिविद्वान् ॥ तंत्वागृणामितवसमतव्यान्क्षयंतम-
स्यरजसःपराकेस्वाहा ॥ ॐ किमित्तेविष्णोपरिचक्ष्यंभूत्प्रयद्ववक्षेशिपिवि-
ष्टोअस्मि ॥ मावर्पोअस्मदपगूहएतद्यदन्यरूपःसमिथेबभूथस्वाहा ॥ ॐ
वषट्ते॰ वर्धंतुत्वा॰दानःस्वाहा ॥ ॐ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्र-
पात् ॥ सभूमिंविश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलंस्वाहा ॥ ॐ पुरुषएवेदंसर्वंय-

द्भूतंयच्चभव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहतिस्वाहा ॥ ॐ एता
वानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः ॥ पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृतं
दिविस्वाहा ॥ ॐ त्रिपादूर्ध्वउदैत्पुरुषःपादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततोविष्व-
ङ्व्यक्रामत्साशनानशनेअभिस्वाहा ॥ ॐ तस्माद्विराळजायतविराजोअ-
धिपुरुषः ॥ सजातोअत्यरिच्यतपश्चाद्भूमिमथोपुरःस्वाहा ॥ ॐ यत्पुरुषे-
णहविषादेवायज्ञमतन्वत ॥ वसंतोअस्यासीदाज्यंग्रीष्मइध्मःशरद्धविः --
स्वाहा ॥ ॐ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषंजातमग्रतः ॥ तेनदेवाअयजंतसा--
ध्याऋषयश्चयेस्वाहा ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृतंपृषदाज्यं ॥ पशूंतां
श्चक्रेवायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्चयेस्वाहा ॥ ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचःसा
मानिजज्ञिरे ॥ छंदांसिजज्ञिरेतस्माद्यजुस्तस्मादजायतस्वाहा ॥ ॐ त-
स्मादश्वाअजायंतयेकेचोभयादतः ॥ गावोहजज्ञिरेतस्मात्तस्माज्जाताअ

जावयः स्वाहा ॥ ॐ यत्पुरुषंव्यदधुः कतिधाव्यकल्पयन् ॥ मुखंकिमस्यकौ
बाहूकाऊरूपादाउच्येतेस्वाहा ॥ ॐ ब्राम्हणोस्यमुखमासीद्बाहूराजन्यः कृ-
तः ॥ ऊरूतदस्ययद्वैश्यः पद्भ्यांशूद्रोअजायतस्वाहा ॥ ॐ चंद्रमामनसोजा
तश्चक्षोःसूर्योअजायतः ॥ मुखादिंद्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुरजायतस्वाहा ॥ ॐ
नाभ्याआसीदंतरिक्षंशीर्ष्णोद्यौः समवर्तत ॥ पद्भ्यांभूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथालो
कांअकल्पयन्त्स्वाहा ॥ ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्तसमिधः कृताः ॥ दे-
वायद्यज्ञंतन्वानाअबध्नन्पुरुषंपशुंस्वाहा ॥ ॐ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्ता-
निधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥ तेहनाकंमहिमानः सचंतयत्रपूर्वेसाध्याः संतिदे
वाः स्वाहा ॥ ॐ विष्णुर्योनिंकल्पयतुत्वाष्टारूपाणिपिंशतु ॥ आसिंचतुप्र
जापतिर्धातागर्भंदधातुतेस्वाहा ॥ ॐ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिसरस्व-
ति ॥ गर्भंतेअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजास्वाहा ॥ ॐ हिरण्ययीअरणी-

यंनिर्मंथतोअश्विना ॥ तंतेगर्भंहवामहेदशमेमासिसूतवेस्वाहा ॥ अनंत
रमग्नेरैशान्यांद्वात्रिंशदंगुलायामविस्तारेगोमयेनोपलिप्तेस्थंडिलेचतुरंग --
क्रीडावत्समचतुरस्रंचतुरंगुलंचतुःषष्टिपदंसितेनरजसामंडलंकृत्वातेषुपदे
षुनैर्ऋतपदादिक्रमेणप्रथमंबाह्यावृत्तौततस्तथैवानंतरावृत्तिषुचप्रागुक्तच-
तुःषष्टिमंत्रैःप्रणवाद्यैःस्वाहांतैःप्रादक्षिण्येनचरुशेषेणबलिंदत्वासर्वत्रवि -
ष्णवइदंनममेत्युद्दिश्यत्यक्त्वातन्मंडलमध्ये ॐनमोनारायणायेतिबलिंद -
त्वापूर्ववत्यक्त्वातेनैवमंत्रेणार्घ्यंचदत्वाबलिशेषात्किंचिदन्नमादायपिंडद्वयंकृ
त्वादंपतीपृथगश्नीयातां ॥ ततःआचम्यपतिःस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमा-
प्यगुरवेदक्षिणांदत्वायथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वादंपतीभुंजीयातां ॥ अयं
चविष्णुबलिःप्रतिगर्भमावर्तते ॥ प्रतिगर्भंबलिःकार्यःसीमंतश्चप्रशस्यतइ
त्याश्वलायनोक्तेः ॥ इदंचगृह्यसूत्रानुक्तत्वादिदानींशिष्टानाचरंति ॥ ॥

इतिश्रीमद्रामेश्वरभट्टसूरिसूनुनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेविष्णुबलिः ॥
॥ अथजातकर्म ॥ ॥ जातमात्रेपुत्रेपितातस्यमुखंनिरीक्ष्यनद्यादावुदङ्
मुखःस्नात्वाअसंभवेदिवाहृताभिःशीताभिरद्भिःसुवर्णयुताभिर्गृहएवस्नात्वा-
चम्यसितचंदनमाल्यादिभिरलंकृतोनालच्छेदनात्पूर्वंसूतिकादेर्व्यतिरि--
क्तैरस्पृष्टमकृतस्तनपानंप्रक्षालितमलंकुमारंमातुरुत्संगेप्राङ्मुखमवस्था-
प्यब्राह्मणैःसहपुण्याहवाचनंकृत्वादेशकालौस्मृत्वाममास्यकुमारस्यगर्भांबु
पानजनितसकलदोषनिर्हरणायुर्मेधाभिवृद्धिबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वा
राश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंजातकर्मकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्याभ्युदयिकश्राद्धंहिर-
ण्येनविधायहोमकरणपक्षेव्याहृतिभिर्लौकिकाग्निंप्रबलसंज्ञंविधिवत्प्रतिष्ठा-
प्यदेशकालौस्मृत्वास्मिन्जातकर्महोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्येइ
त्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाअग्निमिंद्रंप्रजापतिंविश्वान्देवान्ब्रह्माणमा-

ज्येनशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वान्वाधायपरिसमूहना -
द्याज्यभागांतंकृत्वाप्रधानदेवताभ्यश्चतुर्थ्यंतनाममंत्रेणाज्यंहुत्वादेवतोद्देशे-
नत्यागंकुर्यात् ॥ ततोविषममानेनमधुसर्पिषीमिश्रीकृत्याशिलातलेनिक्षिप्य
तत्रसुवर्णरजोविमोकंयावदवघृष्यभाजनेनिधाय ॥ ॐ प्रतेददामिमधुनो-
घृतस्यवेदंसवित्राप्रसूतंमघोनां ॥ आयुष्मान्गुप्तोदेवताभिःशतंजीवशरदो
लोकेअस्मिन्निति मंत्रेणतेनैवहिरण्येनकुमारंपाययित्वातद्धिरण्यंप्रक्षाल्यकु-
मारस्यदक्षिणकर्णेनिधायतन्मुखसमीपेस्वमुखमानीय ॥ ॐ मेधांतेदेवःसंवि-
तामेधांदेवीसरस्वती ॥ मेधांतेअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजौ ॥ इत्यृचं-
जपित्वापुनस्तद्धिरण्यंसव्येकर्णेनिधायैतामेवऋचंजपेत् ॥ ततःशिशोरंसौ
युगपदभिमृशेत् ॥ ॐ अश्माभवपरशुर्भवहिरण्यमस्तृतंभव ॥ वेदोवैपुत्र-
नामासिसजीवशरदःशतं ॥ इंद्रश्रेष्ठानिगृत्समदइंद्रास्त्रिष्टुप् ॥ अंसाभिमर्शने

विनियोगः ॥ ॐ इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे ॥ पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्मानं वाचः सुदिनत्वमह्नाम् ॥ अस्मे प्रयंधि वि-श्वामित्र इंद्रस्त्रिष्टुप् ॥ विनियोगः प्रग्वत् ॥ ॐ अस्मे प्रयंधि मघवन्नृजीषिन्निं द्र रायो विश्ववारस्य भूरेः ॥ अस्मे शतं शरदो जीवसे धा अस्मे वीरांछश्वत इंद्र-शिप्रिन् ॥ इतिमंत्रत्रयांते अभिमर्शः ॥ ततो रक्षायुषोराभिवृध्यर्थं ॥ ॐ अं गादंगात्संभवसि हृदयादधिजायसे ॥ आत्मा वै पुत्रनामासि स जीव शरदः श तमितिमंत्रमुच्चार्य मूर्धानं त्रिराजिघ्रेत् ॥ ततः शिशोः करिष्यमाणं नाम तदैव स्मरेत् ॥ ततः स्विष्टकृदादि होमशेषं समाप्य यथाचारं हिरण्योदकेन मातुर्दक्षि णस्तनं प्रक्षाल्य ॥ ॐ इमां कुमारो जरां धयतु दीर्घमायुः प्रजीवसे ॥ अस्यै-- स्तनौ प्रयुंजाना आयुर्वर्चो यशो बलमितिमंत्रेण मात्रा कुमारं पाययित्वा ब्राह्मणे भ्यो गोभूतिलहिरण्यादिकमन्नवर्जितं यथाशक्ति दत्वा ब्राह्मणैराशिषो वाचये-

त॥ जन्मलग्नेदुष्टस्थितग्रहजनितपीडानिवृत्तयेतत्प्रीत्यर्थंविशेषतोदक्षि-
णादेया ॥ ॐ तमर्वंतमितिपंचानांवामदेवोग्निर्गायत्री ॥ आशीर्वादेविनियो
गः ॥ ॐ तमर्वंतंनसानसिमरुषंनदिवःशिशुं ॥ मर्मृज्यंतेदिवेदिवे ॥ बोध-
द्यन्माहरिंभ्यांकुमारःसांहदेव्यः ॥ आच्छानहूतउदरं ॥ उतत्यायजताह-
रींकुमारात्सांहदेव्यात् ॥ प्रयंतासद्य आददे ॥ एषवांदेवावश्विनाकुमारःसां
हदेव्यः ॥ दीर्घायुरस्तुसोम्कः ॥ तंयुवंदेवावश्विनाकुमारंसांहदेव्यं ॥ दी-
र्घायुंषंकृणोतन ॥ इतिपंचभिराशिषः ॥ होमोत्रकृताकृतः ॥ कुमार्याश्चेत-
ज्जातकर्मामंत्रकंकार्यम् ॥ रात्रौसंध्यायांग्रहणेजाताशौचांतरमध्येपीदंकार्य
म् ॥ मृताशौचमध्येजातश्चेत्तदैवाशौचांतेवाकार्यम् ॥ पितरिग्रामांतरंगते
पितृव्यादिर्गोत्रजोज्येष्ठक्रमेणेदंकुर्यात् ॥ ॥ इतिश्रीभट्टरामेश्वरसुतना
रायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेजातकर्मप्रयोगः ॥ ॥ अथषष्ठीपूजा ॥ ॥ पं-

प्र० १२१

चमेषष्ठेचदिनेषष्ठएववापूर्वरात्रेपित्रादिराचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाअस्यशिशोःआयुरारोग्यावाप्तिसकलारिष्टशांतिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंविघ्नेशस्यजन्मदानांषष्ठीदेव्याजीवंतिकायाश्चयथामीलितोपचारैः पूजनमहंकरिष्यइतिसंकल्प्य षोडशोपचारैस्तंत्रेणपूजयेत् ॥ पृथग्वासंकल्प्य पृथगेवपूजाकार्या ॥ एतत्प्रतिमाश्चालेपनादिनाकुड्येलेखनीयाःपीठादौवा क्षतपुंजरूपेणनिवेश्याः ॥ पुरुषाःशस्त्रहस्ताःस्त्रियश्चनृत्यगीतकारिण्योस्यां रात्रौजागरणंकुर्युः सूतिकागृहंचसधूमाग्निदीपशस्त्रमुसलांबुविभूतियुतंकार्यंसर्षपांश्चसर्वतोविकिरेत् ॥ अन्यदापियथाचारंसर्वंकार्यं ॥ जन्मदादिभ्यो न्नादिनाबलिर्देयः ॥ विप्रेभ्यश्चतांबूलखाद्यदक्षिणादिदद्यात् ॥ जननाशौचमध्येप्रथमपंचमषष्ठदशमदिनेषुदानेप्रतिग्रहेचनदोषः ॥ अन्नंतुनिषिद्धं ॥ षष्ठीप्रार्थना ॥ गौरीपुत्रोयथास्कंदःशिशुत्वेरक्षितःपुरा ॥ तथाममाप्य-

यंबालःषष्ठिकेरक्षतेनमः ॥ ॥ इतिश्रीनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेष-
ष्ठीपूजाविधिः ॥ ॥ अथनामकरणप्रयोगः ॥ ॥ जन्मतएकादशेद्वाद
शेवायथाचारंनियतदिनेवानामकरणंकार्यम् ॥ नियतकालेपिविष्टिवैधृति-
व्यतिपातग्रहणसंक्रांत्यमावास्याश्राद्धादिनेषुनकार्यम् ॥ नियतकालेक्रियमा
लेगुरुशुक्रास्तबाल्यवार्धकवक्रातिचारमलमासादिनिषेधोनास्ति ॥ नियत
कालातिक्रमेतुज्योतिःशास्त्रोक्तेशुभेकालेकार्यम् ॥ सर्वथात्रपूर्वाह्णः शस्तः
॥ अत्रहोमःकृताकृतः ॥ उक्तकालेशिशोर्नामचिकीर्षुर्विप्रानाहूयपूर्वेद्युस्तद
हरेववास्वस्तिवाचनमुपक्रम्यपुण्याहत्रयमुक्त्वाकरिष्यमाणंनामचतुर्थ्यंतमु
क्त्वात्रिरेतन्नाम्नेस्वस्तिभवंतोब्रुवंत्वित्युक्तेविप्रैरेतन्नाम्नेस्वस्तीतित्रिःप्रत्युक्ते--
शेषंस्वस्तिवाचनंसमाप्येदमार्याः कुमारस्यनामाहंविदधामीतिविप्राननु---
ज्ञाप्यतैर्विधीयतामित्यनुमोदितोदेशकालौनिर्दिश्यास्यशिशोर्बीजगर्भसमु-

द्धवैनोनिबर्हणायुरभिवृद्धिव्यवहारसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनामकर-
णंकरिष्येइतिसंकल्प्यग्रहयज्ञाभ्युदयिकेयथाशक्तिकृत्वायथाचारंस्वकुलदे-
वताभक्तइतिनामकृत्वाजन्मकालीनमासनामकुर्यात् ॥ तच्च ॥ कृष्णोनंतो
च्युतश्चक्रीवैकुंठोथजनार्दनः ॥ उपेंद्रोयज्ञपुरुषोवासुदेवस्तथाहरिः ॥ यो
गीशःपुंडरीकाक्षोमासनामान्यनुक्रमात् ॥ अत्रमार्गशीर्षादिक्रमः ॥ ततो-
भिवादनीयंनामउपांशुकुर्यात् ॥ तच्चामौंजीबंधनान्मातापितरावेवजानीया
तां ॥ उपनयनकालेचानेननाम्नाभिवादयेतिकुमारंप्रतिवाच्यं ॥ ततस्त्रिपुरु-
षवाचिदेवतावाचिवानामस्वेष्टंवायुग्माक्षरंद्व्यक्षरंप्रतिष्ठाकामश्चतुरक्षरंब्रह्म
वर्चसकामोविप्रादिवर्णक्रमेणशर्मवर्मगुप्तदासान्यतमपदांतंकुर्यात् ॥ अत्रा-
यंशिष्टाचारः ॥ तंडुलान्कांस्यादिपात्रेप्रसार्यतदुपरिसुवर्णशलाकयाकुलदे-
वताप्रयुक्तमादौअमुकभक्तइतिनामलेख्यं ॥ ततोमासनाम ॥ ततोऽवकडा

चक्राख्यज्योतिःशास्त्रोक्तचक्रानुसारेणजन्मनक्षत्रपादप्रयुक्ताक्षरादिनाम॥
ततोऽव्यावहारिकंस्वेष्टंनामेतिचतुष्टयंलिखित्वानामदेवताभ्योनमइतिसंपू--
ज्यामुकनाम्नात्वममुकोसीतिस्वदक्षिणस्थमातुरुत्संगस्थस्याशिशोर्दक्षिणक
र्णेकथयित्वा तदस्तुमित्रावरुणेत्यादिमंत्रपाठांतेविप्रैर्नामसुप्रतिष्ठितम—
स्त्वित्युक्तेअमुकनाम्नाअमुकनामायंभवतोभिवादयतइत्युक्त्वानामकर्ताप्र-
तिनामविप्रानभिवादयेत् ॥ तेचायुष्मान्भवत्वमुकइतिवदेयुरिति ॥ नक्ष-
त्रनामैवाभिवादनीयंगुप्तंचेत्यपिवदंति ॥ ततःकर्तादेवताभ्योब्राह्मणेभ्यश्च
नत्वायथाविभवंविप्रान्भोजयेद्दक्षिणांचदद्यात् ॥ विप्राशिषश्चग्राह्याः ॥
कुमार्याअपिनामकरणममंत्रकंकार्यम् ॥ विषमाक्षरंतुतन्नाम ॥ होमपक्षेतुपा
र्थिवाग्नौजातकर्मवदेवप्रधानाहुतीर्हुत्वानामयथोक्तंधृत्वास्विष्टकृदादिहोम -
शेषंतंत्रंकुर्यात् ॥ अत्रजातकर्मवत्पित्राद्याःक्रमेणकर्तारः ॥ ॥ इतिश्री-

नारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेनामकरणप्रयोगः ॥ ॥ अथपर्यंकारोहणम् ॥
॥ तत्रनामकरणादिनेषोडशेद्वात्रिंशेन्यस्मिन्वाज्योतिःशास्त्रोक्तमृदुध्रुवक्षि-
प्रनक्षत्रादियुक्तेशुभेकालेयथाचारंकुलदेवतादिपूजांविधायालंकृतांशिशुंह-
रिद्राद्यलंकृतेपर्यंकेमात्राद्याः सौभाग्ययुक्तास्त्रियोयोगशायिनंहरिंस्मरंत्यो-
गीतवाद्यादिसमकालंप्राक्शिरसंन्यसेयुः ॥ स्वस्वाचारप्राप्तंचान्यदपिका-
र्यम् ॥ अथदुग्धपानम् ॥ ॥ एकत्रिंशेदिनेद्वितीयेजन्मनक्षत्रेवान्यस्मिन्वा-
न्नप्राशननक्षत्रयुक्तेशुभदिनेकुलदेवतादिपूजांतेगोक्षीरंशंखेनधात्रीमाता-
न्यावासुभगालंकृतंकुमारंदक्षिणशिरसंप्राक्शिरसंवापाययेदिति ॥ ॥ अ
थकर्णवेधः ॥ ॥ जन्मदिनाद्द्वादशेषोडशेवादिनेषष्ठसप्तमाष्टमदशममा
सान्यतममासेऽन्यदावादंतजननात्पूर्वमेवज्योतिःशास्त्रोक्तमासशुक्लपक्षति
थिवारनक्षत्रादिशुभकालेपूर्वाह्णेमध्याह्नेवाविष्णुशिवब्रह्मचंद्रसूर्यदिगीशना

सत्यसरस्वतीकुलदेवतागोब्राह्मणान्यथाविभवंसंपूज्यमात्रुत्संगस्थस्यशु -
भासनस्थस्यवालंकृतस्याशिशोःकर्णयोर्वेध्यस्थलमलक्तकरसेनांकयित्वाय-
थाविभवंसुवर्णरूप्यताम्रलोहसूच्यामांगलिकद्विगुणपट्टादिसूत्रोपेतयासौ -
चिकेनान्येनवाकुशलेनसुभगास्त्रियावाप्राङ्मुखस्योदङ्मुखस्यवाकर्णौवेध -
येत् ॥ अनावृतेसूर्यरश्मिपातस्थलेंगणादौपित्रादिःकुमारस्यपूर्वंदक्षिणःकु-
मार्यास्तुपूर्वंवामःकर्णोवेध्यः ॥ वेधनक्षत्रतृतीयनक्षत्रेकर्णक्षालनमुष्णवारि
णारोहणार्थेकार्यम् ॥ रूढौचकर्णौयथाभरणधारणक्षमताभवतितथावर्ध-
नीयौ ॥ पुंसःसूर्यरश्मिप्रवेशयोग्यरंध्रपर्यंतंवर्धयेल्लंबकर्णतातुनिषिद्धा ॥
स्त्रीणांयथेच्छं ॥ ॥ अथसूर्यावलोकनंनिष्क्रमणंच ॥ ॥ जननात्तृतीये
मासिजन्मदिनेजन्मनक्षत्रेवाइष्टदेवतापूजनपूर्वकमलंकृतेनाशिशुनासोत्स -
वंसूर्यदर्शनंकारायित्वाचतुर्थमासेशुभकालेग्निंचंद्रंधेनुंचदर्शयेत् ॥ केचित्तु-

प्र०
१२४

॥ स्वस्तिनअत्रेयोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ शिशोरंकारोपणेविनियोगः ॥ ॐ स्वस्तिनोमिमीता० ॥ अनेनपित्रादिःशिशुमंकरारोप्य ॥ आशुःशिशान-इतित्रयोदशर्चस्याप्रतिरथस्यसूक्तस्यऐंद्रोऽप्रतिरथइंद्रस्त्रिष्टुप् ॥ चतुर्थीबृहस्पतिदेवत्यात्रयोदश्यानुष्टुप् ॥ शिशोरायुष्याभिवृद्ध्यर्थंजपेविनियोगः ॥ ॐ आशुःशिशानोवृषभोनभीमोघंना० १३ ऋक् ॥ ॐ असौयासेनामरुतः परेषामभ्यैतिनओजसास्पर्धमाना ॥ तांगुहततमसापव्रतेनयथामीषांमन्यो अन्यंनजानात् ॥ अंधाअमित्राभवताशीर्षाणाअहयइव ॥ तेषांवोअग्निदंग्धानामग्निमूळहानामिंद्रोहंतुवरंवरं ॥ इतिद्वेपरिशिष्टऋचौजपेत् ॥ तच्चक्षुर्वसिष्ठःसूर्यःपुरउष्णिक् ॥ कुमारस्यादित्यावेक्षणेविनियोगः ॥ ॐ तच्च--क्षुर्देवहितंशुक्रमुच्चरंत् ॥ पश्येमशरदःशतंजीवेमशरदःशतं ॥ इतिसूर्यंनिरीक्षयेदितिवदंति ॥ तृतीयमासेसूर्यावलोकनंनकारितंचेन्निष्क्रमणेनैवसह-

सू०

१२४

कार्यं ॥ ततश्चतुर्थेमासिषष्ठेवाशुक्लपक्षेशुभतिथ्यादौपितासभार्यःसशिशुर
श्यंगस्नातःममशिशोःआयुःश्रीवृद्धिबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्रीपर
मेश्वरप्रीत्यर्थंनिष्क्रमणाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यतदंगतयास्वस्ति-
वाचनाभ्युदयिकग्रहयज्ञान्कृत्वाइंद्राग्नियमानिर्ऋतिवरुणवायुकुबेरेशाना --
नांप्राच्यादिदिशांचंद्रार्कवासुदेवगगनानांचयथाक्रमंतंडुलपुंजेषुपूजांकृ----
त्वाब्राह्मणान्भोजयित्वातैःस्वस्त्ययनंवाचयित्वासायंसंध्यादिकंकृत्वाशिशुं -
सौवर्णैःकृत्रिमैर्वाभरणैर्यथाशक्तिअलंकृत्यपूर्वंनकृतंचेदिदानींशिशुनाम्निचं
द्रधेनूनांदर्शनंकारयित्वा ऽश्वादिवाहनस्थंशिशुंमातुलेनधात्र्यावावाहयित्वा
भार्यापुत्रविद्वद्ब्राह्मणज्ञातिबांधवपुरंध्रीगणदर्पणपूर्णकलशयुक्तकन्यागणपु
ष्पहरिद्राक्षतदीपमालाध्वजलाजमंगलवाद्यघोषयुक्तः ॥ ॐ कनिंक्रदज्जनु
षंप्रब्रुवाणइयर्तिवाचमरितेवनावं ॥ सुमंगलश्चशकुनेभवासिमात्वाकाचिंद

भिभाविश्व्यांविदत् ॥ मात्वांश्येनउद्वधीन्मासुपर्णोमात्वांविदद्दिषुमान्वीरो
अस्ता ॥ पित्र्यामनुप्रदिशंकानिंक्रदत्सुमंगलोभद्रवादीवदेह ॥ अवक्रंदद-
क्षिणतोगृहाणांसुमंगलोभद्रवादीशंकुंते ॥ मानंस्तेनईशतमाघशंसोबृहद्व
देमविदथेसुवीराः ॥ १ ॥ प्रदक्षिणिदभिगृणंतिकारवोवयोवदंतऋतुथा-
शकुंतयः ॥ उभेवाचौवदतिसामगाइवगायत्रंचत्रैष्टुभंचानुराजति ॥ उद्गातेव
शकुनेसामगायसिब्रह्मपुत्रइवसवनेषुशंससि ॥ वृषेववाजीशिशुमतीरपी-
त्यासर्वतोनःशकुनेभद्रमावदविश्वतोनःशकुनेपुण्यमावद ॥ आवदंस्त्वंश-
कुनेभद्रमावदतूष्णीमासीनःसुमतिंचिकिद्धिनः ॥ यदुत्पतन्वदसिकर्करिर्य-
थाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २ ॥ इत्यादिशकुंतादिसुमंगलसूक्तंपठन्गृहा
द्बहिर्गत्वामंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ चंद्रार्कयोर्दिगीशानांदिशांचगगनस्यच ॥
निक्षेपार्थमिमंदद्मितेत्वां (ऽमुं) रक्षंतुसर्वदा ॥ अप्रमत्तंप्रमत्तंवादिवार-

त्रावथापिवा ॥ रक्षंतुसततंसर्वेदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ एवंशिशुरक्षणार्थंदे
वान्त्संप्रार्थ्यविष्णुशिवालययोरन्यतरद्बंधुगृहंवागत्वातत्रदेवंसुमंगलवाद्य-
घोषपुष्पोपहारादिभिः प्रपूज्यगोमयाद्यनुलिप्तचतुरस्रदेशेधान्यादिनिधाय
तत्रशिशुमासयित्वामंत्रेणरक्षांकुर्यात्॥ मंत्रश्च ॥त्र्यंबकमित्यस्यवसिष्ठोमृत्युं
जयरूत्र्यंबकोनुष्टुप् ॥ शिशोरक्षायांविनियोगः ॥ ॐ हौंजूंसः ॐ भूर्भुवःस्वः ॐ
त्र्यंबकंयजामहेसुगं॰तांत्॥ ॐ स्वःभुवःभूः ॐ सः जूंहौं ॐ इत्येवंरूपंमृतसं
जीवनीमंत्रंजपन्विभूत्याक्षतैर्वामूर्ध्निललाटेचरक्षांकृत्वाअपूपादिभिर्भूतेशा-
नंगणेशमभ्यर्च्यशिशुंभक्ष्यादिभिस्तोषयित्वाशिषोवाचयित्वादेवताप्रणा--
मंप्रदक्षिणत्रयंचशिशुनाकारयित्वामातुलाद्यासन्नबंधुगृहेपूर्ववन्नीत्वातत्र--
दानोपहारादिभिःशिशुंतोषयित्वास्वगृहंगत्वाब्राह्मणैराशिषोवाचयित्वाते-
भ्यःसुवासिनीभ्यश्चयथाशक्तिदक्षिणांदत्वाबंधुभिःसहभुंजीत ॥ कुमार्या--

अप्येतत्समानं ॥ होमोत्रकृताकृतः ॥ होमपक्षेशिशोरलंकरणानंतरंलौकि
काग्निंप्रतिष्ठाप्यजातकर्मवदनादेशदेवताभ्योहुत्वाअग्निंचंद्रदर्शनादिस्वगृ-
हगमनांतंकृत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यब्राह्मणाशीर्वादादिकारयेदि--
तिक्रमः ॥ ॥ इतिश्रीनारायणभ० प्रयोग० सूर्यावलोकननिष्क्रमणप्रयोगः
॥ अथोपवेशनविधिः ॥ ॥ पंचमेमासिशुक्लपक्षेज्योतिःशास्त्रोक्तशुभति-
थ्यादौपुर्वाह्णेस्वस्तिवाचनंकृत्वावराहपृथिवीगुरुदेवद्विजान्पूजयित्वाभूभा-
गमुपलिप्यतत्रमंडलंकृत्वातत्रशंखतूर्यादिमांगलिकध्वनौक्रियमाणेभूमौ--
शिशुमुपवेशयेदेतैर्मंत्रैः ॥ रक्षैनंवसुधेदेविसदासर्वगतंशुभे ॥ आयुःप्रमा
णंनिखिलंनिक्षिपस्वहरिप्रिये ॥ अचिरादायुषस्त्वस्ययेकेचित्परिपंथिनः ॥
जीवितारोग्यवित्तेषुनिर्दहस्वाचिरेणतान् ॥ धारिण्यशेषभूतानांमातस्त्वम
धिकाह्यसि ॥ कुमारंपाहिमातस्त्वंब्रह्मातदनुमन्यतामिति ॥ ततोब्राह्मणा

न्पूजयित्वाशिषोवाचयित्वानीराजनाद्युत्सवंकुर्यात् ॥ एवंकुमार्याअपि ॥
॥ अथान्नप्राशनप्रयोगः ॥ ॥ जन्मतःषष्ठेमासेऽष्टमेवादंतेषुजातेषुवाज्यो
तिःशास्त्रोक्ततिथिनक्षत्रादिशुभकालेपूर्वाह्णेपित्रादिःशिशोरन्नप्राशनंकुर्या-
त् ॥ षष्ठेमासेचेत्क्रियतेतदागुरुशुक्रमौढ्यादिदोषोऽधिकमासादिदोषश्चना
स्ति ॥ पित्रादिःसभार्यःशिशुनासहमंगलस्नानंकृत्वादेशकालौस्मृत्वाममा
स्यशिशोर्मातृगर्भमलप्राशनशुद्ध्यन्नाद्यब्रह्मवर्चसतेजइंद्रियायुर्लक्षणफल-
सिद्धिर्बीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंअन्नप्राशनाख्यं-
कर्मकरिष्यइतिसंकल्प्यतदंगस्वस्तिवाचनाभ्युदयिकेकृत्वाशिशुमलंकृत्य-
पक्षेजातकर्मवल्लौकिकाग्निंशुचिनामानंप्रतिष्ठाप्यनादेशाज्याहुतिर्हुत्वापूजो
पहारादिभिरिष्टदेवतामभ्यर्च्यतत्पुरतःस्वदक्षिणेशुभवस्त्रोपरिमातुरुत्संगेप्रा
ङ्मुखोपविष्टस्यशिशोःप्रथमान्नप्राशनंकारयेत् ॥ दधिमधुघृतमिश्रमन्नंशुभे

भाजनेप्रक्षिप्य ॥ अन्नपतइत्यस्यनलकूबरोन्नपतिर्जगती॥ शिशोरन्नप्राशने विनियोगः ॥ ॐ अन्नपतेन्नस्यनोदेह्यनमीवस्यशुष्मिणः ॥ प्रप्रदातारंतारिषऊर्जन्नोधेहिद्विपदेचतुष्पदे ॥ इतिमंत्रेणससुवर्णहस्तोन्नमादायप्रथमकलवंप्राशयित्वायथेष्टंभोजयित्वामुखंप्रक्षाल्यबालंभूमावुपवेश्यतदग्रेपुस्तकशस्त्रवस्त्रादिशिल्पानिविन्यस्यजीविकापरीक्षांकुर्यात् ॥ शिशुःस्वेच्छयायत्प्रथमंस्पृशेत्सास्यजीविकेतिविद्यात् ॥ ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्ययथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वादक्षिणांदत्वाशिषोवाचयित्वाबंधुभिःसह स्वयंभुंजीत ॥ होमोत्रकृताकृतः ॥ होमपक्षेपूर्वेद्युर्नांदीश्राद्धंकुर्यात् ॥ अनवकाशेतद्दिनएववाकुर्यात् ॥ कुमार्याअप्येतदमंत्रकंकार्यम् ॥ किंतुसप्तमे मासे ॥ ॥ इतिश्रीनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेअन्नप्राशनप्रयोगः ॥ ७ ॥
॥ अथवर्धापनविधिः ॥ ॥ आदित्यपुराणे ॥ सर्वैश्चजन्मदिवसेस्नातैर्मं

गलवारिभिः ॥ गुरुदेवाग्निविप्राश्चपूजनीयाःप्रयत्नतः ॥ स्वनक्षत्रंचपित-
रस्तथादेवःप्रजापतिः ॥ प्रतिसंवत्सरंयत्नात्कर्तव्यश्चमहोत्सवः ॥ स्वनक्ष
त्रंस्वनक्षत्रदेवता ॥ स्वनक्षत्रंवित्तपश्चेतिक्वचित्पाठःतदावित्तपःकुबेरः ॥
अत्रप्रयोग ॥ प्रतिवर्षंसौरमानेनजन्मदिनेजन्मनक्षत्रेवायजमानःपूर्वाह्णे-
ऽभ्यज्यस्नात्वासर्वौषधियुतजलपूरितकलशंसंपूज्यतदुदकेनस्नातःशुक्लांबर
धरोयथाविभवमलंकृतोविधिवत्स्वस्तिवाचयित्वाकौतुकमाबध्यदूर्वाहोमंकु-
र्यात् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ देशकालौस्मृत्वाममाब्दपूर्तिजन्मदिवसेआयुरभिवृ-
द्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंदूर्वाहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्यविधिवदग्निं (बल
वर्धननामकं) प्रतिष्ठाप्यपुनर्देशकालौसंकीर्त्यसमिधावादायाऽस्मिन्दूर्वा-
होमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्यइत्युक्त्वाअस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्या---
दिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाप्रधानदेवतांमृत्युंजयमष्टोत्तरशतंदूर्वाद्रव्येण -

शेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिधावग्नावाधायपरि—
समूहनाद्याज्यभागांतंकृत्वादधिमधुघृताक्तंकेवलाज्याक्तंवादूर्वात्रयंत्रयं ॥
त्र्यंबकमित्यस्यवसिष्ठोमृत्युंजयरुद्र्यंबकोनुष्टुप् ॥ दूर्वाहोमेवि० ॥ ॐ ह्रौंजूंसः
ॐ भूर्भुवःस्वः ॥ ॐ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं ॥ उर्वारुकमिवबंध-
नान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ ॐ स्वःभुवःभूःॐ सःजूंह्रौं ॐ इत्यनेनमंत्रेणा-
ष्टोत्तरशतंहुत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत्॥ततोविधिवद्ग्रहयज्ञंकृत्वा
आयुष्यचरुहोमंसंकल्पपूर्वकंकुर्यात् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ देशकालौसंकीर्त्य-
(आयुरभिवृद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंआयुष्यचरुहोमंकरिष्ये ॥ इति-
संकल्प्यस्थंडिलेबलवर्धननामानमग्निंप्रतिष्ठाप्यध्यात्वा ॥ समिद्द्वयमादा-
य) अस्मिन्होमेदेवतापरिग्रहार्थमित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाविश्वा
न्देवान्दशवारमग्निंषोडशवारंजातवेदसमग्निमेकवारंचरुद्रव्येणशेषेणेत्या

द्याज्येदर्भाग्रद्वयप्रक्षेपांतंकृत्वासिद्धान्नमाज्यसमीपेनिधायाज्येनसहतदन्नं --
त्रिःपर्यग्निकृत्वाज्योद्वासनादिस्रुवसंमार्जनांतंकृत्वान्नंपात्रेपृथक्कृत्वाग्नावधि -
श्रित्यस्रुवेणाभिघार्योदगुद्वास्याज्याद्दक्षिणतोबर्हिष्यासाद्यपुनराभिघारणा -
द्याज्यभागांतंकृत्वा॥ आनोभद्राइतिदशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोविश्वेदेवाआ -
द्याःपंचसप्तमीचजगत्यःषष्ठीविराट्स्थानाअष्टम्याद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ॥ इमं
स्तोममित्यस्यषोडशर्चस्यांगिरसःकुत्सोग्निरादितश्चतुर्दशजगत्यःअंत्येद्वे--
त्रिष्टुभौ ॥ पूर्वोदेवाभवत्वित्यादित्रयःपादादेवदेवत्याः ॥ तन्नोमित्रोर्धर्चो
लिंगोक्तदेवतोग्निदेवतश्च ॥ जातवेदसइत्यस्यमारीचःकश्यपोजातवेदाअ
ग्निस्त्रिष्टुप् ॥ सर्वेषांचरुहोमेविनियोगः ॥ ॐ आनोभ॒द्राःक्रतवोयंतुवि॒श्व--
तोदब्धासो॒अपरीतासउ॒द्भिदः ॥ दे॒वानो॒यथा॒सदा॒मिद्वृधेअस॒न्नप्रायुवोरक्षि॒ -
तारोदि॒वेदिवे॒स्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ॐ दे॒वानांभ॒द्रासुमति-

ॐ जूयतांदेवानाँरातिरभिनोनिवर्ततां ॥ देवानाँसख्यमुपसेदिमाव्वयंदेवान्
आयुःप्रतिरंतुजीवसेस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ॐ तान्पूर्वया-
निविदाहूमहेवयंभगंमित्रमदितिंदक्षमस्त्रिधं ॥ अर्यमणंयरुणंसोममश्विना
सरस्वतीनःसुभगामयस्करत्स्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ॐ तन्नो
वातोमयोभुवातुभेषजंतन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः ॥ तद्ग्रावाणःसोमसुतो
मयोभुवस्तदश्विनाशृणुतंधिष्ण्यायुवंस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥
ॐ तमीशानंजगतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवसेहूमहेवयं ॥ पूषानोयथा--
वेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तयेस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंन० ॥
ॐ स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअ-
रीष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातुस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥
ॐ पृषदश्वामरुतःपृश्निमातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः ॥ अग्निजिव्हा-

मनंवःसुरचक्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमंनिहस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं०
ॐ भद्रंकर्णेभिःश्रृणुयामदेवा भद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरंगैःस्तुष्टु--
वा ᳬसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुस्वाहा॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ॐ
शतामिंनुशरदोअंतिदेवायत्रानश्चक्राजरसंतनूनां ॥ पुत्रासोयत्रपितरोभवं-
तिमानोमध्यारीरिषतायुर्गंतोःस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ॐ अ
दितिर्द्यौरदीतिरंतरिक्षमादितिर्मातासापितासपुत्रः ॥ विश्वेदेवाअदितिःपंच
जनाआदितिर्जातमदितिर्जनित्वंस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ॐ
इमंस्तोममर्हतेजातवेदसेरथमिवसंमहेमामनीषया ॥ भद्राहिनःप्रमतिरस्य
संसद्यग्नेसख्येमारिषामावयंतवस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ यस्मैत्वमा-
यजसेसाधत्यनर्वाक्षेतिदधतेसुवीर्यं ॥ सतूताववैनंनमश्नोत्यंहतिरग्नेस०स्वा
हा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ शकेमत्वासमिधंसाधयाधियस्त्वेदेवाहविरदं-

त्याहुतं ॥ त्वमादित्यांआवहतान्ह्यू१ इयरुयग्नैसरुयेमारिषामा० स्वाहा ॥
अग्नयइदंनमम॥ ॐ भरामेध्मंकृणवामाहवींषितेचितयंतःपर्वणापर्वणावयं
॥ जीवातवेप्रतरंसाधयाधियोग्नेस०स्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ विशां
गोपाअस्यचरंतिजंतवोद्विपच्चयदुतचतुष्पदक्तुभिः ॥ चित्रःप्रकेतउषसो-
महांअस्यग्नेस०स्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ त्वमध्वर्युरुतहोतासिपूर्व्यःप्र-
शास्तपोताजनुषापुरोहितः ॥ विश्वाविद्वांआर्त्विज्याधीरपुष्पस्यग्नेस०स्वा-
हा ॥ अग्नयइदंनमय॥ ॐ योविश्वतःसुप्रतीकःसदृङ्ङसिदूरेचित्संतळिदिवा-
तिरोचसे ॥ रात्र्याश्चिदंधोअतिदेवपश्यस्यग्नेस०स्वाहा ॥ अग्नयइदंनम-
म ॥ ॐ पूर्वोदेवाभवतुन्वतोरथोस्माकंशंसोअभ्यस्तुदूढ्यः ॥ तदाजानी-
तोतपुष्पतावचोग्नेम०स्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ वधैर्दुःशंसांअपदू-
ढ्योजहिदूरेवायेअंतिवाकेचिदत्रिणः ॥ अथायज्ञायगृणतेसुगंकृध्यग्ने०स्वा

हा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ यद्युक्थाअरुषारोहिंतारथेवातंजूतावृषभस्यै-
वतेरवः ॥ आदिंन्वसिवनिनोधूमकेतुनाग्ने०स्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ
अधंस्वनादुतबिभ्युःपतत्रिणोद्रप्सायत्तेयवसादोव्यास्थिरंन् ॥ सुगंतत्तेता-
वकेभ्योरथेभ्योग्ने०स्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ अयंमित्रस्यवरुणस्यधायसेव-
यातांमरुतांहेळोअद्भुतः ॥ मृळासुनोभूत्वेषांमनःपुनरग्ने०स्वाहा ॥ अग्नयइ
दंनमम ॥ ॐ देवोदेवानामसिमित्रोअद्भुतोवसुर्वसूनामसिचारुरध्वरे ॥ श-
र्मन्त्स्यामतवसप्रथस्तमेग्नेस०स्वाहा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ तत्तेभद्रंयत्सामि
द्धस्वेदमेसोमाहुतोजरसेमृळयत्तमः ॥ दधासिरत्नंद्रविणंचदाशुषेग्ने०स्वा
हा ॥ अग्नयइदं० ॥ ॐ यस्मैत्वंसुद्रविणोददाशोनागास्त्वमदितेसर्वताता-
॥ यंभद्रेणशवसाचोदयासिप्रजावताराधसातेस्यामस्वाहा ॥ अग्नयइदं०॥
ॐ सत्वमग्नेसौभगत्वस्यविद्वानस्माकमायुःप्रतिरेहदेव ॥ तन्नोमित्रोवरुणो-

मामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीउतद्यौस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐजात
वेदसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः ॥ सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वा
नावेवसिंधुंदुरितात्यग्निःस्वाहा ॥ जातवेदसेग्नयइदंनमम ॥ एतैःसप्तविं-
शतिमंत्रैरवदानधर्मेणहुत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यवासुदेवंनक्षत्रदेव-
तांचंद्रंस्वनक्षत्रंवरुणंचषोडशोपचारैरभ्यर्च्यतत्तत्प्रकाशकमंत्रैर्घृतेनतेभ्यो-
यथाशक्तिहोमंकृत्वाग्रहयज्ञोक्तविधिनाभिषिक्तोयथाशक्तिगोभूहिरण्यादिद
त्वादेवगुरुब्राह्मणसुहृद्बंधुजनपूजांस्ववाहनायुधपीठछत्रपूजांकृत्वाविधिव -
न्नांदीश्राद्धंचकृत्वाब्राह्मणान्भोजयित्वाशुभमुहूर्तेगंधादिभिरलंकृत्यस्रग्भू-
षणधारणपूर्वकंसुवर्णमयकटिसूत्रंनूतनवस्त्रंचधृत्वापतिपुत्रवतीभिः स्त्रीभि-
र्नीराजितोब्राह्मणाशिषोगृहीत्वास्वयंहविष्याशीजितेंद्रियोवर्तेतेति ॥ इदंस
र्वंयावद्बाल्यंपित्रादिभिःकार्यम् ॥ पश्चात्तुप्रतिवर्षंस्वयमेवेति ॥ इतिप्रयोग

पारिजातोक्तोब्दपूर्तिविधिः॥अन्यत्रतु॥वर्षपर्यंतंप्रतिमासंततःप्रतिवर्षंमां-
गल्यस्नानंकृत्वाकुमुदादिदेवताः संपूज्ययथाशक्तिब्राह्मणभोजनंदक्षिणांच-
दत्वासुवासिनीभिर्नीराजितोधृतनूतनवस्त्रोब्राह्मणेभ्यःशिशुभ्यश्चापूपपूरि-
काःसाज्याःकुमुदादिप्रीतयेआयुर्वृद्धयेचवायनानिदद्यात् ॥ जन्मर्क्षदेवता
प्रीत्यैचदद्यात् ॥ वर्षांतेतुसुदृढद्वादशवंशपेटिकासुमोदकादिखाद्यंनिधाय-
नूतनवस्त्राच्छादिताःपेटिकाःजीवत्पतिपुत्राभ्योदत्वातदाशिषोगृह्णीयात् ॥
इदंसर्वंजीवंतीमातैवापत्यायुषेकुर्यात् ॥ ग्रंथांतरेतु ॥ गणेशंग्रहानिष्टदेव-
तांमार्कंडेयंचप्रपूज्यप्रार्थयेत् ॥ चिरजीवीयथात्वंभोभविष्यामितथामुने ॥
रूपवान्वित्तवांश्चैवश्रियायुक्तश्चसर्वदा ॥ मार्कंडेयनमस्तेस्तुसप्तकल्पांत-
जीवन ॥ आयुरारोग्यसिद्ध्यर्थंप्रसीदभगवन्मुने ॥ चिरजीवीयथात्वंतुमु
नीनांप्रवराद्विज ॥ कुरुत्वमुनिशार्दूलतथामांचिरजीविनं ॥ मार्कंडेयमहा-

भागसप्तकल्पांतजीवन ॥ आयुरारोग्यसिद्ध्यर्थमस्माकंवरदोभव ॥ ततःस
तिलंगुडसंमिश्रमंजल्यर्धमितंपयः ॥ मार्कंडेयाद्वरंलब्ध्वापिबाम्यायुर्विवृद्ध
ये ॥ इतिसतिलगुडमंजल्यर्धमितंदुग्धंपिबेत् ॥ अश्वत्थामाबलिर्व्यासोह-
नूमांश्चबिभीषणः ॥ कृपःपरशुरामश्चसप्तैतेचिरजीविनः ॥ सप्तैतान्यःस्म
रेन्नित्यंमार्कंडेयमथाष्टमं ॥ जीवेद्वर्षशतंसाग्रंसर्वव्याधिविवर्जितः ॥ इति
वचनादश्वत्थामादीन्मार्कंडेयांतानष्टौस्मरेदिति ॥ इदंचवर्धापनंयदिजन्म
मासोऽसंक्रांतस्तदाशुद्धमासएवकार्यंनत्वधिके ॥ ॥ इतिश्रीनारायणभ-
ट्टकृतेप्रयोगरत्नेवर्धापनप्रयोगः ॥ ॥ अथचौलं ॥ ॥ तत्रकालस्तावत्
प्रथमेद्वितीयेतृतीयेपंचमेसप्तमेवावर्षेगततृतीयभागेअगतत्रिभागेवाऽप --
नीत्यासहवायथाकुलाचारंचौलंकार्यम् ॥ तत्रापिद्वितीयादौवर्षेजन्मतोमु-
ख्यंगर्भतोगौणं ॥ उदगयनेशुक्लपक्षेगुरुशुक्रयोर्बाल्यवार्धकास्तमयाभावे--

अक्षयेअनधिकेचमासिज्योतिःशास्त्रोक्तप्रशस्ततिथिवारलग्नेषुशुभेमुहूर्तेदि
वैवनतुरात्रौकार्यम् ॥ इदंकर्मलौकिकाग्नौतस्यसभ्यइतिनाम ॥ यदिगर्भा
धानादिसंस्कारलोपस्तदाप्रायश्चित्तंकृत्वाकालात्ययनिमित्तंप्रायश्चित्तहोमं
चकृत्वाचौलहोमःकार्यः ॥ तदाहभगवान् ॥ आरभ्याधानमाचौलात्काले-
तीतेतुकर्मणाम् ॥ व्याहृत्याज्यसुसंस्कृत्यहुत्वाकर्मयथाक्रमम् ॥ कार्यमि-
तिशेषः ॥ प्रायश्चित्तंचसएवाह ॥ एतेष्वेकैकलोपेपिपादकृच्छ्रंसमाचरेत् -
॥ चूडायाश्चार्धकृच्छ्रंस्यादापदित्वेवमीरितं ॥ अनापदितुसर्वत्रद्विगुणंद्वि
गुणंचरेत् ॥ मनुः ॥ जातकर्मादिसंस्काराःस्वकालेनभवंतिचेत् ॥ चौला-
दर्वाक्प्रकुर्वीतप्रायश्चित्तादनंतरम् ॥ प्रायश्चित्तहोमेकृतेतत्कर्मकृताकृतम्
॥ तथाचकारिका ॥ प्रायश्चित्तेकृतेपश्चादतीतमपिकर्मवै ॥ कार्यमित्येक
आचार्यानेत्यन्येतुविपश्चितः ॥ प्रायश्चित्तहोमस्तुप्रधानहोमात्पूर्वंसमस्ता

भिर्व्याहृतिभिः प्रतिकर्मलोपमेकैकाज्याहुतिःकार्येति ॥ ॥ अथचूडाकर्म
प्रयोगः ॥ उक्ततृतीयादौवर्षेउदगयनेशुक्लपक्षेप्रशस्ततिथिवारनक्षत्रयोग
युतेशुभेमुहूर्तेकुमारस्यचौलकर्मकरिष्यन्कर्तापूर्वेद्युःस्वस्तिवाचनपूर्वकंनां--
दीश्राद्धंग्रहयज्ञमंकुरार्पणंचकृत्वापरेद्युः कृतमंगलस्नानंकुमारमलंकृत्यब्राह्म
णैःपुण्याहंवाचयित्वामात्रंकेकुमारंदक्षिणतउपवेश्यदेशकालौस्मृत्वाअस्य-
कुमारस्यबीजगर्भसमुद्भवैनोनिबर्हणेनबलायुर्वर्चोभिवृद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वर
प्रीत्यर्थंचौलाख्यंकर्मकारिष्येइतिसंकल्प्यशुभेमुहूर्तेउपलेपादिसभ्याग्निप्र--
तिष्ठांतंकृत्वापुनर्देशकालौनिर्दिश्यमयाक्रियमाणेचौलकर्मणिहोमेदेवताप--
रिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्याद्याघारावाज्येनेत्यंत
मुक्त्वात्रिरग्निंपवमानंप्रजापतिंचैताःप्रधानदेवताआज्येनशेषेणस्विष्टकृत-
मित्याद्युक्त्वासमिद्द्वयमग्नावाधायपुर्णपात्रनिधानांतषट्पात्रप्रयोगादितंत्रंकृ

त्वाग्नेरुदगास्तीषुदर्भेषुव्रीहियवमाषतिलैःपृथक्पृथक्पूरितानिनवानिशरा
वाणिचत्वारिक्रमेणैकैकशाःप्राक्संस्थान्यासादयेत् ॥ माताप्रत्यगग्नेरासीन
स्यकर्तुर्दक्षिणतःकुमारमुत्संगेकृत्वासीत ॥ ततःकर्तामातुःपुरस्तात्पश्चाच्चा
ग्नेरानडुहगोमययुतशरावंशमीपर्णयुतशरावंचानिदध्यात् ॥ ततोब्रह्माएक-
विंशतिकुशपिंजूलान्यादायमातुर्दक्षिणतस्तिष्ठेत् ॥ पितावातथातिष्ठेत् ॥
अस्मिन्पक्षेऽन्यएवचौलकर्ता ॥ ततःकुमारेणान्वारब्धकर्तापुरस्तनमाघा-
रांतंकर्मकृत्वा ॥ अग्नआयूंषीतितिसृणांशतंवैखानसाऋषयः ॥ अग्निःपवमा
नोदेवता ॥ गायत्रीछंदः ॥ चूडाकर्मप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ अग्नआयूँ
षिपवसआसुवोर्जमिषंचनः ॥ आरेबाधस्वदुच्छुनांस्वाहा ॥ अग्नयेपवमा
नायेदंनममेतित्यागः ॥ एवमग्रेपि ॥ ॐ अग्निर्ऋषिःपवमानःपांचजन्यःपु-
रोहितः ॥ तमीमहेमहागयंस्वाहा ॥ अग्नयेपवमानायेदंनमम ॥ ॐ अग्ने-

पवस्वस्वपाअस्मेवर्चःसुवीर्यं ॥ दधद्रयिंमयिपोषंस्वाहा ॥ अग्नयेपवमाना
येदंनमम ॥ ३ ॥ प्रजापतेहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ चूडाकर्मप्रधा--
नाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वा ० ॥ प्रजापतयइ
दं० ॥ ४॥ततःशीतमुष्णंचोभेजलेदक्षिणवामकराभ्यांक्रमेणपात्रयोःपृथग्गृ
हीत्वाशिशोःपश्चिमदेशेस्थित्वातदुदकद्वयमस्मिन्पात्रेपाणिभ्यां ॐ उष्णेन
वायउदकेनेहीतिमंत्रेणयुगपन्निनियतदेकदेशंगृहीत्वानवनीतेनदधिद्रप्से -
नवामिश्रयित्वाकुमारस्यवामकर्णमारभ्यप्रदक्षिणं ॥ ॐ अदितिःकेशान्वप-
त्वापउंदतुवर्चसइतिमंत्रेणाशिरास्त्रिवारंक्लेदयेत् ॥ प्रतिक्लेदनंमंत्रावृतिः ॥
ततोब्रह्माहस्तास्थितैकविंशतिकुशपिंजूलमध्येत्रीणिकुशपिंजूलान्यादाय ॥
ॐ ओषधेत्रायस्वैनमितिमंत्रेणकुमाराभिमुखंपश्चिमाग्राणितस्यदक्षिणेके –
शभागेनिधायतेषुताम्रमयंक्षुरं ॐ स्वधितेमैनंहिंसीरितिमंत्रेणनिधाय ॐ

येनावपत्सविताक्षुरेणसोमस्यराज्ञोवरुणस्यविद्वान् ॥ तेनब्रह्माणोवपतेद-
मस्यायुष्मान्चरदष्टिर्यथासादितिमंत्रेणसकेशानिपिंजूलानिछित्वाप्रागग्रा-
णिकृत्वाशरावस्थशमीपर्णैरेकीकृत्यमातुःकरेदद्यात् ॥ साचतानिसकेशा-
न्यानडुहेगोमयेप्रागग्राणिनिदध्यात् ॥ एवंद्वतीयादिछेदनेषुपिंजूलनि--
धानादिसमंत्रकंकार्यम् ॥ छेदनमंत्रेतुविशेषः ॥ ॐ येनधाताबृहस्पतेरग्ने
रिंद्रस्यचायुषेवपत् ॥ तेनतआयुषेवपामिसुश्लोक्यायस्वस्तयइतिद्वितीयछे
दने ॥ ॐ येनभूयश्वरात्र्यांज्योक्चपश्यातिसूर्यं ॥ तेनतआयुषे ० यइति-
तृतीयछेदने ॥ चतुर्थेतुयेनावपत् ० येनधाता ० येनभूयश्वेतित्रयोपिमंत्राः॥
एवंदक्षिणेकेशभागेचत्वारिच्छेदनानिकृत्वोत्तरेपिकेशभागेएवमेवप्रत्येक –
मंत्रैराद्यानित्रीणिछेदनानिकुर्यात् ॥ नतुसर्वमंत्रैश्चतुर्थं ॥ ततःॐ यत्क्षुरे-
णमर्चयतासुपेशसावप्तावपासिकेशान् ॥ शुंधिशिरोमास्यायुःप्रमोषीरिति-

मंत्रेणाग्रतआरभ्यामूलंक्षुरधारांनिमृज्यनापितमाहूय ॐ शीतोष्णाभिरद्भि
रबर्थंकुर्वाणोक्षण्वन्कुशलीकुर्विति प्रैषेणानुशास्यतंप्रैषार्थंचावबोध्यानापिते
नपूर्वावशेषितशीतोष्णांबुभिरार्द्रीकृतंकुमारशिरोयथाकुलाचारंकल्पितशि-
खंवापयित्वाकुमारंस्नापयित्वाभूषयित्वापूर्ववन्मातुरुत्संगेऽवस्थाप्यस्विष्टकृ
दादिहोमशेषंसमाप्यव्रीह्यादिपूर्णशरावचतुष्टयंनापितायदद्यात् ॥ भूयसीं
दक्षिणांदत्वाब्राह्मणेभ्योदशसंख्याकेभ्योभोजनंचसंकल्प्यकर्मसंपूर्णतांवा-
चयित्वायस्यस्मृत्येत्युक्त्वाविष्णुंनमस्कृत्याशिषोब्राह्मणोक्ताःस्वयंकुमारश्च-
गृण्हीयात् ॥ एतत्सर्वंकुमार्याअप्यमंत्रकं ॥ होमस्तुसमंत्रकइति ॥ मध्ये
शिरसिचूडास्याद्वसिष्ठानांतुदक्षिणे ॥ उभयोःपार्श्वयोरात्रिकश्यपानांशिखा
मता ॥ शिशोर्मातरिगर्भिण्यांचूडाकर्मनकारयेत् ॥ पंचमाब्दादथोर्ध्वंतुगर्भि
ण्यामपिकारयेत् ॥ सहोपनीत्याकुर्याच्चेत्तदादोषोनविद्यते ॥ ॥ इतिश्री

नारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेचूडाकर्मप्रयोगः ॥ ॥ अथोपनयनम् ॥ त-
द्गर्भाष्टमेष्टमेवाब्देकार्यम् ॥ मनुः ॥ ब्रह्मवर्चसकामस्यकार्यंविप्रस्यपंचमे ॥
विष्णुः ॥ षष्ठेतुधनकामस्यविद्याकामस्तुसप्तमे ॥ अष्टमेसर्वकामस्यनव-
मेकांतिमिच्छतः ॥ तथासंग्रहे ॥ सप्तमेचाष्टमेवर्षेनवमेदशमेतथा ॥ एका
दशेद्वादशेवाह्युपनेयाद्विजातयः ॥ ब्रह्मवर्चसमायुष्यंतेजोन्नाद्यंतथेंद्रिय-
म् ॥ पशून्कामयमानावैप्राप्नुवंतियथाक्रमं ॥ नृसिंहः ॥ उत्तरायणगेसूर्येक
र्तव्यंह्युपनायनम् ॥ श्रुतिः ॥ वसंतेब्राह्मणमुपनयीत ॥ वराहः ॥ माघा-
दिपंचमासेषुमेखलाबंधनंशिशोः ॥ ज्येष्ठमासेनज्येष्ठस्यजन्ममासेनसर्वे-
षां ॥ शुक्लपक्षेद्वितीयादिस्वाध्यायातिथिषुनानध्यायेननैमित्तिकानध्यायेषु-
वह्निशुभमुहूर्तेशुभचंद्रादौगुरुशुक्रयोर्बाल्यवार्धकास्तराहित्यादौज्योतिर्वि-
त्प्रोक्तेशुभकालेउपनयनंकार्यम् ॥ उपनयनेकर्तृक्रममाहवृद्धगर्गः ॥ पिता

पितामहोभ्राताज्ञातयोगोत्रजाग्रजाः ॥ उपानयेधिकारीस्यात्पूर्वाभावेपरः परः ॥ तथा ॥ पितैवोपनयेत्पुत्रंतदभावेपितुःपिता ॥ तदभावेपितुर्भ्राता- तदभावेतुसोदरः ॥ अधिकारसिद्ध्येप्रायश्चित्तमाहवृद्धविष्णुः ॥ कृच्छ्रत्र- यंचोपनेतात्रीन्कृच्छ्रांश्चबटुश्चरेत् ॥ आचार्योद्वादशसहस्रंगायत्रींजपेत् ॥ तथा ॥ नांदीश्राद्धेकृतेपश्चादनध्यायस्त्वकालिकः ॥ मौंजीबंधंतदाकुर्या द्वेदारंभंनकारयेत् ॥ अकालिकोगर्जननिर्घातादिनिमित्तकः ॥ आश्व– लायनानांउपनयनादिनेवेदारंभाभावाद्वेदारंभकरणंयजुर्वेदविषयं ॥ आ- श्वलायनस्तुवृद्धिश्राद्धदिनात्षट्दिनमध्येमुहूर्तांतरेसातितेनैवनांदीश्राद्धेन- तत्रोपनयनंकुर्यात् ॥ तदूर्ध्वंतुमुहूर्तेश्राद्धांतरपूर्वकमुपनयनंयथाकालं— कुर्यात् ॥ इत्युपनयनोपयुक्तविचारः ॥ ॥ अथोपनयनप्रयोगः ॥ ॥ उ क्तकालेउपनिनीषुराचार्यः पूर्वेद्युर्बटोःपरिधानार्थंशुक्लमीषद्धौतंनवंसदशंपरे

मंत्रकंपरिधाप्यन्येनकाषायवाससातथैवप्रावारयेत् ॥ तत्रमंत्रः ॥ युवंव-
स्त्राणीत्यस्यौचथ्योदीर्घतमामित्रावरुणौत्रिष्टुप् ॥ वासोधारणेविनियोगः ॥
ॐ युवंवस्त्राणिपीवसावसाथेयुवोरछिद्रामंतवोह्सर्गाः ॥ आवांतिरतमनृ-
तानिविश्वंऽऋतेनमित्रावरुणासचेथे ॥ प्रावर्णार्थंकृष्णाजिनंवा ॥ तच्च ॥
त्र्यंगुलंतुबहिर्लोमयद्वास्याच्चतुरंगुलं ॥ अजिनंधारयेद्विप्रश्चतुर्विंशाष्टषोड
शैः ॥ मित्रस्यचक्षुरित्यस्यवामदेवोजिनंत्रिष्टुप् ॥ अजिनधारणेविनियो-
गः ॥ ॐ मित्रस्यचक्षुर्धरुणंबलीयस्तेजोयशस्विस्थविरंसमिद्धं ॥ अनाहन
स्यंवसनंजरिष्णुपरीदंवाज्यजिनंदधेहं ॥ ततोद्विजस्त्वाचिन्हार्थंयज्ञोपवीतंद
द्यात् ॥ यज्ञोपवीतमित्यस्यपरब्रह्मपरमात्मात्रिष्टुप् ॥ (यज्ञोपवीतमित्य
स्यब्रह्माप्रजापतिरोंकरोवात्रिवृत्गायत्री ॥) श्रौतस्मार्तकर्मानुष्ठानसिद्ध्य
र्थंयज्ञोपवीतधारणेविनियोगः ॥ ॐ यज्ञोपवीतंपरमंपवित्रंप्रजापतेर्यत्सह

जंपुरस्तात् ॥ आयुष्यमग्र्यंप्रतिमुंचशुभ्रंयज्ञोपवीतंबलमस्मस्तुतेजः ॥ इतिमंत्रंवाचयित्वातद्दक्षिणबाहुमुद्धार्यउपवीतंधारयित्वाकुमारमात्मानोग्नेश्च मध्येनयज्ञपात्रोत्तरभागंगमयित्वातत्रविधिवदाचमय्यपुनस्तथैवानीयस्व-दक्षिणेउपवेश्यबर्हिरास्तरणादिस्रुवसंमार्जनांतंकृत्वाब्रह्मचार्यन्वारब्धइ-ध्माधानाद्याघारांतमाज्यभागवर्जंकुर्यात् ॥ ततःअग्नआयूंषीतितिसृणांश तंवैखानसाऋषयः ॥ अग्निःपावमानोदेवता ॥ गायत्रीछंदः ॥ उपनयनप्र धानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ अग्नआयूंषिपवस० स्वाहा ॥ अग्नयेपव-मानायेदंनममेतित्यागः ॥ एवमग्रेपि ॥ ॐ अग्निर्ऋषि० स्वाहा ॥ ॐ अ-ग्नेपवं० स्वाहा ॥ प्रजापतइत्यस्यहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ उपनयन प्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ प्रजापतेनत्व० स्वाहा ॥ प्रजापतयइ० ॥ अथाचार्यउत्तरतोग्नेःप्राङ्मुखस्तिष्ठेत् ॥ कुमारोप्यग्न्याचार्ययोर्मध्येनगत्वा

चार्याभिमुखस्तिष्ठेत् ॥ अथाचार्यःसंयतात्माकुमारस्यशुचित्वसिद्धयेस--
वितृदेवतातृप्तयेचांजलिक्षारणंकुर्यात् ॥ तच्चेत्थं ॥ शुद्धोदकेनशिष्यांज-
लिमापूर्यस्वस्यांजलिमन्येनपूरयित्वा ॥ तत्सवितुरित्यस्यश्यावाश्वःसविता
नुष्टुप् ॥ अवक्षारणेविनियोगः ॥ ॐ तत्संवितुर्वृणीमहेवयंदेवस्यभोजनं-
॥ श्रेष्ठंसर्वधातमंतुरंभगंस्यधीमहि ॥ अनेनस्वांजल्युदकंशिष्यांजलववि-
क्षार्यतज्जलंकुमारांजलिनैवावक्षारयेत् ॥ ततःशिष्यत्वसिद्ध्यर्थंबटोर्हस्तंगृ-
ण्हीयात् ॥ तत्रमंत्र ॥ देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ता-
भ्यांहस्तंगृण्हामीतियजुरंतेऽमुकशर्मान्नितिकुमारस्याभिवादनिकंनामशर्मां
तंसंबुत्थ्यानिर्दिश्यदक्षिणेनपाणिनाकुमारस्यसांगुष्ठंदक्षिणपाणिंगृहीत्वापु-
नरपिपूर्ववदुदकपूरणादिकृत्वासवितातेहस्तमग्रभीदितिमंत्रांतेपूर्ववद्बटुना-
मोक्ताहस्तंगृहीत्वापुनरपिपूर्ववत्पूरयित्वाअग्निराचार्यस्तवेतिमंत्रांतेपूर्वव

तन्नामनिर्दिश्यहस्तंगृण्हीयात् ॥ अथाचार्योब्रह्मचारिणासहनिष्क्रम्यदेव
सवितरेषतेब्रह्मचारीतंगोपायसमामृतेत्युच्चार्यसंरक्षणार्थंव्रतपतयेआदि ---
त्यायबटुंददामीतिमनसास्मरन्ब्रह्मचारिणमादित्यमीक्षयेत् ॥ ततःउभा--
वपिपूर्ववदुत्तरतोग्नेरन्योन्याभिमुखौतिष्ठेतां ॥ अथाचार्यःकस्यब्रह्मचार्य---
सिप्राणस्यब्रह्मचार्यसि ॥ कस्त्वाकमुपनयतेकायत्वापरिददामीतिमंत्रंज--
पन्कुमारंप्रजापतयेरक्षणार्थंमनसासमर्प्ययुवासुवासाइत्यस्यकौशिकोवि--
श्वामित्रोयूपस्त्रिष्टुप् ॥ पूर्वार्धर्चस्यप्रदक्षिणावर्तनेउत्तरार्धर्चस्यपाणिभ्यांब
टोर्हृदयालंबनेविनियोगः ॥ ॐ युवासुवासाःपरिवीतआगात्सउश्रेयान्भव
तिजायमानः ॥ इत्यर्धर्चमुच्चारयन्बटुंप्रदक्षिणमावर्त्यप्राङ्मुखमवस्थापये
त् ॥ ततःकुमारांसयोरुपरिस्वपाणिगमयित्वा ॐ तंधीरासःकवयउन्नयंति
स्वाध्यो३ मनसादेवयंतः ॥ इत्युत्तरार्धर्चमुच्चार्यतद्धृदयप्रदेशंसकृत्पाणि-

भ्यांस्पृशेत् ॥ ततआचार्यआत्मानमग्निंचांतरेणबटुंनीत्वाप्रत्यगग्नेःस्वयमु
पविश्यस्वस्यदक्षिणतःप्राङ्मुखंतमुपवेशयेत् ॥ ततोबटुरग्नेःपरिसमूहनपर्यु
क्षणेकृत्वात्रावृत्तिकारमतेत्वकृत्वाअग्नयेसमिधमित्यस्याहिरण्यगर्भोग्निरनुष्टुप् ॥
समिदाधानेवि० ॥ ॐ अग्नयेसमिधमाहार्षंबृहतेजातवेदसे ॥ तयात्वमग्नेव
र्धस्वसमिधाब्रह्मणावयंस्वाहा ॥ इतिसमिधमाधाय अग्नयइदंनममेत्युद्देश
त्यागौकृत्वापाणिंप्रक्षाल्याग्निंस्पृष्ट्वा ॐ तेजसामासमनज्मीतिसंवृतोष्ठद्वयं
मुखमवाङ्निमृज्यपाणिंप्रक्षाल्यपुनरग्निंस्पृष्ट्वामंत्रेणतथैवमुखंनिमृज्यपाणिं-
प्रक्षाल्याग्निंस्पृष्ट्वामंत्रेणतथैवमुखंनिमृज्यपाणिंप्रक्षालयेत ॥ ततस्तिष्ठन्-
प्रणतिमुद्रांकृत्वामयिमेधामितिषण्णांहिरण्यगर्भऋषिः ॥ पूर्वेषांत्रयाणाम
ग्नींद्रसूर्यादेवताः ॥ उत्तरत्रयाणामग्निर्देवता ॥ गायत्रीछंदः ॥ अग्न्युप--
स्थानेविनियोगः ॥ ॐ मयिमेधांमयिप्रजांमय्यग्निस्तेजोदधातु ॥ मयिमे-

धांमयिप्रजांमयींद्रइंद्रियंदधातु ॥ मयिमेधांमयिप्रजांमयिसूर्योभ्राजोद-
धातु ॥ यत्तेअग्नेतेजस्तेनाहंतेजस्वीभूयासं ॥ यत्तेअग्नेवर्चस्तेनाहंवर्चस्वी
भूयसं ॥ यत्तेअग्नेहरस्तेनाहंहरस्वीभूयासं ॥ इतिषण्मंत्रैरग्निमुपस्थाय ॥
मानस्तोकेकुत्सोरुद्रोजगती ॥ विभूतिग्रहणेविनियोगः ॥ ॐ मानस्तोके-
तनयेमानआयौमानोगोषुमानोअश्वेषुरीरिषः ॥ वीरान्मानोरुद्रभामितोवं
धीर्हविष्मंतःसदमित्वाहवामहे ॥ इत्यनेनभस्मादाययथाचारंत्र्यायुषंजमद
ग्नेरितिललाटे कश्यपस्यत्र्यायुषमितिकंठे अगस्त्यस्यत्र्यायुषमितिनाभौय
द्देवानांत्र्यायुषमितिदक्षिणस्कंधे तन्मेअस्तुत्र्यायुषमितिवामस्कंधे शतायुष
मितिशिरसिधारयेत्पुनःपरिसमूहनपर्युक्षणेकृत्वाकृतांजलिस्तिष्ठन् ॐचमे
स्वरश्चमेयज्ञोपचतेनमश्चा ॥ यत्तेन्यूनंतस्मैतउपयत्तेतिरिक्तंतस्मैतेनमः ॥
अग्नयेनमः ॥ स्वस्तिश्रद्धांमेधांयशःप्रज्ञांविद्यांबुद्धिंश्रियंबलम्आयुष्यंते-

जआरोग्यंदेहिमेहव्यवाहनोन्नमइत्याग्निमुपस्थायअग्नेरुत्तरतोगत्वाप्रत्यङ्-
मुखीभूयाचार्याभिमुखोभूत्वा (यथाचारमाचार्येणगायत्रीपूजनेगोप्रदानेच
कृते) दक्षिणंजानुभूतलेनिधायपाणिभ्यांयथासव्यदक्षिणंश्रोत्रेसंस्पृश्य--
व्यस्तपाणिराचार्यस्यदक्षिणपादंस्वदक्षिणहस्तेनसव्यंचसव्यहस्तेनजानु
प्रभृतिपादपर्यंतंस्पृष्ट्वाऽमुकगोत्रोमुकशर्माहंभोअभिवादयइत्युच्चारयन्नशि
रोवनतिपूर्वकमभिवाद्याचार्येणायुष्मान्भवसौम्यदेवदत्ता ३ इतिप्रत्युक्ता
शीर्वादोविनयावनतोभूत्वासाविव्युपदेशंवांछन्अधीहिभोःसावित्रींभोअनु
ब्रू ३ हीत्याचार्यंप्रत्युक्तास्ववामपाणिमुत्तानीकृत्यदक्षिणपाणिंन्यङ्मुखी-
कृत्यसंधायपाणिपृष्ठमंगुलीश्चांगुष्ठौचदृढीकृत्यकृतंब्रह्मांजालिंदक्षिणांकेनि--
क्षिप्याचार्यांतिकआसीतअथाचार्यस्तदंजलिंतत्परिधानीयवाससाआच्छा
द्यस्वपाणिभ्यांतदंजलिंपरिगृह्यप्रणवव्याहृतिपूर्वकंसावित्रींप्रथमंपादशः--

स्वयमुक्त्वावाचयेत् ॥ ततोर्धर्चशस्ततःसर्वा ॥ एवंग्रहणाशक्तौयथाशक्ति-
स्वयमुक्तावाचयेत् ॥ तद्यथा ॥ प्रणवस्यपरब्रह्मऋषिः परमात्मादेवता
दैवीगायत्रीछंदः ॥ (प्रणवस्यब्रह्माग्निर्दैवीगायत्री) ॥ व्याहृतिमंत्रस्यप्र
जापतिःप्रजापतिर्बृहती ॥ गायत्र्याविश्वामित्रःसवितागायत्री ॥ उपनय-
नप्रधानोपदेशेविनियोगः ॥ ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः पूर्वंतुसावित्रींवाचयेदथ ॥
पादंपादंचसावित्र्याःस्वमुक्त्वैववाचयेत्॥ ततस्त्वर्धर्चमर्धर्चंसवातामथैवाच
येत् ॥ एवंवक्तुमशक्तश्चेत्तंयथाशक्तिवाचयेत् ॥ एवंगायत्रींवाचयित्वाततः ॥
ममव्रतइतिमंत्रस्यप्रजापतिर्ऋषिःबृहस्पतिर्देवतात्रिष्टुप्छंदः ॥ बटोर्हृदये-
ऊर्ध्वांगुलिपाणिनिधानेविनियोगः ॥ ॐ ममव्रतेहृदयंतेदधामिममचित्तमनु
चित्तंतेअस्तु ॥ ममवाचमेकव्रतोजुषस्वबृहस्पतिष्ट्वानियुनक्तुमह्यामिति-
स्वपाणिमूर्ध्वांगुलिंब्रह्मचारिणोहृदयदेशेनिधायतस्यरक्षार्थंशुद्ध्यर्थंचमेख-

लामाबध्नीयात् ॥ इयंदुरुक्तादितिद्वयोर्वामदेवोमेखलात्रिष्टुप् ॥ मेखलाबं-
धनेविनियोगः ॥ ॐ इयंदुरुक्तात्परिबाधमानाच्छर्मवरूथंपुनतीनआगात् ॥
प्राणापानाभ्यांबलमारंभतीप्रियादेवानांसुभगामेखलेयं ॥ ऋतस्यगोप्त्रीत
पसःपरस्पीघ्नतीरक्षःसहमानाअरातीः ॥ सानःसमंतमनुपरेहिभद्रयाभर्ता
रस्तेमेखलेमारिषामेतिमंत्रंवाचयित्वामेखलांत्रिरावर्त्यनाभिप्रदेशेग्रंथित्रयं
कुर्यात् ॥ तदाबटुःसरहस्यांगसहितवेदत्रयेणावृतोहामितिमन्येत ॥ तत
स्तद्धर्मस्ययोगक्षेमार्थंअधर्मनिवृत्तयेचकेशसंमितंपालाशंदंडंदद्यात् ॥ स्व
स्तिनइत्यस्यस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ दंडदानेविनियोगः ॥ ॐ स्व-
स्तिनोमिमीतामश्विनाभगःस्वस्तिदेव्यदितिरनर्वणः ॥ स्वस्तिपूषाअसु-
रोदधातुनःस्वस्तिद्यावापृथिवीसुचेतुना ॥ ततोबटोस्तत्ग्रहणेमंत्रः ॥ अ
दांतंदमयित्वामांमार्गेसंस्थापयन्स्वयं ॥ दंडःकरेस्थितोयस्मात्तस्माद्रक्षय-

तोभयमितिवाचयेत् ॥ ततःकुमारस्याचारमादिशेत् ॥ ब्रह्मचार्यसि ॥ अपो
शानं ॥ शास्त्रविहितंआचमनंकुरु ॥ मूत्रपुरीषादौशुद्ध्यर्थमित्यर्थः ॥ कर्मकुरु
॥ संध्योपासनादिकर्मकुर्वित्यर्थः ॥ दिवामास्वाप्सीः ॥ आचार्याधीनोवेदम
धीष्व ॥ सायंप्रातर्भिक्षेथाः ॥ सायंप्रातःसमिधमाधेहि ॥ द्वादशवर्षाणिवेद
ग्रहाणांतंवाब्रह्मचर्यंचरेतिप्रैषार्थान्बोधयेत् ॥ ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषंस
माप्याग्निंमेधाजननांतंरक्षेत् ॥ तत्रैवसायंप्रातरग्निकार्यंकुर्यात् ॥ ततोनुप्र
वचनीयहोमब्राह्मणभोजनपर्याप्तांतंडुलरूपांभिक्षांयाचयेतत्रक्रमः ॥ भि
क्षापात्रमादायादौमातरंभवतीभिक्षांददात्विति (भिक्षांभवतीददात्विति)
अथवापितरंभवान्भिक्षांददात्विति (भिक्षांभवान्ददात्विति) एवंमातुः
स्वसारंस्वभगिनीमन्यानपिबांधवाप्रत्याख्यायिनोप्रत्याख्यायिनीश्चया --
चित्वाभैक्षमाचार्यायनिवेद्यबटुर्मध्याह्नसंध्यांकुर्यादितिप्रयोगपारिजाते —

नेतिकृष्णभट्टीकारः ॥ ततोब्राह्मणाशिषांग्रहणं ॥ द्वेशतेशतंवाब्राह्मणाउप
नयनेभोज्याः ॥ ततोगुरुसन्निधावचपलस्तिष्ठन्नहःशेषंनीत्वासायंवंदितसं-
ध्यऔपनायनिकाग्नेरंतिकअसीनः प्राणानायम्यसायमाग्निकार्यंकरिष्येइति
संकल्प्यपरिसमूहनपर्युक्षणेकृत्वापूर्ववत्सामिधमाधायत्रिर्मुखंपूर्ववद्वमृज्य
उत्कषण्मंत्रैरुप (स्थायमानस्तोकेतिभस्मादायत्र्यायुषमितितत्तत्स्थानेषु-
पूर्ववद्धूत्वापुनःपरिसमूहनपर्युक्षणेकृत्वाकृतांजलिस्तिष्ठन्नोंचमइत्युप) ति-
ष्ठेत ॥ अथाचार्योस्तामितेश्नेःपश्चात्स्वासीनःप्राणानायम्यब्रह्मचारिणंदक्षि
णतउपवेश्यातिथ्यादिसंकीर्त्यउपनयनांगभूतमनुप्रवचनीयहोमंकरिष्येइ-
तिसंकल्प्यअद्यकरिष्यमाणेऽनुप्रवचनीयहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानं--
करिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नावितिआघारावाज्येनेत्यंतमुक्त्वासदसस्पतिं-
सवितारमृषीनितिप्रधानदेवताश्चरुद्रव्येणशेषेणास्विष्टकृतमित्यादिसद्यो-

प्र०
१४३

यक्ष्यइत्यंतमुक्त्वाभूर्भुवःस्वःस्वाहेतिसमिधौहुत्वापरिसमूहनादिप्रणीताप्र--
णायनांतंकृत्वातद्भिक्षाद्रव्यंचतुरश्चतुरोमुष्टीन्तुष्णींदेवतात्रयस्यविप्रत्रय
भोजनस्यचपर्याप्तांनिरुप्यतूष्णींप्रोक्ष्यात्रिःफलीकृत्यत्रिः प्रक्षाल्यश्रपयित्वा
शृतःस्थालीपाकइत्याचार्यायनिवेदयेद्बटुः ॥ बटोरेवंकरणाशक्तौतद्बंधुनान्ये
नवाकारयेत् ॥ ततोब्रह्मचारिणान्वारब्धोगुरुराज्यसंस्काराद्याघारांतंकृत्वा
प्रधानहोमंकुर्यात् ॥ अवदानधर्मेणावदायसदसस्पतिमित्यस्यकाण्वोमेधा
तिथिःसदसस्पतिर्गायत्री ॥ अनुप्रवजनीयप्रधानचरुहोमेविनियोगः ॥
ॐसदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यं॥ सनिंमेधामयासिषंस्वाहा ॥ स-
दसस्पतयइदंनमम ॥ तत्सवितुरित्यस्यगाथिनोविश्वामित्रःसवितागाय-
त्री ॥ विनियोगउक्तवत् ॥ ॐतत्सवितु०स्वाहा ॥ सावित्रइदंनमम ॥ ऋ
षिभ्यःस्वा० ॥ ऋषिभ्यइदंन० ॥ एवंत्रिभिर्मंत्रैर्हुत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषं

उ०
१४३

समाप्यतदवशिष्टान्नेनत्र्यवरान्ब्राह्मणान्भोजयित्वातैर्वेदसमाप्तिंवाचयेत्॥
ततोब्रह्मचारिअक्षारालवणमन्नंभुक्ताधःशयीत ॥ मेधाजननंयावत्तावदे-
वगुरुंप्रसादयन्वर्तेत ॥ यदागर्जनाद्यनध्यायशंकातदादिवैवचरुंश्रपयेत्॥
होमस्तुसायंसंध्योत्तरमेव ॥ तदानानध्यायदोषः ॥ तदुक्तंसंग्रहे ॥ नसंध्या
गर्जितेकालेनवृष्ट्युत्पातदूषिते ॥ ब्रह्मौदनंपचेदग्नौपक्कंचेन्ननिवर्तते ॥ तथा
॥ ब्रह्मौदनंपचेदन्हिपक्कमन्नंनदुष्यति ॥ तथाचोपनयनानुप्रवचनीयचरु
श्रपणयोरंतरानध्यायेपुनरुपनयनम् ॥ एषप्रयोगःस्वस्वकालकृतपूर्वसं----
स्कारस्य ॥ असंस्कृतस्यतुविशेषउच्यते ॥ आचार्यउपनयनात्पूर्वदिनेब-
टुनासहमंगलस्नातःप्राणानायम्यतिथ्यादिसंकीर्त्यममकुमारस्यगर्भाधानपुं
सवनसीमंतविष्णुबलिजातकर्मनामकरणनिष्क्रमणान्नप्राशनचौलानानव
संस्काराणांकालातिपत्तिदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रायश्चित्तहो-

मंकरिष्यइतिसंकल्प्योपलेपादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वाविधिवदाज्यंसंस्कृ-
त्याघारांतंकृत्वातीतकर्मसंख्यया ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहेत्याज्याहुतीर्हुत्वास्वि
ष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यचौलातिरिक्तसंस्काराणांप्रमादादकरणेप्रत्येकंपा
दकृच्छ्रंचौलाकरणेर्धकृच्छ्रंबुद्धिपूर्वकंचौलातिरिक्ताकरणेप्रत्येकमर्धकृच्छ्रं-
चौलाकरणेकृच्छ्रंबटुनाकारयेत् ॥ अशक्तौतत्प्रत्याम्नायत्वेनगोदानतिला-
हुतिसहस्रदशसहस्रगायत्रीजपद्वादशब्राह्मणभोजनादिकंप्रायश्चित्तंकार-
यित्वाऽतीतानिजातकर्मादीनिकृत्वापूर्वोक्तप्रकारेणोपनयनतंत्रंसर्वमाचरेत्
॥उपनयनेनसहचौलकरणेपूर्वेद्युःसंस्कारद्वयंसंकीर्त्ययुगपत्स्वस्तिवाचनग्र
हयज्ञनांदीश्राद्धानिकृत्वापरेद्युर्मंगलस्नानादिव्रीह्यादिपात्रचतुष्टयदानांतं-
पुर्वोक्तंचौलप्रयोगंसर्वंकृत्वापुनस्तिथ्यादिसंकीर्त्यउपनयनसंकल्पाद्यनुप्रव
चनीयहोमांतंसर्वंकार्यम् ॥ इतिश्रीरामे०सुतनाराय०विर०उपनयनप्र० ॥

अथमेधाजनप्रयोगः ॥ ॥ प्रागुक्तक्रमेणजरितव्रतस्यब्रह्मचारिणोमे-
धासिद्ध्यर्थमाचार्यश्चतुर्थदिवसेमेधाजनाख्यंकर्मकुर्यात् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ प्र
त्यग्वायव्योदक्प्रागुदक्पूर्वान्यतमस्यांदिशिशाखावर्जितंपलाशंतदभावे-
सशाखंवातदभावेकुशस्तंबंवातदसंभवेस्वगृहेऐशानदिग्भागेसर्वतोद्वाद--
शांगुलांत्रिमेखलांवेदिंकृत्वातस्यांपत्रांकुरसमन्वितामार्द्रांपलाशशाखांसमू
लंकुशस्तंबंवाप्रतिष्ठाप्यब्रह्मचारिणान्वारब्धःसंकल्पपूर्वकंपूजांकुर्यात् ॥ त
त्रक्रमः ॥ तिथ्यादिसंकीर्त्यममकुमारस्योपनयनव्रतसमाप्तिवेदग्रहणसाम-
र्थ्यलक्षणमेधासिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंमेधाजननाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ इ
तिसंकल्प्यशौनकमतेपुण्याहवाचनमपिकृत्वामेधाजननकर्माणिपूर्वोक्तफल
सिद्ध्यर्थंमेधापरनामकसावित्रीपूजनाख्यंकर्मकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यपलाश
शाखायांमेधायैनमइतिनाममंत्रेणावाहनाद्युपचारान्कृत्वायावकसक्तुमोदक

प्र०
१४५

मिश्रमन्नंनिवेद्यपुनश्चपूर्ववदभ्यर्च्यब्रह्मचारिणाप्रणमय्यशुद्धजलपात्रोदके
नसेचनंकुर्वताबटुनात्रिःप्रदक्षिणंकारयन्मंत्रंवाचयेत्प्रणामयेच्च ॥ ॐ सुश्रव
सुश्रवाअसियथात्वंसुश्रवःसुश्रवाअस्येवंमांसुश्रवःसौश्रवसंकुरु ॥यथात्वंदे
वानांयज्ञस्यनिधिपोस्येवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासमिति॥प्रतिप्र
दक्षिणंमंत्रावृत्तिंप्रणामंचकारयेत् ॥ ततोब्रह्मचारीस्नात्वानवान्यज्ञोपवीता
जिनमेखलादंडानुपनयनवत्समंत्रकंधृत्वापुराणानिपलाशसन्निधौविसृज्य-
पूर्वधृतवाससीगुरुवेदत्वामेधामह्यमितिसूक्तंविप्रैःपाठयित्वाविधिवत्स्व----
स्तिवाचनंकृत्वाब्राह्मणेभ्योदक्षिणांयथाशक्तिदत्वातान्भोजयित्वानमकृत्या
शिषोगृण्हीयात् ॥ अथमेधामह्यमितिसूक्तं॥ ॐ मेधामह्यमंगिरसोमेधांसप्त
ऋषयोददुः ॥ मेधांमिंद्रश्चाग्निश्चमेधांधातादधातुमे ॥ मेधांमेवरुणोराजा
मेधांदेवीसरस्वती ॥ मेधांमेअश्विनौदेवाबाधत्तांपुष्करस्रजा ॥ यामेधाअं

मे०
१४५

प्सरस्सुगंधर्वेषुचयन्मनः ॥ दैवीयामानुषीमेधासामायाविंशतादिमाम् ॥
यन्मेनोक्तंतद्रमतांशकेयंयदनुब्रुवे ॥ निशामतन्निशामयिमयिव्रतंसहव्रते-
षुभूयासंब्रह्मणासंगमेमहि ॥ शरीरंमेविचक्षणंदुवाङ्मेमधुमद्दुहा ॥ अवृ
द्धमहमसौसूर्योब्रह्मणआणीस्थःश्रुतंमेमाप्रहासीः ॥ मेधांदेवींमनसारेज-
मानांगंधर्वजुष्टांप्रतिनोजुषस्व ॥ मह्यंमेधांवदमह्यंश्रियंवदमेधावीभूयासम
जराजरिष्णुः ॥ सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यं ॥ सनिंमेधामयासि-
षं ॥ यांमेधांदेवगणाःपितरश्चोपासते ॥ तयामामद्यमेधयाग्नेमेधाविनंकुरु
॥ मेधाव्यं १ हंसुमनाःसुप्रतीकःश्रद्धामनाःसुत्यमतिःसुशेवः ॥ महायशा-
धारयिष्णुःप्रयुक्ताभूयासमयैस्वधायांप्रयोगे ॥ ॥ इतिनारायणभट्टविर-
चितेप्रयोगरत्नेमेधाजननांतउपनयनप्रयोगः ॥ ॥ अथमहानाम्न्यादि
व्रतानि ॥ ॥ तत्राद्यंतावत् ॥ जन्मप्रभृतित्रयोदशेवर्षउक्तोदगयनादि

कालेमहानाम्नीव्रतंकार्यम् ॥ पूर्वेद्युराचार्योब्रह्मचारिणासहसुस्नातःकृतनि-
त्यक्रियःप्राणानायम्यतिथ्यादिसंकीर्त्यैमंब्रह्मचारिणंमहानाम्नीरध्यापयि---
ष्यंस्तदादौमहानाम्नीव्रतसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंहोमंकरिष्ये ॥ तदं
गतयास्वस्तिवाचनांकुरार्पणग्रहयज्ञाभ्युदयिकश्राद्धानिकरिष्येइतिसंक----
ल्प्यपूर्वोक्तवत्तानिकृत्वापरेद्युर्ब्रह्मचारिणावपनस्नानेकारयित्वाबद्धशिखंतं--
सुमुहूर्तेस्वदक्षिणतउपवेश्यविधिवत्कौतुकमाबध्यसंकल्पपूर्वकमुपलेपना---
द्यग्निप्रतिष्ठांतंकर्मकृत्वासमिद्धयमादायतिथ्यादिसंकीर्त्याऽस्यब्रह्मचारिणोम-
हानाम्नीव्रतांगभूतंहोमंकर्तुंदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये॥ अस्मिन्नन्वा
हितेऽग्नावित्याद्याघारावाज्येनेत्यंतमुक्त्वात्रिरग्निंपवमानंप्रजापतिंचाज्येनशे--
षेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वाव्याहृतिभिरग्नावाधायोद्देश---
त्यागौकृत्वापरिसमूहनाद्याज्यसंस्कारांतंकृत्वाअथाचार्यउत्थायाग्नेःपश्चाद-

वस्थायब्रह्मचारिणंप्राङ्मुखमवस्थाप्यकौपीनार्थंत्रिवृतंकार्पाससूत्रमाबध्य-
कौपीनंपरिधाप्ययुवंवस्त्राणीतिमंत्रावृत्याऽहतंशुक्लंवासःपरिधाप्यान्येनका-
षायवस्त्रेणप्रावृणुयात् ॥ ततोयज्ञोपवीतंसमंत्रकंधारयित्वातमात्माग्न्योर्म-
ध्येनयज्ञपात्रोत्तरभागंगमयित्वातत्रविधिवदाचमय्यतथैवानीयोपवेश्यब --
र्हिष्याज्यासादनांतंकृत्वाब्रह्मचारिणादक्षिणहस्तेनस्पृष्टःसन्नाघारांतंकृत्वा
आज्यभागवर्जमग्नआयूंषीत्यादिभिश्चतुर्भिश्चतस्त्रआज्याहुतीर्जुहुयात् ॥ अ
ग्नआयूंषीतितिसृणांशतंवैखानसाऋषयः ॥ अग्निःपवमानोदेवता ॥
गायत्रीछंदःप्रधानाज्यहोमेवि० ॥ ॐ अग्नआयूंषिपव०॥ ॐ अग्निर्ऋषिः०
ॐ अग्नेपवं० अग्नयेपवमानायेदंनममेतिसर्वत्रत्यागः ॥ प्रजापतेहिरण्यग-
र्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ प्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ प्रजापतेनत्व० ॥
प्रजापतयइदंनमम ॥ ततआचार्यउत्तरतोग्नेःप्राङ्मुखस्तिष्ठेत् ॥ ब्रह्मचा

रीचाचार्याग्न्योर्मध्येनगत्वाचार्यस्यपुरोभिमुखस्तिष्ठेत् ॥ ततआचार्यःसंय
तात्मासंयतात्मासंस्तस्यशुचित्वसिद्ध्येसवितृदेवतातृप्तयेचांजलिक्षारणं--
कुर्यात् ॥ तत्रक्रमः ॥ जलपात्रोदकेनशिष्यांजलिमापूर्यस्वस्यांजलिमन्ये
नपूरयित्वा ॥ तत्सवितुरित्यस्यश्यावाश्वःसवितानुष्टुप् ॥ अंजलिक्षारणेवि
नियोगः ॥ ॐ तत्सवितुर्वृणीमहेवयंदेवस्यभोजनं ॥ श्रेष्ठंसर्वधातमंतुरंभग
स्यधीमहिइतिस्वांजलिस्थोदकंशिष्यांजलावासिच्यतज्जलंबटोरंजलिनैवा-
वक्षारयेत् ॥ ततआचार्योबटोर्हस्तंगृण्हीयात् ॥ तत्रमंत्र ॥ देवस्यत्वास-
वितुःसप्रवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांहस्तंगृण्हाम्यमुकशर्मन्निितिबटो –
रभिवादनिकंनामशर्मातंसंबुद्ध्यामंत्रांतेनिर्दिश्यदक्षिणपाणिनासांगुष्ठंबटो –
र्दक्षिणपाणिंगृहीत्वापुनरपिपूर्ववदुदकपूरणादिकृत्वासवितातेहस्तमग्रभी–
दितिमंत्रांतेपूर्ववन्नामनिर्दिश्यहस्तंगृहीत्वापुनरपिपूर्ववत्पूरयित्वाआग्निरा -

चार्यस्तवेतिमंत्रांतेपूर्ववन्नामनिर्दिश्यहस्तंगृण्हीयात् ॥ ततोबटुसंरक्षणार्थं
व्रतपतयेआदित्यायबटुंददामीतिमनसास्मरन्दद्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ बटुना
सहनिष्क्रम्यदेवसवितरेषतेब्रह्मचारीतंगोपायसमामृतेत्युक्त्वार्थतमादित्य-
मीक्षयेत् ॥ ततउभावप्युत्तरतोग्नेःपूर्ववदन्योन्याभिमुखौतिष्ठेताम् ॥ अ-
थाचार्यःकस्यब्रह्मचार्यसिप्राणस्यब्रह्मचार्यसिकस्त्वाकमुपनयतेकायत्वाप-
रिददामीतिमंत्रंजपन्प्रजापतयेरक्षणार्थंबटुंमनसासमर्प्यपूर्ववदुपविश्यइ-
यंदुरुक्तादितिमंत्रेणमेखलामाबध्यअदांतंदमनित्वामांमार्गेसंस्थापयन् —
त्स्वयम् ॥दंडःकरेस्थितोयस्मात्तस्माद्रक्षयतोभयमितिदंडंप्रदायपुराणानि
यज्ञोपवीतादीनिजलेनिक्षिप्यस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ अथगुरु-
णामहानाम्नीव्रतंचरेतिब्रह्मचारीप्रेषितश्चरिष्यामीत्युक्त्वासंवत्सरपर्यंतंके-
शश्मश्रुनखलोमधारणभिक्षाचरणादिव्रतंपूर्ववच्चरेत्॥पूर्णेवर्षेउदगयनेशुक्ल

पक्षेबटुर्गुरोर्महानाम्नीः श्रोष्यन्ग्रामाद्बहिर्विविक्तंशुचिदेशंदेवालयादिगच्छे
त्॥तत्रगुरुस्तिथ्यादिसंकीर्त्यास्यब्रह्मचारिणोमहानाम्नीश्रवणांगभूतव्रतप
रिपूर्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंतदंगहोमंकर्तुमुपलेपादिकंकरिष्यइतिसंक-
ल्प्यस्थंडिलोल्लेपनाद्यग्निप्रतिष्ठापनांतंकृत्वापुनस्तिथ्यादिसंकीर्त्यास्मिन्हो-
मेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्येइत्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाअग्निं-
संराधनींअग्निमग्निमसूयंतीमनुमतिंप्रदातारमग्निंवायुंसूर्यंकृसरान्नद्रव्येण
शेषेणस्विष्टकृतामित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यन्वाधायपरिसमूहनादिपूर्णपात्रनि--
धानांतंकुर्यात् ॥ ततोबटुःस्थालीपाकविधानेनहोमायात्मभोजनायचपर्या-
प्तांस्तंडुलान्नवभ्योदेवताभ्यतूष्णींनिरुप्यतथैवप्रोक्ष्यमहानाम्नीदेवताप्री--
त्यर्थंतत्रतिलान्प्रक्षिप्यश्रपयित्वाआचार्यायश्रृतःस्थालीपाकइतिविज्ञापये
त् ॥ ततआचार्योब्रह्मचारिणंव्रतलोपान्दृष्ट्वातेनव्रतलोपउक्तेतस्यगौरवला-

घवेविचार्यगुरुश्चेदत्रोक्तप्रायश्चित्तंकारयित्वापुनःसंवत्सरव्रतमादिशेत् ॥ ल
घुश्चेत्प्रायश्चित्तमेवकारयित्वाशुद्धेनतेनान्वारब्धआज्यसंस्काराद्याज्यभा --
गांतंकृत्वावदानधर्मेणचरुमवदायाग्नावग्निरित्यादिभिरेकश्रुत्योक्तैःपण्मंत्रै-
र्व्यस्ताभिर्व्याहृतिभिश्चनवाहुतीर्जुहुयात् ॥ तेचमंत्राः॥ ॐ अग्नावग्निश्चर
तिप्रविष्टऋषीणांपुत्रोअधिराजएषः ॥ तस्मैजुहोमिहविषाघृतेनमादेवानां
मोमुहद्भागधेयंमोअस्माकंमोमुहद्भागधेयंस्वाहा ॥अग्नय० ॥१॥ ॐ यातिर
श्चीनिपद्यतेहंविधरणीइति ॥ तांत्वाघृतस्यधारयायजेसंराधनीमहंस्वाहा॥
संराधन्याइदं०॥२॥ ॐ यस्मैत्वाकामकामायवयंसम्राड्यजामहे॥तमस्मभ्यं
कामंदत्वाथेदंत्वंघृतंपिबस्वाहा॥ अग्नयइ०॥ ३ ॐ अयंत्रोअग्निर्वरिवःकृथो
त्वयंमृधःपुरएतुप्राभिंदन् ॥ अयंशत्रून्जयतुजर्हृषाणोयंवाजंजयतुवाजसा
तौस्वाहा ॥ अग्नयइदं ॥४॥ॐ असूयंत्यैचानुमत्यैचस्वाहा ॥ असूयंत्या

अनुमत्याइदं० ॥ ५ ॥ ॐ प्रदात्रेस्वाहा ॥ प्रदात्रइदं ० ॥ ६ ॥ ॐ भूःस्वाहा ॥ अ
ग्नयइदंन० ॥ ७ ॥ ॐ भुवःस्वाहा ॥ वायवइदं ० ॥ ८ ॥ ॐ स्वःस्वाहा ॥ सूर्या
येदंनमम ॥ एवंनवाहुतीर्हुत्वास्विष्टकृदर्थंस्रुचिचरुमवदायतांबर्हिषिनि-
धायब्रह्मचारिणंशास्ति ॥ एतंस्थालीपाकंसर्वमशानेति ॥ सचसर्वंचरुम
श्नीयात् ॥ आचार्योभुक्तवंतमाचांतंव्रतपातिमादित्यंव्रतपूर्तयेउपतिष्ठस्वे-
तिप्रेष्येत् ॥ ततःसः ॥ त्वंव्रतानांव्रतपतिरसिव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंनशके
यंतेनराध्यासमित्यादित्यमुपतिष्ठमानोद्भिःपूर्णांजलिंसिंचेत् ॥ तदाचार्यस्ते
नमंत्रेणकृतांजलिंबटुमादित्यमुपस्थापयेत् ॥ ततःअनालोक्यालोकनासंभा
ष्यसंभाषणनिवृत्तयेबटुनाक्षिसंमीलनंवाग्यमनंचकारयित्वात्रयस्त्रिंशद्देव-
ताप्रीत्यर्थंवेदत्रयमनुस्मरन्नहतेनवाससाबटोर्मुखसहितंशिरोवामकर्णप्रदे-
शमारभ्यत्रिःप्रदक्षिणंवेष्टयित्वायथातद्वासोनपततितथाबध्वाएकरात्रंत्रि-

रात्रंवैवंभूतोस्वपनभवेतिप्रेष्यास्विष्टकृतादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ बटुस्त्वव-
श्यकर्तव्यसंध्यावंदनादन्यत्स्नानभोजनाद्यकुर्वाणस्तंकालंनयेत् ॥ ततए-
करात्रपक्षेद्वितीयदिनेत्रिरात्रपक्षेचतुर्थदिनेग्रामाद्बहिरपराजितायांदिशि –
स्त्रीसंचारशून्येशुचौदेशेऽन्योब्रह्मचारीअग्निस्थंडिलादुत्तरतोसिमुदककमं -
डलुमश्मानंचनिधायतत्प्रत्यगुदग्देशेमहानाम्न्यसंश्रवणस्थलेपिशंगना –
म्नांयोगिनामाश्रयार्थंरम्यांरक्तांद्विवर्षांवत्सतरींतदसंभवेश्वेतांवाबध्वाचा–
र्यायानिवेदयेत् ॥ ततआचार्यस्तत्स्थंडिलेउल्लेखनादिपर्युक्षणांतमग्निप्रति
ष्ठापनकर्मकृत्वातत्पश्चात्प्रागग्रेषुतृणेषुऐशानस्थान्देवान्संमानयन्नित्रतद–
भिमुखउपविशेत् ॥ ततःशिष्योवेष्टितवस्त्रंकिंचिदपसार्यमुखंप्रक्षाल्यकं-
ठस्नानंकृत्वाचम्याग्निमाचार्यंचप्रदक्षिणीकृत्यगुरुमभिवाद्यतस्यैवासनदर्भ
मूलेष्वेवनैरृतस्थान्राक्षसान्निरीक्षणेनानिर्दहंस्तदभिमुखउपविश्यरक्षसा-

मंतरागमननिर्हरणार्थंस्वदृष्ठमाचार्यपृष्ठेनसहसंधायमहानाम्नीर्भोअनुब्रू---
हीतिमनसागुरुंवदेत् ततोगुरुःकालप्रमाणेनतदुक्तिंज्ञात्वापुनस्तदहरुत्पन्न
व्रतलोपान्दृष्ट्वानुतापिनेश्रद्दधानायबटवेस्वयमक्षिणीसंमील्याविदामघवन्नि
त्याद्यानवर्चःएवाह्येवैवाह्यग्नाइत्यादिनवपुरीषपदानिचत्रिवारंब्रूयात् ॥ शि
ष्योपित्रिवारंपठेत् ॥ ततस्तस्यशिरोवेष्टनमुन्मुच्यादित्यमीक्षस्वेतिवदेत्
ततोबटुर्मित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षे ॥ मित्रस्यत्वाचक्षुषासमीक्षे ॥ इतिमंत्र
द्वयेनादित्यमवेक्षेत् ॥ ततोस्यादिसंभारयुतादिशोमित्रस्यश्चचक्षुषानुवी
क्षइतीक्षेत ॥ पुनरादित्यमीक्षस्वेत्युक्तेमित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतिपश्यामियो
स्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तंचक्षुषोर्हेतिर्ऋच्छत्वित्यादित्यमीक्षेत ॥ ततोग्न-
इळेत्यद्यष्टमंत्रैर्भुवमुपस्पृशेत् ॥ तेचमंत्राः ॥ ॐ अग्नइळानमइळानम-
ऋषिभ्योमंत्रकृद्ध्योमंत्रपतिभ्योनमोवोअस्तुदेवेभ्यः ॥ शिवानःशंतमाभव-

सुमृळीकासरस्वतिमातेव्योससंदृशि ॥ भद्रंकर्णेभिरितिराहूगणोगोतमो-
विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ भूमिस्पर्शनेविनियोगः ॥ ॐ भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदे-
वाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः ॥ स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितं-
यदायुः ॥ शंनइंद्राग्नीइतिवसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ भूमिस्पर्शनेविनियो
गः ॥ ॐ शंनइंद्राग्नीभवतामवोभिःशंनइंद्रावरुणारातहव्या ॥ शमिंद्रासो
मासुवितायशंयोःशंनइंद्रापूषाणावाजसातौ ॥ स्तुषेजनंसुव्रतमित्यृजिश्वो-
विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ भूमिस्पर्शनेविनियोगः ॥ ॐ स्तुषेजनंसुव्रतंनव्यसीभि
र्गीर्भिर्मित्रावरुणासुम्नयंता ॥ तआगमंतुतइहश्रुवंतुसुक्षत्रासोवरुणोमि--
त्रोअग्निः ॥ कयानश्चित्रइतित्र्यृचस्यवामदेवइंद्रोगायत्री ॥ अभीषुणइ-
तिपादनिचृत् ॥ भूमिस्प० ॥ ॐ कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा
॥ कयाशचिष्ठयावृता ॥ कस्त्वासत्योमदानांमंहिष्ठोमत्सदंधसः ॥ दृळ्हाचि

दारुजेवसु ॥ अभीषुणःसखीनामविताजरितॄणा ॥ शतंभवास्यूतिभिः ॥
स्योनापृथिविमेधातिर्भूमिर्गायत्री ॥ भूमिस्पर्शनेविनियोगः ॥ ॐ स्यो-
नापृथिविभवान्‌क्षरानिवेशनी ॥ यच्छानःशर्मसप्रथः ॥ एतैर्मंत्रैर्भूमिंस्पृ
ष्ट्वावत्सतरींगुरवेदत्वाऽनुप्रवचनीयार्थमुपनयनवत्तंडुलान्भिक्षित्वागुरवेनि-
वेद्यदिवैवब्रह्मौदनहोमंकुर्यात् ॥ तत्रक्रमः ॥ देशकालौनिर्दिश्यममममहाना
म्न्याध्ययनांगभूतमनुप्रवचनीयहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्योल्लेखनाद्यग्निप्रति
ष्ठापनांतंकृत्वापुनर्देशकालौनिर्दिश्यात्रानुप्रवचनीयहोमेदेवतापरिग्रहार्थम
न्वाधानंकरिष्येइत्याद्याघारावाज्येनेत्यंतमुक्त्वासदसस्पतिंमहानाम्नीःऋषीं
श्चएताःप्रधानदेवताश्चरुद्रव्येणशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंत-
मुक्त्वासमिद्द्वयमग्नावाधायपरिसमूहनादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वाभैक्षतंडु-
लानांचतुरश्चतुरोमुष्टींस्तूष्णींदेवतात्रयस्यविप्रत्रयभोजनायचनिरुप्यंत-

थैवप्रोक्ष्यश्रपयित्वाशृतोनुप्रवचनीयइतिगुरवेनिवेदयेत् ॥ ततःसशिष्येणा
न्वारब्धआज्यसंस्काराद्याघारांतंकृत्वाज्यभागवर्जमवदानधर्मेणचरुमवदा
यसदसस्पतिंकाण्वोमेधातिथिःसदसस्पतिर्गायत्री ॥ अनुप्रवचनीयप्रधा
नचरुहोमेविनियोगः ॥ ॐ सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यं ॥ सनिं-
मेधामयासिषंस्वाहा ॥ सदसस्पतयइदंनमम ॥ इतिप्रथमाहुतिंमहानाम्नी
भ्यःस्वाहेतिद्वितीयाहुतिंऋषिभ्यःस्वाहेतितृतीयाहुतिंहुत्वास्विष्टकृदादिहो
मशेषंसमाप्यकर्मांतकर्तव्यस्वस्तिवाचनंकृत्वाब्राह्मणान्भोजयित्वावेदस--
माप्तिरस्त्वितिभवंतोब्रुवंत्वितितान्वदेत् ॥ तेपिवेदसमाप्तिरस्तुइतिप्रति--
ब्रूयुरिति ॥ ॥ इतिश्रीनारायणभट्टकृ० प्रयोगर० महानाम्नीव्रतप्रयोगः ॥
॥ अथमहाव्रतप्रयोगः ॥ ॥ आचार्यःपूर्ववदुदगयनादौस्वस्तिवाचनादिहो
मशेषसमाप्त्यंतंमहानाम्नीव्रतवत्कृत्वासंवत्सरंमहाव्रतमाचरेतिबटुंप्रेष्यते-

नसंवत्सरव्रतआचरितेग्रामाद्बहिः शुद्धेदेशेप्रागग्रेदर्भेषुप्राङ्मुखउपविश्य शिष्येणविधिवदभिवादनपूर्वकंमहाव्रतंभोअनुब्रुहीतिवचनेनैवोक्तस्तंप्राङ् मुखमुपवेश्यअथमहाव्रतमित्याद्यारण्यकंत्रिर्ब्रूयात्॥ततःशिष्यस्तथैवत्रिवा रमुक्तापूर्ववन्मंत्रद्वयेनादित्यमवेक्षेत ॥ ततोगुरुशिष्यावग्नइळादिभिर्मंत्रैर्भू मिंस्पृशेताम् ॥ ततःशिष्योदिवाब्रह्मौदनंश्रपयित्वाचार्यायनिवेदयेत् ॥ त-तआचार्योमहानाम्नीभ्यःस्वाहेतिस्थानेमहाव्रतायस्वाहेतिद्वितीयाहुतिंहु -- त्वासर्वमनुप्रवचनीयंकुर्यात् ॥ इतिमहाव्रतप्रयोगः ॥ ॥ अथोपनिषद्व्र तप्रयोगः ॥ ॥ आचार्यःपूर्ववद्धोमसमाप्त्यंतंमहानाम्नीव्रतवत्कृत्वासंव-त्सरमुपनिषद्व्रतमाचरेतिबटुंप्रेष्यतेनतथाव्रतेकृतेप्राग्वदुपनिषदंभोअनुब्रू हीत्युक्तस्तंप्राङ्मुखमथातःसंहितायाउपनिषदित्यारण्यकंत्रिर्ब्रूयात् ॥ शि-ष्यस्तथैवत्रिरुत्क्वापूर्ववदादित्यावेक्षणभूस्पर्शब्रह्मौदनश्रपणानिवेदनानिकु

र्यात् ॥ ततआचार्योमहाव्रतस्थानेउपनिषदेस्वाहेतिहुत्वापूर्ववदनुप्रवचनी
यंकुर्यात् ॥ आचार्याभावेशिष्यःस्वयमेवमहाव्रताध्ययनादिकंकुर्यादिति ॥
इत्युपनिषद्व्रतम् ॥ इतिप्रयोगरत्नेमहानाम्न्यादिव्रतत्रयम् ॥ ॥ अथ-
गोदानप्रयोगः ॥ ॥ जन्मतःषोडशेवर्षेउदगयनेशुक्लपक्षेचौलोक्ततिथ्यादौ
गोदानंकुर्यात् ॥ तत्रपूर्वेद्युराचार्यःकृतनित्यक्रियःकृतस्नानोब्रह्मचारिणंस्व
दक्षिणतउपवेश्यप्राणानायम्यतिथ्यादिसंकीर्त्यास्यब्रह्मचारिणोगोदानंक--
र्तुंतदंगस्वस्तिवाचनांकुरार्पणग्रहयज्ञाभ्युदयिकानिकरिष्यइतिप्रत्येकंसंक-
ल्प्यतानिक्रमेणकृत्वापरेद्युःकृतनित्यक्रियःकृतनित्यक्रियंबटुंदक्षिणतउपवे-
श्यकौतुकमाबध्यसुमुहूर्तेउपलेपनाद्यग्निप्रतिष्ठापनांतंकृत्वापुनर्देशकालौस्मृ
त्वामयाक्रियमाणेगोदानहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मि-
न्नन्वाहितेग्नावित्याद्याघारावाज्येनेत्यंतमुक्त्वात्रिरग्निंपवमानंप्रजापतिंचै--

ताःप्रधानदेवताआज्येनशेषेणस्विष्टकृतमित्याद्युक्कासमिद्धयमग्नावाधाय-
पूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वोदगग्रेरास्तीर्णदर्भेषुव्रीहियवमाषातिलैःपृथक्पृथक्
पूरितनवशरावचतुष्टयंक्रमेणैकैकशःप्राक्संस्थमासाद्यप्रत्यगग्नेरासीनस्य-
कर्तुर्दक्षिणतोबटोर्माताप्राङ्मुख्यासीत॥मातुःपुरस्तादग्नेःपश्चादानडुहश
कृच्छरावंशमीपर्णशरावंचसंस्थापयेत्ततोब्रह्मैकविंशतिकुशांकुरान्दधानो-
मातुर्दक्षिणेतिष्ठेत् ॥ ततोबटुनान्वारब्धःकर्तापूर्ववतंत्रमाघारांतंकृत्वाअग्न-
आयूंषीत्यादिचतुर्भिर्मंत्रैःपूर्ववदाज्याहुतीर्हुत्वोद्देशत्यागौकृत्वासीतोष्णज--
लेपात्राभ्यांपृथगानीयबटोःपाश्चिमतःस्थित्वातदुदकमन्यस्मिन्पात्रेपाणि--
भ्यां ॐ उष्णेनवायउदकेनेहीतियुगपन्निनीयतदेकदेशंनवनीतेनदध्नावामे--
लयित्वाबटोर्वामश्मश्रुप्रदेशमारभ्यप्रदक्षिणं ॥ ॐ अदितिःश्मश्रूणिवप--
त्वापउंदंतुवर्चसइतिमंत्रावृत्यात्रिःश्मश्रूण्येवक्केदयित्वाब्रह्महस्तस्थैकविंश-

तिकुशांकुरेषुत्रीनंकुरानादायबटोरभिमुखंपश्चिमाग्रान्कृत्वा ॥ ॐ ओषधेत्रा
यस्वैनमितिदक्षिणश्मश्रुभागेनिधायतेष्वंकुरेषुताम्रमयक्षुरं ॥ ॐ स्वधितेमै
नंहिंसीरितिनिधाय ॥ ॐ येनावपत्सविताक्षुरेणसोमस्यराज्ञोवरुणस्यविद्वा-
न् ॥ तेनब्रह्माणोवपतेदमस्यायुष्मांजरदष्टिर्यथासदितिसश्मश्रुकान्कुशांकु
रांश्छित्वाप्रागग्रान्छरावस्थशमीपर्णैरेकीकृत्यमातुःकरेदद्यात् ॥ साचताना
नडुहेगोमयेप्रागग्रान्निदध्यात् ॥ एवंद्वितीयादिछेदनेकुशांकुरत्रयनिधाना-
दिसमंत्रकंकार्यम् ॥ विशेषस्तु ॥ ॐ येनधाताबृहस्पतेरग्नेरिंद्रस्यचायुषे
वपत् ॥ तेनतआयुषेवपामिसुश्लोक्यायस्वस्तयइतिमंत्रोद्वितीयछेदने ॥
ॐ येनभूयश्चरात्र्यांज्योक्चपश्यातिसूर्यं ॥ तेनतआयुषेवपामिसुश्लोक्या-
यस्वस्तयइतितृतीयछेदने ॥ चतुर्थेत्वेतेत्रयोपिमंत्राः ॥ एवंदक्षिणश्मश्रु-
भागेचत्वारिछेदनानिकृत्वोत्तरभागेप्येवंत्रीणिछेदनान्यादितोमंत्रत्रयेणकु-

यन्निचतुर्थं ॥ ततःक्षुरधारां ॥ ॐ यत्क्षुरेणमर्चयतासुपेशसावप्तावपासिश्म
श्रुणिशुंधिशिरोमुखंमास्यायुःप्रमोषीरित्यग्रतआरभ्यामूलमवमृज्यनापित--
माहूयशीतोष्णाभिरद्भिरबर्थंकुर्वाणोऽक्षण्वन्कुशलीकेशश्मश्रुलोमनखान्यु--
दक्संस्थानिकुर्विंतिप्रेष्यतंप्रैषार्थंचावबोध्यतेनपूर्वसेकावशिष्टैःशीतोष्णां--
बुभिरग्रपाणिनार्द्रीकृत्यकेशश्मश्रुलोमनखान्युदक्संस्थानिवापयित्वास्नातं-
बटुंपूर्ववदुपवेश्यस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यतव्रीह्यादिपात्रचतुष्टयंनापि-
तायदद्यात् ॥ ततोबटुरहःशेषंमौनेननीत्वावंदितसायंसंध्योगुरोरंतिकंगत्वा
वरंददामीतिवाचंविसृज्यतस्माआनडुहंगांचदक्षिणात्वेनयाचयित्वावाद--
द्यात् ॥ ततःपरेद्युःसंवत्सरंगोदानव्रतमाचरेत्याचार्येणोक्तेब्रह्मचारीसंव--
त्सरंकेशश्मश्रूणिधृत्वापूर्वोक्तब्रह्मचारीनियमेनगुरुसमीपेव्रतंचरेत् ॥ इति
श्रीभ०ना०कृतेप्रयो०गोदानव्रत० ॥ अथब्रह्मचारीव्रतलोपप्रायश्चित्तं ॥

तत्रबोधायनः ॥ ॥ अत्रशौचाचमनसंध्यावंदनदर्भभिक्षाग्निकार्यराहित्य
शूद्रादिस्पर्शनकौपीनकटिसूत्रयज्ञोपवीतमेखलादंडाजिनत्यागादिवास्वाप--
छत्रधारणपादुकाध्यारोहणमालाधारणोद्वर्तनानुलेपनांजनजलक्रीडाद्यूत---
नृत्यगीतवाद्याद्यभिरतिपाखंडादिसंभाषणपर्युषितभोजनादिब्रह्मचारिव्र---
तलोपजनितसकलदोषपरिहारार्थंब्रह्मचारीकृच्छ्रत्रयचरेन्महाव्याहृतिहोमं
चकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ लौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्यन्वाधानाद्याज्यभागांतंकृत्वा -
प्रथमंव्यस्तसमस्तव्याहृतिभिश्चतस्र आज्याहुतीर्हुत्वादेवतोद्देशेनत्यागंकु--
र्यात् ॥ ॐ भूरग्नयेचपृथिव्यैचमहतेचस्वाहा ॥ अग्नयेपृथिव्यैमहतइदं०
ॐ भुवोवायवेचांतरिक्षायचमहतेचस्वाहा ॥ वायवेंतरिक्षायमहतइदंनम-
म ॥ ॐ सुवरादित्यायचदिवेचमहतेचस्वाहा ॥ आदित्यायदिवेमहतइदं-
नमम ॥ ॐ भूर्भुवःसुवश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चदिग्भ्यश्चमहतेचस्वा० ॥ चंद्र

मसेनक्षत्रेभ्योदिग्भ्योमहतइदंनमम ॥ ॐ पाहिनोअग्नएनसेस्वाहा ॥ अ
ग्नयइदंनमम ॥ ॐ पाहिनोविश्ववेदसेस्वाहा ॥ विश्ववेदसइदंनमम ॥ ॐ
यज्ञंपाहिविभावसोस्वाहा ॥ विभावसइदंनमम ॥ ॐ सर्वंपाहिशतक्रतो-
स्वाहा ॥ शतक्रतवइदंनमम ॥ ॐ पुनरूर्जानिवर्तस्वपुनरग्नइषायुषा ॥
पुनर्नःपाह्यंहसःस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ ॐ सहरय्यानिवर्तस्वाग्नेपिन्व
स्वधारया ॥ विश्वप्स्नियाविश्वतस्परिस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ पुनर्व्या
हृतिभिर्हुत्वा (देवतोद्देशेनत्यक्त्वाच) स्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेदिति
॥ एतदल्पधर्मलोपेप्रायश्चित्तंबहुधर्मलोपेतुप्रायाश्चित्तविशेषोऽऽग्विधाने--
शौनकेनोक्तः ॥ तंवोधियाजपेन्मंत्रंलक्षंचैवशिवालये ॥ ब्रह्मचारीस्वधर्मं-
चन्यूनंचेत्पूर्णमेवतदिति ॥ महानाम्न्यादिव्रतेषुलुप्तेषुतारतम्येनत्रीन्षट्
द्वादशवाकृच्छ्रान्कृत्वापुनर्व्रतंप्रारभेतेतिस्मृत्यर्थसारे ॥ ॥ इतिप्रयोग-

रत्नेब्रह्मचारिव्रतलोपप्रायश्चित्तं ॥ ॥ अथसमावर्तनप्रयोगः ॥ ॥ आ
चरितब्रह्मचारीनियममहानाम्न्यादिव्रतचतुष्टयोब्रह्मचारीविद्यांतेगुरुमर्थ
दानेनसंपूज्यतेनानुज्ञातोज्योतिर्विदोक्तेशुभकालेआचार्यगृहेसमावर्तनंना-
मकर्मकुर्यात् ॥ ब्रह्मचारिनियमव्रतचतुष्टयलोपपक्षेप्रायश्चित्तंकृत्वाशुद्धःस
न्निदंकुर्यात् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ पूर्वेद्युस्तिथ्यादिसंकीर्त्यममशौचाचमनादि
सर्वब्रह्मचर्यनियमव्रतलोपप्रायश्चित्तद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंहोमपूर्वकंकृ-
च्छ्रत्रयमाचरिष्येइतिसंकल्प्यलौकिकाग्निंप्रतिष्ठाप्याज्यहोमधर्मेणान्वाधा
नपूर्वोक्ताष्टादशाज्याहुतीर्हुत्वाकृच्छ्रत्रयप्रत्याम्नायत्वेनकल्पितगोदानसह-
स्रतिलहोमदशसहस्रगायत्रीजपादिष्वन्यतमंचरित्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥
महानाम्न्यादिव्रतलोपपक्षेप्रत्येकंगायत्र्याशतसंख्याअष्टाविंशतिमष्टौवा--
ज्याहुतीर्हुत्वाएकैकंकृच्छ्रंचरित्वाशुभदिनेमहानाम्नीव्रतंकृत्वातथैवमहाव्र-

तादिव्रतत्रयंकृत्वागुरवेदक्षिणांदत्वातेनानुज्ञातोमण्यादीन्येकादशोपकल्प येत्॥तानिचमणिंकुंडलेवस्त्रयुगंछत्रमुपानद्युगंदंडंस्रजंएकबीजकरंजफल-पिष्टंश्रीखंडाद्यनुलेपनमंजनमुष्णीषमिति ॥ एतान्यात्मनेचाचार्यायचयद्यु भयोर्नविंदेताचार्यायैवसंपाद्यानि॥ यस्मिन्नहनिसमावर्तनंतस्मिन्प्रातरपरा जितांदिशंगत्वायज्ञियवृक्षस्यैशानीस्थांशाखांछित्वात्मप्रादेशसंमितांसमि धमाहृत्यभूमेरन्यत्रोपरिनिदध्यात् ॥ पूर्वोक्तप्रायश्चित्तविधेःसंक्षेपेणअनुष्ठा नक्रमः ॥ ब्रह्मचारीपूर्वेद्युस्तदहरेववा ॥ कृतनित्यक्रियआचम्यप्राणानाय-म्यदेशकालौसंकीर्त्यममशौचाचमनसंध्यावंदनदर्भभिक्षाग्निराहित्यशूद्रा--दिस्पर्शनकौपीनकटिसूत्रयज्ञोपवीतमेखलादंडाजिनत्यागदिवास्वापछत्र--धारण पादुकाध्यारोहणमालाधारणोद्वर्तनानुलेपनांजनजलक्रीडाद्यूतनृत्य गीतवाद्याद्यभिरतिपाखंडादिसंभाषणपर्युषितभोजनादिब्रह्मचर्यनियमलो

पजनितसंभावितदोषपरिहारेणसमावर्तनाधिकारसंपादनद्वाराश्रीपरमेश्व-
रप्रीत्यर्थंप्रायश्चित्तहोमपूर्वकं कृच्छ्रत्रयंप्रायश्चित्तं यथा संभवगोमूल्यत्रय-
दानप्रत्याम्नायद्वाराअहमाचरिष्ये ॥ तथा मम महानाम्नी महाव्रत उपनिष
त्गोदानव्रतानां लोपजनितसकलदोषपरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं प्र-
तिव्रतंअष्टोत्तरशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्ययागायत्रीमंत्रेणआज्यहोमपू-
र्वकंएकैककृच्छ्रंप्रायश्चित्तंयथासंभवधेनुमूल्यचतुष्टयदानप्रत्याम्नायद्वारा -
अहमा० ॥ इतिसंकल्प्यविटनामकाग्निप्रातिष्ठापनादि चक्षुषीआज्येनेत्यंतेअ
त्रप्रधानं अग्निं १ वायुं २ सूर्यं ३ प्रजापतिं ४ अग्निंपृथिवींमहांतं ५ वायुमंत
रिक्षंमहांतं ६ आदित्यंदिवंमहांतं ७ चंद्रमसंनक्षत्राणिदिशोमहांतं ८ अग्निं
९ विश्ववेदसं १० विभावसुं ११ शतक्रतुं १२ अग्निं १३ अग्निं १४ अग्निं १५
वायुं १६ सूर्यं १७ प्रजापतिं १८ एतादेवता एकैकयाज्याहुत्या तथासवि-

तारं प्रतिव्रतमष्टोत्तरशतसंख्याभिरष्टाविंशतिसंख्याभिरष्टसंख्याभिर्वा ऽ-
ज्याहुतिभिः शेषेणेत्यादिआज्यभागहोमांते ॐ भूः स्वाहा अग्नयइदंनमम १
ॐ भुवः स्वाहा वायवइदं० २ ॐ स्वः स्वाहा सूर्यायइदं० ३ ॐ भूर्भुवः स्वः
स्वा० प्रजापतयइदं० ४ ॐ भूरग्नयेचपृथिव्यैचमहतेचस्वाहा अग्नयेपृथि-
व्यैमहतइदं०५ ॐ भुवोवायवेचांतरिक्षायचमहतेचस्वाहा वायवेंतरिक्षा-
यमहतइदं ६ ॐ सुवरादित्यायचदिवेचमहतेचस्वाहा आदित्यायदिवेम-
हतइ०७ॐ भूर्भुवः सुवश्चंद्रमसेचनक्षत्रेभ्यश्चदिग्भ्यश्चमहतेचस्वाहा ॥
चंद्रमसेनक्षत्रेभ्योदिग्भ्योमहतइदंनमम ८ॐ पाहिनोअग्नएनसेस्वा० अग्न
यइदं० ९ ॐ पाहिनोविश्वेवेदसेस्वा० विश्ववेदसइदं १० ॐ यज्ञंपाहिवि
भावसोस्वाहा विभावसइदंनमम ११ ॐ सर्वंपाहिशतक्रतोस्वाहा शतक्र
तवइदं० १२ॐ पुनरूर्जानिवर्तस्वपुनरग्नइषायुषापुनर्नःपाहिविश्वतः स्वा--

हा अग्नयइ० १३ ॐसहस्रय्यानिवर्त्तस्वाग्नेपिन्वस्वधारया ॥ विश्वप्स्निया
विश्वतस्परिस्वा० अयमग्नइदं० १४ ॐभूःस्वा० अग्नय० १५ ॐभुवः० वायव
इ० १६ ॐस्वःस्वा० सूर्यायेदं० १७ ॐ भूर्भुवःस्वः० प्रजापतयइद० १८
गायत्र्याविश्वामित्रःसविितागायत्री ॥ प्रायश्चित्ताज्यहोमे० ॐतत्संवितु० स
वित्रइदं० एवंअन्वाधानोक्तसंख्ययाहोमंकृत्वा॥स्वस्त्यस्तु० इदंसंकल्पितंस
प्तकृच्छ्रप्रत्याम्नायभूतसप्तधेनुमूल्यात्मकंयथाशक्तिरजतंब्राह्मणायदातुम--
हमुत्सृच्येनमम ॥ इतिमूल्यमुत्सृज्यस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्य अग्निंसं-
पूज्योपस्थायविभूतिंकृत्वाकर्मेश्वरार्पणंकृत्वाचऽस्याग्निंविसृजेत् ॥ अथक्रमः
॥ ब्रह्मचारीकृतनित्यक्रियःकृतप्रातरग्निकार्यश्चप्राणानायम्यतिथ्यादिसं-
कीर्त्यममगार्हस्थ्याद्याश्रमांतरप्राप्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंसमावर्तनंक--
रीष्येइतिसंकल्प्यतदंगभूतस्वस्तिवाचनांकुरार्पणग्रहयज्ञाभ्युदयिकानिसं-

कल्पपूर्वकंकृत्वाप्रागुक्तलक्षणांसमिधमाहृत्योपरिनिधायब्रह्मचर्यव्रतसंपू-र्तयेब्राह्मणायगांदत्वाद्विजान्भोजयित्वाविधिवत्कौतुकमाबध्यशुभकालेस्थंडिलोल्लेखनाद्यग्निप्रतिष्ठापनांतंकृत्वापुनर्देशकालौनिर्दिश्यमयाक्रियमाणेसमावर्तनहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्याद्याघारावाज्येनेत्यंतमुक्त्वाग्निरग्निंपवमानंप्रजापतिंचैताःप्रधानदेवताआज्येनअग्निमूर्ध्वसमिधाविश्वान्देवानूदशसमिद्भिःशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिद्वयमग्नावाधायपूर्णपात्रनिधानांतंपुरस्तनंतंत्रमनुष्ठायोदगग्रेरास्तीर्णेषुदर्भेषुव्रीहियवमाषतिलैःपृथक्पृथक्पूरितानिचत्वारिशरावाणिक्रमेणैकैकशःप्राक्संस्थान्यासादयेत् ॥ ताम्रमयंलोहंवाक्षुरंशीतमुष्णंचोदकंनवनीतंदधिद्रप्सान्वामण्याद्येकादशद्रव्याणिचाग्नेरुत्तरतआसादयेत्॥ततःप्रत्यगग्नेरासीनस्यकर्तुर्दक्षिणतोमाताप्राङ्मुख्यासीत॥तस्याः

पुरःअग्नेःपश्चात्एकस्मिन्शरावेशमीपर्णान्यपरस्मिन्नानडुहंगोमयमासाद
येत् ॥ ततोब्रह्मैकविंशतिकुशांकुरान्दधानोमातुर्दक्षिणतस्तिष्ठेत् ॥ ततोब्र
ह्मचारीपुरस्तनंतंमाघारांतंकृत्वाअग्नआयूंषीतितिसृणांशतवैखानसाऋ--
षयः ॥अग्निःपवमानोदेवतागायत्रीछंदःसमावर्तनप्रधानाज्यहोमेविनियोगः
॥ ॐ अग्नआयूंषिपवस्आसुवोर्जमिषंचनः ॥ आरेबाधस्वदुच्छुनांस्वाहा ॥
अग्नयेपवमानायेदंनममेतित्यागः ॥ एवमग्रेपि ॥ ॐ अग्निर्ऋषिःपवमानःपां
चजन्यःपुरोहितः ॥ तमीमहेमहागयंस्वाहा ॥ २ ॥ ॐ अग्नेपवस्वस्वपाअ--
स्मेवर्चःसुवीर्यं ॥ दधद्रयिंमयिपोषंस्वाहा ॥ ३ ॥ प्रजापतेहिरण्यगर्भःप्र-
जापतिस्त्रिष्टुप् ॥ समाव ० प्रधा ० ॥ ॐ प्रजापतेन ०रयीणांस्वाहा ॥ प्रजा
पतयइदंनमम ॥ ततोब्रह्माशीतोष्णेवारिणीपात्राभ्यांपृथगानीयबटोःपश्चि
मदेशेस्थित्वातदुदकद्वयमन्यस्मिन्पात्रेपाणिभ्यां ॐ उष्णेनवायउदकेनेही

तिमंत्रेणयुगपन्निनीयतदेकदेशंगृहीत्वानवनीतेनदाधिद्रप्सेनवामिश्रयित्वा-
बटोर्वामश्मश्रुप्रदेशमारभ्यप्रदक्षिणं ॐ अदितिःश्मश्रूणिवपत्वापउंदंतुव-
र्चसेइतिमंत्रंप्रतिक्ळेदनमावर्तयन्त्रिवारंश्मश्रूण्येवक्ळेदयित्वास्वहस्तास्थि--
तष्वेकाविंशतिकुशांकुरेषुत्रीनंकुरानादायदक्षिणश्मश्रुभागेब्रह्मचार्यभिमु---
खपश्चिमाग्रान्निदध्यात् तदाब्रह्मचारी ॥ ॐ ओषधेत्रायस्वमामितिजपेत्
॥ ततोब्रह्मातेषुकुशांकुरेषुताम्रमयंक्षुरंनिदध्यात् ॥ तदाब्रह्मचारी ॥ ॐ स्व-
धितेमामाहिंसीः ॥ ॐ येनावपत्सविताक्षुरेणसोमस्यराज्ञोवरुणस्यविद्वान् ॥
तेनब्रह्माणोवपतेदंआयुष्मान्जरदष्टिर्यथासमितिजपेत् ॥ ततोब्रह्मचारि-
णायेनावपदितिमंत्रेउच्चारितेब्रह्माश्मश्रुकान्कुशांकुरांश्छित्वातानंकुरान्प्रा-
गग्रान्छरावस्थशमीपर्णैःसहैकीकृत्यमातुःकरेदद्यात् ॥ साचतान्सश्मश्रुश
मीपर्णकुशांकुरानानडुहेगोमयेनिदध्यात् ॥ एवंद्वितीयादिछेदनेषुकुशांकुर

त्रयनिधानादिसमंत्वकंकार्यम् ॥ छेदनमंत्रेतुविशेषः ॥ ॐयेनधाताबृहस्प-
तेरग्नेरिंद्रस्यचायुषेवपत् ॥ तेनमआयुषेवपामिसुश्लोक्यायस्वस्तयइतिद्वि
तीयछेदनेमंत्रः ॥ ॐयेनभूयश्चरात्र्यांज्योक्चपश्यामिसूर्यं ॥ तेनमआयु-
षेवपामिसुश्लोक्यायस्वस्तय इतितृतीयछेदने ॥ चतुर्थेतु ॥ ॐयेनावपत्
स० ॥ ॐयेनधाता० ॥ ॐयेनभूयश्चेतित्रयोपिमंत्राः ॥ एवंदक्षिणश्मश्रु
भागेचत्वारिछेदनानिकृत्वोत्तरश्मश्रुभागेप्यनयारीत्याद्यानित्रीणिछेदना-
निप्रत्येकंमंत्रैःकुर्यात् ॥ नतुसर्वैर्मंत्रैश्चतुर्थं ॥ ततःक्षुरधारां ॥ ॐयत्क्षुरे-
णमर्चयतासुपेशसावप्तावपासिश्मश्रुणि ॥ शुंधिशिरोमुखंमामआयुःप्रमो-
षीरित्यनेनाग्रतआरभ्यामूलमवमृज्यनापितमाहूय ॥ ॐशीतो० कुशशीके
शश्मश्रुलोमनखान्युदकसंस्थानि कुर्वितिप्रैषेणानुशास्यप्रैषार्थंचावबोध्य-
नापितेनपूर्वावशेषितशीतोष्णांबुभिरार्द्रीकृत्यकेशश्मश्रुलोमनखान्युदकसं-

स्थानिवापयित्वातद्व्रीह्यादिशरावचतुष्टयंनापितायदद्यात् ॥ ततःकरंजबी
जपिष्टेनस्वशरीरमुद्वर्त्यशीतोष्णैरुदकैःस्नात्वाद्विराचम्यपुनर्वन्हेरंतिकंग--
त्वाएकंवस्त्रंसमंत्रंपरिधायमंत्रावृत्यान्यद्वस्त्रंप्रावृणुयात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ युवंव-
स्त्राणीत्यस्यदीर्घतमामित्रावरुणौत्रिष्टुप् ॥ वासोधारणेवि० ॥ ॐ युवंवस्त्रां
णिपीवसावसाथेयुवोरच्छिद्रामंतवोहसर्गाः ॥ अवातिरतमनृतानिविश्वंऋ-
तेनमित्रावरुणासचेथे ॥ ततोद्विराचम्यपाणिनांजनमादाय ॥ ॐ अश्मन
स्तेजोसिचक्षुर्मेपाहीतिमंत्रावृत्यासव्यदक्षिणेचक्षुषीक्रमेणांक्त्वातथैव ॥
ॐ अश्मनस्तेजोसिश्रोत्रंमेपाहीत्यनेनकुंडलाभ्यांदक्षिणसव्येश्रोत्रेअलंकृ--
त्यकुंकुमाद्यनुलिप्ताभ्यांपाणिभ्यांपूर्वंमुखमनुलिप्यपश्चादितरांगान्यनुलि --
प्यकरौप्रक्षाल्य ॥ ॐ अनार्तास्यनार्तोहंभूयासमित्यनेनशिरसिस्त्रजंबध्वा॥
ॐ देवानांप्रातिष्ठेस्थःसर्वतोमापातमित्यनेनचर्ममय्यावुपानहौदक्षिणसव्य

पादाभ्यामारुह्य ॥ ॐ दिवश्छद्मासीतिमंत्रेणछत्रंधृत्वा ॥ ॐ वेणुरसिवान
स्पत्योसिसर्वतोमापाहीतिवैणवंदंडंगृहीत्वा ॥ आयुष्यमितिसूक्तेनसुवर्णम
णिंकंठेबध्नीयात् ॥ आयुष्यमितिसूक्तस्यसनकसनंदनसनातनादयऋषयः
॥ हिरण्यंदेवता ॥ आद्याश्चतस्रोनुष्टुभः पंचमीत्रिष्टुप्षष्ठ्यनुष्टुप्सप्तमीशक्क-
रीअष्टमीनवम्यौत्रिष्टुभौदशम्यनुष्टुबेकादशीपांक्तिः ॥ कंठेमणिधारणेविनि
योगः ॥ ॐ आयुष्यंवर्चस्यंरायस्पोषमौद्भिदं ॥ इदंहिरण्यंवर्चस्वज्जैत्राया-
विंशतादुमाम् ॥ उच्चैर्वाजिपृतनाषाट्सभासाहंधनंजयं ॥ सर्वाःसमग्राऋ
द्धयोहिरण्येस्मिन्समाहिताः ॥ शुनमहंहिरण्यस्यपितुर्नामेवजग्रभ ॥ तेन
मांसूर्यत्वचमकरंपूरुषुंप्रियं ॥ सम्राजंचविराजंचाभिष्टिर्याचमेध्रुवा ॥ ल-
क्ष्मीराष्ट्रस्ययामुखेतयामामिंद्रसंमृज ॥ अग्नेःप्रजातंपरियद्धिरण्यममृतंज-
ज्ञेअधिमर्त्येषु ॥ यएनद्वेदसइदेनदर्हतिजरामृत्युर्भवतियोविभर्ति ॥ यद्वेद

राजावरुणोयदुंदेवींसरस्वती ॥ इंद्रोयद्वृत्रहावेदतन्मेवर्चसआयुषे ॥ नत्त
द्रक्षांसिनपिशाचास्श्वरंतिदेवानामोजःप्रथमजंह्येै१ तत् ॥ योबिभर्तिदाक्षा-
यणंहिरण्यंसदेवेषुकृणुतेदीर्घमायुःसमनुष्येषुकृणुतेदीर्घमायुः ॥ यदाबध्नं-
दाक्षायणाहिरण्यंशतानीकायसुमनस्यमाना ॥ तन्नआबध्नामिशतशारदा-
यायुष्मान्जरदष्टिर्यथासत् ॥ घृतादुल्लुप्तंमधुमत्सुवर्णंधनंजयंधरुणंधार--
यिष्णु ॥ वृणकसपत्न्यानधरांश्चकृण्वदारोहमांमहतेसौभगाय ॥ प्रियंमाकु
रुदेवेषुप्रियंराजंसुमाकुरु ॥ प्रियंविश्वेषुगोप्त्रेषुमयिधेहिरुवारुचं ॥ अग्नि
र्येनंविराजंतिसूर्योयेनंविराजंति ॥ विराड्येनंविराजंतितेनास्मान्ब्रह्मणस्प
तेविराजसमदंकुरु ॥ अनंतरमुष्णीषेणप्रादक्षिण्येनाशिरःसंवेष्ट्यउपानहौसं
त्यज्यउपरिनिहितांप्रागुक्तांसमिधंगृहीत्वातिष्ठन्नेवस्मृतंचमइत्यादिस्वाहां
तंमंत्रमुक्त्वाग्नावादध्यात्॥अस्यमंत्रस्यप्रजापतिरग्निराष्टिः॥समिदाधानेवि०

ॐ स्मृतंचमेअस्मृतंचमेतन्मउभयंव्रतं ॥ निंदाचमेअनिंदाचमेतन्मउ--
भयंव्रतं ॥ विद्याचमेअविद्याचमेतन्मउभयंव्रतं ॥ श्रद्धाचमेअश्रद्धाचमेत-
न्मउभयंव्रतं ॥ प्रज्ञाचमेअप्रज्ञाचमेतन्मउ० ॥ इष्टंचमेअनिष्टंचमेतन्मउ०
॥ दत्तंचमेअदत्तंचमेतन्मउ०॥ अधीतंचमेअनधीतंचमेतन्म०॥ कृतंचमेअ
कृतंचमेत० ॥ सत्यंचमेअसत्यंचमेत० ॥ श्रुतंचमेअश्रुतंचमेतन्म० ॥ व्रतं
चमेअव्रतंचमेतन्मउभयंव्रतं ॥ यदग्नेसैंद्रस्यसप्रजापतिकस्यसऋषिकस्य
सऋषिराजन्यस्यसपितृकस्यसपितृराजन्यस्यसमनुष्यस्यसमनुष्यराज--
न्यस्यसाकाशस्यसातीकाशस्यसानूकाशस्यसप्रतीकाशस्यसदेवमनुष्य---
स्यसगंधर्वाप्सरस्कस्यसहारण्यैश्चपशुभिर्ग्राम्यैश्चयन्मआत्मनआत्मानिव्र--
तंतन्मेसर्वंव्रतमिदमहमग्नेसर्वव्रतोभवामिस्वाहेति ॥ अग्नयइदंनमम ॥
॥ अथोपविश्यान्याःप्रादेशसंमितादशसमिधोममाग्नेवर्चोविहवेष्वित्यनेन-

सूक्तेनप्रत्यृचंऋगंतेग्नावादध्यात् ॥ पश्चात्स्वाहाकारमुच्चारयेत् ॥ अस्य-
सूक्तस्यविहव्यऋषिः ॥ विश्वेदेवादेवता ॥ नवमीजगत्यन्यास्त्रिष्टुभः ॥ स
मिदाधानेविनियोगः ॥ ॐ ममाग्नेवर्चोविहवेष्वस्तुवयंत्वेंधानास्तन्वंपुषेम-
॥ मह्यंनमंतांप्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यक्षेणपृतनाजयेमस्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवे-
भ्यइदंनमम ॥ एवमग्रेपि ॥ ॐ ममदेवाविहवेसंतुसर्वइंद्रवंतोमरुतोवि-
ष्णुरग्निः ॥ ममांतरिक्षमुरुलोकमस्तुमह्यंवातःपवतांकामेअस्मिन्स्वाहा ॥
२ ॥ ॐ मयिदेवाद्रविणमायजंतांमय्याशीरस्तुमयिदेवहूतिः ॥ दैव्याहोता
रोवनुषंतपूर्वेरिष्टाःस्यामतन्वासुवीरास्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ मह्यंयजंतुममया-
निहव्याकूतिःसत्यामनसोमेअस्तु ॥ एनोमानिगांकतमच्चनाहंविश्वेदेवा-
सोअधिवोचतानःस्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ देवीःषळुर्वीरुरुनःकृणोतविश्वेदेवासइ
हवीरयध्वं ॥ माहास्महिप्रजयामातनूभिर्मारधामद्विषतेसोमराजन्स्वाहा ॥

५॥ ॐ अग्नेमन्युंप्रतिनुदन्परेषामदब्धोगोपाःपरिपाहिनस्त्वं ॥ प्रत्यंचोयं तुनिगुतःपुनस्ते ३ मैषांचित्तंप्रबुधाविनेशत्स्वाहा ॥ ६ ॥ धाताधातॄणांभुवनस्ययस्पतिर्देवंत्रातारमभिमातिषाहं ॥ इमंयज्ञमश्विनोभाबृहस्पतिर्देवाःपांतुयजमानंन्यर्थात्स्वाहा ॥७॥ ॐ उरुव्यचानोमहिषःशर्मयंसदस्मिन्हवेपुरुहूतःपुरुक्षुः॥सनःप्रजायैहर्यश्वमृळयेंद्रमानोरीरिषोमापरादाःस्वाहा ८॥ ॐ येनःसपत्नाअपतेभवंत्विंद्राग्निभ्यामवबाधामहेतान् ॥ वसवोरुद्राआदित्याउपरिस्पृशंमोग्रंचेत्तारमधिराजमक्रन्स्वाहा ॥ ९ ॥ ॐ अर्वाचमिंद्रममुतोहवामहेयोगोजिद्धनजिदश्वजिद्यः ॥ इमंनोयज्ञंविहवेजुषस्वास्यकुर्मोहरिवोमेदिनंत्वास्वाहा ॥ १० ॥ इतिदशमंत्राः ॥ ततःस्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत् ॥ ततःस्नातकोनैमित्तिकंविनानक्तंनग्नश्चनस्नास्यामि नग्नांस्त्रियंनेक्षिष्ये वर्षतिनधाविष्ये वृक्षंनारोक्ष्यामि कुपंनावरोक्ष्यामि

नबाहुभ्यांनदींतरिष्यामि प्राणसंशयंनाभ्यापत्स्येत् इत्येवंसंकल्पयेत् ततः
कौपीनंमेखलांचविसृजेत् ॥ केशश्मश्रुनखलोमान्यपराजितायांदिशिनिख-
नति ॥ ततोयत्रमधुपर्कादिपूजास्यसंभावितातत्रैतांरात्रींवसेत्॥समावर्तना
नंतरंपूर्वमृतानांत्रिरात्रमाशौचंकुर्यात् ॥ ॥इतिश्रीरामेश्वरभट्टसुतनारा०
विरचितेप्रयोगरत्नेसमावर्तनप्रयोगः ॥ ॥ अथक्रमप्राप्तोविवाहः ॥
॥ तत्रतावत्तदुपयोगितयाकिंचित्संक्षेपेणोच्यते ॥ अनाश्रमीनतिष्ठेतक्षण
मेकमपिद्विजः॥ आश्रमेणविनातिष्ठन्प्रायश्चित्तीयतोहिसइतिदक्षस्मृतेः ॥
गुरवेतुवरंदत्वास्नायीततदनुज्ञया ॥ वेदव्रतानिवापारंनीत्वाह्युभयमेववा ॥
अविप्लुतब्रह्मचार्योलक्षण्यांस्त्रियमुद्वहेत् ॥ अनन्यपूर्विकांकांतामसपिंडांय-
वीयसीं ॥ अरोगिणींभ्रातृमतिमसमानार्षगोत्रजामितिचयाज्ञवल्क्योक्ते-
स्त्रिविधोपिवेदव्रतोभयस्नातकोऽविलंबेनलक्षणादिविशिष्टांस्त्रियंनपुंसक –

व्यावृत्तयेस्त्रीत्वेनपरीक्षितामुद्वहेत् ॥ तत्रापिकुलमग्रेपरीक्षेतेतिगृह्यवचनादा
दौसदाचारादिगुणवत्तयाहीनक्रियत्वादिदोषहीनतयाचपरीक्ष्यकुलंतज्जो--
द्वाह्या ॥ तदनुलक्षणाद्यपिपरीक्ष्यं ॥ लक्षणानिचशुभाशुभसूचकानितनुलो
मकेशदशनत्वादीनिप्रत्यक्षगम्यानिबाह्यान्यांतराणिचाष्टौपिंडान्कृत्वेत्या--
दिनागृह्योक्तानिद्विविधान्यपिमहाग्रंथेभ्योज्ञेयानिविस्तरभियात्विहनोच्यं--
ते ॥ यादानेनोपभोगेनवापुरुषांतरपूर्विकानभवतिसानन्यपूर्विकातां ॥ अने
नवाग्दत्तामनोदत्ताग्निंपरिगतासप्तमंपदंनीताभुक्तागृहीतगर्भाप्रसूताचे—
तिसप्तपुनर्भुवोव्यावर्त्यंते ॥ कांतांवोढुर्मनोनयनयोराल्हादकरीं ॥ समानए
कःपिंडःपिंडदानक्रियामूलपुरुषशरीरंवायस्यानाविद्यतेसाऽसापिंडांतां ॥ क-
थंचिदेकपिंडक्रियानुप्रवेशेननिर्वाप्यसापिंड्यंकेचिदाहुः ॥ एकशरीरावय-
वान्वयेनावयवसापिंड्यंविज्ञानेश्वरादयोनिर्दोषंमेनिरे ॥ अत्रबहुतरंवक्तव्यं

चिचाररत्नतापत्याप्रयोगरत्नताभंगभीत्यानोच्यते ॥ नन्वेवंविधातृशरीरा-
वयवान्वयेनसापिंड्यातिप्रसंगेननकाप्यसपिंडेत्यतआह ॥ याज्ञवल्क्यः ॥
पंचमात्सप्तमादूर्ध्वंमातृतःपितृतस्तथेति ॥ मातृपक्षेपंचमात्पितृपक्षेसप्त
मादूर्ध्वंसापिंड्यंनिवर्ततइतिशेषः ॥ ॥ कूटस्थमारभ्यात्रगणना ॥ तदु-
क्तं ॥ वध्वावरस्यवातातःकूटस्थाद्यदिसप्तमः ॥ पंचमीचेत्तयोर्मातातत्सा-
पिंड्यंनिवर्ततइति ॥ कूटस्थोमूलपुरुषः ॥ यतःसंतानभेदः ॥ एवंचमातृ-
पितृद्वारकसापिंड्यवतीनांकन्यकानामियंसंख्यासंकलना ॥ उद्वोढुःपितरौ-
पितुश्चपितरौतज्जन्मकृद्दंपतिद्वंद्वंतस्यचतुष्कमष्टकमतोप्यस्यक्रमात्षोडश-
॥ वंशारंभकदंपतिप्रमितिरित्यासप्तकक्ष्यंरदाएकैकान्वयकन्यकाःपितृकुले
त्यासप्तकक्ष्यंब्रुवे ॥ १ ॥ यद्यप्येकस्यबह्वोपिसुताःस्युस्तदपीहतु ॥ संबंध
साम्यादेकैवगणितेत्यवधार्यताम् ॥ २ ॥ एकस्मान्मिथुनात्सुतोथदुहिताद्वंद्व

द्वयंतद्वयात्तस्माद्द्वंद्वचतुष्कमष्टचततोतःषोडशातोरदाः ॥ यावत्सप्तमक-
क्ष्यमग्निऋतवःकन्याइहैकान्वयेतादंतैर्गुणितारसैकखदशौवंशेसपिंडाः पि-
तुः ॥ ३ ॥ मातुर्जन्मददंपतीचमिथुनद्वंद्वंतयोःसागरास्तस्या पंचमकक्ष्यम
श्वमितिरित्येकान्वयःपुंसुते ॥ द्वंद्वाद्द्वंद्वयुगंततोऽधयइतोष्टापंचकक्ष्यंशर--
क्षोण्यःसप्तगुणाःशरश्चविधवोमातुःसपिंडाःकुले ॥ ४ ॥ कुलद्वयस्यकन्यका-
युतामिथःसपिंडकाः ॥ हिमांशुदृग्धरादशौ २१२१ विवाहकर्मवर्जिताइति
५॥ यवीयसींस्वापेक्षयावयसावपुषाचन्यूनां ॥ अरोगिणींअचिकित्स्यराज
यक्ष्मादिरोगरहितां॥ भ्रातृमतीमितिपुत्रिकाकरणशंकानिवृत्त्यर्थं ॥ यत्रतुपु
त्रिकाकरणशंकाऽभावनिश्चयस्तामभ्रातृकामप्युद्वहेत् ॥ असमानार्षगोत्रजां
ऋषेरिदमार्षंगोत्रप्रवर्तकस्यमुनेर्व्यावर्तकःप्रवरइत्यर्थः ॥ गोत्रंवंशपरं--
पराप्रसिद्धं ॥ असमानेआर्षगोत्रेयस्यतज्जायानभवतितां ॥ यस्कवाधूल

मौनमूकानांभिन्नगोत्राणामपिभार्गववैतहव्यसावेतसेइतिप्रवरैक्यमस्ति-
तत्रविवाहोमाभूदित्यसमानार्षजामित्युक्तं॥ आंगिरसांबरीषयौवनाश्वेतिमां
धात्रांबरीषयौवनाश्वेति ॥ आंगिरसमांधातृप्रवरभेदेपियौवनाश्वगोत्रैक्यं-
तादृशोविवाहवारणायासमानगोत्रजामित्युक्तं ॥ तथाचगोत्रप्रवरौपृथक्प-
र्युदासेनिमित्तभूतौ ॥ प्रवरैक्येविशेषमाहबौधायनः॥ पंचानांत्रिषुसासान्या
दविवाहस्त्रिषुद्वयोःभृग्वंगिरोगणेष्वेवंशेषेष्वेकोपिवारयेदिति ॥ गोत्रप्रव-
रनिर्णयःसापिंडसप्रवरसगोत्रविवाहप्रायश्चित्तादिचमहाग्रंथतोऽवसेयंवि --
स्तरभियेहनोच्यते ॥ सापत्नमातामहकुलेप्यातिदेशिकात्सापिंड्यादविवा
हः ॥ तथाचसुमंतुः ॥ पितृपत्न्यःसर्वामातरस्तद्भ्रातरोमातुलास्तद्भगि--
न्यामातृष्वसारस्तद्दुहितरश्चभगिन्यस्तदपत्यानिभागिनेयान्यन्यथासंक---
रकारिणःस्युरिति ॥ अत्रयावद्वचनंवाचनिकामितिन्यायेनपरिगाणितेष्वे-

वातिदेशिकंसापिंड्यंनतुपंचमसप्तमपर्यंतं॥क्वचित्वचनादेवविवाहनिषेधः
॥ यथागृह्यपरिशिष्टे ॥ अथविवाहइत्युपक्रम्यमध्येअविरुद्धसंबंधामुपय--
च्छेतेत्युक्त्वांतेदंपत्योर्मिथःपितृमातृसाम्येविरुद्धःसंबंधोयथाभार्यास्वसुर्दुहि
तापितृव्यपत्नीस्वसाचेतिस्वयमेवाविरुद्धसंबंधोविवृतः॥तथानारदः॥प्रत्यु
द्वाहोनैवकार्योनैकस्मैदुहितृद्वयं ॥ नचैकजन्ययोःपुंसोरेकजन्येचकन्यके ॥
नैवंकदाचिदुद्वाहोनैकदामुंडनद्वयम् ॥ अन्यत्रापि ॥ एकजन्येतुकन्येद्वे –
पुत्रयोर्नैकजन्मनोः ॥ नपुत्रीद्वयमेकस्मैप्रदद्यात्तुकदाचनेति ॥ अथवरगु ---
णाः ॥ तत्रबुद्धिमतेकन्यांप्रयच्छेदितिगृह्यम् ॥ यमः ॥ कुलंचशीलंचवय-
श्चरूपंविद्यांचवित्तंचसनाथतांच ॥ एतान्गुणान्सप्तपरीक्ष्यदेयाकन्याबु-
धैःशेषमचिंतनीयं ॥ अन्योपिगुणदोषविचारोग्रंथांतरादवसेयः ॥ अन्यच्च ॥
कुलेऋतुत्रयादर्वाक्मंडनान्नतुमुंडनं ॥ पुत्रोद्वाहान्नैवपुत्रीविवाहोपिऋतुत्र-

ये ॥ अब्दातरान्मुंडनंचनैकदामुंडनद्वयम् ॥ अब्दभेदेतुनदोषइतिसंहिता-
सारावल्याम् ॥ फाल्गुनेचैत्रमासेतुपुत्रोद्वाहोपनायने ॥ भेदादब्दस्यकु--
र्वीतनर्तुत्रयविलंबनमिति ॥ इत्यादि ॥ देयकन्याकालोमहाग्रंथतोज्ञेयः ॥
वधूवरयोर्बृहस्पत्यादिशुद्धिर्विवाहेकालशुद्धिर्वर्णवश्यादिघटनातेषुसाधक-
बाधकव्यवस्थाचज्योतिषग्रंथेभ्योविवेचनीयेतिदिक् ॥ तथा ॥ ज्येष्ठमासे-
ज्येष्ठगर्भस्यजन्मभादौचसर्वेषांमंगलकार्यंनिषिद्धंरत्नकोशे ॥ जन्मर्क्षेजन्म-
दिवसेजन्ममासेशुभंत्यजेत् ॥ ज्येष्ठमास्याद्यगर्भस्यशुभंवर्ज्यंस्त्रियाअपीति
॥ अथकन्यादातारः ॥ तत्रयाज्ञवल्क्यः ॥ पितापितामहोभ्रातासकुल्यो-
जननीतथा ॥ कन्याप्रदःपूर्वनाशेप्रकृतिस्थःपरःपरः ॥ अप्रयच्छन्समा-
प्नोतिभ्रूणहत्यामृतावृतौ ॥ गम्यंत्वभावेदातॄणांकन्याकुर्यात्स्वयंवरं ॥ स
कुल्यःप्रत्यासतिक्रमेणादौपितृकुलस्थस्तदभावेमातामहकुलस्थःसर्वाभा--

वेजननी॥प्रकृतिस्थउन्मादादिदोषहीनः ॥ गम्यंगमनार्हंसावर्ण्यादिगुणयु
क्तं॥ नारदोपि॥पितादद्यात्स्वयंकन्यांभ्रातावानुमतोपितुः॥मातामहोमातुल
श्चसकुल्यांबांधवास्तथा॥मातात्वभावेसर्वेषांप्रकृतौयादवर्तते॥ तस्यमप्रकृ
तिस्थायांकन्यांदद्युस्वजातयः॥यदातुनैवकश्चित्स्यात्कन्याराजानमाव्रजेदि
ति॥अथविवाहभेदाः॥ ॥मनुः ॥ब्राह्मोदैवस्तथाचार्षःप्राजापत्यस्तथासु
रः ॥ गांधर्वोराक्षसश्चैवपैशाचस्त्वष्टमोमतः ॥ एतेषांलक्षणंफलंचालंकृत्य
कन्यामितिगृह्यखंडेऽवगंतव्यं॥ एतेषांव्यवस्थास्मृतौ ॥ चत्वारोब्राह्मण-
स्याद्याराज्ञांगांधर्वराक्षसौ ॥ राक्षसश्चासुरोवैश्येशूद्रेचांत्यस्तुगर्हितः॥ अं-
त्यःपैशाचः ॥ गांधर्वादिष्वपिभार्यापतिभावायपश्चाद्धोमादिसप्तपद्यंतंका-
र्यं ॥गांधर्वासुरपैशाचाविवाहोराक्षसश्चयः॥ पूर्वपरिग्रहस्तेषुपश्चाद्धोमोवि
धीयतइतिपरिशिष्टात् ॥ होमाद्यभावेवरांतरायदेयासतितुनेतिबौधायन-

आह ॥ बलादपहृताकन्यामंत्रैर्यदिनसंस्कृता ॥ अन्यस्मैविधिवद्देयायथाक
न्यातथैवसेति ॥ बलादितिछलादेरप्युपलक्षणम् ॥ इत्यादिसर्वंविचार्यपरि-
वित्तिपरिवेत्तृदिधिष्वग्रेदिधिषुत्वादिचयथानस्यात्तथाविचार्यविवाहःकार्यः
॥ अस्माभिस्तुविस्तरभीतैर्नलिख्यते ॥ ॥ अथमुख्यब्राह्मविवाहांगभू-
तवाग्दानविधिर्गृह्यपरिशिष्टाचारसंमत्योच्यते ॥ ज्योतिर्विदादिष्टेविवाह-
नक्षत्रादियुतेशुभकालेद्वौचत्वारोष्टादयोवाप्रशस्तवेषाः ॥ वरेणतत्पित्रादि
नावा ॥ ॐ अनृक्षराऋजवःसंतुपंथायेभिःसखायोयंतिनोवरेयं ॥ समर्यमा-
संभगोनोनिनीयात्संजास्पत्यंसुयमंपस्तुदेवाः ॥ इतिप्राहितास्तावतीभिःपु
रंध्रीभिर्मंगलगीततूर्यैश्चसहशकुनदर्शनपूर्वकमलंकृतवरयुतास्तदयुताश्च -
कन्यागृहमेत्यशुभेसवस्त्रपीठासनेप्राङ्मुखींसालंकारांसुवेषांकन्यामुपवेश्य
तद्धस्तेफलतांबूलादिदत्वाततत्पित्रादिपुरतःश्रीगणपत्यादिस्मरणपूर्वकंप्रा

ङ्मुखासीनाः प्रत्यङ्मुखावाअमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्नायामुकप्रपौ–
त्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकनाम्नेवरायामुकप्रवरोपेताममुकगोत्रोत्प–
न्नाममुकप्रपौत्रीममुकपौत्रीममुकपुत्रीममुकनाम्नींकन्यांभार्यात्वायवृणीमहे-
इतिब्रूयुः ॥ अथदाताभार्याज्ञातिबंध्वनुमतिंकृत्वायथोक्तमनघ्याननघ्यवाव्ह
णीध्वमितिवदेत् ॥ एवंपुनर्द्विःप्रयुज्यप्रदास्यामीतिचोच्चैस्त्रिर्वदेत् ॥ ततो-
वरपित्रादिर्गंधाक्षतशुभवस्त्रयुग्मभूषणतांबूलपुष्पादिभिःकन्यांपुजयेत् सं-
प्रदायागतमंत्रैः ॥ ततःकन्यादाताप्राङ्मुखःकन्यावामतउपविश्य आच--
म्यदेशकालौस्मृत्वा करिष्यमाणविवाहांगभूतंवाग्दानमहंकरिष्ये ॥ तदंगं
गणपतिपूजनंकरिष्यइतिसंकल्प्य गणानांत्वेतिमंत्रेणगंधादिदक्षिणांतैर्ग-
णपतिंपूजयित्वायथाचारं महीद्यौरित्यादिमंत्रैःकलशपूजनादिचकृत्वा स्व
स्थानेकन्यापूजयितारमुपवेश्यस्वयंतत्प्राच्यांप्रत्यङ्मुखउपविश्यतंगंधतां-

प्र० १६८

पूगफलदानादि पूजयेत्स च दातारं ॥ ततो दाता आचारतो हरिद्राखंडपंचदृढ-
पूगफलानि च गंधाक्षतालंकृतानि गृहीत्वाऽमुकप्रवरान्वितामुकगोत्रोत्पन्ना--
यामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकनाम्नेवरायामुकप्रवरान्वितामु--
मुकगोत्रोत्पन्नाममुकप्रपौत्रीममुकपौत्रीममुकस्यममपुत्रीममुकनाम्नीमिमां-
कन्यां ज्योतिर्विदादिष्टमुहूर्ते दास्ये इति वाचा संप्रददइति चोक्त्वा ॥ अव्यंगे-
पतिते ऽक्लीबे दशदोषविवर्जिते ॥ इमां कन्यां प्रदास्यामि देवाग्निद्विजसन्निधा
विति वरपित्रादिवस्त्रप्रांते तानि पूगफलानि प्रक्षिप्य प्रतिष्ठामंत्रेण तदस्त्वि--
त्यादिना वस्त्रे बध्वा ग्रंथिं चंदनेन चर्चयेदित्याचारप्राप्तं ॥ ततो हरिद्राखंडपं-
चपूगफलानि तथैव वरपित्रादिर्गृहीत्वामुकगोत्रामुकवराविषे भवंतो निश्चि--
ताभवंत्विति दातृवस्त्रप्रांते प्रक्षेपादि कुर्यात् ॥ ततो दाता ॥ वाचा दत्ता मया
कन्या पुत्रार्थं स्वीकृता त्वया ॥ कन्यावलोकनविधौ निश्चितस्त्वं सुखी भवेति व

वि० १६८

रपितरंप्रतिपठेत् ॥ सच ॥ वाचादत्तात्वयाकन्यापुत्रार्थंस्वीकृतामया ॥ व
रावलोकनविधौनिश्चितस्त्वंसुखीभवेतिदातारंप्रतिपठेत् ॥ अत्राादौस्वी-
कर्तरिभ्रात्रार्थंमित्रार्थमित्याद्यूहःकार्यः ॥ ततोब्राह्मणाः ॥ शिवाआपःसंतु
॥ सौमनस्यमस्तु ॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु ॥ दीर्घमायुःश्रेयःशांतिःपुष्टिःस्तु
ष्टिश्चातु ॥ एतद्वःसत्यमस्त्वित्युक्त्वा ॥ ॐ समानीवआकूतिःसमानाहृदं-
यानिवः ॥ समानमस्तुवोमनोयथावःसुसहासति ॥ ॐ प्रसुग्मंताधियसान
स्यसक्षणिंवरेभिर्वराँअभिषुप्रसीदत ॥ अस्माकमिंद्रउभयंजुजोषतियत्सो
म्यस्यांधसोबुबोधति ॥ इतिमंत्रौपठेयुः ॥ ततोदातापात्रस्थसिततंदुलपुं-
जेशचीमावाह्यषोडशोपचारैःपूजयेत्तांचकन्यैवं प्रार्थयेत् ॥ देवेंद्राणिनम-
स्तुभ्यंदेवेंद्रप्रियभामिनि ॥ विवाहंभाग्यमारोग्यंपुत्रलाभंचदेहिमेइति ॥ त
तःपुरंध्रीभिर्नीराजनादिमांगलिकंकार्यं ॥ विप्राश्चवर्गंवतांबूलादिनापूजिता

आशीर्मंत्रान्पठेयुः ॥ तेच ॥ ॐ हिंकृण्वतीवसुपत्नीवसूनांवत्समिच्छंतीम-
नसाभ्यागात् ॥ दुहामश्विभ्यांपयोअघ्न्येयंसावर्धतांमहतेसौभगाय ॥ ॐ
समिद्धस्यश्रयमाणःपुरस्ताद्ब्रह्मवन्वानोअजरेसुवीरं ॥ आरेअस्मदमतिंबा
धमानउच्छ्रयस्वमहतेसौभगाय ॥ ॐ वनस्पतेशतवल्शोविरोहसहस्रव-
ल्शाविवयंरुहेम ॥ यंत्वामयंस्वधितिस्तेजमानःप्रणिनायमहतेसौभगाय॥
ॐ इंदुर्देवानामुपसख्यमायन्त्सहस्रधारःपवतेमदाय ॥ नृभिस्तवानोअनु-
मामपूर्वमगन्निंद्रंमहतेसौभगाय ॥ ॐ अस्यापिबक्षमतःप्रस्थितस्येंद्रसो--
मस्यवरमासुतस्य ॥ स्वस्तिदामनसामादयस्वार्वाचीनोरेवतेसौभगाय ॥
ॐ घृतादुल्लुप्तंमधुमत्सुवर्णंधनंजयंधरुणंधारयिष्णु ॥ ऋणक्सपत्नादधरां
श्चकृण्वदारोहमांमहतेसौभगाय ॥ इतिसौभगायपदान्ताःषट् ॥ ॐ तद-
स्तुमित्रावरुणातदग्नेशंयोरस्मभ्यमिदमस्तुशस्तं ॥ अशीमहिगाधमुतप्र--

तिष्ठांनमोंदिवेब्रह्महतेसादनाय ॥ गृहावैप्रतिष्ठासूक्तंतत्प्रतिष्ठिततमयावाचा
शंस्तव्यंतस्माद्यद्यपिदूरइवपशूंल्लभतेगृहानेवैनानाजिगामिषतिगृहाहिप
शूनांप्रतिष्ठाप्रतिष्ठा ॥ इत्यादयश्च ॥ इतिनारा० विर० प्रयो० वाग्दानप्र०
॥ ततोवैवाहिकेशुभेमुहूर्तेवधूवरयोस्तैलहरिद्रारोपणादियथाचारंकार्यम् ॥
वाग्दानोत्तरंदेशांतरंगतेवरेनारदः ॥ प्रतिगृह्यतुयःकन्यांवरोदेशांतरंव्रजे-
त् ॥ त्रीनृतून्समतिक्रम्यकन्यान्यंवरयेद्वरं ॥ वरमरणेतुवसिष्ठः ॥ अद्भि
श्चवाचादत्तायांम्रियेतादौवरोयदि ॥ नचतौदंपतीस्यातांकुमारीपितुरेवसा
॥ यस्मैवाग्दत्तातस्यदोषयोगेप्रशस्तवरांतरलाभेचतस्मैनदेयेत्याह ॥ या
ज्ञवल्क्यः ॥ दत्तामपिहरेत्पूर्वाच्छ्रेयांश्चेद्वरआव्रजेदिति ॥ अत्रचपूर्वस्यदोष
योगइतिविज्ञानेश्वरः ॥ प्रतिश्रुत्याप्यधर्मेणसंयुक्तायनदद्यादितिचस्मृतिः
॥ अन्यथाहरणेतुसएवदंडमाह ॥ सकृत्प्रदीयतेकन्याहरंस्तांचोरदंडभागि

ति ॥ ॥ अथविवाहेमंडपप्रकारमाहवसिष्ठः ॥ ॥ षोडशारत्निकंकुर्याच्च
तुर्द्वारोपशोभितम् ॥ मंडपंतोरणैर्युक्तंतत्रवेदिंप्रकल्पयेत् ॥ अष्टहस्तंतुरच
येन्मंडपंवाद्विषट्करं ॥ द्विषट्करंद्वादशकरं ॥ वेदिकानिर्माणप्रकारमाह ॥
नारदः ॥ हस्तोच्छ्रितांतुर्हस्तैश्चतुरस्रांसमंततः ॥ स्तंभैश्चतुर्भिःसुश्ल-
क्ष्णांवाभागेतुसद्मनि ॥ समांतथाचतुर्दिक्षुसोपानैरुपशोभिताम् ॥ प्रागु-
दक्प्रवणांरंभास्तंभहंसशुकादिभिः ॥ विचित्रामंकितांकुंभैर्विहितैस्तोरणां
कुरैः ॥ शृंगारपुष्पनिकरैर्वर्णकैःसमलंकृताम् ॥ विप्राशीर्वचनैःपुण्यःस्त्री-
भिर्दीपैर्मनोरमाम् ॥ वादित्रनृत्यगीताद्यैर्हृदयानंदिनींशुभाम् ॥ एवंविधा
मारुरुक्षेन्मिथुनंसाग्निवेदिकामिति ॥ हस्तोत्रवध्वा ॥ सोपानकरणंपार्श्व-
मदिग्भागेउपरिचतुर्दिक्षुवाअधोयथाचारं ॥ सोपानातिरेकेणचतुरस्राच-
तुर्हस्ता ॥ (कन्याहस्तैःपंचभिःसप्तभिर्वाकार्यावेदीकूर्मपृष्ठोच्छ्रितांगी ॥ र

म्येहर्म्यैर्निर्गमाद्वामभागेजायापत्योराशिषस्तंभयुक्ता ॥ १ ॥) इतिविवाह
वेदी ॥ ॥ अथविवाहपूर्वदिनकृत्यं ॥ ॥ वधूपितावरपिताचविवाहदि-
नात्पूर्वेद्युःपूर्वाण्हेसपत्नीकःकृताभ्यंगोधृतमांगलिकवेषःकृतलेपनरंगमांग -
लिकेप्रांगणेशुभासनेप्राङ्मुखउपविश्यस्वदक्षिणतःपत्नींतद्दक्षिणतःकन्यां-
वरंवोपवेश्याचम्यप्राणानायम्येष्टदेवतागुर्वादिनमस्कारंकृत्वादेशकालौसं-
कीर्त्य(ममास्यअमुकशर्मणःपुत्रस्यदैवपित्र्यऋणापाकरणहेतुभूतधर्मप्रजो
त्पादनसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंविवाहसंस्काराख्यंकर्मकरिष्ये॥तदंग
त्वेनस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंग्रहयज्ञंमंडपदेवताप्रतिष्ठांचक--
रिष्ये ॥ इतिपुत्रविवाहेसंकल्पंकुर्यात् ॥ कन्याविवाहेतुपूर्वसंस्कारलोपेममा-
स्याःकन्यकायाःपुंसवनानवलोभनसीमंतोन्नयनविष्णुबलीजातकर्मनामक
र्मनिष्क्रमणान्नप्राशनसंस्काराणांलोपजन्यप्रत्यवायपरिहारार्थंप्रतिसंस्का-

प्र०
१७१

रंपादकृच्छ्रंप्रायश्चित्तंयथासंभवधेनुमूल्यचतुर्थांशदानप्रत्याम्नायेनतथा-- चूडाकर्मलोपजन्यप्रत्यवायपरिहारार्थं अर्धकृच्छ्रंप्रायश्चित्तंयथासंभवधेनु मूल्यार्धदानप्रत्याम्नायेनाहमाचरिष्यामि ॥ ततोममास्याः कन्यकायाः भ- र्त्रासहधर्मप्रजोत्पादनद्रव्यपरिग्रहधर्माचरणेष्वधिकारसिद्धिद्वाराश्रीपरमे- श्वरप्रीत्यर्थंविवाह०॥ तदंगत्वेन ०इतिसंकल्पयेत्॥अथवा) अस्यामुकशर्म णःपुत्रस्यश्वःकरिष्यमाणविवाहांगभूतंस्वस्तिवाचनमंकुरार्पणंनांदीश्राद्धं - ग्रहयज्ञंमंडपदेवतादिप्रतिष्ठांचकरिष्यइतिसंकल्प्यउक्तरीत्यास्वस्तिवाच - नादीनिकुर्यात् ॥ ततोनांदीश्राद्धात्पूर्वंवंशपात्रोपरिवस्त्रेगणपत्याद्यागौर्या- दिषोडशब्राह्म्यादिसप्तचमातृकास्तंडुलपुंजेषूक्तरीत्याप्रतिष्ठापूर्वकंपूज्याः॥ प्रयोगपरिजातेतुनांदीश्राद्धमात्रंपितृकर्तृकंस्वस्तिवानादितुवरकर्तृकमित्यु क्तं ॥ तद्विचारणीयं ॥ कन्यापितापि ॥ अस्याःअमुकनाम्न्याःकन्यायाःश्वइ

वि०

१७१

त्यादिविशेषेणसंकल्प्यसर्वंकुर्यात् ॥ ततोवरपिताआचार्येणकौतुकबंधार्थं
सूत्रद्वयंपूर्वोक्तरित्याकारयेत् ॥ तद्द्वयमाचार्यःकौतुकबंधोक्तमंत्रैस्तंत्रेणाभि
षिच्यजातवेदसइत्यृचामंत्रावृत्यागंधेनलेपयित्वाशुद्धदेशेप्रज्ञातंनिदध्या--
त् ॥ मंडपदेवतादिप्रतिष्ठाचेत्थंकार्या ॥ दूर्वाशमीपल्लवकुलदेववृक्षपल्लवा
नाम्रादिप्रशस्तवृक्षपत्रवेष्टितान्सूत्रेणषोढावेष्टयेत् ॥ तत्रैकत्रमुसलमेकत्र
चछुरिकादिशस्त्रंमध्येप्रक्षिप्यवेष्टयेत् ॥ तानिषड्वंशपात्रेनिधायतन्मध्येउ
दक्संस्थेषुचतुर्षुक्रमेणनंदिनीनलिनीमैत्रोमास्तदुत्तरस्थेमुसलगर्भेपशुव--
र्धिनींतदुत्तरस्थेशस्त्रगर्भेभगवतींतंडुलपूर्णेहरिद्राखंडपूगीफलयुतेन्युब्ज --
शरावपिहितेशरावेणसहसूत्रवेष्टितेसूक्ष्मकलशेअविघ्नसंज्ञंगणपतिंचावा--
ह्यतदस्तुगृहावैप्रतिष्ठेतिप्रतिष्ठाप्यनीराज्यआसनादिआचमनीयांतोप ——
चारैः पूजयित्वातैलोद्वर्तनोष्णोदकैरभ्यंगस्नानंषण्णांवेष्टितानांकायित्वागं—

धादिदक्षिणांतोपचारैः पूजयेत् ॥ पुष्पांजलिंदत्वानीराज्योत्थायसपत्नीक--
आग्नेयकोणस्थमंडपस्तंभोपरिनंदिनीनामकंवेष्टितंतदस्तुगृहावैइतिस्थाप
यित्वातत्रनंदिनींपूजयेत् ॥ तन्मेत्थं ॥ समुद्रज्येष्ठाआपोहिष्ठेतिमंत्राभ्यांप्रोक्ष्य
गंधद्वारामितिगंधाक्षतान्दधिक्राव्णइतिदधिकांडात्कांडादितिदूर्वापुष्पा-
णिसमर्पयेत् ॥ ततोनैर्ऋतवायव्यैशानस्तंभेषुमंडपमध्योपरिभागेकाष्टेचक्र
मेणनलिनीमैत्रोमापशुवर्धिनीनामकवेष्टितानिउक्तवत्स्थापयित्वापूजयेत् ॥
याआपोदिव्याइतिनलिन्याः प्रोक्षणमंत्रः ॥ यासांराजेतिमैत्रायाः ॥ यासुराजे
त्युमायाः ॥ समुद्रज्येष्ठाइत्यादिचत्वारोपिपशुवर्धिन्याः ॥ अन्यत्सर्वंसमानं ॥
ततोवंशपात्रेणसहभगवतींगौर्यादिमातृकास्थापनवंशपात्रंचस्वयंगृहीत्वा-
अविघ्नकलशंचपत्न्याग्राहयित्वासब्राह्मणः कनिक्रदज्जनुषमितिसुमंगलसू--
क्तंपठन्मंगलवाद्यघोषेणगृहांतर्गत्वाप्रशस्तालंकृतैशानदेशेतंडुलादिपुंज--

त्रयोपरित्रीण्यपिस्थापयित्वातदस्तुगृहावैइतिपठित्वाचंदनादिनापूजयेत्-
॥ अन्यदपियथाकुलधर्मंसर्वंकुर्यात् ॥ एवमेवमंडपदेवकप्रतिष्ठाचोपनय
नेपिज्ञेया ॥ ततःकर्मांगदेवताकुलदेवताप्रीत्यर्थंद्विजसुवासिन्यादिभोज-
नंकार्यम् ॥ अगतौतुसर्वमेतद्विवाहदिनएवपूर्वंकुर्यात् ॥ ॥ इतिप्रयोगरत्ने
मंडपदेवकादिप्रतिष्ठा ॥ ॥ अथवरस्यवधूगृहगमनं ॥ ॥ वरःकृतनित्य
क्रियोविधिवत्कृतस्वस्तिवाचनोब्राह्मणैः सहसात्विकाहारंभुक्त्वाअभुक्त्वावा
ईषद्धौतंनवंश्वेतंसदशंपरेणाधृतंवस्त्रयुगलंधृत्वालंकृतःस्रग्वीष्टदेवतांपित्रा
दींश्चनमस्कृत्यतैरनुमोदितोयथाविभवमश्वादियानमारुह्यधृतासितछत्रः--
स्वर्चितैर्ज्ञातिबांधवैःकनिक्रदज्जनुषमितिसुमंगलसूक्तंपठद्भिपरैर्ब्राह्मणैःपु--
रंध्रीभिः पूर्णकलशदर्पणकन्यापुष्पाक्षतदीपमालाध्वजलाजैर्मंगलगीततूर्यै-
श्चसहवधूगृहंगत्वातद्वारदेशेप्राङ्मुखस्थितोनीराजनपूर्णकुंभयुतैः पुरंध्री-

प्र० १७३

जनैः प्रत्युद्यातोनीराजितोंतर्गृहंप्रविश्यतदंगणेमंडपाधः सोत्तरच्छदेहरित-
दर्भास्तीर्णेचतुष्पादभद्रपीठेप्राङ्मुखउपविशेत् ॥ ॥ अथमधुपर्कः ॥
॥ तत्रकन्यादातावरस्यपुरतःसुस्नातामलंकृतामहतवाससंगंधाद्यनुलिप्तां-
गांस्रग्विणींभुक्तवतींकन्यांतथाविधासनेप्रत्यङ्मुखीमुपवेश्यतापुरस्कृत्य—
सामात्यः सपत्नीकउपविश्यागतायवरायतच्छाखोक्तविधिनामधुपर्ककुर्यात्
॥ तत्रायंक्रमः ॥ पाद्यार्थमर्घ्यार्थंमंत्रवत्रिराचमनीयार्थंशुद्धाष्टाचमनीयार्थंज
लपात्रचतुष्टयंमधुयुक्तदध्याख्यंमधुपर्ककांस्यपात्रंगांपंचविंशतिदर्भैरवाग-
ग्रंवामावर्तेनकृतंविष्टरंचसंपाद्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाकन्यार्थिनेगृ-
हागतायास्मैस्नातकायवरायकन्यादानांगभूतंमधुपर्ककरिष्यइतिसंकल्प्य-
कन्यार्थिनमित्यादिद्वितीयांतमुक्त्वामधुपर्केणार्हयिष्यइतिवासंकल्प्यप्रागु-
क्तलक्षणंदर्भमयकूर्चंविष्टरोविष्टरोविष्टरइतित्रिर्निवेद्यासनार्थंवरहस्तेदद्या-

वि० १७३

तू ॥ वरस्तु ॥ अहंवर्ष्मेत्यस्यवामदेवोविष्टरोनुष्टुप् ॥ विष्टरोपवेशनेविनि-
योगः ॥ ॐ अहंवर्ष्मसजातानांविद्युतामिवसूर्यः ॥ इदंतमधितिष्ठामियो-
माकश्चाभिदासतीतिमंत्रेणोदगग्रेविष्टरउपविशेत् ॥ विष्टरमंत्रेणपञ्चामा-
क्रम्यवासीत ॥ प्रयोगपारिजातकारादयस्तुसौत्रमंत्रेऋष्यादिस्मरणंनेच्छं-
ति ॥ ततोर्चकेनपाद्यंपाद्यंपाद्यामितित्रिर्निवेदितंपाद्यंवरोगृण्हीयात् ॥ ततो-
र्चकस्तेनोदकेनवरस्यदक्षिणसव्यपादौक्रमेणक्षालयेत् ॥ ततोवरोलौकिक-
जलेनाचम्य गंधमाल्यफलादिसंयुक्तंपूर्ववत्त्रिर्निवेदितमर्घ्यमंजलिनाप्रति-
गृह्यपूर्वसंपादितशुद्धजलमाचमनीयपात्रंत्रिर्निवेदितंहस्तेगृहीत्वाभूमौनि-
धायतस्यैकदेशंगृहीत्वाअमृतोपस्तरणमसीतिपीत्वालौकिकजलेनाचम्या-
नीयमानंमधुपर्कंमित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षइत्यवेक्ष्यमधुपर्कोमधुपर्कोमधुप-
र्कइतित्रिर्दात्रानिवेदितंमधुपर्कंदेवस्यत्वासवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णो

प्र० १७४

हस्ताभ्यांप्रतिगृण्हामीतिमन्त्रेणांजलिनाप्रतिगृह्यांजलिस्थमेव मधुवाताइ
तित्र्यृचेनावेक्षेत ॥ मधुवाताइतित्र्यृचस्यराहूगणोगोतमोविश्वेदेवागाय-
त्री ॥ मधुपर्कावेक्षणेविनियोगः ॥ ॐ मधुवाताऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः
॥ माध्वीर्नःसंत्वोषधीः ॥ मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः ॥ मधुद्यौ-
रस्तुनःपिता ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमांअस्तुसूर्यः ॥ माध्वीर्गावोभवंतु-
नः ॥ इतित्र्यृचेनतत्पात्रंसव्यहस्तेगृहीत्वांगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यांमधुपर्कंत्रिः-
प्रदक्षिणमालोड्यांगुलिगतंमधुपर्कलेपंवसवस्त्वागायत्रेणछंदसाभक्षयंत्वि-
तिपुरस्तान्निमृजेत् ॥ एवंरुद्रास्त्वात्रैष्टुभेनछंदसाभक्षयंत्वितिदक्षिणतः ॥
आदित्यास्त्वाजागतेनछंदसाभक्षयंत्वितिपश्चात् ॥ विश्वेत्वादेवाआनुष्टुभे
नछंदसाभक्षयंत्वित्युत्तरेनिमृज्य भूतेभ्यस्त्वेतित्रिरावृत्तेनमंत्रेणमध्यात्किं-
चिद्गृहीत्वात्रिरूर्ध्वंक्षिप्त्वामधुपर्कपात्रंभूमौनिधायमधुपर्कैकदेशंगृहीत्वावि-

वि० १७४

अनामि का०-

राजोदोहोसीतिप्राश्यलौकिकोदकेनाचम्यपुनर्गृहीत्वाविराजोदोहमशीये--
तिप्राश्यपूर्ववदाचम्यपुनर्गृहीत्वामयिदोहः पद्यायैविराजइतिप्राश्यपूर्ववदा
चम्यमधुपर्कशेषमुदङ्मुखोब्राह्मणायप्रयच्छेत् ॥ लोकविद्विष्टत्वादप्सुवा--
निक्षिप्यपूर्वंनिवेदिताचमनीयैकदेशं ॥ ॐ अमृतापिधानमसीतिपीत्वालौ -
किकोदकेनाचम्याचमनीयजलशेषंसर्वंगृहीत्वा ॥ ॐ सत्यंयशः श्रीर्मयिश्रीः
श्रयतामितिप्राश्यलौकिकोदकेनाद्विराचामेत् ॥ ततोदातागौर्गौर्गौरिति—
त्रिर्निवेदितांगां ॥ मातारुद्राणामित्यस्यभार्गवोजमदग्निर्गौस्त्रिष्टुप् ॥ गोरु
त्सर्जनेविनियोगः ॥ मातारुद्राणांदुहितावसूनांस्वसादित्यानाममृतस्यना
भिः ॥ प्रनुवोचंचिकितुषेजनायमागामनागामदितिंवधिष्ट ॥ इतिमंत्रंजपि
त्वा ॐ मुत्सृजतेत्युक्त्वाविसृजेत् ॥ ततोदातागंधमाल्यवस्त्रयुगोपवीतयुगा
भरणादिभिर्यथाविभवंवरंपूजयेत् ॥ ततोवरेणसहागतांस्तद्बंधूनपिपूजये-

त् ॥ विष्टरलक्षणंपरिशिष्टे ॥ पंचाशताभवेद्ब्रह्मातदर्धेनतुविष्टरः ॥ ऊर्ध्व-
केशोभवेद्ब्रह्मालंबकेशस्तुविष्टरः ॥ दक्षिणावर्तकोब्रह्मावामावर्तस्तुविष्टर-
इति ॥ यद्वा ॥ पंचविंशतिदर्भाणांवेण्यंग्रेग्रंथिभूषिता ॥ विष्टरेसर्वयज्ञेषुल
क्षणंपरिकीर्तितं ॥ मधुपर्केदध्यलाभेपयोजलंवाप्रतिनिधिः ॥ मध्वलाभे-
घृतंगुडोवा ॥ वरशाखयामधुपर्कदानमुक्तं ॥ गृह्यपरिशिष्टे ॥ वरस्ययाभ-
वेच्छाखातच्छाखागृह्यचोदितः ॥ मधुपर्कःप्रदातव्यअन्यशाखेपिदातरी-
तिमधुपर्कः ॥ अथकन्यास्नातापरिहिताहतवस्त्रागृहांतःसूत्रवेष्टितोपलस
हितदृषदुपरिहरिद्रानिर्मितांगौरीहरौसौभाग्यादिकामनयापूजयित्वाइंद्रा --
णींचतत्रैवाक्षतपुंजेपूजयित्वाप्रार्थयेत् ॥ देवेंद्राणिनमस्तुभ्यंदेवेंद्रप्रियभा
मिनि ॥ विवाहंभाग्यमारोग्यंपुत्रलाभंचदेहिमेइति ॥ ततोगौरींसौभाग्या
दिप्रार्थयमानातत्रैवतिष्ठेत् ॥ अथकन्यादानार्थजलशुद्धिः ॥ पुरोधावरदाक्षि

ण्तउदङ्मुखउपविश्यमध्येप्रागग्रानुदगग्रान्वादर्भानास्तीर्येतेषुतैजसंशु--
द्धतीर्थादिजलपूर्णकलशंनिधायव्रीहियवानोप्यगंधपुष्पादिभिरलंकृत्यदूर्वा
पल्लवैर्मुखमवस्तीर्याब्लिंगाभिर्ऋग्भिरभिमंत्रयेत्॥ अथकन्यादानादि॥ब्रा-
ह्मणाःस्वलंकृतेवेश्मनिसुमंगलगीततूर्यादिनिर्घोषेक्रियमाणेपूर्वापरभागयो
र्हस्तांतरालंविहायप्रत्येकंप्रस्थमितसिततंडुलैर्द्वौराशीकृत्वामध्येकुंकुमादि-
कृतस्वस्तिकांकितमंतःपटंराश्योर्मध्येउत्तरदशंधारयेयुः॥अथपूर्वराशौप्रत्य
ङ्मुखंवरंपश्चिमराशौप्राङ्मुखींकन्यांतंडुलगुडजीरकयुतांजलीउभावव—
स्थाप्यद्विजाः॥ ॐसत्येनोत्तंभिताभूमिःसूर्येणोत्तंभिताद्यौः॥ऋतेनादित्या-
स्तिष्ठंतिदिविसोमोअधिश्रितः॥सोमेनादित्याबलिनःसोमेनपृथिवीमही॥अ
थोनक्षत्राणामेषामुपस्थेसोमआहितः॥सोमंमन्यतेपपिवान्यत्संपिंषंत्योषधिं-
॥सोमंयंब्रह्माणोविदुर्नतस्याश्नातिकश्चन॥आच्छद्विधानैर्गुपितोबार्हतैःसोम

प्र०
१७६

रक्षितः॥ग्राव्णामिच्छृण्वंतिष्ठसिनतेअश्नातिपार्थिवः॥यत्वादेवप्रपिबंतितत-
आप्यायसेपुनः॥वायुःसोमस्यरक्षितासमानांमासआकृतिः॥ ५॥रैभ्यासीदनु
देयीनाराशंसीन्योचनी ॥सूर्यायाभद्रमिद्वासोगाथयैतिपरिष्कृतं ॥ चित्तिरा
उपबर्हणंचक्षुराअभ्यंजनं ॥ द्यौर्भूमिःकोशआसीद्यदयात्सूर्यापतिं ॥ स्तो-
माआसन्प्रतिधयःकुरीरंछंदओपशः ॥ सूर्यायाअश्विनावराग्निरासीत्पुरोग-
वः ॥ सोमोवधूयुरभवदश्विनास्तामुभावरा ॥ सूर्यांयत्पत्येशंसंतींमनसास-
विताददात् ॥ मनोअस्याअनआसीद्द्यौरासीदुतछदिः ॥शुक्रावनड्वाहावा
स्तांयदयात्सूर्यागृहं ॥ २॥ ऋक्सामाभ्यामभिहितौगावौतेसामनावितः ॥
श्रोत्रंतेचक्रेआस्तांदिविपंथाश्चराचरः ॥ शुचीतेचक्रेयात्याव्यानोअक्षआ-
हतः ॥ अनोमनस्मयंसूर्यारोहत्प्रयतीपतीं ॥ सूर्यायावहतुःप्रागात्सविताय
मवासृजत् ॥ अघासुहन्यंतेगावोर्जुन्योःपर्युह्यते ॥ यदश्विनापृच्छमानावया

वि०

१७६

तंत्रिचक्रेणवहतुंसूर्यायाः ॥ विश्वेदेवाअनुतद्वामजानन्पुत्रःपितरावर्वृणीत-
पूषा ॥ यदयांतंशुभरुपतीवरेयंसूर्यामुप ॥ क्वैकंचक्रंवामासीत्क्वदेष्ट्रायतस्थ
थुः॥ ३ ॥ द्वेतेचक्रेसूर्येब्रह्माणंऋतुथाविदुः ॥ अथैकंचक्रंयद्गुहातदद्धातयइ-
द्विदुः ॥ सूर्यायैदेवेभ्योमित्रायवरुणायच ॥ येभूतस्यप्रचेतसइदंतेभ्योक
रंनमः ॥ पूर्वापरंचरतोमाययैतौशिशूक्रीळंतौपरियातोअध्वरं ॥ विश्वान्य-
न्योभुवनाभिचष्टंऋतूँरन्योविदधज्जायतेपुनः ॥ नवोनवोभवतिजायमानो-
न्हांकेतुरुषसामेत्यग्रं ॥ भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरतेदीर्घमा-
युः ॥ सुकिंशुकंशल्मलिंविश्वरूपंहिरण्यवर्णंसुवृतंसुचक्रं ॥ आरोहसूर्येअ-
मृतस्यलोकंस्योनंपत्येवहतुंकृणुष्व ॥४॥ उदीर्ष्वातःपतिवतीह्ये१षाविश्वावं
सुंनमसागीर्भिरीळे ॥ अन्यामिछपितृषदंव्यक्तांसतेभागोजनुषातस्यविद्धि
॥उदीर्ष्वातोविश्वावसोनमसेळामहेत्वा ॥ अन्यामिछप्रफर्व्यं१ संजायांप—

त्यांसृज ॥ अनृक्षराऋजवःसंतुपंथायेभिःसखायोयंतिनोवरेयं॥समर्यमासंभ
गोनोनिनीयात्संजास्पत्यंसुयममस्तुदेवाः॥ प्रत्वामुंचामिवरुणस्यपाशाद्येन
त्वाबंध्नात्सवितासुशेवः ॥ऋतस्ययोनौसुकृतस्यलोकेरिष्टांत्वासहपत्यादधा
मि॥प्रेतोमुंचामिनामुतःसुबद्धाममुतस्करं॥यथेयमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रासुभगास
ति॥५॥ पूषात्वेतोनयतुहस्तगृह्याश्विनात्वाप्रवहतांरथेन॥ गृहानुगच्छगृहप
त्नीयथासोवशिनीत्वंविदथमावदासि॥ इहाप्रियंप्रजयातेसमृध्यतामस्मिन्गृ
हेगार्हपत्यायजागृहि॥ एनापत्यातन्वं १ संसृजस्वाधाजिव्रीविदथमावदाथः
॥नीललोहितंभवतिकृत्यासक्तिर्व्यज्यते॥ एधंतेअस्याज्ञातयःपतिर्बंधेषुबध्य
ते॥परादेहिशामुल्यंब्रह्मभ्योविभजावसु ॥ कृत्यैषापद्वतीभूत्व्याजायाविश--
तेपतिं॥अश्रीरातनूर्भवतिरुशतीपापयामुया॥पतिर्यद्वध्वो ३ वाससास्वमंग-
मभिधित्संते॥६ ॥ येवध्वंश्चंद्रंवहतुंयक्ष्मायंतिजनादनु॥ पुनस्तान्यज्ञियादे

वानयंयतुयतआगताः ॥ माविदन्परिपंथिनोयआसीदंतिदंपती ॥ सुगेभिर्दु र्गमतींतामपद्रांत्वरांतयः ॥ सुमंगलीरियंवधूरिमांसमेतपश्यत ॥ सौभाग्य मस्यैदत्वायाथास्तंविपरेतन ॥ तृष्टमेत्कटुकमेतदपाष्ठवद्विषवंनैतदत्तवे ॥ सूर्यांयोब्रह्माविद्यात्सइद्वाधूयमर्हति ॥ आशसनंविशसनमथोअधिविकर्तनं ॥ सूर्यायाःपश्यरूपाणितानिब्रह्मातुशुंधति ॥ ७ ॥ गृभ्णामितेसौभगत्वा- यहस्तंमयापत्यांजरदष्टिर्यथासः ॥ भगोअर्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वादुर्गा- र्हपत्यायदेवाः ॥ तांपूषंछिवतमामेरयस्वयस्यांबीजंमनुष्या ३ वपंति ॥ या- नऊरूउशतीविश्रयातियस्यामुशंतःप्रहरामशेपं ॥ तुभ्यमग्रेपर्यवहन्त्सूर्यां- वहतुनासह ॥ पुनःपतिभ्योजायांदाअग्नेप्रजयासह ॥ पुनःपत्नीमाग्निरदादा युषासहवर्चसा ॥ दीर्घायुरस्यायःपतिर्जीवातिशरदःशतं ॥ सोमःप्रथमो- विविदेगंधर्वोविविदउत्तरः ॥ तृतीयोअग्निष्टेपतिस्तुरीयस्तेमनुष्यजाः ॥ ८

सोमोददद्गंधर्वायगंधर्वोददद्ग्नये ॥ रयिंचपुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथोइमां ॥
इहैवस्तंमावियौष्टंविश्वमायुर्व्यश्नुतं ॥ क्रीळंतौपुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौस्वेगृ-
हे ॥ आनःप्रजांजनयतुप्रजापतिराजरसायसमनक्त्वर्यमा ॥ अदुर्मंगलीःप
तिलोकमाविशशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवा-
पशुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः ॥ वीरसूर्देवकामास्योनाशंन्नोभवद्विपदेशंचतुष्पदे
॥ इमांत्वमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रांसुभगांकृणु ॥ दशास्यांपुत्रानाधेहिपतिंमेकाद-
शंकृधि ॥ सम्राज्ञीःश्वशुरेभवभम्राज्ञीश्वश्र्वांभव ॥ ननांदरिसम्राज्ञीभवस
म्राज्ञीअधिदेवृषु ॥ समंजंतुविश्वेदेवाःसमापोहृदयानिनौ ॥ संमातरिश्वा-
संधातासमुदेष्ट्रीदधातुनौ ॥ इतिसूक्तंपठेयुः ॥ पुरंध्र्योमंगलगीतीःकुर्युः ॥
वधूवरौचमनसेष्टदेवतांध्यायंतौसमाहितौतिष्ठेतां ॥ अथज्योतिषिकेणमंग
लपद्यपाठपूर्वकंमुमुहूर्तोस्तुतदेवलग्नमितिपठितेप्रदिष्टेकालेसद्योंतःपटमु-

दगपसार्यकन्यावराभ्यांपरस्परस्मिन्नंजलिस्थतंडुलगुडजीरकावकिरणंपर -
स्परनिरीक्षणंचकारणीयं ॥ तदावरः ॥ अभ्रातृघ्नींवरुणापतिघ्नींबृहस्ते ॥
इंद्रापुत्रघ्नींलक्ष्म्यंतामस्यैसवितुःसवेतिजपन्वीक्षेत ॥ ॐ अघोरचक्षुरपति-
घ्न्येधिशिवापशुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः ॥ वीरसूर्देवकामास्योनाशन्नोभवद्विपदे-
शंचतुष्पदे ॥ इतिकन्ययावेक्ष्यमाणोजपित्वादर्भाग्रेणतस्याभ्रुवोर्मध्यं ॐभू-
र्भुवःस्वरितिव्याहृतिभिःपरिमृज्यदर्भंनिरस्यापउपस्पृशेत् ॥ ततस्त्रिवारंपंच
वारंवापरस्परंशिरसि ऋकूचवाइत्यादिखंडांतेवधुपूर्वकमंजलिस्थपीताक्ष--
तारोपणंकारणीयमाचारात् ॥ अथानृक्षराऋजवःसंतुपंथाइतिवरंप्राङ्मुखं
वधूंचप्रत्यङ्मुखींकृत्वापित्रादिर्दातावरदत्तवस्त्रादिरहितांस्वदेयाभरणाद्य -
लंकृतांवधूंवस्त्रसंज्ञकाऽहतवस्त्रपरिधानांउक्तस्वस्त्ययनायवरायदद्यात् ॥ त-
त्रायंक्रमः ॥ दातावधूवरदक्षिणतःस्वदक्षिणहस्तदेशस्थपत्नीसहितउदङ्मु

खउपविश्यबद्धशिखः शुचिराचम्यकुशपाणिः प्राणानायम्यदेशकालावनु-
कीर्त्यममसमस्तपितॄणांनिरतिशयसानंदब्रह्मलोकावाप्त्यादिकन्यादानक-
ल्पोक्तफलावाप्तयेअनेनवरेणास्यांकन्यायामुत्पादयिष्यमाणसंतत्याद्वादश-
वरान्द्वादशपरान्पुरुषांश्चपवित्रीकर्तुमात्मनश्चलक्ष्मीनारायणप्रीतयेब्राह्म-
विवाहविधिनाकन्यादानमहंकरिष्येइतिकुशाक्षतयुतजलेनसंकल्प्यसपत्नी
कउत्थायोदङ्मुखएवकन्यांसंप्रगृह्य॥ कन्यांकनकसंपन्नांकनकाभरणैर्युतां॥
दास्यामिविष्णवेतुभ्यंब्रह्मलोकजिगीषया॥ विश्वंभरः सर्वभूताः साक्षिण्यः स
र्वदेवताः॥ इमांकन्यांप्रदास्यामिपितॄणांतारणायचेतिमंत्रौपठित्वास्वदक्षि-
णस्थभार्यादत्तपूर्वकल्पितजलधारामविच्छिन्नांनवकांस्योपरिधृतकन्यांज-
ल्युपरिस्थवरांजलिदक्षिणहस्तेक्षिपन्वदेत्॥ कन्यातारयतु॥ पुण्यंवर्धतां ॥
शिवाआपः संतु॥ सौमनस्यमस्तु॥ अक्षतंचारिष्टंचास्तु॥ दीर्घमायुः श्रेयः-

शांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चास्तु ॥ यच्छ्रेयस्तदस्तु ॥ यत्पापंतत्प्रतिहतमस्तु ॥ पुण्या
हंभवंतोब्रुवंतु ॥ स्वस्तिभवंतोब्रुवंतु ॥ ऋद्धिंभवंतोब्रुवंतु ॥ श्रीरस्त्विवतिभवं ०
अमुकगोत्रोमुकशर्माहंममसमस्तेत्यादिप्रीतयेइत्यंतंपूर्वोक्तमुत्का अमुकप्रव
रान्वितामुकगोत्रोत्पन्नायामुकप्रपौत्रायामुकपौत्रायामुकपुत्रायामुकशर्मणे-
श्रीधररूपिणेवरायामुकप्रवरोपेतामुकगोत्रोत्पन्नाममुकप्रपौत्रीममुकपौत्री-
ममुकस्यममपुत्रीममुकनाम्नींकन्यांश्रीरूपिणींप्रजापतिदेवत्यांधर्मप्रजोत्पा
दनार्थंतुभ्यमहंसंप्रददे (नमम) कन्यांप्रतिगृण्हातुभवानूइतिवरहस्तेस
कुशाक्षतजलंक्षिपन्प्रजापतिःप्रीयतामितिमनसास्मरेत् ॥ कन्यादानेनम-
मेतिनवाच्यमितिकेचित् ॥ एवंवारत्रयंकन्यातारयत्वित्यादिकन्यादानंकार्य
मितिशौनकआह ॥ वरः ॐ स्वस्तीत्युत्काकन्यायादक्षिणांसमभिमृश्य ॥ क
इदंकस्माअदात्कामःकामायादात्कामोदाताकामःप्रतिग्रहीताकामंसमुद्रमा

विशकामेनत्वाप्रतिगृण्हामिकामैतत्तैवृष्टिरसिद्यौस्त्वाददातुपृथिवीप्रतिगृ-
ण्हात्विति जपित्वाधर्मप्रजासिद्ध्यर्थंकन्यांप्रतिगृण्हामीतिवदेत् ॥ दाता ॥ गौ-
रींकन्यामिमांविप्रयथाशक्तिविभूषितां ॥ गोत्रायशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमा
श्रय ॥ कन्येममाग्रतोभुयाःकन्येमेदेविपार्श्वयोः ॥ कन्येमेपृष्ठतोभूयास्त्व-
द्दानान्मोक्षमाप्नुयाम् ॥ ममवंशकुलेजातापालितावत्सराष्टकम् ॥ तुभ्यंवि-
प्रमयादत्तापुत्रपौत्रप्रवर्धिनी ॥ न्यूनवयस्कायांपालितासप्तवर्षकमित्याद्यूहः
कार्यः ॥ धर्मेचार्थेचकामेचनातिचरितव्यात्वयेयम् ॥ नातिचरामीतिवरः
॥ दाता ॥ देशकालौस्मृत्वाकृतस्यकन्यादानस्यप्रतिष्ठासिद्ध्यर्थंमिमांदक्षि-
णांतुभ्यमहंसंप्रददेहतिसजलंयथाशक्तिसुवर्णदक्षिणात्वेनवरहस्तेदत्वान -
ममेतिवदेत् ॥ ॐ स्वस्तीतिवरः ॥ ततोदाताजलभाजनभोजनभाजनगो-
महिष्यश्वगजदासीदासभूवाहनालंकारादियथाविभवंसंकल्पपूर्वकंवरायद-

द्यात् ॥ तत्रमंत्रः ॥ यज्ञसाधनभूतायाविश्वस्याघप्रणाशिनी ॥ विश्वरूप-
धरोदेवः प्रीयतामनयागवा ॥ गोः ॥ सर्वसस्याश्रयाभूमिर्वराहेणसमुद्धृता॥
अनंतसस्यफलदाअतः शांतिप्रयच्छमे ॥ भूमेः ॥ इयंदासीमयातुभ्यंश्री-
वत्सप्रतिपादिता ॥ सदाकर्मकरीभोग्यायथेष्टंभद्रमस्तुते ॥ दास्याः ॥ अ-
शून्यंशयनंनित्यमनूनांश्रियमुन्नतिं ॥ सौभाग्यंदेहिमेनित्यंशय्यादानेनकेश
व ॥ शय्यायाः ॥ हिरण्यगर्भसंभूतंसौवर्णंचांगुलीयकम् ॥ सर्वप्रदंप्रयच्छा-
मिप्रीणातुकमलापतिः ॥ अंगुलीयकस्य ॥ क्षीरोदमथनेपूर्वमुद्धृतंकुंडलद्व-
यं ॥ श्रियासहसमुद्भूतंददेश्रीः प्रीयतामिति ॥ कुंडलयोः ॥ इदंगृहंगृहा-
णत्वंसर्वोपस्करसंयुतं ॥ तवविप्रप्रसादेनममास्त्वभिमतंफलं ॥ गृहस्य ॥
इंद्रादिलोकपालानांयाराज्यमहिषीशुभा ॥ महिषासुरस्यजननीसास्तुमेस-
र्वकामदा॥ महिष्याः॥ परापवादपैशून्यादभक्ष्यस्यचभक्षणात् ॥ उत्पन्नपा

पंदानेनताम्रपात्रस्यनश्यतु ॥ ताम्रपात्रस्य ॥ यानिपापान्यकाम्यानिका-
मोत्थानिकृतानिच ॥ कांस्यपात्रप्रदानेनतानिनश्यंतुमेसदा ॥ कांस्यपात्र
स्य ॥ अगम्यागमनंचैवपरदाराभिमर्शनं ॥ रौप्यपात्रप्रदानेनतानिन--
श्यंतुमेसदा ॥ रौप्यपात्रस्य ॥ दीपस्तमोनाशयतिदीपःकांतिंप्रयच्छति ॥
तस्माद्दीपप्रदानेनप्रीयतांपुरुषोत्तमः ॥ दीपस्य ॥ अथवरः ॥ यत्कक्षीवां--
संवननंविश्वेदेवाअनुष्टुप् ॥ कुक्ष्यभिमर्शनेविनियोगः ॥ ॐ यत्कक्षीवांसंवन
नंपुत्रोअंगिरसामवेत् ॥ तेननोद्यविश्वेदेवोःसंप्रियांसमजीजनन् (समची
चरन्) इत्यनेनकन्याकुक्षिमभिमृशेत् ॥ अथपुरोधाःकांस्यपात्रेपूर्वार्चितक
लशजलमासिच्यअनाधृष्टमित्यस्यवामदेवआपोबृहती ॥ उदकाभिमंत्रणे
विनियोगः ॥ ॐ अनाधृष्टमस्यनाधृष्यंदेवानामोजोअभिशस्तिपाः ॥ अन
भिशस्त्यंजसासत्यमुपगेषांस्वितेमाधाः ॥ इतिजलमभिमंत्र्यसाहिरण्यपवि

त्रयासकुशदूर्वापल्लवयौदुंबर्याद्र्याशाखयावधुवरावभिर्षिचेत् ॥ तत्रमंत्राः॥
आनःप्रजामितिचतसृणांसूर्यासावित्रीसूर्यावित्रीआद्याजगतीद्वितीया—
त्रिष्टुप्अंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ आनःप्रजांजनयतुप्र-
जापतिराजरसायसमनक्त्वर्यमा ॥ अदुर्मंगलीःपतिलोकमाविशशन्नोभव-
द्विपदेशंचतुष्पदे ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवापशुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः॥
वीरसूर्देवकामास्योनाशंन्नोभवद्विपदेचतुष्पदे ॥ इमांत्वमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रां-
सुभगांकृणु ॥ दशास्यांपुत्रानाधेहिपतिमेकादशंकृधि ॥ सम्राज्ञीश्वशुरेभ-
वसम्राज्ञीश्वश्र्वांभव ॥ ननांदरिसम्राज्ञीभवसम्राज्ञीआधिदेवृषु॥ समुद्र-
ज्येष्ठाइतिचतसृणांवसिष्ठआपस्त्रिष्टुप् ॥ अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ समुद्र-
ज्यैष्ठाः० ॥ ४ ॥ आपोहिष्ठेतितिसृणामांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्री ॥
अभिषेकेविनियोगः ॥ ॐ आपोहिष्ठामयो० ३ ॥ वरएवोदकाभिमंत्रण-

कन्याभिषेकौकुर्यादितिकश्चित् ॥ ततोदुग्धाक्तेनद्विगुणशुक्लसूत्रेणदंपतीकं ठदेशेकटिदेशेचैशानीमारभ्यपंचवारंचतुर्वारंवाप्रदक्षिणंवेष्टयेत् ॥ पुरोधा एतैर्मंत्रैः ॥ ॐ परित्वागिर्वणोगिरइमाभवंतुविश्वतः ॥ वृद्धायुमनुवृद्धयो- जुष्टाभवंतुजुष्टयः ॥ तान्वोमहोमरुतएवयाव्नोविष्णोरेषस्यप्रभृथेहवाम हे ॥ हिरण्यवर्णान्ककुहान्यतस्रुचोब्रम्हण्यंतःशंस्यंराधईमहे ॥ दशावनि- भ्योदशकक्ष्येभ्योदशयोक्त्रेभ्योदशयोजनेभ्यः ॥ दशाभीशुभ्योअर्चताजरे भ्योदशधुरोदशयुक्तावहद्भ्यः ॥ तेअद्रयोदशयंत्रासआशवस्तेषामाधानंप- र्यंतिहर्यतं ॥ तऊसुतस्यसोम्यस्यांधसोंशोःपीयूषंप्रथमस्यभेजिरे ॥ तेसो- मादोहरीइंद्रस्यनिंसतेशुंदुहंतोअध्यासतेगवि ॥ तेभिर्दुग्धंपपिवान्त्सोम्यं- मध्विंद्रोवर्धतेप्रथतेवृषायते ॥ वृषावोअंशुर्नकिलारिषाथनेळावंतःसदामे- स्थनाशिताः ॥ रैवत्येवमहसाचारवस्थनयस्यंग्रावाणोअजुषध्वमध्वरं ॥

ततःकंठदेशस्थंसूत्रमधोनिष्काश्यकुंकुमाक्तमूर्णायुक्तंचकृत्वातेनहरिद्राखंडं
बध्वातद्दधूवामहस्तप्रकोष्ठेवरोबध्नीयात् ॥ ॐ नीललोहितंभवतिकृत्यास-
क्तिर्व्यज्यते ॥ एधंतेअस्याज्ञातयःपतिर्बंधेषुबध्यते ॥ इतिमंत्रेण ॥
॥ कटिदेशस्थंसूत्रमुपरिनिष्काश्यतादृशंकृत्वावरहस्तप्रकोष्ठेवधूर्बध्नीयात्ते-
नैवमंत्रेण ॥ यद्वासूत्रवेष्टनाद्यकृत्वैवपूर्वसंपादितकौतुकसूत्रद्वयमध्येएकसू
त्रंपुरोधसा ॥ ॐ विश्वेत्तातेसवनेषुप्रवाच्यायाचकर्थमघवन्निंद्रसुन्वते ॥
पारावतंयत्पुरुसंभृतंवस्वपावृणोःशरभायऋषिबंधवे॥ इतिमंत्रेपठितेकन्या
वरस्यदक्षिणहस्तेबध्नीयात् ॥ वरोप्यपरंसूत्रंतथैवकन्यायावामहस्ते ॥ य-
दिसूत्रवेष्टनंक्रियतेतदातत्सूत्रबंधनमेव ॥ कौतुकसूत्रसंपादनंतुपूर्वोक्तंनका
र्यम् ॥ ततः ॥ अग्नेविश्वेभिर्वीतहव्योग्निस्त्रिष्टुप् ॥ ऊर्णास्तुकबंधनेविनियो
गः ॥ ॐ अग्नेविश्वेभिःस्वनीकदेवैरूर्णावंतंप्रथमःसीदयोनिं ॥ कुलायिनं

घृतवंतंसवित्रेयज्ञंनंयंयजमानायसाधु ॥ इतिमंत्रेणवरोबध्वादक्षिणोत्तरके
शपक्षयोःक्रमेणमंत्रावृत्त्याऊर्णादशांबध्नीयात् ॥ ऊर्णास्तुकबंधनमाचारतः
कृताकृतं ॥ शिखेविमुंचतियदिकृतेभवतइत्यग्रेसूत्रनिर्देशात् ॥ अथवधूव
रावायुर्वर्धनकरमक्षतारोपणंकुर्याताम् ॥ तद्यथा ॥ तैजसपात्रेगव्यक्षीरेघृ-
तमासिच्यपात्रांतरेणार्द्रानक्षतशुक्लशालितंडुलानादायवरःक्षालितपाणिः-
प्रक्षालितवध्वंजलौक्षीरघृतंस्वहस्तद्वयांगुलिभिर्द्विरुपस्तीर्यद्विवारंतथैवतं-
डुलानोप्यतथैवद्विरभिघारयेत् ॥ ततोवरांजलावप्येवमेवदात्रान्येनवापूरि
तेदातातदंजल्योः सुवर्णंनिधायवरांजलिंकन्यांजल्युपरिनिधायकन्यातारय
तु ॥ दक्षिणाःपांतु ॥ बहुदेयंचास्तु ॥ पुण्यंवर्धतां ॥ शांतिःपुष्टिस्तुष्टिश्चा
स्तु ॥ तिथिकरणमुहूर्तनक्षत्रसंपदास्त्वित्युच्चार्यकन्यामुद्धृत्यतयांजलिस्था-
नक्षतान्भगोमेकामःसमृध्यतामितिवरमूर्धन्यारोपयेत् ॥ ततोवरःस्वांजलिं

स्थान्यज्ञोमेकामः समृध्यतामितिकन्याशिरसिक्षिपेत् ॥ एवंपुनर्द्विवारंकार्यं ॥ तत्रद्वितीयेश्रियोमेकामः समृध्यतामितिवधूः ॥ धर्मोमेकामः समृध्यतामितिवरः ॥ तृतीयेप्रजामेकामः समृध्यतामितिवधूः ॥ यशोमेकामः समृध्यता-मितिवरः ॥ ततः कन्यावरांजलिंद्विरुपस्तीर्यद्विस्तंडुलैरापूर्यद्विरभिघारयेत् ॥ ततोदात्रान्येनवापूर्ववत्कन्यांजलावापूरितेदातापूर्ववद्धिरण्यंनिधायक-न्यांजलिंवरांजलौनिधायपूर्ववत्कन्यातारयत्वित्यादिवाक्यषट्कंवदेत् ॥ ततोवरः ॥ यज्ञोमेकामः समृध्यतामितिकन्यामूर्धन्यक्षतान्क्षिपेत् ॥ कन्यातुभगोमेकामः समृध्यतामितिवरमूर्धनि ॥ एवंपुनर्द्विवारंकार्यं ॥ तत्रद्वितीयेध-र्मोमेकामः समृध्यतामितिवरः ॥ श्रियोमेकामः समृध्यतामितिवधूः ॥ तृती-येयशोमेकामः समृध्यतामितिवरः ॥ प्रजामेकामः समृध्यतामितिवधूः ॥ अथवरोवध्वंजलिंपूर्ववदापूर्यस्वांजलिमन्येनपूर्ववत्पूरयित्वोभौवधूपूर्वकंत्—

षणीमक्षतानारोपयेतां ॥ एवंसप्तवारमक्षतारोपणंकार्यम ॥ केचिदक्षतारो
पणेभगोमइत्यादिमंत्रान्नेच्छंति ॥ अथवरःस्वशिरःपुष्पमेकंक्षीरघृतेनाह्ला-
व्यतेनकन्याललाटेतिलकंकुर्यात् ॥ सापिस्वशिरःपुष्पेणतथैववरललाटे-
तिलकंकृत्वापुष्पमालांवरकंठेनिदध्यात् ॥ वरोपिकन्याकंठे ॥ ततोवरपक्ष
सुवासिनीवधूवरौप्राङ्मुखावुपवेश्याचारप्राप्तंअष्टपुत्रीसंज्ञकंवस्त्रद्वयंसकं-
चुकंकृष्णमणिसूत्रयुतंवध्वैसमर्प्यतामेकंपरिधाप्यापरमुत्तरीयंकुर्यात् ॥ त
तोवरस्तत्सूत्रं ॥ मांगल्यतंतुनानेनभर्तृजीवनहेतुना ॥ कंठेबध्नामिसुभगे
साजीवशरदांशतमितिमंत्रेणेष्टदेवतांस्मरन्वधूकंठेबध्नीयात् ॥ भूषणैश्चा-
युष्यंवर्चस्यमितिसूक्तंपठन्भूषयेत् ॥ ततोहरिद्राखंडयुतानिपंचपंचपूगानि
आचारालड्डुकयुतानिपात्रेनिधायतत्रपुरोधाउभाभ्यांगणपतेरावाहनादिद-
क्षिणांतोपचारैर्गणानांत्वाआतूनइंद्रेतिमंत्राभ्यांपूजांकारयेत् ॥ ततोब्राह्मणे

भ्योवरेणयथाशक्तिगणपतिप्रीतयेदक्षिणादेया ॥ ततःपुरोधास्तानिहरिद्रा
खंडयुतानिपूगानिदंपत्योरुत्तरीयांतयोःपृथक्पृथग्विवाहव्रतरक्षणंगणपति
मनुस्मृत्यपूजामंत्राभ्यांबध्नीयात् ॥ वधूवरौविवाहव्रतसमाप्त्यंततद्ग्रंथिद्व
यंनविसृजेतां ॥ ततःपुरोधानीललोहितंभवतीतिमंत्रेणतयोरुत्तरीयांतौमि-
थोबध्नीयात् ॥ ततःसभार्योदातावृद्धाःपुरंध्र्योज्ञातिबांधवाश्चक्रमादाशीर्भि
रार्द्राक्षतारोपणंकुर्युः॥ततोदंपतीपात्रस्थसिततंडुलपुंजत्रयेउदक्संस्थयाम
हालक्ष्मींपार्वतींशचींचषोडशोपचारैर्नाममंत्रेणाभ्यर्च्यसौभाग्यादिप्रार्थये-
तां ॥ अथतिथ्यादिसंकीर्त्यचतुर्थदिवसपर्यंतंविवाहव्रतंचरिष्यावः ॥ इति
संकल्प्यप्रथमदिनेरोहिणीसोमौभूत्वादाक्षायणींपूजयेताम् ॥ ततोवधूर्हरि
द्राजीरकादिमंगलद्रव्यपरिपूर्णवंशपात्रेवायनानिसुवासिनीभ्योलक्ष्म्यादि-
देवतात्रयप्रीत्यैयथाशक्तिदद्यात् ॥ अथद्विजैराशिषोदेया ॥ तन्मंत्राः ॐ

भद्रंकर्णेभिः ०॥ ॐ द्रविणोदा ०॥ ॐ सवितापश्चा ०॥ ॥ ॐ नवोनवोभव०
॥ ॐ उच्चादिविदाक्षि०॥ ॐ दक्षिणावतामिदिमानिचित्रादक्षिणावतांदिवि--
सूर्यासः ॥दक्षिणावंतोअमृतंभजंतेदक्षिणावंतःप्रतिरंतआयुः ॥इत्यादयःआ
युःपदांताःषट् ॥ ततोवधूवरौपरस्परहस्तधारणेनबहिरंगणस्थांपूर्वोक्तलक्ष-
णांवेदिंमंत्रघोषेणागच्छेतां॥प्रयोगपारिजातेतुगृह्यपरिशिष्टानुसारेणकन्या
दानतत्प्रतिग्रहजवनिकापूर्वकमंत्रवन्निरीक्षणाक्षतारोपणदाख्यादिदानपुरो-
धःकर्तृकाभिषेकपरस्परंक्षीरघृततिलककरणमालारोपणपूर्वसंपादितकौतु--
कसूत्रबंनगणपतिपूजनकमुकबंधनादीत्ययमनुष्ठानक्रमउक्तः ॥ सचदेशा
चारवशेनानुकर्तव्यः॥ अथखलूच्चावचाजनपदधर्माग्रामधर्माश्चताग्विवाहे
प्रतीयादितिसूत्रतः पदार्थस्वरूपइवतक्रमेपिसमत्वाद्देशाचारप्रामाण्यस्ये--
तिदिक्॥ इतिनाराय०प्रयोग ० कन्यादानप्र ०॥ ॥ अथविवाहहोमः ॥

॥ वरःप्रागुक्तवेदिकायांपीठाद्यानेप्राङ्मुखउपविश्यपश्चिममार्गेणनियमि
तवाचंवधूमानीयस्वदक्षिणतउपवेश्यद्विराचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसं--
कीर्त्यप्रतिगृहीतायामस्यांवध्वांभार्यात्वसिद्धयेगृह्याग्निसिद्धयेचविवाहहोमं-
करिष्ये ॥ तदंगस्थंडिलोल्लेपनाद्याग्निप्रतिष्ठानांतंकरिष्यइतिसंकल्प्याग्निप्र
तिष्ठापनांतंकृत्वाग्नेःप्रत्यग्दृषदंसोपलांप्रतिष्ठाप्यप्रागुदीच्यांधान्यराशेरु--
पर्युदकपूर्णंकुंभंनिधायतंपल्लवैरपिधायगंधपुष्पैरलंकृत्योदगग्नेःसप्ततंडुल-
राशीनुपकल्प्यसमिद्धयमादायदेशकालकथनपूर्वकमस्मिन्विवाहहोमेदे --
वतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नौजातवेदसमाग्निमि--
ध्मेनप्रजापतिंप्रजापतिंचाघारदेवतेआज्येन (अत्रप्रधानं) त्रिरग्निंपव--
मानंसकृदग्निंप्रजापतिंचाज्येन अर्यमणमग्निंवरुणमग्निंपूषणमग्निंप्रजाप
तिंचलाजद्रव्येणशेषेणस्विष्टकृतमित्याद्युक्त्वासमस्तव्याहृतिभिरग्नावाधा-

यप्रजापतयेत्यत्त्कापरिसमूहनादिकृत्वापात्रासादनंकुर्यात ॥ तत्रप्रोक्षणीं-स्त्रुवंचमसाज्यभाजनेइध्माबर्हिंषीचासाद्यपात्रपश्चिमतोलाजशूर्पंचासा—द्याज्याधिश्रयणांतंकृत्वाज्यंलाजैःसहत्रिःपर्यग्निकृत्वाज्योत्पवनमात्रेकृतेला-जांस्त्रिःप्रोक्ष्यस्त्रुवंसंमृज्यवध्वान्वारब्धइध्माधानाद्याघारहोमौकुर्यात् ॥ आ ज्यभागौनस्तः ॥ अथप्रधानहोमः ॥ अग्नआयूंषीतितिसृणांशतंवैशा--नसाऋषयः ॥ अग्निःपनमानोदेवता ॥ गायत्रीछंदः ॥ विवाहप्रधानाज्य होमेविनियोगः ॥ ॐ अग्नआयूंषि०नांस्वाहा ॥ ॐ अग्निर्ऋषिःप०स्वा० ॥ ॐ अग्नेपवस्वस्व०स्वा० ॥ अग्नयेपवमानायेदंनममेतिविषवापित्यागः ॥ त्व मर्यमावसुश्रुतोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ विनि०प्राग्वत् ॥ ॐ त्वमर्यमाभवसियत्कनी-नांनामस्वधावन्गुह्यंबिभर्षि ॥ अंजंतिमित्रंसुधितंनगोभिर्यद्दंपतीसमनसा कृणोषिस्वाहा ॥ अग्नयइदंनमम ॥ प्रजापतेहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥

विनियोगः प्राग्वत् ॥ ॐ प्रजापते० स्वा० ॥ प्रजापतयइदंनमम ॥ एवंपं-
चाज्याहुतीर्हुत्वाप्राङ्मुखोपविष्टायाः पुरतः प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्वरउत्तानंद--
क्षिणंपाणिंसांगुष्ठमुत्तानेननीचेनवास्वदक्षिणकरेणगृभ्णामीतिमंत्रेणगृह्णी--
यात् ॥ ॐ गृभ्णामीतिसूर्यासावित्रीसूर्यासावित्रीत्रिष्टुप् ॥ पाणिग्रहणेविनियो
गः ॥ ॐ गृभ्णामितेसौभगत्वायहस्तंमयापत्याजरदष्टिर्यथासः ॥ भगोअ-
र्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वादुर्गार्हपत्यायदेवाः ॥ इति ॥ ततोवधूमुत्थाप्यतया
करौक्षालयित्वांजलिंकारयित्वाप्राङ्मुख्यास्तस्याअंजलौवरःस्रुवेणाज्यमु –
पस्तीर्यवधूभ्रात्रातत्स्थानीयेनपितृव्यपुत्रादिनावातिष्ठताशूर्पस्थान्लाजा –
न्मुष्टयाद्विरावाप्यस्वयंचेत्पंचावत्तीतदात्रिरावाप्यस्वयंशूर्पस्थानभिघार्यांज
लिस्थानपिसकृदभिघार्य ॥ अर्यमणंनुवामदेवोर्यमाग्निरनुष्टुप् ॥ विवाहप्रधा
नलाजहोमेविनियोगः ॥ ॐ अर्यमणंनुदेवंकन्याअग्निमयक्षत ॥ सइमांदे-

वोअर्यमाप्रेतोमुंचातुनामुतस्वाहेतिमंत्रंपठित्वातिष्ठन्तिष्ठंत्याधृतांजलिरं-
जल्यविच्छेदेनांगुल्यग्रैरंजलिपार्श्वेणवाहावयेत् ॥ वरः ॥ अर्यम्णेग्नयइदंन
ममेतित्यजेत् ॥ ततोदृषदुपलवर्जमग्निमुदकुंभंपात्राणिचवधूंप्रदक्षिणंपरि-
णयन्स्वयमग्रेगच्छन्जपेत् ॥ ॐ अमोहमस्मिसात्वंसात्वमस्यमोहंद्यौर-
हंपृथिवीत्वंसामाहमृत्कंतावेहविवहावहै ॥ प्रजांप्रजनयावहैसंप्रियौरोचि-
ष्णूसुमनस्यमानौजीवेवशरदःशतं ॥ ततोवधूंप्राङ्मुखींद्वाभ्यामपिपादा-
भ्यांदृषदं ॥ इममश्मानंवामदेवोवधूरनुष्टुप् ॥ अश्मारोहणेविनियोगः ॥ ॐ
इममश्मानमारोहाश्मेवत्वंस्थिराभव ॥ सहस्वपृतनायतोभितिष्ठपृतन्यतः
॥ इतिमंत्रेणारोहयेत् ॥ पुनःपूर्ववदंजल्युपस्तरणादिकृत्वा ॥ वरुणंनुवामदे
वोवरुणोग्निरनुष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ वरुणंनुदेवंकन्याअग्निमय
क्षत ॥ सइमांदेवोवरुणःप्रेतोमुंचातुनामुतःस्वाहेतिपूर्ववद्धायित्वावरुणा-

याग्नयइदंनममेतित्यक्त्वापुनरमोहमस्मीतिपूर्ववत्परिणीयेममश्मानमित्य-
श्मानमारोहयेत् ॥ पुनःपूर्ववदंजल्युपस्तरणादि ॥ पुषणंनुवामदेवःपुषाग्नि
रनुष्टुप् ॥ विनियोगः० ॥ ॐ पूषणंनुदेवंकन्याअग्निमयक्षत ॥ सइमांदेवः
पूषाप्रेतोमुंचातुनामुतस्वाहेतिपूर्ववद्धावयित्वापूष्णेग्नयइदंनममेतित्यक्त्वा-
पूर्ववदमोहमस्मीत्यग्निंपरिणीयेममश्मानमित्यश्मानमारोहयेत् ॥ ततोवधू
र्वरोवावाशिष्टान्सर्वाँल्लाजानात्माभिमुखंशूर्पकोणेनजुहोति ॥ तदावरःप्रजा
पतयइतिस्मृत्वास्वाहेत्युच्चार्यप्रजापतयइदंनममेतित्यजेत्॥ अत्रपरिणयना
श्मारोहणेनस्तः ॥ ततोवरः॥ प्रत्वामुंचामीतिद्वयोःसूर्यासावित्रीसुर्यासावि-
त्रीआद्यात्रिष्टुप्द्वितीयानुष्टुप् ॥ शिखाविमोचनेविनियोगः ॥ ॐप्रत्वामुंचामि
वरुणस्यपाशाद्येनत्वाबंध्नात्सवितासुशेवः ॥ ऋतस्ययोनौसुकृतस्यलोकेरि-
ष्टांत्वासहपत्यांददामि॥इतिदक्षिणशिखांविमुंचति॥ॐप्रेतोमुंचामिनामुतः

सुब॒द्धाम॒मुतस्करं ॥ यथे॒यमिंद्रमीढ्वः सुपु॒त्रासु॒भगासंति ॥ इत्युत्तरशिखां॥शि
खाबंधनाभावेनविमोकः ॥ अथाग्नेरुदीच्यांसप्ततंडुलराशीन्पश्चिमादितो–
वध्वादक्षिणपादेनवरःक्रमेणाभ्युत्क्रामयेन्मंत्रैः ॥ तत्र ॥ ॐ इषएकपदीभ
वसामामनुव्रताभव ॥ पुत्रान्विंदावहैबहूंस्तेसंतुजरदष्टयः ॥ इतिप्रथमं ॥
ॐ ऊर्जेद्विपदीभवेत्यादिनाद्वितीयं ॥ रायस्पोषायत्रिपदीभवेत्यादिनातृती
यं ॥ मायोभव्यायचतुष्पदीभवेत्यादिनाचतुर्थं ॥ प्रजाभ्यःपंचपदीभवेत्या
दिनापंचमं ॥ ऋतुभ्यःषट्पदीभवेत्यादिनाषष्ठं ॥ सखासप्तपदीभवेत्यादि
नासप्तमंराशिं ॥ भवेत्यादेःसर्वत्रानुषंगः ॥ ततःपूर्वस्थापितमुदकुंभंकेन–
चिदानाय्यतत्रस्थएववरःस्वशिरसावधूशिरःसंयोज्यकलशस्थमुदकमा---
दायादावात्मशिरः पश्चाद्वधूशिरः शांतिरस्त्वित्यादिपंचदशमंत्रैरभिषिच्य-
स्वासनेउपविश्याज्येनस्विष्टकृद्धोमंकृत्वाइध्मसन्नहनहोमादिबर्हिषिपूर्णपा-

त्वनिनयनांतंसमाप्यविभूतिवंदनंकृत्वोंचमइत्युपस्थायपूर्वबद्धोत्तरीयांतौतू
ष्णींविसृस्यदिनविवाहेसायंसंध्यामुपास्यध्रुवारुंधतीसप्तर्षिप्रभृतीन्वध्वा--
सहदृष्ट्वा ॥ जीवपत्नीप्रजांविंदेयेतिवध्वावाचयेत् ॥ ततोवधूर्वाङ्नियमंविसृजे
त् ॥ रात्रिविवाहेसायंसंध्यामनुपास्यैवध्रुवादिदर्शनं ॥ प्रदोषकालोपलक्षण
मेतत ॥ तेनमेघादिनानक्षत्रादर्शनेपितस्मिन्कालेवाग्विसर्गः ॥ उत्पातादि
नाचदिवानक्षत्रदर्शनेपिनविसर्गः ॥ एतदादिविवाहाग्निमभिरक्षेत् ॥ वि-
वाहादारभ्यदंपतीगृहप्रवेशनीयहोमोत्तरंत्रिरात्रंद्वादशरात्रंसंवत्सरंवायाव-
दक्षारालवणाशिनावलंकुर्वाणावधःशायिनौब्रह्मचारिणौस्याताम् ॥ ब्राह्मण्या
श्चवृद्धायाजीवपतिकायाजीवप्रजायागृहेएतांरात्रींवसेताम् ॥ ग्रामांतरेगंत-
व्येयद्यंतरावासःस्यात्तदायंविधिः ॥ स्वग्रामविवाहेतुन ॥ अथगृहप्रवेशनी-
यहोमः ॥ अयंचगृह्यकृताप्रयाणविधेरनंतरमुक्तत्वात्समाख्यावशाच्चविवा-

प्र० गृ०
१८९

हदिनेदिनांतरेवास्वगृहएवगत्वाकर्तव्यइतिमुख्यःकल्पः ॥ शिष्टास्तु ॥ श्व
शुरगृहेएवकुर्वंति ॥ अत्रयथाचारंव्यवस्था ॥ प्रयोगपारिजातेप्येवम् ॥
॥ अथप्रयोगः ॥ ॥ वरःस्वगृहेदेशकालौसंकीर्त्यममविवाहाग्नेर्गृह्यत्वसिद्धि
द्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंगृहप्रवेशनीयहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्यस्थंडिलक-
रणाद्यग्निप्रतिष्ठादनांतंकृत्वास्वशुरगृहेविवाहहोमानंतरमेवैतत्करणेतुअग्नेः
स्थापितत्वात्संकल्पमात्रंकृत्वाप्रत्यगग्नेः स्वदक्षिणदेशेप्राग्ग्रीवमुपरिलोम-
कमानडुहंचर्मास्तीर्यतस्मिन्वधूमुपवेश्यतयान्वारब्धोगृहप्रवेशनीयहोमेदे-
वतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्यइतिसंकल्प्यास्मिन्नन्वाहितेग्नावित्यादिच-
क्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वासूर्यांसावित्रींचतुर्वारमाज्येनशेषेणस्विष्टकृतमित्या-
द्युक्त्वाव्याहृतीभिरग्नौसमिधावाधायपरिसमूहनादिकुर्यात् ॥ तयान्वारब्धइ
ध्माधानाद्याज्यभागांतंकृत्वा ॥ आनःप्रजामित्यादिऋक्चतुष्टयस्यसूर्या-

१८९

सावित्रीऋषिका ॥ सूर्यासावित्रीदेवता ॥ प्रथमाजगतीद्वितीयात्रिष्टुप्तृती-
याचतुर्थ्यावनुष्टुभौ ॥ गृहप्रवेशनीयेप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ आ-
नःप्रजांजनयतु० ॥ १ ॥ ॐ अघोरचक्षुर० ॥ २ ॥ ॐ इमांत्वमिंदमी० ॥
३ ॥ ॐ सम्राज्ञीश्वशुरे० ॥ ४ ॥ अत्रऋगंतेस्वाहाकारंपठन्नाज्याहुतीर्जुहु-
यात् ॥ सर्वत्रसूर्यासावित्र्याइदंनममेतित्यागः ॥ समंजन्त्वित्यस्यसूर्यासा-
वित्रीसूर्यासावित्र्यनुष्टुप् ॥ दधिप्राशनेआज्यशेषेणहृदयांजनेवाविनियोगः
॥ ॐ समंजंतुविश्वेदेवाःसमापोहृदयानिनौ ॥ संमातरिश्वासंधातासमुदेष्ट्री
दधातुनौ ॥ इत्यनेनसकृत्पठितेनदधिप्राश्यपत्नीमपिप्राशयेत् ॥ हुताशिष्टा-
ज्येनवास्वस्यपत्न्याश्चहृदयांजनंकार्यम् ॥ हस्तंप्रक्षाल्याज्येनस्विष्टकृदादि-
होमशेषंसमाप्यपतिपुत्रवतीभिःकृतनीराजनौदंपतीद्विजाशिषोगृहीत्वामु-
दितौतिष्ठेतां ॥ अत्रविशेषमाहाचार्यः ॥ अर्धरात्रेऽव्यतीतेतुपरेद्युःप्रातरेव-

हि ॥ गृहप्रवेशनीयः स्यादितियज्ञविदोविदुरिति ॥ ततोविवाहाद्वितीयाहेदं-
पतीअप्सरोगंधर्वौभूत्वामहादेवींतृतीयाहेस्वाहाग्नीभूत्वाकालिकांचतुर्थाहे-
मानवौभूत्वाशांकरीमावाहनादिभिःपुजयेताम् ॥ गृहप्रवेशनीयांतेपूर्वोक्तत्रि
रात्रादिकालेव्रतंचरित्वाविवाहकालेवध्वापरिहितंवासःप्रक्षाल्यसत्येनोत्त --
भिताभूमिरित्यादिसूक्ताख्यसूर्यांपाठतोर्थतश्चजानतेब्राह्मणायवरोदद्यात् ॥
ततोव्रतसंपूर्त्यर्थंयथाशक्तिब्राह्मणान्भोजयित्वा ॥ ॐ स्वस्तिभवंतोब्रुवं---
त्विनिताननुक्त्वा ॥ ॐ स्वस्तीतितैर्वाचयेत् ॥ ॥ इतिगृहप्रवेशनीयहोमः ॥
॥ अथविवाहाच्चतुर्थदिनरात्रौतत्रभद्रादिसंभवेदिनएववाशिष्टाचारप्राप्तंव-
रमात्रेतत्समायैवाऐरिण्याख्यक्षुद्रषोडशवंशशूर्पयुतमाहावंशपात्रदानंका--
र्यंकन्यादात्रा ॥ सवस्त्रफलतांबूलंदंपत्योर्वंशवर्धनं ॥ ऐरिण्याख्यंवंशपात्रंप
क्वान्नैःपरिपूरितं ॥ करकैरुद्रसंख्याकैःसुवर्णपरिपूरितैः ॥ एतावदैरिणीरूपंक

र्तव्यंकिलसूरिभिः॥ एवंसंपाद्यकन्यादातासभार्योदेशकालौसंकीर्त्यविवाह-
स्यसंपूर्णफलप्राप्तयेवरस्यतत्पितृमात्रादीनांतत्पक्षीयाणांचयथाविभवंव -
स्त्रादिभिःपूजनमहंकरिष्यइतिसंकल्प्यवरतत्पितृमातृभ्रात्रादिभ्यःक्रमेण -
यथाविभवंपट्टपट्टीदुकूलवस्त्रादिदत्वापुनस्तिथ्यादिसंकीर्त्यममोमामहेश्वर-
प्रीतिद्वाराकन्यादानफलसंपूर्णतायैवंशाभिवृद्धयेचऐरिणीपूजनंवरमात्रेऐ -
रिणीदानंचकरिष्ये॥ ऐरिणीत्वमुमादेवीमहेशोगिरिजापतिः॥ अतस्त्वांपू-
जयिष्यामिऐरिणींसर्वकामदां ॥ सवस्त्रांचसदीपांचशूर्पैःषोडशभिर्वृतां ॥
वरमात्रेप्रदास्यामिकन्यादानस्यसिद्धये ॥ इतिसंकल्प्यमहावंशपात्रेउमाम
हेश्वरौषोडशोपचारैःपूजयित्वावंशपात्रंवरमात्रेदत्वामन्त्रान्पठेत् ॥ वंशोवं-
शकरःश्रेष्ठोवंशोवंशसमुद्भवः ॥ अनेनवंशदानेनतुष्टऋद्धिंकरोतुमे ॥ वंश
पात्रमिदंपुण्यंवंशजातसमुद्भवम् ॥ वंशानामुत्तमंदानमतःशांतिंप्रयच्छमे

॥ वंशपात्राणिसर्वाणिमयासंपादितानिवै ॥ उमाकांतायदत्तानिममगोत्रा-
भिवृद्धये ॥ वंशवृद्धिकरंदानंसौभाग्यादिसमन्वितं ॥ वस्त्रेणाच्छादितंपूग
फलहेमसमन्वितम् ॥ सर्वपापक्षयकरंनानाद्रव्यैस्तुपूरितं ॥ दानानामुत्त
मंदानमतःशांतिंप्रयच्छमेइति ॥ ततःकन्यांवरपितृमातृत्संगयोःपृथगुपवे
श्यपृथक्तौप्रार्थयेत् ॥ सप्तवर्षात्वियंकन्यापुत्रवत्पालितामया ॥ इदानींत-
वपुत्रायदत्तास्नेहेनपाल्यतामिति ॥ वरमात्रावधूमात्रादितत्पक्षसुवासिनी-
भ्यःसकंचुकक्षुद्रवंशशूर्पवायनदानादिवध्वाकारणीयमित्याद्याचारप्राप्तंय-
थाचारंज्ञेयम् ॥ इदमैरिणीपूजादिवधूपितृमातृभ्यामभुक्तवद्भ्यांकृत्वाभोज-
नंकार्यम् ॥ ॥ इतिश्रीनाराय० प्रयो० ऐरिणीपूजादिचतुर्थदिनकृत्यम् ॥
॥ अथदेवकोत्थानमंडमोद्वासनविधिः ॥ ॥ तत्रकालः ॥ ॥समेचदि-
वसेकुर्याद्देवकोत्थापनंबुधः ॥ षष्ठंचविषमंनेष्ठंमुत्त्काचपंचमसप्तमौ ॥ समेषु-

षष्ठंविषमेषुपंचमसप्तमातिरिक्तंदिनंनात्रेष्टमित्यर्थः ॥ उक्तकालेमंडपांतःस
पत्नीकःस्वासनेउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालसंकीर्तनादिकृत्वाअ-
द्यविवाहांगत्वेनस्थापितदेवतानामुत्थापनंमंडपोद्वासनंपुण्याहवाचनंचक-
रिष्येइतिसंकल्प्यसर्वादेवताः प्रत्यहवत्पूजयित्वाभगवत्यादीनांमंडपांत--
स्तैलाभ्यंगोद्वर्तनोष्णोदकस्नानपूर्वकंपूजनंविधाय ॥ ॐ उत्तिष्ठब्राह्मण--
स्पतेदेवयंतस्त्वेमहे ॥ उपप्रयंतुमरुतःसुदानवइंद्रप्राशूर्भवासचा ॥ ॐ अ-
भ्यारमिदद्रयोनिषिक्तंपुष्करेमधु ॥ अवतस्यविसर्जने ॥ इतिमंत्राभ्यांवि-
सृज्यवेष्टनसूत्रमुन्मुच्यस्वस्तिवाचनंकुर्यात् ॥ ततोद्विजैरभिषेकःकार्यः ॥
अभिषेकांतेपुरोधास्तच्छाखादिवंशपात्रेनिधायतदुपरिप्रक्षिप्ताभिषेकजलं-
सकुटुंबयजमानशिरसिकिंचित्स्त्रावयन् ॥ ॐ प्रेतिचेतिचेत्येतद्वैसर्वस्व-
स्त्ययनंयत्प्रेतिचेतिचेतितद्योस्याप्रियस्यात्तमेतेनानुमंत्रयेतप्रेतिचेतिचेति

स्वस्त्येवगच्छतिस्वस्तिपुनरागच्छतीतिब्राह्मणंपठेत् ॥ एवंत्रिःकुर्यात् ॥ त
तः कर्तास्वशिरसिबद्धांजलिरस्मत्गोत्रेषुषट्सुषट्सुमासेषुशोभनमास्त्वि --
तिद्विजान्प्रार्थयेत् ॥ तेचतथास्त्वितिब्रूयुः ॥ ततोद्विजांश्चंदनतांबूलद
क्षिणादिनापूजयित्वातदाशिषोमंत्रोक्ताग्रण्हीयात् ॥ इत्यादिदेशकुलाचा-
रानुसारेणकार्यम् ॥ ॥ इतिप्रयोगरत्नेदेवकोत्थापनादि ॥ ॥ अथव-
ध्वाःप्रथमगृहप्रवेशः ॥ ॥ वधूप्रवेशःप्रथमेतृतीयेशुभप्रदःपंचमकेत --
थान्हि ॥ द्वितीयकेवाथचतुर्थकेवाषष्ठेवियोगामयदुःखदःस्यात् ॥ लल्लः ॥
सभवनपुरप्रवेशेदेशानांविप्लवेतथोद्वाहे ॥ नववध्वागृहगमनेप्रतिशुक्रवि
चारणानास्ति ॥ मांडव्यः ॥ नित्ययानेगृहेजीर्णेप्राशनांतेषुसप्तसु ॥ वधू-
प्रवेशेमांगल्येनमौढ्यंगुरुशुक्रयोः ॥ ज्योतिः प्रकाशः ॥ वामेशुक्रेनवोढा
याःसुखंहानिश्चदक्षिणे ॥ धनंधान्यंचपृष्ठस्थेसर्वनाशःपुरःस्थिते ॥ नवो-

ढायास्तुवैधव्यंयदुक्तंसंमुखेभृगौ ॥ तदेवंविबुधैर्ज्ञेयंकेवलंतुद्विरागमे ॥ पू-
र्वतोभ्युदितेशुक्रेप्रयायाद्दाक्षिणापरे ॥ पश्चिमाभ्युदितेचैवयायात्पूर्वोत्तरेदि-
शौ ॥ तथाभाद्रपदमासमारभ्यपूर्वादिमुख्यदिक्षुप्रातिदिशंमासत्रयंकपाटं-
ज्ञेयं ॥ चैत्रमारभ्यपूर्वाद्यष्टदिक्षुमुख्यादिशिमासद्वयंविदिक्ष्वेकंमासंक्रमेण
कंटकंजानीयात् ॥ इदंद्वयंग्रामांतरेनववधूगमनेवर्ज्यं ॥ नियतकालेपिकदा
चिन्निषेधमाहगर्गः ॥ व्यतीपातेचसंक्रांतौग्रहणेवैधृतावपि ॥ श्राद्धंविनाशु
भंनैवप्राप्तकालेपिमानवः ॥ तथा ॥ अमासंक्रांतिविष्ट्यादौप्राप्तेकालेपिना
चरेदिति ॥ ॐ इहप्रियंप्रजयातेसमृध्यतामस्मिन्गृहेगार्हपत्यायजागृहि ॥
एनापत्यांतन्वं१संसृजस्वाधाजिव्रीविदथमावदाथः ॥ इतिवधूंगृहंप्रवेश्य-
सवधूकोवरोगणपतिंलक्ष्मींचयथाचारंसपूज्यपुण्याहंवाचयित्वाविप्राशिषो-
गृण्हीयात् ॥ विवाहात्प्रथमेपौषेआषाढेचाधिमासके ॥ भर्तुर्गृहेवसेन्नस्त्रीचैत्रे

तातगृहेतथा ॥ इतिवधूगृहगमनविधिः ॥ ॥ अथविवाहेआशौचादिनिर्णयः ॥ ॥ विधिवत्कृतेकन्यावरणेत्रिरात्रादिव्रतसमाप्तिपर्यंतंमध्येआशौच-प्राप्तौतदपोह्यसद्यःशौचंविधीयतइति ॥ चंद्रिकाकारआह ॥ तत्रयाज्ञव-ल्क्यः ॥ दानेविवाहेयज्ञेचसंग्रामेदेशविप्लवे ॥ आपद्यपिचकष्टायांसद्यः शौचंविधियतइति ॥ दातुर्वरस्यकन्यायाश्चसद्यः शौचंविवाहेइत्यर्थः ॥ बृहस्पतिः ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषुत्वंतरामृतसूतके ॥ पूर्वसंकल्पितार्थेषुनदोषः परिकीर्तितः ॥ षट्त्रिंशन्मते ॥ विवाहोत्सवयज्ञेषुत्वंतरामृतसूतके ॥ परैरन्नंप्रदातव्यंभोक्तव्यंचद्विजोत्तमैः ॥ विष्णुः ॥ व्रतयज्ञविवाहेषुश्राद्धेहोमेर्चनेजपे ॥ प्रारब्धेसूतकंनस्यादनारब्धेतुसूतकं ॥ प्रारंभश्चतेनैवोक्तः ॥ प्रारंभोवरणंयज्ञेसंकल्पोव्रतसत्रयोः ॥ नांदीमुखंविवाहादौश्राद्धेपाकपरिक्रियेति ॥ नांदीमुखावधिश्चावश्यकत्वेऽधिकउक्तः ॥ एकविंशत्यहर्यज्ञेविवाहेदशवास

राः ॥ त्रिषट्चौलोपनयनेनांदीश्राद्धंविधीयतइति ॥ तेनएकविंशत्याद्यहरंतः
पातियथायज्ञादिभवतितथाआवश्यकेयज्ञादौपूर्वंश्राद्धंकुर्यादित्यर्थः ॥ प्रारं
भाभावेपिकन्यायाअधार्यत्वेसन्निहितलग्नांतराभावेचहोमादिपूर्वकंविष्णुर--
नुज्ञामाह ॥ अनारब्धविशुद्ध्यर्थंकूष्मांडैर्जुहुयाद्घृतं ॥ गांदद्यात्पंचगव्याशीत
तःशुद्ध्यतिसूतकीति ॥ उपकल्पितबहुसंभारस्यापिसन्निहितलग्नांतराभावेन
संभारधारणाशक्तौआशौचाभावमाहविष्णुः ॥ नदेवप्रतिष्ठाविवाहयोःपूर्वसं
भृतयोरिति ॥ अथविवाहकालेकन्याऋतुमतीचेत्तत्राहयज्ञपार्श्वः ॥ विवाहेवि
ततेतंत्रेहोमकालउपस्थिते ॥ कन्यामृतुमतींदृष्ट्वाकथंकुर्वंतियाज्ञिकाः ॥ स्नाप
यित्वातुतांकन्यामर्चयित्वायथाविधि ॥ युंजानामाहुतिंहुत्वाततःकर्मणियोज
येत् ॥ आहुतिमंत्रस्तैत्तिरीयशाखायां ॥ ॐ युंजानःप्रथमंमनस्तत्वायसं-
विताधियंः ॥ अग्निज्योतिर्निचाय्यपृथिव्याअध्याभरत् ॥ इति ॥ यद्वा ॥ वि

वाहहोमेप्रक्रांतेयदिकन्यारजस्वला ॥ त्रिरात्रंदंपतीस्यातांपृथक्शय्यासना
शनौ ॥ चतुर्थेहनिसंस्नातौतस्मिन्नग्नौयथाविधीति ॥ जुहुयातामितिशेषः
॥ इतिविवाहआशौचादिनिर्णयः ॥ ॥ अथप्रसंगात्पुनर्विवाहउच्यते ॥
कृतेविवाहेपंचांगशुद्धिराहित्यादिदोषश्चेज्ज्ञातस्तदाज्योतिः शास्त्रोक्तका--
लविशेषेपुनर्विवाहःकार्यः ॥ तदाहश्रीधरीयेनृसिंहः ॥ पुनर्विवाहंवक्ष्या-
मिदंपत्योःशुभवृद्धिदं ॥ लग्नेंदुलग्नयोर्दोषेग्रहताराादिसंभवे ॥ अन्येष्वशुभ
कालेषुदुष्टयोगादिसंभवे ॥ विवाहेचापिदंपत्योराशौचादिसमुद्भवे ॥ तस्य
दोषस्यशांत्यार्थंपुनर्वैवाह्यमिष्यते ॥ अयनंचोत्तरंश्रेष्ठंवर्ज्येयेत्तुविशेषतः ॥
आषाढमार्गशीर्षौद्वौवर्ज्यौशेषाःशुभावहाः ॥ विवाहोक्तर्क्षतिथ्यंशराशिवारा
दिवर्गजाः ॥ करणायोगसंज्ञानिग्रहगोचरयोगकाः ॥ तस्मिन्विवाहसम-
येशुभदाश्चतथैवहि ॥ पूर्वाण्हेपूर्वरात्रौचविवाहःशुभदोभवेदिति ॥ ॥

अथद्वितीयादिविवाहविधिः ॥ ॥ तत्राधिवेदनीयाआहयाज्ञवल्क्यः ॥
सुरापिव्याधिताधूर्ताबंध्यार्थघ्न्यप्रियंवदा ॥ स्त्रीप्रसूश्चाधिवेत्तव्यापुरुषद्वेषि
णीतथा ॥ अधिविन्नातुभर्तव्यामहदेनोन्यथाभवेत् ॥ अधिवेत्तव्यातदुपरि
स्त्र्यंतरंकर्तव्यामित्यर्थः ॥ आपस्तंबः ॥ धर्मप्रजासंपन्नेदारेनान्यांकुर्वीतेति
॥ अधिवेदनेप्रतीक्षाकालंमनुराह ॥ वंध्याष्टमेधिवेत्तव्यादशमेतुमृतप्रजा ॥
एकादशेस्त्रीजननीसद्यस्त्वप्रियवादनीति ॥ संग्रहे ॥ अप्रजांदशमेवर्षेस्त्री-
प्रजांद्वादशेत्यजेत् ॥ मृतप्रजांपंचदशेसद्यस्त्वप्रियवादिनीम् ॥ रत्यर्थेतु-
विवाहांतरेविशेषः ॥ एकामुत्क्रम्यकामार्थमन्यांलब्धुंयइच्छति ॥ समर्थस्तो
षयित्वार्थैस्त्वन्यांरम्यांसमुद्वहेत् ॥ याज्ञवल्क्यस्तु ॥ आज्ञासंपादिनींदक्षां
वीरसूंप्रियवादिनीम् ॥ त्यजन्दाप्यस्तृतीयांशमद्रव्योभरणंस्त्रियाः ॥ सध-
नोधनतृतीयांशमधनोशनाच्छादनात्मकभरणंदाप्यइत्यर्थः ॥ यात्वेतावता

ऽपरीतुष्टागृहान्निर्गच्छेत्तांप्रत्याहमनुः॥अधिविन्नातुयानारीनिर्गच्छेद्रोषिता
गृहात् ॥ सासद्यःसन्निरोद्धव्यात्याज्यावाकुलसन्निधाविति ॥ बहुभार्योज्ये
ष्ठयैवसहधर्मंसपत्नीकसाध्यंकुर्यादितिहेमाद्रौकात्यायनः ॥ अग्निशिष्टादि--
शुश्रूषांबहुभार्यःसवर्णया ॥ कारयेत्तद्बहुत्वंचेज्ज्येष्ठयागर्हितानचेदिति ॥ शि-
ष्टशुश्रूषाअतिथ्यादिपूजा ॥ साचपत्नीसंपाद्यधर्ममात्रोपलक्षणार्था ॥ ग-
र्हिताधर्मायोग्यत्वापादकपातित्यादिदोषवतीनचेदित्यर्थः ॥ तादृशीचेन्नत-
याकिंत्वनेवंविधायाकनिष्ठयापिकारयेत् ॥ याज्ञवल्क्यः ॥ सत्यामन्यांसवर्णा
यांधर्मकार्यंनकारयेत् ॥ सवर्णासुविधौधर्म्येज्येष्ठयानाविनेतरा ॥ अन्यांअस
वर्णा ॥ इदंचाधानेसहाधिकृतानेकभार्याविषयं ॥ अनाधिकृतायास्तुप्रस--
क्त्यभावएव ॥ तत्रापिकेवलक्रत्वर्थमाज्यावेक्षणादियजमानौदुंबरीसंमानव-
देकयैवसवर्णयाज्येष्ठयाकारयेत् ॥ पत्नीसन्नहनादिकर्तृसंस्कारकंसहाधिकृता

भिःसर्वाभिरित्यादिमीमासामासलमनसांसुविज्ञानम् ॥ स्मार्ताग्निसाध्येतुक
र्मणिसर्वासांसहाधिकारः॥प्रथमविवाहाग्नावेवापरविवाहहोमविधानात्तदसं
भवेग्निद्वयसंसर्गविधानाच्च ॥ अतस्तत्राप्युक्तएवकर्मसुकर्तृविवेकः ॥ द्विती
यादिविवाहेअग्निनियममाहहोमायकात्यायनः ॥ सदारोन्यान्पुनर्दारानुद्वोढुं
कारणांतरात् ॥ यदीच्छेदग्निमान्कुर्वन्कहोमोस्यविधीयते॥स्वाग्नावेवभवेद्धो
मोलौकिकेनकदाचनेति ॥ अयंचानियमःसंभवे ॥ ग्रामांतरादावसंभवेतुलौ
किकाग्नौहुत्वातयोर्यथाकालंवक्ष्यमाणःसंसर्गविधिःकार्यः ॥ अत्रद्वितीयादि
विवाहेजीवत्पितृकोपिस्वयमेवनांदीश्राद्धंकुर्यात्॥नांदिश्राद्धंपिताकुर्यादाद्ये
पाणिग्रहेपुनः ॥ अतऊर्ध्वंप्रकुर्वीतस्वयमेवतुनांदिकमितिस्मृतेः ॥ तत्रपि-
तृवर्गंविहायमातृमातामहवर्गयोःकुर्यात् ॥ मातरिजीवत्यांमातामहवर्गस्यैव
॥ तस्मिन्नपिजीवतिद्वारलोपाद्वृद्धिश्राद्धलोपएव ॥ सोपिसाग्निकश्चेद्देवेभ्यःपि

तादद्यात्तेभ्यः स्वयमपिदद्यात् ॥ येभ्यएवपितादद्यात्तेभ्यःकुर्वीतसाग्निकइ
तिवचनात् ॥ अन्येतुअसाग्निकोपिपितृदेवताभ्योदद्यात् ॥ नतुलोपः ॥ वृ
द्धौतीर्थेचसंन्यस्तेतातेचपतितेसति ॥ येभ्यएवपितादद्यात्तेभ्योदद्यात्स्व-
यंसुतइतिमैत्रायणीयपरिशिष्टादित्याहुत्यादिरस्मत्कृतेत्रिस्थलीसेतौविस्त-
रोज्ञेयः॥द्वितीयादिविवाहेकालविशेषउक्तःसंग्रहे॥प्रमदामृतिवासरादितःपु
नरुद्वाहविधिर्वरस्यच ॥ विषमेपरिवत्सरेशुभोयुगलेचापिमृतिप्रदोभवेत् ॥
जीवत्यांतुपूर्वपत्न्यांद्वितीयादिविवाहेनायंकालनियमः ॥ अथतृतीयमानुषी
विवाहस्यनिषिद्धत्वात्तस्मिन्कर्तव्येऽर्कविवाहविधिः ॥ तृतीयानिषेधमाहमा
त्स्येकश्यपः ॥ तृतीयांमानुषींनैवचतुर्थीयःसमुद्वहेत् ॥ पुत्रपौत्रादिसंपन्नः
कुटुंबीसाग्निकोवरः॥ उद्वहेद्रतिसिद्ध्यर्थंतृतीयांनकदाचन ॥ मोहादज्ञानतो
वापियदिगच्छेत्तुमानुषीं ॥ नश्यत्येनवसंदेहोगर्गस्यवचनंयथा ॥ अन्यत्रा

पि ॥ तृतीयांयदिचोद्वहेत्तर्हिंसाविधवाभवेत् ॥ चतुर्थादिविवाहार्थंतृतीयेर्कं
समुद्वहेत् ॥ आदित्यदिवसेवापिहस्तर्क्षेवाशनैश्चरे ॥ शुभेदिनेवापूर्वाण्हेकु
र्यादर्कविवाहकम् ॥ देशादिब्रह्मपुराणेदर्शितं ॥ ग्रामात्प्राच्यामुदीच्यांवा-
सुपुष्पफलसंयुतं ॥ परीक्ष्ययत्नतोधस्तात्स्थंडिलादियथाविधि ॥ व्यासः ॥
स्नात्वालंकृतवासास्तुरक्तगंधादिभूषितम् ॥ सपुष्पफलशाखैकमर्कगुल्मं-
समाश्रयेत् ॥ सल्लक्षणेनसंयुक्तमर्कंसंस्थाप्ययत्नतः ॥ अर्ककन्याप्रदानार्थ-
माचार्यंकल्पयेपुरा ॥ अर्कसान्निधिमागत्यतत्रस्वस्त्यादिवाचयेत् ॥ नांदि
श्राद्धंहिरण्येनअष्टवर्गान्प्रपूजयेत् ॥ पूजयेन्मधुपर्केणवरंविप्रस्यहस्ततः ॥
यज्ञोपवीतंवस्त्रंचहस्तकर्णादिभूषणं ॥ उष्णीषगंधमाल्यादिवरायास्मैप्रदा
पयेत् ॥ स्वशाखोक्तप्रकारेणमधुपर्कंसमाचरेत् ॥ ब्रह्मपुराणे ॥ यथाविधी
त्यस्यानंतरं ॥ कृत्वार्कपुरतस्तिष्ठन्प्रार्थयेतद्विजोत्तमः ॥ त्रिलोकवासिन्स

प्ताश्वछाययासहितोरवे ॥ तृतीयोद्वाहजंदोषंनिवारयसुखंकुरु ॥ तत्राध्या-
रोप्यदेवेशंछाययासहितंरविं ॥ वस्त्रैर्माल्यैस्तथागंधैस्तन्मंत्रेणैवपूजयेत् ॥
तन्मंत्रेणआकृष्णेनेत्यादिना ॥ अन्यत्रापि ॥ श्वेतवस्त्रेणसंवेष्ट्यतथाकार्पा-
सतंतुभिः ॥ गंधपुष्पैःसमभ्यर्च्याप्याब्लिंगैरभिषिच्यच ॥ गुडोदनंतुनैवेद्यं-
तांबूलंचसर्पयेत् ॥ व्यासः ॥ अर्कंप्रदक्षिणीकुर्वन्जपेन्मंत्रमिमंबुधः ॥
ममप्रीतिकरायेयंमयासृष्टापुरातनी॥ अर्कजाब्रह्मणासृष्टाअस्माकंप्रतिरक्ष
तु ॥ पुनःप्रदक्षिणीकुर्वन्मंत्रेणानेनमंत्रवित् ॥ नमस्तेमंगलेदेविनमःसवितु
रात्मजे ॥ त्राहिमांकृपयादेविपत्नीत्वंमेइहागता ॥ अर्कत्वंब्रह्मणासृष्टःसर्व-
प्राणिहितायच ॥ वृक्षाणामादिभूतस्त्वंदेवानांप्रीतिवर्धनः ॥ तृतीयोद्वाह-
जंपापंमृत्युंचाशुविनाशय ॥ ततश्चकन्यावरणंत्रिपुरुषंकुलमुच्चरेत् ॥ आ-
दित्यःसविताचार्कःपुत्रीपौत्रीचनप्तृका॥ गोत्रंकाश्यपइत्युक्तंलोकेलौकिक

माचरेत् ॥ मुहूर्तेर्कंनिरीक्षेतस्वास्तिसूक्तमुदीरयन् ॥ आशीर्भिःसहितैःकुर्या
दाचार्यप्रमुखैर्द्विजैः ॥ अथाचार्यंसमाहूयविधिनातन्मुखाच्चतां ॥ प्रतिगृ-
ह्यततोहोमंगृह्योक्तविधिनाचरेत् ॥ आचार्यस्यदानमंत्रमाहव्यासः ॥ अर्क
कन्यामिमांविप्रयथाशक्तिविभूषिताम् ॥ गोत्रायशर्मणेतुभ्यंदत्तांविप्रसमा-
श्रयेति ॥ अंजल्यक्षतकर्माणिकृत्वाकंकणपूर्वकम् ॥ यावत्पंचावृतंसूत्रंताव
दर्कंप्रवेष्टयेत् ॥ स्वशाखोक्तेनमंत्रेणगायत्र्यावाथवाजपेत् ॥ पंचीकृत्यपुनः
सूत्रंस्कंधेबध्नातिमंत्रतः ॥ बृहत्सामेतिमंत्रेणसूत्ररक्षांप्रकल्पयेत् ॥ अर्कस्य
पुरतःपश्चाद्दक्षिणोत्तरयोस्तथा ॥ कुंभांश्चनिक्षिपेत्पश्चादाग्नेयादिचतुष्टये॥
सवस्त्रंप्रतिकुंभंचात्रिसूत्रेणैववेष्टयेत् ॥ हरिद्रागंधसंयुक्तंपूरयेच्छीतलंजलं॥
प्रतिकुंभंमहाविष्णुंसंपूज्यपरमेश्वरं ॥ पाद्यार्घ्यादिनिवेद्यांतंकुर्यान्नाम्नैवमं
त्रवित् ॥ अत्रहोमप्रकारःशौनकेनदर्शितः ॥ तृतीयेस्त्रीविवाहेतुसंप्राप्तेपुरु

षस्यतु ॥ आर्कविवाहंवक्ष्यामिशौनकोहंविधानतः ॥ अर्कसन्निधिमागत्य
ततस्वस्त्यादिवाचयेत्॥ नांदीश्राद्धंप्रकुर्वीतस्थंडिलंचप्रकल्पयेत् ॥ अर्क
मभ्यर्च्यसौर्याचगंधपुष्पाक्षतादिभिः ॥ सौर्यासूर्यदेवत्यया आकृष्णेनेत्यादि
ऋचा ॥ स्वयंचालंकृतस्तद्वद्वस्त्रमाल्यादिभिःशुभैः ॥ अर्कस्योत्तरदेशेतुस
मन्वारब्धएतया ॥ एतयाअर्ककन्यया ॥ उल्लेखनादिकंकुर्यादाघारांतम-
तःपरम् ॥ आज्याहुतीश्चजुहुयात्संगोभिरनयैकया ॥ यस्मैत्वाकामकामाये
त्येतयर्चाततःपरं ॥ व्यस्ताभिश्चसमस्ताभिस्ततश्चास्विष्टकृद्भवेत् ॥ परिषे
चनपर्यंतमयाश्चेत्यादिकंक्रमात् ॥ प्रार्थनामंत्रादिविशेषमाहव्यासः ॥ पुनः
प्रदक्षिणंकृत्वामंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ मयाकृतमिदंकर्मस्थावरेषुजरायुणा ॥
अर्कापत्यानिनोदेहितत्सर्वंक्षंतुमर्हसि ॥ इत्युदाहाशांतिसूक्तानिजप्त्वाताावि
सृजेत्पुनः ॥ गोयुग्मंदक्षिणांदद्यादाचार्यायचभक्तितः ॥ इतरेभ्योपिविप्रे

भ्योदक्षिणांचापिशक्तितः ॥ तत्सर्वंगुरवेदद्यादंतेपुण्याहमाचरेत् ॥ अत्रपं
चमदिनेकर्तव्यमुक्तंब्रह्मपुराणे ॥ चतुर्थेदिवसेतीतेपूर्ववत्तांप्रपूज्यच ॥ वि-
सृज्यहोममग्निंचविधिनामानुषींपराम् ॥ उद्वहेदन्यथानैवपुत्रपौत्राभिवृ—
द्धिमान् ॥ नपशून्नचमित्राणिमंगलंनैवगच्छति ॥ एवमेतद्द्विजश्रेष्ठाविधि
नासम्यगुद्वहेत् ॥ धनधान्यसमृद्धिश्चइच्छाशक्तिःपरत्रचेति ॥ अत्रैवंसंक्ष
पतःप्रयोगः ॥ उक्तेआदित्यवारादौउक्तदेशेयथोक्तार्कसमीपेगत्वाचम्यप्रा
णानायम्यदेशकालौसंकीर्त्य ॥ ममतृतीयमानुषीविवाहजदोषाभावार्थंअ-
र्कविवाहंकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ आचार्यवरणस्वस्तिवाचनाद्युक्तक्रमेणकुर्या
त् ॥ अत्रहोमेविशेषः ॥ देशकालादिसंकीर्त्यार्कविवाहांगभूतंहोमंकरिष्ये
तदंगतयान्वाधानंकरिष्ये ॥ अस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्याद्याघारांतमुक्त्का ॥
अत्रप्रधानंबृहस्पतिमग्निमग्निंवायुंसूर्यंप्रजापतिंचाज्येन ॥ शेषेणस्विष्टकृत

मित्याद्यन्वाधानाद्याघारांतंकृत्वा॥ संगोभिरित्यस्यांगिरसोयास्योबृहस्पति
स्त्रिष्टुप् ॥ अर्कविवाहांगभूताज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐसंगोभिरांगिरसोन-
क्षमाणोभगइवेदर्यमणंनिनाय ॥ जनेमित्रोनदंपतीअनक्तिबृहस्पतेवाज-
याशूंरिवाजौस्वाहा ॥ बृहस्पतयइदंनममेतित्यागः॥ यस्मैत्वेत्यस्यवामदे-
वोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐयस्मैत्वाकामकामायवयंसम्राड्य-
जामहे ॥ तमस्मभ्यंकामंदत्वाथेदत्वंघृतंपिबस्वाहा ॥ अग्नयइदं ० ॥ ततो
व्यस्तसमस्तव्याहृतिभिर्हुत्वाहोमशेषंसमापयेत् ॥ ततःप्रदक्षिणाप्रार्थना
दिकर्मशेषसमापनम् ॥ ॥ इतिप्रयोगरत्नेअर्कविवाहः ॥ ॥ अथाग्नि
द्वयसंसर्गविधिः॥ ॥ यदिपूर्वगृह्याग्नावेवद्वितीयादिविवाहहोमःकृतस्त-
दातेनैवाग्निनाद्वितीयादिः पत्नीगृह्यकर्मसुसहादिकारिणी ॥ यदिदैवाद -
न्याग्नौद्वितीयादिविवाहहोमःकृतस्तदाद्वितीयविवाहनिमित्तकत्रिरात्रादि-

व्रतांतेग्निद्वयसंसर्गःकार्यः ॥ तत्रविधिमाहशौनकः ॥ अथाग्न्योर्गृह्ययोर्यो-
गंसपत्नीभेदजातयोः ॥ सहाधिकारसिद्ध्यर्थमहंवक्ष्यामिशौनकः ॥ अरोगा-
मुद्वहेत्कन्यांधर्मलोपभयात्स्वयम् ॥ कृतेतत्रविवाहेचव्रतांतेतुपरेहनि ॥
पृथक्स्थंडिलयोरग्नीसमाधाययथाविधि ॥ तंत्रंकृत्वाज्यभागांतमन्वाधाना-
दिकंततः ॥ जुहुयात्पूर्वपत्न्यग्नौतयान्वारब्धआहुतीः ॥ अग्निमीळेपुरोहि-
तंसूक्तेननवर्चेनतु ॥ समिध्येनंसमारोप्यायंतेयोनिरितित्वृचा ॥ प्रत्यव-
रोहेत्यनयाकनिष्ठाग्नौनिधायतां ॥ आज्यभागांतमत्रापिकृत्वारभ्यतदादितः
॥ समन्वारब्धएताभ्यांपत्नीभ्यांजुहुयाद्धृतं ॥ चतुर्गृहीतमेताभिर्ऋग्भिःष-
ड्भिर्यथाक्रमं ॥ अग्नावग्निश्चरतीत्यग्निनाग्निःसमिध्यते ॥ अस्तीदमितिति
सृभिःपाहिनोअग्नएकया ॥ ततःस्विष्टकृदारभ्यहोमशेषंसमापयेत् ॥ गो-
युग्मंदक्षिणादेयाश्रोत्रियायाहिताग्नये ॥ पत्न्योरेकायदिमृतादग्ध्वातेनैवतां

पुनः ॥ आदधीतान्ययासार्धमाधानविधिनागृहीति ॥ अयमत्रप्रयोगः ॥
द्वितीयादिविवाहव्रतांतेशुभदिनेप्राणायामदेशकालस्मरणादिकृत्वाममवि-
वाहद्वयेनजातयोर्द्वयोर्गृह्याग्न्योःसंसर्गमहंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्योदक्संस्थ
योर्द्वयोःस्थंडिलयोरुपलेपादिपूर्वकंक्रमेणगृह्याग्नीप्रतिष्ठाप्यप्रथमाग्नाव---
न्वादध्यात् ॥ तत्रक्रमः ॥ अस्मिन्नग्निद्वयसंसर्गकर्मण्यन्वाधानंकरिष्ये ॥ अ
स्मिन्नित्याद्याज्यभागांतमुक्त्वाअग्निंप्रधानदेवतांनवभिराज्याहुतिभिर्यक्ष्ये-
॥ शेषेणस्विष्टकृतमित्याद्याज्यभागांतंकृत्वाआद्ययापत्न्यासमन्वारब्धोनवा
हुतीर्जुहुयात् ॥ अग्निमीळइतिनवानांमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री॥अग्निद्वयसंस
र्गप्रधानाज्यहोमेविनि० ॐ अग्निमीळेपुरोहितंयज्ञस्यदेवमृत्विजं ॥ होतारं
रत्नधातमंस्वाहा ॥ ॐ अग्निःपूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्योनूतनैरुत ॥ सदेवांएह
वक्षतिस्वाहा ॥ ॐ अग्निनारयिमश्नवत्पोषमेवदिवेदिवे ॥ यशसंवीरवत्त

मंस्वाहा ॥ ॐ अग्नेयंयज्ञमध्वरंविश्वतःपरिभूरसि ॥ सऽइद्देवेषुगच्छतिस्वा
हा॥ ॐ अग्निर्होताकविक्रतुःसत्यश्चित्रश्रवस्तमः॥ देवोदेवेभिरागमत्स्वा०
१ ॥ ॐ यदंगदाशुषेत्वमग्नेभद्रंकरिष्यसि ॥ तवेत्तत्सत्यमंगिरःस्वाहा॥
ॐ उपत्वाग्नेदिवेदिवेदोषावस्तर्धियावयं ॥ नमोभरंतऽएमसिस्वाहा ॥ ॐ
राजंतमध्वराणांगोपामृतस्यदीदिविं ॥ वर्धमानंस्वेदमेस्वाहा ॥ ॐ सनः
पितेवसूनवेग्नेसूपायनोभव ॥ सचस्वानःस्वस्तयेस्वाहा॥ २ ॥ इतिनवभिः
स्वाहांताभिर्नवाहुतीर्हुत्वाप्रत्याहुत्यग्नयइदंनममेतित्यक्त्वास्विष्टकृदादिहो--
मशेषमुपस्थानांतंसमाप्यअग्नेत्वंनइतिचतसृभिर्वोपस्थायतमग्निंअयंतेयो-
निर्ऋत्वियइत्यस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निरनुष्टुप् ॥ अग्निसमारोपणेविनि०
ॐ अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतोजातोअरोचथाः ॥ तंजानन्नग्नआसीदाथानो--
वर्धयागिरः ॥ इतिसमिधिसमारोप्यद्वितियाग्नौप्रत्यवरोहयेत् ॥ द्वितीयाग्नौ

॥ प्रत्यवरोहेत्यस्यहिरण्यगर्भोऽग्निस्त्रिष्टुप् ॥ प्रत्यवरोहणेविनियोगः ॥ ॐ प्रत्यवरोहजातवेदःपुनस्त्वंदेवेभ्योहव्यंवहतःप्रजानन् ॥ प्रजांपुष्टिंरयिमस्मासुधेह्यथाभवयजमानायशंयोः॥ इतितंप्रत्यवरोह्यान्वाधानेपूर्ववदाज्यभागांतमुत्त्काात्रप्रधानं ॥ षड्वारमग्निंचतुर्गृहीताज्येनशेषेणास्विष्टकृतमित्यादिआज्यभागांतंकृत्वाततःस्रुचिस्रुवेणचतुर्वारंप्रभृतमाज्यंगृहीत्वापत्नीभ्यामन्वारब्धस्तेनाज्येनावयवशःषडाहुतीर्जुहुयान्मंत्रैः ॥ तेच ॥ अग्नावग्निर्हिरण्यगर्भोऽग्निःशक्वरी ॥ अग्निद्वयसंसर्गप्रधानाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ अग्नावग्निश्चरतिप्रविष्टऋषीणांपुत्रोअधिराजएषः ॥ तस्मैजुहोमिहविषाघृतेनमादेवानांमोमुहद्भागधेयंमोअस्माकंमोमुहद्भागधेयंस्वाहा॥ अग्नयइदंनममेतिसर्वत्रत्यागः ॥ अग्निनाग्निर्मधुच्छंदाअग्निर्गायत्री॥अग्निद्वयसंसर्गप्रधानाज्यहोमेमि० ॥ॐ अग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृहपतिर्युवा ॥ हव्यवाड्जु

ऱ्हास्यः स्वाहा ॥ २ ॥ अस्तीदमधिमंथनमितितिसृणांविश्वामित्रोग्निरनुष्टुप्
॥ अंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ॥ वि० प्राग्वत् ॥ ॐ अस्तीदमधिमंथनमस्तिप्रजननंकृ-
तं ॥ एतांविश्पत्नीमाभराग्निंमंथामपूर्वथास्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ अरण्योर्निहि-
तोजातवेदागर्भइवसुधितोगर्भिणीषु ॥ दिवेदिवईड्योजागृवद्भिर्हविष्मद्भि-
र्मनुष्येभिरग्निः स्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ उत्तानायामवभराचिकित्वान्त्सद्यः प्रवीतावृष
णंजजान ॥ अरुषस्तूपोरुशदस्यपाजइळायास्पुत्रोवयुनेजनिष्टस्वाहा ॥ ५ ॥
पाहिनोअग्नएकयेतिप्रागाथोभर्गोग्निर्बृहती ॥ विनियोगः प्राग्वत् ॥ ॐ पा
हिनोअग्नएकयापाह्यु१तद्वितीयया ॥ पाहिगीर्भिस्तिसृभिरूर्जांपतेपाहिच-
तसृभिर्वसोस्वाहा ॥ ६ ॥ गृह्यपरिशिष्टमतेस्रुवेणैवअष्टाहुतयः ॥ ताश्च ॥
अग्निनाग्निःसमिध्यतइत्युक्तयैका ॥ १ ॥ त्वंह्यग्नेअग्निनेत्यस्यविरूपोग्निर्गा-
यत्री ॥ विनियोगः प्राग्वत् ॥ ॐ त्वंह्यग्नेअग्निनाविप्रोविप्रेणसंन्त्सता ॥ स-

खासस्व्यासमिध्यसेस्वाहा ॥ २ ॥ पाहिनोअग्नइतित्र्यृचस्यप्रागाथोभर्गोग्नि-
र्बृहती ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ पाहिनोअग्नइत्युक्ता ॥ ॐ पाहिविश्वस्मा-
द्रक्षसोअराव्णःप्रस्मवाजेषुनोव ॥ त्वामिद्धिनेदिष्टंदेवतातयआपिंनक्षामहे-
वृधेस्वाहा ॥ ॐ आनोअग्नेवयोवृधंरयिंपावकशंस्यं॥ रास्वाचनउपमातेपुरु-
स्पृहंसुनीतीस्वयशस्तरंस्वाहा ॥ अस्तीदमितित्र्यृचउक्तः ॥ सर्वत्राग्नयइदं--
नममेतित्यागः ॥ एवंहुत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्यआयतनोग्निंनिधाय-
यथापूर्वपरिचरेत् ॥ ॥ इतिश्रीनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेअग्निद्वयसं
सर्गप्रयोगः ॥ ॥ अथौपासनाख्यःसायंप्रातर्होमोभिधीयते ॥ सचविवाह-
होमोत्तरकालीनेसायंकालेभद्राव्यतीपातादिसंभवेपिकृतेअकृतेवागृहप्रवे-
शनीयहोमेप्रारंभणीयः ॥ यद्यान्हिविवाहहोमस्तदोत्तरेसायंकालेहोमारंभः ॥
रात्रौविवाहहोमेउत्तरेद्युःसायंहोमारंभः ॥ तत्रकर्तारः ॥ स्वयंस्वस्यासंभवेप

त्न्यादयश्च ॥ तत्रभगवान् ॥ पत्नीकुमारीपुत्रौवाशिष्योवापियथाक्रमम् ॥
पूर्वपूर्वस्यचाभावेविदध्यादुत्तरोत्तरः ॥ दक्षः ॥ ऋत्विक्पुत्रोगुरुर्भ्राताभा-
गिनेयोथविट्पतिः ॥ एतैरेवहुतंयत्तुतद्धुतंस्वयमेवतु ॥ विट्पतिर्जामाता॥
एतैस्तुयजमानानुज्ञयापत्न्यनुज्ञयावाहोतव्यं॥ पर्वणितुसायंहोमःस्वयमेव-
कार्योनान्येन ॥ अन्येनहोमोदंपत्योःसन्निधानेअन्यतरसन्निधानेवाकार्यः॥
उभयोरसमक्षंहुतमहुतमेव ॥ अथाग्निप्रादुष्करणकालः ॥ प्रादुष्करणम
ग्नेःप्रज्वलनं ॥ कात्यायनः॥ सुर्येतुशैलमप्राप्तेषट्त्रिंशद्भिरिहांगुलैः ॥ प्रा--
दुष्करणमग्नीनांप्रातर्भासामदर्शने॥ एतत्प्रादुष्करणकालात्ययेसमस्तव्या
हृतिभिरेकाज्याहुतिःकार्या ॥ अथहोमकालः॥ आश्वलायनः ॥ सम्यङ्नि
म्लोचतिरवौसायंचजुहुयुस्तदा ॥ अथप्रातर्हुनेन्नित्यमुदितेर्केयथाविधि ॥
कात्यायनोपि ॥ यावत्सम्यङ्नमायंतेनभस्यृक्षाणिसर्वतः ॥ लोहितत्वंतु--

नापैतितावत्सायंतुहूयते॥ मनुः॥ लेखामात्रस्तुदृश्येतरश्मिभिस्तुसमन्वि
तः॥ उदितंतंविजानीयात्तत्रहोमंप्रकल्पयेत्॥ अनुकल्पकालमाहसूत्रका-
रः॥ प्रदोषांतोहोमकालःसंगवांतःप्रातस्तमतिनीयचतुर्गृहीतमाज्यंजुहु-
यात्॥ अस्तोत्तरस्त्रिमुहूर्तउदयोत्तरश्चत्रिमुहूर्तःक्रमेणसायंप्रातश्चहोमका-
लउक्तइतिफलितोर्थः॥ अत्रमुख्यकालातिक्रमेसमस्तव्याहृतिभिरेकाज्याहु
तिः॥ प्रायश्चित्तेविशेषेणयत्रनोक्तोविधिर्भवेत्॥ होतव्याज्याहुतिस्तत्रभूर्भु
वःस्वरितीतिचेतिकारिकोक्तेः॥ गौणकालातिक्रमेतुमनोज्योतिरितिमंत्रेणच
तुर्गृहीताज्याहुतिरेकेतिप्रायश्चित्तविवेकः॥ अथहोमद्रव्याणिगृह्यपरिशिष्टे॥
पयोदधिसर्पिर्यवागूरोदनंतंडुलाः सोमस्तैलमापोव्रीहयोयवास्तिलाइतिहो-
म्यानितंडुलानीवारश्यामाकयावनालानांव्रीहिशालियवगोधूमप्रियंगवः--
स्वरूपेणापिहोम्यास्तिलाःस्वरूपेणैवशतंचतुःषष्टिर्वाहुतिर्व्रीहितुल्यानांत-

दर्धंतिलानांतदर्धंसर्पिस्तैलयोस्तैलंचतिलजर्तिलातसीकुसुंभानांयेनप्रथ-
मांदेवतांजुहुयात्तेनैवद्वितीयांजुहुयाद्येनचसायंजुहुयात्तेनैवप्रातरिति॥अत्र
तेनैवप्रातरितिप्रतिनिधिवर्ज ॥ बृहस्पतिस्त्वाहुतिपरिमाणमाह ॥ प्रस्थधा
न्यंचतुःषष्ठेराहुतेःपरिकीर्तितम् ॥तिलानांचतदर्धंचतंडुलाव्रीहिभिःसमाः॥
प्रस्थश्च ॥ प्रसृतिद्वितयंमानंप्रस्थंमानचतुष्टयमिति ॥ बौधायनस्तु॥व्री-
हीणांवायवानांवाशतमाहुतिरिष्यते ॥ अगस्त्यः ॥ द्रवद्रव्यस्यमानंस्या-
द्वारागोकर्णदीर्घिका ॥ सिद्धांतशेखरे ॥ अन्नंग्राससमंप्रोक्तंलाजामुष्टिमि-
तामताः ॥होमप्रकारउक्तःसंग्रहे ॥ द्रवंहविःस्रुवेणैवपाणिनाकठिनंहविः ॥
अंगुल्यग्रैर्नहोतव्यंनकृत्वांगुलिभेदनम् ॥ अंगुल्युत्तरपार्श्वेनहोतव्यमिति-
तुस्मृतिः ॥ नित्यहोमेपूर्वमुपरिचसमिधमग्नावादधीत ॥ तल्लक्षणंचस्मृत्य-
र्थसारे ॥ पलाशखादिराश्वत्थशम्युदुंबरजासमित् ॥ अपामार्गार्कदूर्वाश्चकु

शाश्चेत्यपरेविदुः ॥ सत्वचःसमिधःकार्याऋजुश्लक्ष्णाःसमास्तथा ॥ शस्ता
दशांगुलास्तास्तुद्वादशांगुलिकास्तथा ॥ आर्द्राःपक्काःसमछेदास्तर्जन्यंगु-
लिवर्तुलाः॥ अपाटिताश्चाद्विशाखाःकृमिदोषविवर्जिताः॥ ईदृशीर्होमयेत्प्रा
ज्ञःप्राप्नोतिविपुलांश्रियम् ॥ अयंचहोमआयतनेस्थंडिलेवाअग्निंप्रतिष्ठाप्य
तत्रकार्यः ॥ कुंडेवास्थंडिलेवापीत्युक्तेः॥ आयतनंचोक्तंसंग्रहे ॥ अरत्नि-
मात्रमन्यर्थंकार्यमायतनंबुधैः ॥ पिशीलमात्रमित्येकेतदप्यंसांतरंभवेत् ॥
स्थंटिललक्षणंत्वग्निमुखप्रकरणेउक्तं ॥ अथौपासनप्रयोगः ॥ शुद्धेदेशेच
तुर्विंशत्यंगुलंसार्द्धद्वाविंशत्यंगुलप्रमाणंवाषोडशांगुलप्रमाणंवाचतुरस्रंप्र -
त्येकंचतुरंगुलोत्सेधमेखलात्रययुक्तमायतनंउक्तयुक्त्यास्थंडिलंवानिर्माय--
गोमयेनोपलिप्योल्लिख्यतत्रयथालाभंसिकतापद्मपत्रादिसंभारान्निक्षिप्यत
त्रगृह्याग्निंपूर्ववत्प्रतिष्ठाप्यविवाहोत्तरसंध्याकालादारभ्यौपासनंकुर्यात् ॥ त

श्चैवं ॥ यजमानःकृतसंध्यावंदनःपूर्वंप्रादुष्कृतस्याग्नेःपश्चिमतउपविश्याच
म्यप्राणानायम्यदेशकालौनिर्दिश्याग्निरूपपरमेश्वरप्रीत्यर्थंऔपासनंकरि-
ष्यइतिसंकल्प्याग्नौचत्वारिश्रृंगेतिमंत्रेणयज्ञपुरुषस्यमूर्तिंध्यात्वा सोदकेन--
पाणिनासमंतात्प्रदक्षिणंपुनःपुनरुदकमादायत्रिःपरिमृज्यपूर्ववत्परिस्तीर्य
त्रिःपर्युक्ष्यप्रागुक्तद्वादशद्रव्येषुमध्येसुप्रक्षालितानार्द्रसिततंडुलप्रभृतिपा-
त्रमग्नेरुत्तरतोनिधायज्वलतादर्भेणअवज्वल्यप्रोक्ष्यतेनैवात्रिः पर्यग्निकृत्वात-
दुल्मुकंनिरस्यापउपस्पृश्याग्नेः पश्चिमतआस्तीर्णकुशेषुसमिधासहहविर्नि-
धाय ॥ विश्वानिनइतितिसृणांआत्रेयोवसुश्रुतऋषिः ॥ अग्निर्देवता॥त्रिष्टुप्
छंदः ॥ अग्न्यर्चनेविनियोगः ॥ ॐ विश्वानिनोदुर्गहाजातवेदः१ ॥ तेस्व-
स्ति ॥ इतिपूर्वाभ्यामृग्भ्यांप्रतिपादमष्टदिक्षुगंधादिनाग्निमभ्यर्च्यतृतीयया
बद्धांजलिर्नमस्कृत्यदक्षिणंजान्वाच्यसमिधमग्नौतूष्णींप्रक्षिप्यअपउपस्पृ--

प्र० २०५

श्यसमिधिदीप्तायांविधूमज्वालागारेऽग्नौशतसंख्याकान्प्रस्थस्यचतुः षष्टि
तमभागमितान्वातंडुलान्दक्षिणहस्तेनादायसव्यपाणिंहृदिनिधायअंगुल्यु
त्तरपार्श्वेनसामिन्मूलतोद्व्यंगुलप्रदेशे॥ॐअग्नयेस्वाहेतिहुत्वाअग्नयइदंनममे
तित्यक्तातस्याऐशानदेशेपूर्वाहुतेर्भूयसीमाहुतिंप्रजापतिपदंचतुर्थ्यंतंमन -
साध्यायन्स्वाहेत्युच्चार्यासंसृष्टांहुत्वाप्रजापतयइदंनममेतित्यक्त्वापूर्ववदु---
पविश्यपरिस्तरणंविसृज्यपरिसमूहनपर्युक्षणेकृत्वोपस्थानंकुर्यात् ॥ तत्रमं-
त्राः ॥ अग्नआयूंषीतितिसृणांशतंवैखानसाऋषयः ॥ अग्निःपवमानोदेवता
॥ गायत्रीछंदः ॥ अग्न्युपस्थानेविनियोगः ॥ ॐअग्नआयूँषिपवस्आसु-
वोर्जमिषंचनः ॥ आरेबाधस्वदुच्छुनां ॥ अग्निर्ऋषिःपवमानःपांचजन्यःपुरो
हितः ॥ तमीमहेमहागयं ॥ अग्नेपवपस्वस्वपाअस्मेवर्चःसुवीर्यं ॥ दधद्रयिं
मयिपोषं ॥ अग्नेत्वन्नइतिचतसृणांगोपायनालौपायनावाबंधुःसुबंधुःश्रुतबं

सा० २०५

धुर्विप्रबंधुश्श्रैकर्चाऋषयः ॥ अग्निर्देवता ॥ द्विपदाविराट्छंदः ॥ अग्न्युपस्था
नेविनियोगः ॥ ॐ अग्नेत्वन्नोअंतमउतत्राताशिवोभवावरूथ्यः ॥ वसुरग्निर्व
सुश्रवाअच्छानक्षिद्युमत्तमंरयिंदाः ॥ सनोबोधिश्रुधीहवमुरुष्याणोअघायतः
समस्मात् ॥ तंत्वाशोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥ प्रजापते
हिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ प्रजापत्युपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ प्रजापते
नत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव ॥ यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तु
वयंस्यामपतयोरयीणां ॥ तंतुंतन्वन्देवाःप्रजापतिर्जगती ॥ प्रजापत्युप-
स्थानेविनियोगः ॥ ॐ तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहिज्योतिष्मतःपथोरक्ष-
धियाकृतान् ॥ अनुल्बणंवयतजोगुवामपोमनुर्भवजनयादैव्यंजनं ॥ हिर-
ण्यगर्भइत्यस्यहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ प्रजापत्युपस्थानेविनियोगः
॥ ॐ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसीत् ॥ सदाधारपृ-

थिवींद्यामृतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ एतैर्मंत्रैर्वायव्यदेशेप्रह्वःकृतांजलिरग्निमीक्षमाणउपस्थायपुनरुपविश्यन्युनातिरिक्ताछिद्रत्वार्थंविष्णुस्मरणंकृत्वाअनेनहोमेनभगवान्श्रीपरमेश्वरःप्रीयतांइत्युक्त्वाग्निंसंभारयेत्॥ एवंप्रातरुदयात्पूर्वंप्रादुष्करणंकृत्वाहोमकालेपूर्ववत्पुर्वांगानिकृत्वासूर्यायस्वाहेतिसायंद्रव्येणैवप्रथमाहुतिंहुत्वासायंकालवत् द्वितीयाहुतिंहुत्वापरिसमूहनादिकृत्वोपस्थानंकुर्यात् ॥ तत्रमंत्राः ॥ सूर्योनोदिवस्पात्वित्यस्यचक्षुःसूर्योगायत्री ॥ सूर्योपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ सूर्योनोदिवस्पांतुवातोअंतरिक्षात् ॥ अग्निर्नःपार्थिवेभ्यः ॥ उदुत्यंकाण्वःप्रस्कण्वःसूर्योगायत्री ॥ सूर्योपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यं ॥ चित्रंदेवानामांगिरसःकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ॥ सूर्योपस्थानेविनियोगः॥ ॐ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः॥आप्राद्यावापृथिवी

अंतरिक्षंसूर्यआत्माजगंतस्तस्थुषश्च ॥ नमोमित्रस्याभितपाःसूर्योजगती ॥
सूर्योपस्थानेविनियोगः ॥ ॐ नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसेमहोदेवायतदृतंस
पर्यत ॥ दूरेदृशेदेवजातायकेतवेदिवस्पुत्रायसूर्यायशंसत ॥ एतैर्मंत्रैश्चतु-
र्भिःसूर्यमुपस्थाय ॥ ॐ प्रजापतेन ० ॥ ॐ तंतुंतन्वन् ० ॥ ॐ हिरण्यगर्भःस-
मंव ० ॥ इतिचत्रिभिःप्रजापतिंचोपस्थायाचामेदितिप्रातर्होमेविशेषः ॥
॥ इतिप्रयोगरत्नेसायंप्रातर्होमविधिः ॥ ॥ अथाशौचेहोमविधिः ॥ ज
ननशावाशौचयोर्ऋत्विगादिनासायंप्रातर्होमौकारयेत् ॥ स्वयंचद्रव्यत्या-
गंकुर्यात् ॥ ऋत्विगाद्यन्याभावेतुआशौचपातात्पूर्वहोमांतेवक्ष्यमाणप्रकारे
णाग्निसमारोपणंकृत्वासूतकानिवृत्तौस्नात्वाकृतनित्यक्रियोऽग्निंप्रतिष्ठाप्यप्रा-
णानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममनित्यहोमातिक्रमजन्यदोषपरिहारार्थंप्राय-
श्चित्तपूर्वकंअतिक्रांतहोमान्करिष्यइतिसंकल्प्यपरिसमूहनादिकृत्वाअग्नेः-

पश्चिमतःसपवित्रेपात्रेआज्यमासिच्यअंगारानायतनादुत्तरतोबहिष्कृत्यते-
ष्वाज्यपात्रंनिधायतृणेनावज्वल्यदर्भाग्रद्वयंक्षिप्त्वातेनैवाज्यंत्रिःपर्यग्निकृ—
त्वोल्मुकंनिरस्यकर्षंनिवोदगुद्वास्यअंगारानग्नावतिसृज्यसवितुष्ट्वेतिमंत्रेण-
सकृद्विस्तूष्णीमेवंत्रिरुत्पूयपवित्रेप्रोक्ष्याग्नौप्रहृत्याज्यंपाश्चिमतोदर्भेष्वासा
द्यस्रुक्स्रुवयोःसंमार्जनंकृत्वाज्यंस्रुवेणस्रुचिचतुर्गृहीत्वा ॥ ॐ मनोज्योति-
र्जुषतामाज्यंविछिन्नंयज्ञंसमिमंदधातु ॥ याइष्टाउषसोयाअनिष्टास्ताःसंत
नोमिहविषाघृतेनस्वाहा ॥ मनसेज्योतिषइदंनममेतिहुत्वानित्यहोमार्थंपूर्व
वत्तंडुलान्त्संस्कृत्यहोमवत्परिसमूहनादिसमित्प्रक्षेपणांततंत्रपूर्वकंअतीत--
कालादारभ्यक्रमेणद्वेद्वेआहुतीहुत्वातत्कालहोमंचकृत्वा अग्निसूर्यप्रजा—
पतिंचोपस्थायपरिसमूहनाद्यंगजातंसकृत्कुर्यात् ॥ इत्याशौचेहोमविधिः ॥
॥ अथापत्कालेकर्तव्योहोमद्वयसमासप्रयोगः ॥ ॥ पूर्ववत्सायंकालीनाहु

तिद्वयंहुत्वापरिसमूहनादिकृत्वाकंचित्कालंनिमील्यानिमील्यवापुनःपरिस-
मूहनादिसमित्प्रक्षेपणांतंकृत्वाश्वःकर्तव्यप्रातराहुतिद्वयमपकृष्यहुत्वोप--
स्थानंकुर्यात् ॥ एकैवचेत्सामित्सायंहोमादावेव॥उपस्थानेमंत्राः॥हविष्पांत
मितिपंचर्चस्यवर्गस्यमूर्धन्वान्सूर्यवैश्वानरौत्रिष्टुप्॥ उपस्थानेविनियोगः ॥
ॐ हविष्पांतमजरंस्वर्विदिदिविस्पृश्याहुतंजुष्टमग्नौ ॥ तस्यभर्मणेभुवना-
यदेवाधर्मणेकंस्वधयापप्रथंत ॥ गीर्णंभुवनंतमसापगूळ्हमाविःस्वरभवज्जा
तेअग्नौ ॥ तस्यदेवाःपृथिवीद्यौरुतापोरणयन्नोषधीःसख्येअस्य ॥ देवेभि-
र्न्विषितोयज्ञियेभिरग्निंस्तोषाण्यजरंबृहंतं ॥ योभानुनापृथिवींद्यामुतेमामा-
ततानरोदसीअंतरिक्षं ॥ योहोतासीत्प्रथमोदेवजुष्टोयंसमांजन्नाज्येनावृणा-
नाः ॥सपतत्रीत्वरंस्थाजगद्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोज्जातवेदाः ॥ यज्जातवेदोभु-
वनस्यमूर्धन्नतिष्ठोअग्नेसहरोचनेनं ॥ तंत्वाहेममतिभिर्गीर्भिरुक्थैसयाज्ञि-

यौअभवोरोदसिप्राः ॥ एतैर्मंत्रैःप्राजापत्यैश्चोपस्थायपरिसमूहनाद्यंगजा-
तंसकृत्कुर्यात् ॥ ॥ अथगुर्वापदिपक्षहोमः ॥ तत्रप्रतिपदिसायंकालेस
मित्प्रक्षेपणांतंपूर्वांगजातंकृत्वाहुतिप्रमाणेनतंडुलान्पात्रद्वयेप्रतिपात्रंचतु-
र्दशवारंगृहीत्वाहोमकालेप्रथमपात्रस्थानग्नयेस्वाहेतिसर्वान्जुहुयात् ॥ त-
तःप्रजापत्यर्थंगृहीतान्प्रजापतिशब्दंचतुर्थ्यंतंमनसाध्यायन्स्वाहेतिहुत्वो
पस्थानाद्यंगजातंसकृत्कुर्यात् ॥ एवंद्वितीयायांप्रातःसमित्प्रक्षेपणादिपूर्व-
वत्कृत्वा ॥ सूर्यायस्वाहेतिपूर्ववद्धुत्वासायंकालीनोत्तराहुतिवद्द्वितीयाहुतिंच
हुत्वोपस्थानाद्यंगजातंसकृत्कुर्यात् ॥ पक्षमध्येवापत्तावागामिचतुर्दशीसायं-
कालीनहोमांतान्शेषहोमान्सायंसमस्येत् ॥ पर्वप्रातर्होमांतांश्चप्रातःशेषहो
मान्समस्येत् ॥ सर्वथापर्वसायंहोमःप्रतिपत्प्रातर्होमश्चपृथगेवहोतव्यौ ॥
अत्रपूर्ववदग्निमभिरक्षेत् ॥ अंतरापन्निवृत्तौतुतदारभ्यपूर्ववत्सायंप्रातर्हो-

मान्यथाकालंकुर्यात् ॥ ॥ अथसभार्यस्यप्रवासेप्रसक्तेअग्निसमारोपविधिः ॥ कालहोमानंतरं अयंतेयोनिर्ऋत्वियइत्यस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निरनुष्टुप् ॥ अग्निसमारोपणेविनियोगः ॥ ॐ अयंतेयोनिर्ऋत्वियोयतोजातोअरोचथाः ॥ तंजानन्नग्नआसीदाथानोवर्धयागिरः ॥ इत्यनेनारणिद्वयेअग्निंसमारोपयेत् ॥ अथवाअनेनैवअश्वत्थसमिधिसमारोपयेत् ॥ यद्वा ॥ यातेअग्नेयज्ञियातनूस्तयेह्यारोहात्मानं ॥ अच्छावसूनिकृण्वन्नर्यापुरूणि ॥ यज्ञोभूत्वायज्ञमासीदयोनिं ॥ जातवेदोभुवअजायमानएहि ॥ इतिमंत्रेणपाणीप्रताप्यआत्मनिसमारोपयेत् ॥ तत्रप्रादुष्करणकालेअरणिसमारोपेअरणीनिर्मथ्य ॥ ॐ प्रत्यवरोहजातवेदःपुनस्त्वंदेवेभ्योहव्यंवहनःप्रजानन् ॥ प्रजांपुष्टिंरयिमस्मासुधेह्यथाभवयजमानायशंयोः ॥ इत्यनेनस्थंडिलेग्निंप्रतिष्ठापयेत् ॥ अश्वत्थसमित्समारोपणपक्षेश्रोत्रियागारादग्निमाहृत्यसंस्कृते

स्थंडिलेप्रतिष्ठाप्यप्रत्यवरोहेतिमंत्रेणतांसमिधंनिदध्यात् ॥ आत्मसमारोप
पक्षेसर्वदाऽस्पृश्यस्पर्शनंजलेनिमज्ज्यस्नानंस्त्रीगमनंचाकुर्वन्मूत्रपुरीषोत्स
र्गेशौचमकृत्वाचिरकालमतिष्ठंश्चहोमकालेआत्मसमारूढमग्निमुछ्वासरूपेण
प्रत्यवरोहेतिमंत्रेणलौकिकाग्नौनिदध्यात् ॥ एवंयथाधिकारमग्निंप्रतिष्ठाप्य-
कालद्वयेएककालेवापूर्ववज्जुहुयात् ॥ इदंसमारोपणंद्वादशरात्रपर्यंतमेवकु-
र्यात् ॥ अथपुरुषस्यैवप्रवासकालेकर्तव्यम् ॥ प्रवासश्चसाग्निकेनद्रव्यार्ज-
नादिदृष्टकार्यार्थमेवकेवलेनपुरुषेणकार्यः ॥ नतुतीर्थयात्राद्यदृष्टार्थकार्यार्थं-
॥ तत्रहोमांतेपूर्वोक्तमंत्रैरुपस्थायपुनःप्रवासार्थंअभयंवोभयंमेस्त्वितिमंत्रे-
णाग्निमुपस्थायद्विमासमध्यवर्तिकालेष्वन्यतमकालपर्यंतंप्रोष्यपुनःस्वगृह-
समीपमेत्य ॐ गृहामाबिभीतोपवःस्वस्त्येवोस्मासुचप्रजायध्वंमाचवोगोप-
तीरिषदितिमंत्रेणगृहंनिरीक्ष्य ॐ गृहानहंसुमनसःप्रपद्येवीरघ्नोवीरवतःसु-

वीरान् ॥ इरावहंतोघृतमुक्षमाणास्तेष्वहंसुमनाःसंविशानि ॥ इतिमंत्रेणगृ
हंप्रविश्य ॐ शिवंशग्मंशंयोःशंयोरितिपुनस्त्रिरनुवीक्ष्यहोमकालेउपस्थानां
तंकृत्वा ॥ ॐ अभयंवोभयंमेस्त्वितिपुनरग्निमुपातिष्ठेत् ॥ ततोज्येष्ठपुत्रशिर
उभाभ्यांपाणिभ्यांपरिगृह्य ॥ ॐ अंगादंगात्संभवसिहृदयादधिजायसे ॥
आत्मावैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतमितिमंत्रंजपित्वामुर्धनित्रिराजिघ्रेत्-
॥ प्रत्याघ्राणंमंत्रावृत्तिः॥ एवमितरेषांचपुत्राणांक्रमेणकृत्वाप्रत्तदुहितॄणांतू
ष्णीमेवशिरोजिघ्रेत् ॥ एतत्पुत्रेपिप्रोष्यागतेभवति ॥ अवगतमप्यप्रियंप्र-
वासादागतंप्रतितदहर्ननिवेदयेयुः ॥ ॥ अथाग्निसंसर्गदोषेप्रायश्चित्तं ॥
स्वगृह्याग्निरन्यगृह्याग्निनासंसृष्टश्चेदग्नीविभज्योभौसमित्समारोपणंकुर्या--
तां ॥ ततःपूर्वहोतासमिधोग्निमवरोप्यदेशकालौसंकीर्त्यसमिद्व्यमादाया
स्मिन्नन्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाअग्निंविविचिंप्रधानदेव-

तांचरुद्रव्येणशेषेणस्विष्टकृतमितिसद्योयक्ष्येइत्यंतमुक्त्वासमिद्धयमग्नावा--
धायपरिसमूहनादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वाअग्नयेविविचयेत्वाजुष्टंनिर्वपा--
मीतिचतुरोमुष्टीन्निरुप्यप्रोक्षणाद्याज्यभागांतंकृत्वाअग्नयेविविचयेस्वाहेति
हुत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमापयेत्॥ अनुपक्रांतदर्शपूर्णमासश्चेत्पूर्ववदा-
ज्यसंस्कृत्यस्रुवेणद्वादशवारंस्रुचिगृहीत्वाअग्नयेविविचहेस्वाहेतिस्रुचापूर्णा
हुतिंहुत्वाकालहोमंचरेत् ॥ पश्चाद्धोतातुअग्नयेपथिकृतेजुहुयात् ॥ शवाग्नि
नासंसृष्टश्चेदग्नयेशुचयेस्वाहेतिजुहुयात् ॥ पचनाग्निनासंसृष्टश्चेदग्नयेसं-
वर्गायस्वाहेतिजुहुयात् ॥ वैद्युतेनसंसृष्टश्चेदग्नयेप्सुमतेजुहुयात् ॥ ॥ अ
थनष्टाग्नेःपुनःसंधानप्रयोगः ॥ ॥ तत्रप्रमादादग्निनाशेयजमानःपत्न्या-
सहस्नानादिनाशुचिर्भूत्वादेशकालौसंकीर्त्यममप्रमादिकाग्नित्यागदोषपरि-
हारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंप्रायश्चित्तंकरिष्येइतिसंकल्प्यतत्रात्रिरात्रमग्नि

त्यागेप्राणायामशतं ॥ विंशतिरात्रेएकदिनमुपवासः ॥ मासद्वयेत्रिरात्रो-
पवासः ॥ अब्देप्राजापत्यकृच्छ्रं ॥ एवंत्यागकालानुसारेणप्रायश्चित्तंकृत्वा-
आयतनंगोमयेनोपलिप्योल्लिख्ययथालाभंसिकतादिसंभारान्निदध्यात् ॥ ते
यथा ॥ सिकताःपद्मपत्रंचवराहविहताचमृत् ॥ सूदमारवूत्करंचोषंवल्मीक-
वपशर्कराः ॥ उदुंबराशनिहतंपर्णाश्वत्थविकंकताः ॥ शम्यंकुराश्चविज्ञेया
आधानद्रव्यसंज्ञिताः ॥ ततःश्रोत्रियागारादाहृतमग्निंविधिवत्प्रतिष्ठाप्यस
मिध्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यममप्रमादाद्विच्छिन्नस्यगृह्याग्नेःपुनःसं
धानंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्याज्यंपूर्ववत्संस्कृत्यस्रुवंचसंमृज्य ॥ ॐ अया-
श्चाग्नेतिमंत्रेणस्रुवेणाज्यंहुत्वासायंकालपर्यंतंपत्न्युपवसेत्तदशक्तौयजमानो
वा ॥ सायंकालेतुपूर्ववन्नित्यहोमंकुर्यात् ॥ द्वादशाहपर्यंतमयमभ्युत्पत्तिवि-
धिः ॥ तदूर्ध्वंतुवक्ष्यमाणोविवाहहोमविधिः ॥ आलस्यादिनाबुद्धिपूर्वकम-

शित्यागेतत्तत्कालानुसारेणेदंप्रायश्चित्तंद्वादशाहपर्यंतंत्रिरात्रमुपवासः ॥ मासपर्यंतंद्वादशरात्रमुपवासः ॥ अब्दपर्यंतंमासंपयोव्रतं ॥ द्विवर्षपर्यंतंचांद्रायणं ॥ त्र्यब्दपर्यंतंचांद्रायणंसोमायनंच ॥ तदूर्ध्वमब्दकृच्छ्रं ॥ धनिनो-गोदानंचेतिप्रयोगपारिजाते ॥ स्मृत्यर्थसारेतुद्वादशाहातिक्रमेत्र्यहमुपवासः ॥ मासातिक्रमेद्वादशाहमुपवासः ॥ संवत्सरातिक्रमेमासमुपवासः ॥ पयोभक्षणंवाइतिविशेषः ॥ एवंकालविलंबश्चेत्संकल्पपूर्वकंप्रायश्चित्तंकृत्वा पुनःसंधानं ॥ यत्रतुअग्निविच्छेदनिमित्तेनकेनचिदग्निविच्छेदःकालविलंबश्चनास्तितत्राकृत्वैवप्रायश्चित्तंपुनःसंधानंकार्यं ॥ ॥ अथविच्छिन्नस्यगृ-ह्याग्नेःपुनःसंधानविधिः ॥ ॥ पत्न्यासहकृतस्नानादिःकृतनित्यक्रियोदे-शकालौसंकीर्त्यैतावंतंकालंगृह्याग्निविच्छेदजनितप्रत्यवायपरिहारार्थंए— तावत्प्रायश्चित्तममुकप्रत्याम्नायेनकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ अग्निविच्छेदका-

प्रत्यब्दं एकैक कृच्छ्रा त्मकं प्रायश्चित्तं ... कृच्छ्रप्रत्याम्नाय ... ब्राह्मण ...

लगणनयास्मृत्युक्तंप्रागुक्तंप्रायश्चित्तंदंपतीसहकुर्यातांनपृथक् ॥ समाप्तेत-
स्मिनग्निविच्छेदेनलुप्तानांसायंप्रातर्होमानांतथादर्शपूर्णमासस्थालीपाका
नांचसंपत्तिपर्याप्तमिदंव्रीह्याादिद्रव्यमाज्यंचब्राह्मणायसंप्रददे ॥ इतिलुप्तसा
यंप्रातर्होमस्थालीपाकगणनयातत्पर्याप्तंव्रीह्याद्याज्यंचब्राह्मणायदद्यात् ॥त
तःशुभेकालेशुचिराचांतःप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वाविच्छिन्नस्यगृह्याग्नेः-
पुनःसंधानंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्य ॥ स्थंडिलोपलेपनोल्लेखनाभ्युक्षणाग्नि-
प्रतिष्ठापनानिकृत्वान्वाधानंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥द्वेसमिधौगृहीत्वादेवतापरिग्र
हार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्यास्मिन्नन्वाहितेग्नौजातवेदसमग्निंमि
ध्मेनप्रजापतिंप्रजापतिंचाघारदेवतेआज्येनात्रप्रधानंत्रिरग्निंपवमानंसकृद
ग्निंप्रजापतिंचाज्येनअर्यमणमग्निंवरुणमग्निंपूषणमग्निंप्रजापतिंचलाजद्र
व्येणचतुर्वारंसूर्यासावित्रीमाज्यद्रव्येणशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिपरिसमूह-

नादिप्राकृतं ॥ पात्रासादनेविशेषः ॥ प्रोक्षणींस्रुवंप्रणीतामाज्यपात्रंलाजशू
र्पंइध्मंबर्हिश्चदधिप्राशनपक्षेदधिचासादयेत् ॥ आज्यसंस्कारादिप्राकृतं ॥
तत्राज्येनसहलाजानामपिपर्यग्निकरणं ॥ आज्योत्पवनमात्रेकृतेलाजानांत्रिः
प्रोक्षणं ॥ स्रुवसंमार्जनादि ॥ पत्न्यान्वारब्धइध्माधानाद्याघारांतंप्राकृतं-
कुर्यान्नचक्षुषी ॥ अत्रप्रधानं ॥ अग्नआयूंषीतितिसृणांशतंवैखानसाऋषयः
॥ अग्निःपवमानोदेवता ॥ गायत्रीछंदः ॥ अग्निपुनःसंधानप्रधानाज्यहोमेवि
नियोगः ॥ ॐ अग्नआयुं० स्वाहा ॥ अग्नयेपवमानायेदंनमम ॥ ॐ अ-
ग्निर्ऋषिः०स्वाहा ॥ पूर्ववत्यागः ॥ ॐ अग्नेपव०स्वाहा ॥ पूर्ववत्यागः ॥ त्वम
र्यमावसुश्रुतोग्निस्त्रिष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ त्वमर्यमासं०स्वाहा ॥ अ
ग्नय० ॥ प्रजापतेहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ-
प्रजापतेन०स्वाहा ॥ प्रजापतयइ० ॥ अथपत्न्याःप्रक्षालितेंजलौपतिराज्ये-

नोपस्तीर्यद्विर्लाजानोप्यपंचावत्तीतुत्रिरोप्यशूर्पस्थानभिघार्यअंजलिस्थान
प्यभिघार्यतिष्ठन्तिष्ठंत्याअंजलिंस्वकराभ्यांधृत्वाअर्यमणंवरुणंपूषणमिति--
तिसृणांवामदेवोर्यमाग्निर्वरुणोग्निःपूषाग्निरनुष्टुप्॥ अग्निपुनःसंधानलाजहो
मेविनि० ॥ ॐ अर्यमणंनु०स्वाहेतिपठितमंत्रांतेअंजलिमविछिंदंती अंगु
ल्यग्रैरंगुलिवामपार्श्वेनवापत्नीजुहुयात्॥ एवमग्रेपि॥ अर्यम्णेग्नय० ॥ ॐ
वरुणंनु० ॥ वरुणायाग्नयइ०॥ॐ पूषणंनु०पूष्णेग्नयं० ॥ ततःशूर्पकोणेन
शिष्टान्सर्वान्लाजान्पतिःपत्नीवाभ्यात्मंप्रजापतिंध्यायन्जुहुयात् ॥ प्रजा
पतयइदंनमम॥लाजानांस्विष्टकृन्नास्ति॥ ततःउपविश्याज्यंपतिर्जुहुयात्॥
आनःप्रजामितिचतसृणांसूर्यासावित्रीसूर्यासावित्रीआद्याजगतीद्वितीया--
त्रिष्टुबंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥अग्निपुनःसंधानाज्यहोमेविनियोगः॥ ॐ आनःप्र०
स्वाहा॥ सूर्यासावित्र्या० ॥ एवमग्रेपित्यागः॥ ॐ अघोर०हा॥ ॐइमांत्व०

॥ ॐ सम्राज्ञी०हा ॥ समंजंत्वित्यस्यसूर्यासावित्रीसूर्यासावित्र्यनुष्टुप् ॥ द-
धिप्राशनेविनियोगः ॥ आज्यशेषेणहृदयांजनेवा० ॥ ॐ समंजंतुवि० ॥ एते
नस्वयंदधिप्राश्नीयात् ॥ आज्यशेषेणहृदयांजनंवाकुर्यात् ॥ पत्न्यैचदधिप्रय
च्छेत् ॥ साचतूष्णींप्राश्नीयात् ॥ स्वहृदयांजनपक्षेपत्न्याअपितूष्णींहृदयां-
जनं ॥ अथाज्येन ॥ यदस्यकर्मणइतिस्विष्टकृतंहुत्वाइध्मसंनहनादिकर्मशे
षंसमापयेत् ॥ अत्रकारिका ॥ उपलेपादिकंकुर्यादाघारांतंविवाहवत् ॥ वि
वाहाज्याहुतीर्हुत्वालाजहोमोभवेदिह ॥ गृहप्रवेशनीयाश्चहुत्वास्याद्धृदयां-
जनं ॥ परिणीत्यादिनास्त्यत्रलाजानावपतिस्वयं ॥ इतिश्रीनारायणभ०प्र०
गृह्याग्निपुनःसंधानप्रयोगः ॥ ॥ अथनास्तिक्याद्विसृष्टाग्नेरग्निपुनःसंधानं ॥
तत्रकर्तासंकल्पपूर्वकंस्त्रियासहोपोष्यापरेद्युःकृतनित्यक्रियःसंकल्पपूर्वकंप्रा
यश्चित्तंकुर्यात् ॥ तद्यथा ॥ द्वादशाहपर्यंतंयथाशक्तिसुवर्णदानं ॥ मासद्वयप-

र्यंतंकृच्छ्रं ॥ मासचतुष्टयपर्यंतमतिकृच्छ्रं ॥ षण्मासपर्यंतंपराकः ॥ ततोब्दपर्यं
तंमासंपयोव्रतं ॥ अब्देपूर्णेत्रैमासिकंव्रतं ॥ ततःप्रतिवर्षंत्रैमासिकावृत्तिरि-
ति ॥ ततःकालगणनयासायंप्रातर्होमदर्शपूर्णमासस्थालीपाकहोमद्रव्यदा
नं ॥ ततःशुभदिनेऽपराण्हेसभार्योदेशकालौसंकीर्त्यनास्तिक्याद्विसृष्टाग्नेः
पुनःसंधानंकरिष्यइतिसंकल्प्य ॥ आयतनोपलेपनादियथामीलितसंभार-
निधानांतंकुर्यात् ॥ संभाराश्च ॥ पलाशोदुंबरश्वत्थशमीवैकंकतांबुजं ॥
वल्मीकोखरवाराहमूषकोत्खातमृत्तिकाः ॥ शर्कराःसिकताःसूदशंपाध्वस्त-
तरुत्वचः ॥ यथालाभंसमाकीर्यपावनाग्निंसमुद्धरेदिति ॥ ततः ॥ ॐ इदंतएए-
कंपरऊंतएकंतृतीयेनज्योतिषासंविशस्व ॥ संवेशनेतन्वं १ श्चारुरेधिप्रियो-
देवानांपरमेजनित्रे ॥ ॐ भूर्भुवःस्वरित्यग्निंप्रतिष्ठाप्यसमिद्द्वयमादायपुनर्दे-
शकालौसंकीर्त्यनास्तिक्याद्विसृष्टाग्नेःपुनःसंधानांगभूतमन्वाधानंकरिष्ये ॥

अस्मिन्नन्वाहितेऽग्नावित्याद्याघारावाज्यभागौ च आज्येनेत्यंतमुक्त्वात्र प्रधानं। आग्निं त्रिः आग्निवरुणौ द्विः आग्निं सप्तवंतं मनोज्योतिः विश्वान्देवान् आग्निं पवमानमाग्निं पावकमाग्निं शुचिमाग्निं पथिकृतमाग्निं तंतुमंतं चाज्येन शेषेण स्विष्टकृतमित्यादि सद्यो यक्ष्य इत्यंतमुक्त्वा समिद्वयमग्नावाधाय परिसमूहनाद्याज्यभागांतं कृत्वा स्रुवेण स्रुच्याज्यं चतुर्गृहीत्वा ॥ त्वमग्ने सप्रथा असीत्यस्यात्रेयः सुतंभरोऽग्निर्गायत्री॥ नास्तिक्याद्विसृष्टाग्नेः पुनःसंधानप्रधानाज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः ॥ त्वया यज्ञं वितन्वते स्वाहा ॥ अग्नय इदं न मम ॥ १ ॥ यो अग्निमित्यस्य काण्वो मेधातिथिरग्निर्गायत्री ॥ विनियोगः प्राग्वत् ॥ ॐ यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति ॥ तस्मै पावक मृळय स्वाहा ॥ अनय इदं० ॥ २ ॥ तंतुं तन्वन्नित्यस्य देवा अग्निर्जगति ॥ विनियोगः प्राग्वत् ॥ ॐ तंतुं तन्वं त्रज० ॥ अग्नय इदं० ॥ ३ ॥ त्वं नः सत्वं न इति द्वि-

योगौंतमोवामदेवोग्नीवरुणौत्रिष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ त्वंनोअग्नेव-
रुणस्यविद्वान्देवस्यहेळोवयासिसीष्ठाः ॥ यजिष्ठोःवन्हितमःशोशुचानोवि-
श्वाद्वेषांसिप्रमुमुग्ध्यस्मत्स्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदंनमम ॥ ४ ॥ ॐ स-
त्वंनोअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोअस्याउषसोव्युष्टौ ॥ अवयक्ष्वनोवरुणंरराणो
वीहिमृळीकंसुहवोनएधिस्वाहा ॥ अग्नीवरुणाभ्यामिदंनमम ॥ ५ ॥ सप्तते-
हिरण्यगर्भोग्निःसप्तवान्जगती ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ सप्ततेअग्नेसमिधः
सप्तजिव्हाःसप्तर्षयःसप्तधामप्रियाणि ॥ सप्तहोत्राःसप्तधात्वायजंतिसप्तयो
नीरापृणस्वाघृतेनस्वाहा ॥ अग्नयेसप्तवतइदंनमम ॥ ६ ॥ मनोज्योतिर्वा
मदेवोमनोज्योतिस्त्रिष्टुप् ॥ विनियोगःप्राग्वत् ॥ ॐ मनोज्योतिर्जुषतामा-
ज्यंविच्छिन्नंयज्ञंसमिमंदधातु ॥ याइष्टाउषसोयाअनिष्टास्ताःसंतनोमिहवि
षाघृतेनस्वाहा ॥ मनसेज्योतिषइदंनमम ॥ ७ ॥ पुनस्त्वाहिरण्यगर्भोविश्वे-

देवास्त्रिष्टुप् ॥ विनियोगः प्राग्वत् ॥ ॐ पुनस्त्वादित्यारुद्रावसवः समिंधतां पुनर्ब्रह्माणोवसुनीथयज्ञैः ॥ घृतेनत्वंतनुवोवर्धयस्वसत्याः संतुयजमानस्य- कामाः स्वाहा ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनमम ॥ ८ ॥ एतैर्मंत्रैः स्त्रुचाप्रत्याहुतिच- तुर्गृहीतेनाज्येनाष्टाहुतीर्हुत्वास्त्रुवेणस्थाल्याआज्यमादाय ॥ ॐ अग्नयेपव मानायस्वाहा ॥ अग्नयेपवमानायेदं० ॥ ॐ अग्नयेपावकायस्वाहा ॥ अग्नये पावकायेदं०॥ ॐ अग्नयेशुचयेस्वाहा ॥ अग्नयेशुचयइदं० ॥ ॐ अग्नयेप थिकृतेस्वाहा ॥ अग्नयेपाथिकृतइदं० ॥ ॐ अग्नयेतंतुमतेस्वाहा ॥ अग्नयेतं तुमतइदंनमम ॥ एवंपंचाज्याहुतीर्हुत्वादेवताभ्यस्त्यक्त्वास्विष्टकृदादिहोमशे षंसमाप्याहिताग्नयेऽनड्वाहंदक्षिणांदद्यादिति ॥ अथापत्नीकौपासनप्रयोगः ॥ स्वतः पूर्वमृतायैपत्न्यैदाहायार्धाग्निंदत्वाशिष्टार्धाग्नौपूर्ववत्सायंप्रातर्होमौ कुर्यात् ॥ इष्टिस्तुकार्यावानवा ॥ ॥ अथविवाहोत्तरंदंपत्योर्गृहप्रवेशः ॥

गृहप्रवेशहोमदिनादारभ्यदर्शसंक्रांतिव्यतीपातविष्ट्यादिदोषरहितेचतुर्था
दौमौहूर्तिकोक्तेशुभेदिनेगृहप्रवेशंकरिष्यमाणःश्वशुरगृहेभ्यज्यस्नात्वारा---
त्रौस्वदेशाचारानुसारेणनागबल्यादिकृत्वाश्वशुरदत्तदासीदासपर्यंकादियु-
तःसुवासिनीकृतनीराजनःश्वशुरादिभ्योगृहीतबव्हाशीर्वचनःस्वलंकृतःस्व
लंकृतयावध्वासहविवाहाग्निंशकटेवस्थाप्याजस्रंनयन् ॥ पूषात्वेतइत्यस्य-
सूर्यासावित्रीसूर्यासावित्रीत्रिष्टुप् ॥ वध्वायानारोहणेविनियोगः ॥ ॐ पूषा
त्वेतोनयतुहस्तगृह्याश्विनात्वाप्रवहतांरथेन ॥ गृहान्गच्छगृहपत्नीयथासोव
शिनीत्वंविदथमावदासि ॥ अनेनयथाविभवंगजाश्वादियानमारोहयेत् ॥
यानप्रयाणेएवासौनियमः ॥ यानादन्येनशिबिकादिनाप्रयाणेनमंत्रः ॥ स्व
ग्रामविहपक्षेस्वगृहगमनेनायंमंत्रः ॥ गमनेयद्यंतरानाव्यानदीस्यात्तदा॥अ
श्मन्वतीरित्यर्धर्चस्यदेवा अग्निस्त्रिष्टुप् ॥ आरोहणेविनियोगः ॥ ॐअश्मन्व

तीरियतसंरंभध्वमुत्तिष्ठतप्रतंरतासखायः ॥ इतिऋचोर्धेनवधूंनावमारोहयेत् ॥ अत्राजहामेत्यर्धर्चस्यदेवाअग्निस्त्रिष्टुप् ॥ उत्क्रमणेविनियोगः ॥ ॐ अत्रांजहामयेअसंन्नशेवाःशिवान्वयमुत्तरेमाभिवाजान् ॥ इत्युत्तरार्धेनउदकादुत्तारयेत् ॥ नीयमानावधूर्यदिबंधुवियोगादिनारोदिति ॥ तदा ॥ जीवंरुदंदिकाक्षीवतीघोषाश्विनौजगती ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ जीवंरुदंतिविमयंतेअध्वरेदीर्घामनुप्रसितिंदीधियुर्नरः ॥ वामंपितृभ्योयइदंसमेरिरेमयःपतिंभ्योजनयःपरिष्वजे ॥ इतिऋचंजपेत् ॥ अयंविधिःस्वग्रामेपिभवत्यविशेषात् ॥ शोभनेषुदेशवृक्षचतुष्पथेषु ॥ माविदन्त्सूर्यासावित्रीसूर्यासावित्र्युनुष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ माविदन्परिपंथिनोयआसीदंतिदंपती ॥ सुगेभिर्दुर्गमतीतामपद्रांत्वरातयः ॥ इतिजपेत् ॥ वसतौवसतावीक्षकाःसंतिचेत् ॥ सुमंगलीःसूर्यासावित्रीसूर्यासावित्र्यनुष्टुप् ॥ ईक्षणेविवियोगः ॥

ॐ सुमंगलीरियंवधूरिमांसमेतपश्यंत ॥ सौभाग्यमस्यैदत्वायाथास्तंविपरें तन ॥ इत्यृचेक्षेत ॥ इहप्रियंसूर्यासावित्रीसूर्यासावित्रीजगती ॥ गृहप्रवेशे विनियोगः॥ ॐ इहप्रियंप्रजयातेसमृध्यतामस्मिन्गृहेगार्हपत्यायजागृहि॥ एनापत्यांतन्वं १ संसृजस्वाधाजिव्रींविदथमावदाथः ॥ इत्यनयागृहंप्रवेशये द्वधूं ॥ अयंविधिःस्वग्रामविवाहेपिभवति ॥ अत्रायमनुष्ठानक्रमः ॥ वरोवधू मुक्तमंत्रेयथार्हयानमारोप्यविवाहाग्निशकटारोपितमजस्त्रमग्रतोनयन्कानि- क्रददित्यादिसुमंगल्यसुक्तपठाद्भिर्विप्रैर्बधुभिःसुवासिनीभिरष्टमंगलसंज्ञक-- दर्पण १ पूर्णकलश २ कन्या ३ पुष्प ४ अक्षत ५ दीपमाला ६ ध्वज ७ लाजैः ८ मंगलतूर्यवाद्यैश्चसहितःसितछत्रयुतः स्वगृहद्वारेसुवासिनीभिर्नीराजि-- तविग्रहोवधूंपाणौगृहीत्वाशुभेमुहूर्तेइहप्रियंप्रजयाते इतिस्वगृहंप्रवेश्यस्व यंचप्रविश्यतंडुलचतुष्केकुलदेवतांलक्ष्मींचसंपूज्यविप्रैःपुण्याहंवाचयेत् ॥

ततोगृहप्रवेशनीयहोमःकार्यः ॥ अस्माभिस्त्वाचारानुसारेणपूर्वकर्तव्यतयो
क्तः ॥ ततःशुभेदिनेस्वस्त्यादिवाचयित्वास्वलंकृतःस्वलंकृतवधूंरात्रावुपग
च्छेत् ॥ नागबलिस्तंभबलिप्रयोगस्तुसर्वदेशेष्वनुष्ठानाभावान्नोक्तः ॥ ॥
इतीश्रीरा ० प्र ० वधूसहितस्यवरस्यगृहप्रवेशविधिः ॥ ॥आश्वलायनमा
चार्यंप्रणम्यपितरंगुरुं ॥ भट्टरामेश्वरसुतोभट्टनारायणःसुधीः ॥ पंचविंश-
तिसंस्कारेषूक्त्वाष्टादशसंस्कृतीः ॥ पाकयज्ञान्सप्तशिष्टान्वक्तिशिष्टेष्टतुष्ट
ये॥ २ तत्र ॥ अतःपरंद्विजातीनांसंस्कृतिर्नियतोच्यते ॥ संस्कारहितायेतु
तेषांजन्मनिरर्थकं॥ ३ ॥ पंचविंशतिसंस्कारैःसंस्कृतायेद्विजातयः ॥ तेप-
वित्राश्चयोग्यास्युःश्राद्धादिषुसुयंत्रिताः ॥ ४ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतो-
बलिरेवच ॥ जातकृत्यंनामकर्मनिष्क्रमोन्नाशनंपरं ॥ ५ ॥ चौलकर्मोपन-
यनंव्रतानांचतुष्टयं ॥ स्नानोद्वाहौचाग्रयणमष्टकाचयथातथम् श्राव—

ण्यामाश्वयुज्याचमार्गशीर्ष्यांचपार्वणं ॥ उत्सर्गश्चाप्युपाकर्ममहायज्ञाश्चनि
त्यशः ॥७॥ श्रावण्यादिषुतिसृषुपौर्णमासीषुक्रमेणश्रवणाकर्माश्वयुजीकर्म
प्रत्यवरोहणानित्रीणिकर्माणि ॥ पर्वण्यमावास्यायांक्रियमाणंपार्वणमित्यर्थः
॥ संस्कारानियताह्येतेब्राह्मणस्यविशेषतइत्याश्वलायनाचार्योपक्रमोपसंहा
रयोर्नियतत्वोक्त्याजन्मनैरर्थक्यरूपाकरणनिंदयाचपंचविंशातिसंस्कारा--
णांनित्यतोक्ता ॥ पुनश्चैषांनैमित्तिकवार्षिकमासिकनित्यभेदेनचतुर्विधत्वंस
एवाह ॥ नैमित्तिकाःषोडशोक्ताःसमुद्वाहावसानकाः ॥ सप्तैवाग्रयणाद्याश्च-
संस्कारावार्षिकामताः ॥ मासिकंपार्वणंप्रोक्तमशक्तानांतुवार्षिकं ॥ महायज्ञा
स्तुनित्याःस्युःसंध्यावच्चाग्निहोत्रवदिति ॥ नित्याःप्रात्यहिकाइत्यर्थः ॥ एवं
पंचविंशातिसंस्कारेषुगर्भाधानाद्याअष्टादशोक्ताः ॥ इदानींश्रवणाकर्माद्याः
सप्तावशिष्टाउच्यंते ॥ तत्रतावत्श्रवणाकर्मोच्यते ॥ श्रवणाकर्मसर्पबलिंच

भुक्त्वापिकेचित्कुर्वंति ॥ युक्तंतूपवासिनैवकार्यइति ॥ श्रावण्यांपौर्णमास्यां
पूर्वाह्णेवृद्धिश्राद्धंकृत्वादिवैवव्रीहीणांयवानांवालौकिकाग्नौभर्जनेनप्रस्थमि-
ताधानाः कृत्वाखंडितयवव्रीह्यन्यतरस्यलौकिकाग्नौभर्जनंकृत्वातत्पिष्टरू-
पैः सक्तुभिर्नवंकलशंप्रपूर्यबलिनिक्षेपसाधनभूतांवैकंकतदर्वीमपिसंपाद्यत-
दुभयंगृहकाष्ठादिलंबितेनवंशिक्येनिधायबल्यर्थंगृहेप्राच्यांशुचिदेशंपरिगृ
ह्णीयादिहकरिष्यामिति ॥ व्रीहींश्चरुपात्रंपुरोडाशकपालंचसंपाद्यधानाःस-
मार्धीकृत्यअर्धालौकिकाज्येनाक्ताःकृत्वैकपात्रेनिधायापराअनक्ताअर्धाधा–
नाःपात्रांतरेनिदध्यात् ॥ ततोस्तमितेसूर्येशुचिःसपवित्रपाणिःप्राणानाय-
म्यदेशकालौसंकीर्त्यममपुत्रपौत्रादीनांचरोगनिवारणसमस्तपापक्षयद्वारा-
श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनित्यांवैधिरूपंश्रवणाकर्मकरिष्येइतिसंकल्प्य ॥ समि-
द्वयंत्रयंवादायपुनर्देशकालौसंकीर्त्याऽस्मिन्श्रवणाकर्महोमेदेवतापरिग्रहा --

र्थमन्वाधानंकरिष्येऽस्मिन्नन्वाहितेग्नौइत्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाप्र
धानदेवतामाग्निंचतुर्वारंचरुद्रव्येणाच्युतंभौममाग्निंपुरोडाशेनअग्निमाश
याज्येनवाजिदेवताधानाद्रव्येणशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंत–
मुक्त्वा॥ॐ भूर्भुवःस्वरित्यग्नावाधायपरिसमूहनादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वा
चरुपुरोडाशदेवतानांपंचानांतूष्णींचतुरश्चतुरोमुष्टीन्निरुप्यतत्संख्ययातू--
ष्णींप्रोक्ष्यावघातादिकृत्वाप्रक्षाल्यचरुपुरोडाशतंडुलान्यथाभागंपृथक्कृ--
त्यपुरोडाशार्थानूस्वयंकिंचित्पिष्टीकृत्यकृष्णाजिनेप्रस्कंद्यपत्न्यादास्यावापे
षणेनचूर्णयित्वाततश्चरुर्वर्थमग्नौदक्षिणभागेस्थालींनिधायाग्नेःपश्चात्परिस्त
रणमध्येउपवेषाख्यप्रादेशमितयज्ञियकाष्ठेनद्वावंगारौपृथक्कृत्य॥तयोरेकं
वायव्येनिरस्यापउपस्पृश्यावशिष्टमंगारमवस्थाप्यतस्मिन्कपालमुपधाय -
तदुपर्यपरमंगारंनिक्षिप्यक्वचित्पात्रेपिष्टसेकार्थमपः प्रताप्यशरावंप्रक्षाल्या

ग्नौप्रताप्यशोषयित्वास्वाग्रेनिधायशीतेतस्मिन्पवित्रवतितत्पुरोडाशार्थंपि
ष्टंनिक्षिप्यपूर्णपात्रोदकंस्रुवेणापिष्टेप्रक्षिप्यपूर्वप्रतप्तोदकेनपिष्टंसंमिश्र्यपिं --
डीकृत्यपूर्वमुपहितंकपालादंगारंतृणेनापोह्यचरुस्थाल्यांतंडुलानोप्याश्वश-
फमात्रंकूर्माकृतिंपुरोडाशंकृत्वाकपालेनिधायाद्भिःश्लक्ष्णीकृत्याज्यंसंस्कृत्या-
ज्यादीनिचत्वारिहवींषित्रिःपर्यग्निकृत्वापुरोडाशमुल्मुकैःप्रताप्यदर्भैःप्रज्वा
ल्यतत्रैवसुश्रृतंश्रपयित्वातदुपरिसांगारंभस्मानिक्षिप्यहस्तंप्रक्षाल्यसंवाप-
पात्रंप्रक्षालयेत् ॥ ततआज्यमुद्वास्यबर्हिष्यासाद्यस्रुवंस्रुचंचसंमृज्यपुरोडा
शोपरिस्थभस्मादितृणेनापोह्यचरुपुरोडाशावभिघार्योदगुद्वास्यचरुंबर्हि --
ष्यासाद्यतदुत्तरतःपात्रांतरस्थितलौकिकाज्येपुरोडाशंमज्जयेत् ॥ प्रकटपृष्ठं
वाकुर्यात् ॥ तदुत्तरतःअक्ताअनक्ताश्चधानाआसाद्येध्माधानाद्याज्यभागां-
तेकृतेऽभ्युद्धृताच्चरोर्दर्व्यायथागोत्रंचतुर्वारंपंचवारंवावदानधर्मेणावदायअ

ग्नेनयेत्यादिमंत्रैर्ऋग्गंतेस्वाहाकारंपठन् आहुतिचतुष्टयंजुहुयात् ॥ अग्नय इदंनममेत्याहुतिचतुष्टयेपित्यागः ॥ अग्नेनयेत्यादिऋक्चतुष्टयस्यअगस्त्य ऋषिः ॥ अग्निर्देवता ॥ त्रिष्टुप्छंदः ॥ श्रवणाकर्मप्रधानाज्यहोमेविनियोग ॐ अग्नेनयसुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्य स्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेमस्वाहा ॥ १ ॥ ॐ अग्नेत्वंपार- यानव्योअस्मान्त्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा ॥ पूश्चपृथ्वीबहुलानउर्वीभ वातोकायतनयायशंयोःस्वाहा ॥ २ ॥ ॐ अग्नेत्वमस्मद्युयोध्यमीवाअन- ग्नित्राअभ्यमंतकृष्टीः ॥ पुनरस्मभ्यंसुवितायदेवक्षांविश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र स्वाहा ॥ ३ ॥ ॐ पाहिनोअग्नेपायुभिरजस्रैरुतप्रियेसदनआशुशुक्वान् ॥ मातेभयंजरितारंयविष्ठनूनंविदन्मापरंसहस्वः स्वाहा ॥ ४ ॥ ततःसव्यपा- णिनादक्षिणपाणिंप्रोक्ष्योपस्तीर्यकृत्स्नंपुरोडाशमादायहविरभिघार्यपंचाव --

त्तीतुत्रिरभिघार्य ॥ ॐ अच्युतायभौमायस्वाहेतिअपर्यावर्तयन्हुत्वाअच्यु
तायभौमायाग्नयइदंनममेतित्यजेत्॥ ततःयस्मिन्नाज्येपुरोडाशःस्थापितस्त
दाज्यैकदेशं ॥ मानोअग्नइत्यस्यागस्त्यऋषिःअग्निर्देवतात्रिष्टुप्छंदः ॥ आ
शयाज्यहोमेविनियोगः ॥ ॐ मानोअग्नेवसृजोअघायाविष्यवेरिपवेदुछना-
यै ॥ मादत्वतेदशतेमादतेनोमारीषतेसहसावन्परादाःस्वाहा ॥ ५ ॥ इति
स्रुवेणहुत्वाअग्नयइदंनममेतित्यजेत् ॥ ततःस्वांजलावन्येनोपस्तृतेप्राग-
क्ताधानाद्विस्त्रिर्वावापयित्वाभिघार्य ॥ शन्नोभवंत्वित्यस्यवसिष्ठोवाजिनस्त्रि
ष्टुप् ॥ श्रवणाकर्मप्रधानधानाहोमेविनियोगः ॥ ॐ शन्नोभवंतुवाजिनोह-
वेषुदेवतातामितद्रवःस्वर्काः ॥ जंभयंतोहिंवृकंरक्षांसिसनेम्यस्मद्युयवन्नमी
वाःस्वाहा ॥ अंजलिनाहुत्वावाजिभ्यइदंनममेतित्यजेत् ॥ ततोनभ्यक्ताधा
नाःपुत्राद्यमात्येभ्योदत्वाचरुधानैकदेशतःस्विष्टकृतंहुत्वा होमशेषंसमाप्य

घृतपवित्रग्रंथिंविस्त्रस्यशुद्धदेशोक्षिपेत् ॥ इतिश्रीनारा० प्र० श्रवणाक० ॥
॥ अथसर्पबलिप्रयोगः ॥ आचम्यपवित्रेधृत्वाप्राणानायम्यदेशकालौस्मृ-
त्वाममभार्यापुत्राप्रत्तदुहितृसमेतस्यभौमांतरिक्षादिव्यदिश्यसर्पेभ्यःसंभा--
वितबाधापरिहारद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनित्यविधिरूपंसर्पबल्याख्यंकर्म-
करिष्येइतिसंकल्प्यपूर्वंशिक्यस्थापितदर्वीमादायशिक्यस्थापितकलशा-
हितसक्तुभिस्तामापूर्यगृहीत्वागृहान्निर्गत्यप्राच्यांदिशिपूर्वपरिगृहीतंदेश--
मासाद्यप्रोक्ष्य ॥ ॐसर्पदेवजनेभ्यःस्वाहेतिमंत्रेणदर्वीस्थसक्तुंस्तत्रप्राङ्मु
खोनिक्षिप्यसर्पदेवजनेभ्यइदंनममेतित्यजेत् ॥ बलेर्बलिदातुश्चांतराकेनापि
व्यवधानंनकार्यमापरिदानात् ॥ ततःकृतांजलिः ॥ ॐयेसर्पाःपार्थिवायेअंत
रिक्ष्यायेदिव्यायेदिश्यास्तेभ्यइमंबलिमाहार्षंतेभ्यइमंबलिमुपाकरोमीतिमं-
त्रेणसर्पानुद्दिश्यसंहताभ्यांपाणिभ्यांनमस्कृत्यबलिंप्रदक्षिणीकृत्यपश्चाद्बले-

रुपविश्य ॐ सर्पोसिसर्पतांसर्पाणामधिपतिरस्यन्नेनमनुष्यांस्त्रायसेपूपेनस-
र्पान्यज्ञेनदेवांस्त्वयिमासंतंत्वयिसंतःसर्पामाहिंसिषुर्ध्रुवांतेपरिददामीतिमं--
त्रमुपांशुसकृज्जपित्वाज्येष्ठक्रमेणनामग्राहंपुत्रादीन्परिदद्यादेवंध्रुवामुकांतेप
रिददामीतिपुत्रं॥ध्रुवामुकांतेपरिददामीत्यप्रत्तांदुहितरं॥ध्रुवामुकांतेपरिददा
मीतिभार्यां॥ध्रुवमांतेपरिददामीत्यात्मानमंते ॥ अन्यःकर्ताचेन्मांपदस्थानेय
जमाननामद्वितीयांतमुक्त्वापरिददामीतिवदेत् ॥ ततःप्रतिपदमारभ्यप्रत्यव
रोहणपर्यंतंसायंप्रातःकालेषुतयैवदर्व्यातैरेवसक्तुभिःशुचिदेशेबलिंहरेत् ॥
तत्रनमस्कारादिपरिदानांतंनकार्यम् ॥ अथवा ॥ श्रावणप्रतिपदमारभ्यय-
स्मिन्नहनिप्रत्यवरोहणंमार्गशीर्षस्यशुक्लचतुर्दश्यांपौर्णमास्यांवाक्रियतेत --
स्मादर्वाचीनादिनानिह्रासवृद्धिभ्यांपरिगणय्यतेषुयावंतःसायंप्रातःकाला--
स्तावतोबलींस्तदैवदद्यात् ॥ तदाचप्रथमबलिदानांतेनमस्कारपरिदानां-

तंसकृदेवनप्रत्येकं ॥ ततःपवित्रग्रंथिंविस्रस्यशुद्धदेशेक्षिपेत् ॥ अत्रतदहरे
वाखिलबलिदानंमुख्यपक्षः॥श्रवणाकर्मसर्पबलीप्रतिवर्षंकार्यौअत्र॥अविशे
षश्रवणात्॥वृद्धिश्राद्धमुभयार्थंतंत्रेणैवकार्यं॥ इतिनारा॰प्र॰सर्पबलिप्र॰
॥ अथाश्वयुजीकर्मप्रयोगः ॥ ॥आश्वयुजमासेपौर्णमास्यामाश्वयुजीकर्म
कार्यं ॥ पूर्वेद्युःकर्तोपलेपनादिनाप्रत्यवरोहणेवक्ष्यमाणमार्गेणनिवेशनमलं
कृत्यभूमिंचसमीकृत्यपरेद्युस्त्रीपुत्रादिसमेतोभ्यंगादिविशेषस्नानंविधायशु-
क्लशुचिवासाःप्रातरौपासनंकृत्वाभ्युदयिकश्राद्धंविधायधृतपवित्रःप्राणा--
नायम्यदेशकालौस्मृत्वाममस्त्रीपुत्रादिसहितस्यन्यूनापेक्षितविषयसंपूर्ण--
तापूर्णानवसादनसिद्धिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनित्यविधिरूपमाश्वयुजीक-
र्मकरिष्येइतिसंकल्प्याग्निमुपसमाधायास्मिन्नाश्वयुजीकर्माणिदेवतापरिग्र---
हार्थमन्वाधानंकरिष्ये॥ इत्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वात्रप्रधानंपशुपतिं

चरुद्रव्येण पृषातकं पृषातकद्रव्येण शेषेणास्विष्टकृतमित्यादि सद्योयक्ष्यइ --
त्यंतमुक्त्वा समिद्वयं त्रयं वा न्नावाधायपरिसमूहनादिपूर्णपात्रनिधानांतं कृत्वा -
ग्नेः प्रत्यक्शूर्पे पवित्रवति पशुपतये त्वा जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीं श्चर्वर्थं नि--
रुप्य तत्संख्यया तथैव प्रोक्ष्यावघातादि चरुश्रपणांतं कृत्वाज्यमिश्रं पयः पृषा -
तकाख्यं हविरंतरं कृत्वाज्यं संस्कृत्य पृषातकचरुभ्यां सह पर्यग्निकृत्वाज्योद्वास-
नादि आज्यभागांतं कृत्वा सुतादिभिरन्वारब्धः स्वसान्निध्यौ वातानुपवेश्याव--
दानधर्मेण चरुमवदाय ॥ ॐ पशुपतये शिवाय शंकराय पृषातकाय स्वाहेति-
हुत्वा पशुपतये शिवाय शंकराय पृषातकायेदं न ममेति त्यजेत् ॥ ततो यजमा-
नांजलावन्य उपस्तीर्य स्रुवेणैव पृषातकं द्विरवदायाभिघारयेत् ॥ ततो यजमा
नः ॐ ऊनं मे पूर्यतां पूर्णं मे मोपसदत्पृषातकाय स्वाहेत्यंजलिनैव हुत्वा पृषात--
कायेदं न ममेति त्यजेत् ॥ चरुपृषातकशेषात्स्विष्टकृतं हुत्वा इध्मसन्नहनहो-

मादिकर्मशेषंसमाप्यधृतपवित्रग्रंथिंविस्रस्यशुचिदेशेक्षिपेत् ॥ ॥ इति श्रीरामे०नारायणभट्टसुतविरचिकृतप्रयोगरत्नेआश्वयुजीकर्मप्रयोगः ॥ ॥

॥ अथाग्रयणप्रयोगः ॥ ॥ शरदिपौर्णमास्याममावास्यायांवापर्वणितदलाभेकृत्तिकादिविशाखांतदेवनक्षत्रेष्वन्यतमेचंद्रानुकूल्येआग्रयणंकार्यं ॥ प्रातरौपासनहोमंकृत्वासंकल्पपूर्वकमाभ्युदयिकंश्राद्धंविधायपवित्रेधृत्वा--- प्राणाना०देशकालौसंकीर्त्य॥ममरोगजरानिवृत्तिश्रीयशोन्नप्राप्तिद्वाराश्रीपर०र्थंनित्यंविधिरूपमाग्रयणंकरिष्ये॥इतिसंकल्प्यास्मिन्नायग्रणाख्येकर्माणिदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ इत्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वात्रप्रधानं॥इंद्राग्नीविश्वान्देवान्द्यावापृथिव्यौचरुद्रव्येणशेषेणस्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिद्वयंत्र्यंबाग्नावाधायपरिसमूहनादिपूर्णपात्र-निधानांतंप्राक्तनंतंत्रंकृत्वा प्रत्यगग्रैःशूर्पेपवित्रवतितूष्णींचतुरश्चतुरोमुष्टी

न्निरुप्यतत्संख्ययातथैवप्रोक्ष्यानघातादिचरुश्रपणांतंकृत्वाज्यसंस्काराद्या
ज्यभागांतंकृत्वावदानधर्मेणचरुमवदाय ॥ ॐ सजूर्ऋतुभिःसजूर्विधाभिः
सजूरिंद्राग्निभ्यां० ॥ इंद्राग्निभ्यामिदंनममेतित्यक्त्वापुनरवदाय ॥ ॐ सजूर्ऋ
तुसजूर्वि०विश्वेभ्योदेवेभ्यः० ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्यइ० ॥ पुनरवदाय॥ ॐ सज
तु०भिःसजूर्विर्द्यावापृथिवीभ्या० ॥ द्यावापृथिवीभ्यां० ॥ एवंतिस्त्रआहुतीर्हु
त्वास्विष्टकृतंहुत्वावशिष्टंपात्रांतरेकृत्वातत्पात्रंसव्यपाणौधृत्वा ॥ ॐ प्रजा
पतयेत्वाग्रहंगृह्णामिमह्यंश्रियैमह्यंयशसेमह्यमन्नाद्यायइतिमंत्रेणदक्षिणेन-
पाणिनाअभिमृश्य ॥ ॐ भद्रान्नःश्रेयःसमनैष्टदेवास्त्वयावसेनसमशीमहि
त्वा ॥ सनोमयोभूःपितवाविशेहशन्नोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ इतिमंत्रेण-
प्राश्यद्विराचम्यतत्रैवउपविष्टः ॥ ॐ अमोसिप्राणतदृतंब्रवीम्यमासिसर्वा-
नसिप्रविष्टः ॥ समेजरांरोगमपनुद्यशरीरादमामएधिमामृथामइंद्रेतिमंत्रे-

णात्मनोनाभिमसलभेत ॥ ततःपत्नीमध्यमहविःशेषममंत्रकंप्राश्नीयात् ॥
ततोयजमानइध्मसन्नहनहोमादिपरिषेचनांतंकर्मशेषंसमाप्यधृतपवित्रग्रं-
थिंविस्रस्यशुचिदेशेक्षिपेत् ॥ इदमाग्रयणंयदाश्वयुज्यांपौर्णमास्यांक्रिय-
तेतदैककालत्वादाश्वयुजीकर्मणासमानतंत्रताभवति ॥ तत्राश्वयुजीकर्म-
प्रधानहोमंकृत्वाग्रयणप्रधानहोमः ॥ द्वयोश्चर्वोरेकःस्विष्टकृदित्यादिज्ञेयं-
॥ यवाग्रयणंनकार्यं ॥ श्यामाकैस्तुप्रस्तरंकुर्यान्नाग्रयणं ॥ शास्त्रांतरेदृष्ट
त्वात् ॥ इदंचाग्रयणमकृत्वानवान्नभक्षणस्यनिषिद्धत्वात् ॥ दुर्भिक्षेपुरातन-
धान्यालाभेनवधान्यभक्षणाधिकारार्थंमलमासेपिकार्यं ॥ अनापदितुशुद्ध-
एव ॥ आग्रयणाकरणेप्रायश्चित्तंकारिकायां ॥ आकृताग्रयणोश्नीयान्नवान्नं-
यदिवैततः ॥ वैश्वानरायकर्तव्यश्चरुःपूर्णाहुतिस्तुवा ॥ इतिना ० प्रयो ०
स्मार्ताग्रयणप्र ० ॥ ॥ अथप्रत्यवरोहणं ॥ ॥ तत्रमार्गशीर्ष्यांपौर्णमा

स्यांतत्पूर्वेद्युश्चतुर्दश्यांवाकार्यं ॥ दिवैवगृहकुड्यलेपनतदाच्छादननिम्नोन्नत
भूमिसमीकरणप्ररूढापामार्गाद्युन्मूलनरूपंनिवेशनालंकारंविधायफलरहि-
तधान्यतृणाख्यपलालनिर्मितंचशयनार्थंकटंसंपाद्यसंकल्पपूर्वकंप्रत्यवरो -
हणांगंनांदीश्राद्धंविधायसूर्येस्तमितेसायंऔपासनंहुत्वाशुचिः पवित्रेधृत्वा-
देशकालौसंकीर्त्य ममस्त्रीपुत्रादिसहितस्यजलस्थलचरसर्पबाधानिवृत्त्यभ-
यहेमंतसौमनस्यद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनित्याविधिरूपंप्रत्यवरोहणाख्यं -
कर्मकरिष्ये ॥ इतिसंकल्प्याग्निमुपसमाधायसमिद्द्वयंत्वयंवादायपुनर्देशका
लौस्मृत्वाक्रियमाणेप्रत्यवरोहणेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्येऽस्मिन्न -
न्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वात्रप्रधानं ॥ द्विःश्वेतंपायसेने-
ध्मसन्नहनेनरुद्रमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिधावग्नावाद्ध्यात् ॥ अ-
त्रस्विष्टकृन्नास्तितेननतत्कीर्तनं ॥ परिसमूहनादिपूर्णपात्रनिधानांतंकृत्वा-

प्रधानदेवतायैश्वेतायद्विश्चतुरोव्रीहिमुष्टींस्तूष्णींनिरुप्यतथैवप्रोक्ष्यपयसि
चरुश्रपणाज्यसंस्काराद्याज्यभागांतंकृत्वासुतादिभिरन्वारब्धोवदानधर्मे-
णावदाय॥ ॐ अपश्वेतपदाजहिपूर्वेणचापरेणच॥ सप्तचवारुणीरिमाःसर्वा
श्वराजबांधवीस्वाहा॥ ॐ नवैश्वेतस्याध्यागारेहिर्जघानाकिंचन॥ श्वेतायवै
दार्वायनमःस्वाहेतिद्वेपायसाहुतीहुत्वाउभयत्रश्वेतायेदंनममेतित्यजेत्॥ त
तःॐ अभयंनःप्राजापत्येभ्योभूयादित्यग्निमीक्षमाणोजपित्वाशिवोनःसुम--
नाभवेत्युक्त्वाहेमंतेतिसंबुध्यंतंमनसास्मरेत्॥ ततोग्नेःपश्चाद्देशेपूर्वंपलालनि
र्मितंकटंकर्ताशयनार्थंस्वयमास्तीर्यस्त्रीपुत्रादिसहितस्तस्मिन्नुपविश्यस्यो---
नापृथिविमेधातिथिर्भूमिर्गायत्रीजपेविनियोगः॥ ॐ स्योनापृ० प्रथइतिप
ठेत्॥ एतदारभ्यमंत्रोच्चारणार्हाः स्त्रीबालव्यतिरिक्ताः स्योनापृथिवीत्यादि-
स्वस्त्ययनपर्यंतान्मंत्रान्जपेयुः॥ ततःकर्ताप्राक्शिराउदङ्मुखोदक्षिणपा-

श्वेनशयीत ॥ गृहिणोनंतरंयथाज्येष्ठंसर्वेषांपुत्रपौत्रास्तथैवशयीरन् ॥ ततउत्थायोपविश्यप्राङ्मुखाः ॥ अतोदेवामेधातिथिर्देवागायत्री ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ अतोदेवाइतिऋचंत्रिर्जपित्वापुनरपितथैवशायित्वोत्थायोपविश्यदक्षिणामुखाः ॥ अतोदेवाइतिप्रथमपादंसकृज्जपित्वापुनरपिशायित्वोत्थायोपविश्यपश्चिमाभिमुखाः ॥ यतोविष्णुर्विचक्रमइतिद्वितीयपादंसकृज्जपित्वापुनस्तथैवशायित्वोत्थायोदङ्मुखाउपविश्यपृथिव्याः सप्तधामभिरितितृतीयपादंसकृज्जपेयुः ॥ ततःकर्तास्विष्टकृद्दर्जामिध्मरज्जुप्रहरणादिकर्मशेषंसमाप्यपवित्रग्रंथिंविस्रस्यशुचिदेशेक्षिपेत ॥ ततःसर्वेयथाशय्यंशयित्वोत्थायोदितेसूर्येकृतानित्यक्रियाःसंगम्यसौर्याणिस्वस्त्ययनानिचजपेयुः ॥ तानिच ॥ उदुत्यमितित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वऋषिः ॥ सूर्योदेवता ॥ नवाद्यागायत्र्यः ॥ अंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ॥ जपेविनियोगः ॥

ॐ उदुत्यंजातवेदसंदेववंहंतिकेतवः ॥ दृशेविश्वायसूर्यं ॥ अपत्येतायवो-
यथानक्षत्रायंत्यक्तुभिः ॥ सूरायविश्वचक्षसे ॥ अदृश्रमस्यकेतवोविरश्मि-
योजनाँअनु ॥ भ्राजंतोअग्नयोयथा ॥ तरणिर्विश्वदर्शतोज्योतिष्कृदसिसूर्य-
॥ विश्वमाभासिरोचनं ॥ प्रत्यङ्देवानांविशःप्रत्यङ्ङुदेषिमानुषान् ॥ प्रत्यङ्
विश्वंस्वर्दृशे ॥ १ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यंतंजनांअनु ॥ त्वंवरुणपश्य
सि ॥ विद्यामेषिरजस्पृथ्वहामिमानोअक्तुभिः ॥ पश्यंजन्मानिसूर्य ॥ सप्त
त्वाहरितोरथेवहंतिदेवसूर्य ॥ शोचिष्केशंविचक्षण ॥ अयुक्तसप्तशुंध्युवःसू
रोरथस्यनप्त्यः ॥ ताभिर्यातिस्वयुक्तिभिः ॥ उद्वयंतमसस्परिज्योतिष्पश्यंत
उत्तरं ॥ देवंदेवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं ॥ उद्यन्नद्यमित्रमहआरोहन्नुत्तरां
दिवं ॥ हृद्रोगंममसूर्यहरिमाणंचनाशय ॥ शुकेषुमेहरिमाणंरोपणाकासुदध्म
सि ॥ अथोहारिद्रवेषुमेहरिमाणंनिदध्मसि ॥ उदगादयमादित्योविश्वेनस

हंसासह ॥ द्विषंतंमह्यंरंधयन्मोअहंद्विषतेरधं ॥२॥ नवर्चमेवैतज्जप्यमितिका
रिकायां ॥ चित्रंदेवानामितिषडृचस्यसूक्तस्यांगिरसःकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ॥
जपेविनियोगः ॥ ॐ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ॥
आप्राद्यावापृथिवीअंतरिक्षंसूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ सूर्योदेवीमुषसं-
रोचमानांमर्योनयोषामभ्येतिपश्चात् ॥ यत्रानरोदेवयंतोयुगानिवितन्वतेप्र
तिभद्रायभद्रं ॥ भद्राअश्वाहरितःसूर्यस्यचित्राएतग्वाअनुमाद्यासः ॥ नम
स्यंतोदिवआपृष्ठमस्थुःपरिद्यावापृथिवीयंतिसद्यः ॥ तत्सूर्यस्यदेवत्वंतन्म-
हित्वंमध्याकर्तोर्विततंसंजभार ॥ यदेदयुक्तहरितःसधस्थादाद्रात्रीवासस्त
नुतेसिमस्मै ॥ तन्मित्रस्यवरुणस्याभिचक्षेसूर्योरूपंकृणुतेद्योरुपस्थे ॥ अनं
तमन्यद्रुशदस्यपाजःकृष्णमन्यद्धरितःसंभरंति ॥ अद्यादेवाउदितासूर्यस्य
निरंहसःपिपृतानिरवद्यात् ॥ तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथि

वीउतद्यौः ॥ १ ॥ नमोमित्रस्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यसौर्योभितपाःसूर्योज-
गती ॥ दशमीत्रिष्टुप् ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसे
महोदेवायतदृतंसपर्यत ॥ दूरेदृशेदेवजातायकेतवेदिवस्पुत्रायसूर्यायशंसत
॥ सामासत्योक्तिःपरिपातुविश्वतोद्यावाचयत्रततनन्नहानिच ॥ विश्वमन्य-
न्निविशतेयदेजतिविश्वाहापोविश्वाहोदेतिसूर्यः ॥ नतेअदेवःप्रदिवोनिवा
सतेयदेतशेभिःपतरैरथर्यसि ॥ प्राचीनमन्यदनुवर्ततेरजऽउदन्येनज्योति-
षायासिसूर्य ॥ येनसूर्यज्योतिषाबाधसेतमोजगच्चविश्वमुदियर्षिभानुना ॥
तेनास्मद्विश्वामनिरामनाहुतिमपामीवामपदुष्वप्न्यंसुव ॥ विश्वस्यहिप्रेषि
तोरक्षसिव्रतमहेळयन्नुच्चरसिस्वधाऽअनु ॥ यदद्यत्वासूर्योपब्रवामहैतंनोदे-
वाऽअनुमंसीरतक्रतु ॥ तंन्नोद्यावापृथिवीतन्नऽआपऽइंद्रःशृण्वंतुमरुतोहवं
वचः ॥ माशूनेभूमसूर्यस्यसंदृशिभद्रंजीवंतोजरणामशीमहि ॥ १ ॥ विश्वा

हात्वासुन सःसुचक्षसःप्रजावंतोअनमीवाऽअनागसः ॥ उद्यंतंत्वामित्रम-
होदिवेदिवेज्योग्जीवाःप्रतिपश्येमसूर्य ॥ महिज्योतिर्बिभ्रतंत्वाविचक्षणभा-
स्वंतंचक्षुषेचक्षुषेमयः ॥ आरोहंतंबृहतःपाजसस्परिवयंजीवाःप्रतिपश्येम-
सूर्य ॥ यस्यतेविश्वाभुवनानिकेतुनाप्रचेरतेनिचविशंतेअक्तुभिः ॥ अनागा
स्त्वेनहरिकेशसूर्याह्नाह्नानोवस्यसावस्यसोदिहि ॥ शंन्नोभवचक्षसाशंन्नो-
अन्हाशंभानुनाशंहिमाशंघृणेन ॥ यथाशमध्वन्छमसद्दुरोणेतत्सूर्यद्रविणं
धेहिचित्रं ॥ अस्माकंदेवाऽउभयायजन्मनेशर्मयच्छतद्विपदेचतुष्पदे ॥ अ
दत्पिबदूर्जयमानमाशितंतदस्मेशंयोररपोदधातन ॥ यद्वोदेवाश्चकृमजिव्ह
यागुरुमनसोवाप्रयुतीदेवहेळनं ॥ अरावायोनोअभिदुच्छुनायतेतस्मिन्तदे
नोवसवोनिधेतन ॥ २ ॥ सूर्योनइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यसौर्यश्चक्षुःसूर्योगाय-
त्री ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ सूर्योनोदिवस्पातुवातोअंतरिक्षात् ॥ अग्निर्नः

पार्थिवेभ्यः ॥ जोषा सवितर्यस्य ते हरः शतं सवाँ अर्हति ॥ पाहि नो दिद्युतः पत्
त्याः ॥ चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उत पर्वतः ॥ चक्षुर्धाता दधातु नः ॥ चक्षुर्नो
धेहि चक्षुषे चक्षुर्विख्यै तनूभ्यः ॥ संचेदं विच पश्येम ॥ सुसंदृशं त्वा वयं प्रति प
श्येम सूर्य ॥ वि पश्येम नृचक्षसः ॥ १ ॥ आ नो भद्रा इति दशर्चस्य सूक्तस्य राहू
गणो गोतमो विश्वेदेवाः पंचाद्याः सप्तमी च जगत्यः ॥ षष्ठी विराट्स्थाना शेषा
स्त्रिष्टुभः ॥ जपे विनियोगः ॥ ॐ आ नो भद्राः क्रतवो यंतु विश्वतो दब्धासो अ-
परीतास उद्भिदः ॥ देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ॥
देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्ततां ॥ देवानां सख्यमु-
पसेदिमा वयं देवा न आयुः प्रतिरंतु जीवसे ॥ तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं-
मित्रमदितिं दक्षमस्रिधं ॥ अर्यमणं वरुणं सोमंमश्विना सरस्वती नः सुभगा म
यस्करत् ॥ तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः ॥ तद्ग्रा

वाणःसोमसतोमयोभुवस्तदश्विनाश्रृणुतंधिष्ण्यायुवं ॥ तमीशानंजगतस्त
स्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवसेहूमहेवयं ॥ पूषानोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापा
युरदब्धःस्वस्तये ॥ १ ॥ स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ॥
स्वस्तिनस्तार्क्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ पृषदश्वामरुतःपृ-
श्निमातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः ॥ अग्निजिह्वामनवःसूरचक्षसोविश्वे
नोदेवाअवसागमन्निह ॥ भद्रंकर्णेभिःश्रृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः
॥ स्थिरैरंगैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥ शतमिन्नुशरदोअंति
देवायत्रानश्चक्राजरसंतनूनां ॥ पुत्रासोयत्रपितरोभवंतिमानोमध्यारीरिष
तायुर्गंतोः ॥ अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षमदितिर्मातासपितासपुत्रः ॥ विश्वे
देवाअदितिःपंचजनाअदितिर्जातमदितिर्जनित्वं ॥ २ ॥ स्वस्तिनोमिमी-
तामितिपंचर्चस्यात्रिर्विश्वेदेवाः ॥ आद्यास्त्रिष्टुभः ॥ अंत्येअनुष्टुभौ ॥ जपे-

विनियोगः ॥ ॐ स्वस्तिनोमिमीतामश्विनाभगःस्वस्तिदेव्यदितिरनर्वणः
॥ स्वस्तिपूषाअसुरोदधातुनस्वस्तिद्यावापृथिवीसुचेतुना स्वस्तयेवायु-
मुपंब्रवामहेसोमंस्वस्तिभुवनस्ययस्पतिः ॥ बृहस्पतिंसर्वगणंस्वस्तयेस्व-
स्तयंआदित्यासोभवंतुनः ॥ विश्वेदेवानोअद्यास्वस्तयेवैश्वानरोवसुरग्निः
स्वस्तये ॥ देवाऽअंवंत्वृभवःस्वस्तयेस्वस्तिनोरुद्रःपात्वंहसः ॥ स्वस्तिमि
त्रावरुणास्वस्तिपथ्येरेवति ॥ स्वस्तिनइंद्रश्चाग्निश्चस्वस्तिनोअदितेकृधि॥
स्वस्तिपंथामनुचरेमसूर्याचंद्रमसाविव ॥ पुनर्ददताघ्नंताजानतासंगमेम-
हि ॥ १ ॥ परावतइतिसप्तदशर्चस्यनाभानेदिष्ठोमानवोविश्वेदेवाजगती ॥
अंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ॥ जपेविनियोगः ॥ ॐ परावतोयेदिधिषंतआप्यंमनुप्रीता
सोजनिमाविवस्वतः ॥ ययातेयेनंहुष्यस्यबर्हिषिदेवाऽआसंतेतेअधिब्रुवंतु
नः ॥ विश्वाहिवोनमस्यानिवंद्यानामानिदेवाउतयज्ञियानिवः ॥ येस्थजाता

ऽअदितेरद्भ्यस्परियेपृथिव्यास्तेमइहश्रुताहवं ॥ येभ्योमातामधुमत्पिन्वते-
पयःपीयूषंद्यौरदितिरद्रिबर्हाः ॥ उक्थशुष्मान्वृषभरान्त्स्वप्नसस्ताँ २ऽ—
आदित्या २ऽअनुमदास्वस्तये ॥ नृचक्षसोऽअनिमिषन्तोऽअर्हणाबृहद्देवा-
सोऽअमृतत्वमानशुः ॥ ज्योतीरथाऽअहिमायाऽअनागसोदिवोवर्ष्माणंव-
सतेस्वस्तये ॥ सम्राजोयेसुवृधोयज्ञमाययुरपरिह्वृतादधिरेदिविक्षयं ॥ ताँ
आविवासनमसासुवृक्तिभिर्महोऽआदित्याँअदितिंस्वस्तये ॥ कोवःस्तो-
मंराधतियंजुजोषथविश्वेदेवासोमनुषोयतिष्ठन ॥ कोवोध्वरंतुविजाताअरंक
रद्योनःपर्षदत्यंहःस्वस्तये ॥ येभ्योहोत्रांप्रथमामायेजेमनुःसमिद्धाग्निर्मन-
सासप्तहोतृभिः ॥ तऽआदित्याअभयंशर्मयच्छतसुगानःकर्तसुपथास्वस्तये ॥
यऽईशिरेभुवनस्यप्रचेतसोविश्वस्यस्थातुर्जगतश्चमन्तवः ॥ तेनःकृतादकृ-
तादेनसस्पर्यद्यादेवासःपिपृतास्वस्तये ॥ भरेष्विन्द्रंसुहवंहवामहेंहोमुचंसु-

कृतंदैव्यंजनं ॥ अग्निंमित्रंवरुणंसातयेभगंद्यावापृथिवीमरुतःस्वस्तये ॥ सु
त्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसंसुशर्माणमदितिंसुप्रणीतिं॥ दैवींनावंस्वरित्रामना
गसमस्रवंतीमारुहेमास्वस्तये ॥ २ ॥ विश्वेयजत्राऽअधिवोचतोतयेत्रायध्वं
नोदुरेवायाऽअभिह्रुतः॥सत्ययावोदेवहुत्याहुवेमशृण्वतोदेवाऽअवसेस्वस्त
ये ॥ अपाभीवामपविश्वमनाहुतिमपारातिंदुर्विनत्रामघायतः ॥ आरेदेवाद्वे
षोऽअस्मद्युयोतनोरुणःशर्मयच्छतास्वस्तये ॥ अरिष्टःसमर्तोविश्वएधतेप्रप्र
जाभिर्जायतेधर्मणस्परि ॥ यमादित्यासोनयथासुनीतिभिरतिविश्वानिदुरि
तास्वस्तये ॥ यंदेवासोवथवाजसातौयंशूरसातामरुतोहितेधने ॥ प्रात-
र्यावाणंरथमिंद्रसानासिमरिष्यंतमारुहेमास्वस्तये ॥ स्वस्तिनःपथ्यासुधन्व
सुस्वस्त्या १ प्सुवृजनेस्वर्वति ॥ स्वस्तिनःपुत्रकृथेषुयोनिषुस्वस्तिरायेमरु-
तोदधातन ॥ स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वत्यभियावाममेति ॥ सानोऽ

अमासोऽअरणेनिपातुस्वावेशाभवतुदेवगोपा ॥ एवाप्लतेःसूनूरवीवृधद्धो विश्वऽआदित्याअदितेमनीषी ॥ ईशानासोनरोऽअमर्त्येनास्तांविजनोदिव्योगयेन ॥ ३ ॥ एतानिसर्वाणिजपेयुः ॥ ततोयजमानःसंस्कृतान्नेनस्वादुव्यंजनयुक्तेनत्रीनधिकान्वाशक्त्याब्राह्मणान्भोजयित्वातैःस्वस्त्ययनंवाचयेदिति ॥ इदमपिकेचिद्भुक्त्वाकुर्वंति ॥ युक्तंतुपवित्रक्षेपणांतमुपवासीकृत्वाभुक्त्वाशयीतेति ॥ ॥ इतिश्रीमद्विद्वन्मुकुटमाणिक्यरामेश्वरभट्टसुतनारायणभट्टकृतेप्रयोगरत्नेप्रत्यवरोहणप्र० ॥ अथपिंडपितृयज्ञप्रयोगः ॥ ॥ सचनाहिताग्निनाऽपिकार्यः ॥ एवमनाहिताग्निर्नित्येश्रपयित्वातिप्रणीयजुहुयादितिसूत्रात् ॥ नित्येऔपासनाग्नावित्यर्थः ॥ तस्यचायमाहिताग्नितोविशेषः ॥ हविःश्रपणंकृत्वातिप्रणयनंकर्तव्यं ॥ ततोतिप्रणीतस्योपसमाधानंपरिस्तरणंचकृत्वाततोर्वागतिप्रणीतादित्यादिसमानं ॥ यस्मिन्नहोरा--

त्रेपर्वप्रतिपदोःसंधिस्तत्रापराण्हेयागदिनेतत्पूर्वदिनेवापिंडपितृयज्ञःकार्यः-
॥ अहोरात्रसंधौतिथिसंधौतुयागपूर्वदिनएवेतिवृत्तिकृत् ॥ उक्तापराण्हेऔ
पासनाग्निंप्रज्वाल्यशुचिःप्राणानायम्यधृतपवित्रोदेशकालौस्मृत्वापितॄ-
प्तिद्वाराश्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थंपिंडपितृयज्ञंकरिष्येइतिसंकल्प्याग्नेय्यभिमुखो-
ग्निंध्यात्वापरिसमुह्याग्नेय्यग्रकैर्दर्भैःपरिस्तीर्याग्नेरैशान्यांवायव्यांवाग्नेय्यग्र-
कान्दर्भानास्तीर्यपर्युक्ष्यतेषुचरुस्थालींशूर्पंस्फ्यामुलूखलंमुसलंस्रुवंध्रुवांकृ-
ष्णाजिनंसकृदाच्छिन्नबर्हिरिध्मंमेक्षणंजलपूर्णकमंडलुंचेतियथायोग्यंन्य-
ग्बिलान्येकैकशआग्नेयीसंस्थान्यासादयेत् ॥ काष्ठखड्गःस्फ्यः ॥ आज्यधारणा
र्थास्रुक्ध्रुवा ॥ शेषंप्रसिद्धंपात्राण्युत्तानानिकृत्वाकमंडलुजलेनप्रोक्ष्यस्थालीं
शूर्पंचादायाग्नेर्दक्षिणतोत्रस्थितंव्रीहिमच्छकटंदक्षिणतआरुह्यस्थालींशूर्पे-
निधायव्रीहिभिःपूरयित्वायथास्थालीमुखोपरिस्थाःशूर्पेपतंतितथानिमृज्य-

प्र० २३१

पिं०

स्थाल्यास्यदेशतःपतितान्व्रीहीन्शकटेप्राख्याग्नेःपश्चिमतोवायव्यग्रीवेआ-
स्तीर्णेकृष्णाजिनउलूखलंनिधायतत्रस्थालीस्थान्व्रीहीन्निधायाग्नेय्यभिमु--
ख्यातिष्ठंत्यापत्न्यावहतान्सकृत्फलीकृतानविविच्यसकृत्प्रक्षालितान्जीव-
तंडुलंश्रपयेत् ॥ चरुमनुद्वास्यैवाग्नेरेकंप्रदीप्तमुल्मुकंगृहीत्वाग्नेराग्नेय्यांदि-
शिकृतेशुचिःस्थंडिले ॥ येरूपाणिप्रतिमुंचमानाअसुराःसंतःस्वधयाचरंति
॥ परापुरोनिपुरोयेभरंत्यग्निष्टाँल्लोकात्प्रणुदात्वस्मात् ॥ इतिमंत्रेणनीत्वात
मतिप्रणीताख्यमग्निमाग्नेय्यग्रकैःकुशैःपरिस्तीर्यदक्षिणाभिमुखः॥ अपहता
असुराक्षांसिवेदिषदः॥इतिमंत्रेणौपासनातिप्रणीतयोरंतरालेस्फ्येनसव्यो-
त्तरपाणिद्वयगृहीतेनकुशमूलेनवाग्नेय्यभिमुखांलेखामुल्लिख्यतामद्भिरभ्यु--
क्ष्यसकृदाछिन्नबर्हिषाच्छाद्यानुत्पूतंआज्यंविलापितमुत्पूतंनवनीतंवाध्रुवा--
यामासिच्याग्नेर्दक्षिततःकुशेष्वासाद्यस्त्रुवंसंमृज्यतेनध्रुवास्थमाज्यमादाय —

२३१

चरुमभिघार्योदगुद्वास्यातिप्रणीताग्नेपश्चाद्दर्भेष्वासाद्यतद्दक्षिणतोभ्यंजनां-
जनकशिपूपबर्हणान्यासादयेत् ॥ ततोतिप्रणीताग्नेःपश्चिमतउपविश्यार्च-
यित्वाप्राचीनावीत्यभिघारितमरत्निमितंपंचदशदारुकमिध्मंपितृतीर्थेततू--
ष्णीमग्नावभ्याधावस्त्रुवेणाज्यमादायमेक्षणमुपस्तीर्यउद्धृतचरुंद्विधाविभ --
ज्योत्तरभागमध्यादंगुष्ठपर्वमात्रंमेक्षणेनावदायपुनःपूर्वभागादवदायपात्र --
स्थमवत्तंचाभिघार्य ॥ सोमायपितृमतेस्वधानमइत्यतिप्रणीताग्नेरुत्तरभा-
गेपराचीनपाणिर्हुत्वासोमायपितृमतइदंनममेतित्यजेत् ॥ पुनःपूर्ववद्दक्षिण
भागस्थचरोरवदायाग्नयेकव्यवाहनायस्वधानमइत्यग्नेर्दक्षिणभागेपूर्ववद्धु--
त्वाअग्नयेकव्यवाहनायेदंनममेतित्यक्त्वोपवीतीतूष्णींमेक्षणमग्नावनुप्रहरे -
त् ॥स्वधानमस्थानेस्वाहाकारेणवाहोमस्तदाहुत्योर्व्यत्ययउपवीतिताचमेक्ष
णाणानुप्रहरणपर्यंतं॥यथा॥अग्नयेकव्यवाहनायस्वाहेतिप्रथमाहुतिःसोमा

यपितृमतेस्वाहोतिद्वितीया ॥ त्यागश्च आहुतिवत् ॥ पंचावत्तिनस्तुत्रिरव
दानं ॥ ततःप्राचीनावीतीपूर्वकृतलेखायांस्थापितकमंडलुजलंदक्षिणहस्ते
नापितृतीर्थेनाग्नेय्यपवर्गंशुंधंतांपितरः शुंधंतांपितामहाः शुंधंतांप्रपितामहाः
॥ इतिमंत्रैस्त्रिर्निनयेत् ॥ ततोहुतशेषेणसाज्येनत्रीन्पिंडान्कृत्वातस्यांले-
खायांप्राचीनावीतीपराचीनपाणिःपितृतीर्थेनतान्पिंडानाग्नेय्यपवर्गंपित्रा--
दिभ्योदद्यात् ॥ तद्यथा ॥ एतत्तेऽमुकशर्मन्येचत्वामात्रानुतेभ्यश्चेतिपित्रेए
वंपितामहप्रपितामहयोरपि ॥ ततः ॥ अत्रपितरोमदयध्वंयथाभागमावृ-
षायध्वमितिसकृत्पिंडाननुमंत्र्यसव्येनपार्श्वेनव्यावृत्योदङ्मुखोभूत्वाय---
थाशक्तिप्राणान्नियम्यावृत्य ॥ अमीमदंतपितरोयथाभागमावृषायीषतेति-
पुनस्ताननुमंत्र्यउपवीतीचरुशेषमवघ्रायाचम्यप्राचीनावीतीपूर्ववच्छुंधंतां
पितरइत्याद्यैस्त्रिभिःकमंडलुजलंपिंडांतेनिनीयामुकशर्मन्नभ्यंक्ष्वेतित्रिभ्यो--

पिपिंडेष्वभ्यंजनंतैलंघृतंवादर्भेणदत्वाऽमुकशर्मन्नंक्ष्वेतितथैवांजनंदद्यात् ॥
अथ ॥ एतद्वः पितरोवासोमानोतोन्यत्पितरोयुङ्ध्वमितिप्रतिपिंडंमंत्रावृत्या
नववासोदशांपंचाशद्वर्षाधिकंवयश्चेत्स्वप्रकोष्ठहृदयान्यतरलोमवादत्वाक--
शिपूपबर्हणोनिवेद्यसव्योत्तराभ्यांपाणिभ्यांकृतांजलिराग्नेय्यभिमुखः पिंडा--
नुपतिष्ठेतमंत्रैः ॥ यथा ॥ नमोवः पितरइषेनमोवः पितऊर्जेनमोवः पितरः
शुष्मायनमोवः पितरोघोरायनमोवः पितरोजीवायनमोवः पितरोरसाय ॥ स्व
धावः पितरोनमोवः पितरोनमएतायुष्माकंपितरइमाअस्माकंजीवावोजीवंत
इहसंतः स्याम ॥ मनोन्वाहुवामहेनाराशंसेनसोमेन ॥ पितृणांचमन्मभिः
आतंएतुमनः पुनः क्रत्वेदक्षायजीवसे ॥ ज्योक्सूर्यंदृशे ॥ पुनर्नः पितरोमनो
ददातुदैव्योजनः ॥ जीवंव्रातंसचेमहि ॥ इतिचतिसृभिः ॥ अथ ॥ परेतन
पितरः सोम्यासोगंभीरेभिः पथिभिः पूर्विणेभिः ॥ दत्वायास्यभ्यंद्रविणेहभद्रं

रयिंचनःसर्ववीरंनियच्छतेतिमंत्रेणपिंडानाग्नेय्यभिमुखंसकृदुत्तानेनहस्तेन चालयेत् ॥ ततः ॥ ॐ अग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैःक्रतुंनभद्रंहृदिस्पृशं ॥ ऋ- ध्यामातओहैः ॥ इतिऔपासनाग्निसमीपंगत्वा॥यदंतरिक्षंपृथिवीमुतद्यांत न्मातरंपितरंवाजिहिंसिम ॥ अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुंचतुकरोतु- मामनेनसमितिमंत्रंगार्हपत्यपदरहितंजपेत् ॥ एनसःप्रमुंचत्वित्यादि ॥ के चित्तुद्वाभ्यामपिमंत्राभ्यांअभ्युपस्थानमाहुः ॥ अथ ॥ वीरंमेदत्तपितरइति मंत्रेणमध्यमंपिंडमादायसुपुत्रप्राप्त्यैपत्नींप्राशयेत् ॥ आधत्तपितरोगर्भंकु- मारंपुष्करस्रजं ॥ यथायमरपाअसदितिमंत्रेण ॥ अयंमंत्रःपत्न्याः॥इतरौ पिंडावप्स्वातिप्रणीतेवाक्षिपेत् ॥ आसादितानांद्वादशपात्राणांमध्येसकृदा- च्छिन्नबर्हिरिध्ममेक्षणानांविनियुक्तत्वात् ॥ अवशिष्टानियानिनवतेषांद्वंद्व- शउत्सर्गः ॥ अवशिष्टमेकंतृणेनसहोत्सृजेत् ॥ अत्रपित्रादिनामाज्ञानेतत्त

न्नामस्थानेएतत्तइत्यस्यानंतरंतातपितामहप्रपितामहेतिशब्दाःक्रमेणपिंड
दानमंत्रेप्रयोज्याःएकस्यद्वयोर्वानामाज्ञानेपियथास्थानंतातादिशब्दप्रयो -
गोन्यत्रनामप्रयोगः ॥ अत्रपित्रादीनांमध्येएकस्यद्वयोर्वाजीवनेतत्पिंडदान
कालेपूर्वोक्तपिंडदानमंत्रेणस्वाहाकारांतेनजीवदुद्देशेनाग्नौसव्यपाणिनापिं -
डहोमः ॥ त्रयाणामपिजीवनेपितृमात्रजीवनेवात्रयोपिपिंडाहोतव्याः ॥ अ
थवापिंडदानरहितोहोमांतएवपिंडपितृयज्ञः ॥ आनारंभोवापिंडपितृयज्ञ-
स्य ॥ अन्येतुनजीवंतमतिदद्यादितिश्रुतेः ॥ पितरितदादित्रिकेवाजीव-
तित्रिभ्योपिहोमएवनभूमौपिंडदानं ॥ जीवत्पितामहस्यपित्रेपिंडंदत्वाद्वयो
र्होमः ॥ जीवत्प्रपितामहस्यद्वयोःपिंडौप्रपितामहायहोमः ॥ होमेचयज्ञो
पवीतितासर्वत्र ॥ इत्याद्याकरतोज्ञेयम् ॥ अत्रचरुश्रपणहोमयोरधिकरणवि
कल्पमाहास्तंबः ॥ सोयमेवंविहितएवानाहिताग्नेरौपासनेश्रपणंहोमश्चा --

तिप्रणीतेवाजुहुयादिति ॥ एतद्व्याख्यारुद्रदत्तीया ॥ अनाहिताग्नेर्दक्षिणा-
ग्निस्थानीयऔपासनेश्रपणहोमौभवतः ॥ अथवा ॥ औपासनएवश्रपयि-
त्वाततोऽग्निंदक्षिणाप्रांचंप्रणीयतस्मिन्जुहुयादित्यर्थइति ॥ एवंचौपासने-
एवहोमः ॥ अतिप्रणीतस्त्वदृष्टार्थइतिकेचित् ॥ अन्येतुनित्येश्रपयित्वा
तिप्रणीयजुहुयादित्याश्वलायर्नायाद्वाक्यसमभिव्याहारात्सान्निधानादति--
प्रणीतदृष्टार्थत्वाच्चातिप्रणीतएवहोमइति ॥ हरदत्तभाष्यमप्येवं ॥ अत्र-
बहुलेख्यमपिपद्धतित्वान्नलिखितं ॥ सयुक्तिकत्वात्तुअतिप्रणीतेहोमइत्यु-
क्तं ॥ यद्वा ॥ यथासंप्रदायंविचार्यकार्यं ॥ सकृदाछिन्नकुशाख्यापिंडबर्हि--
रभावेकाशादिग्राह्यं ॥ तदुक्तंविष्णुधर्मोत्तरे ॥ पिंडनिर्वपणंकार्यंकुशाभावे
विचक्षणैः ॥ काशेषुराजदूर्वासुपवित्रेपरमेस्मृतेइति ॥ राजदूर्वाअतिदीर्घ
दूर्वाः ॥ योनाहिताग्निरौपासनाग्निमान्मृतपितृकःसवक्ष्यमाणंपार्वणश्राद्धं-

पिंडपितृयज्ञंचव्यतिषंगेणकुर्यात् ॥ व्यतिषंगोनामद्वयोर्विच्छिद्यविच्छिद्य सहानुष्ठानात्मकस्तंत्रविशेषः ॥ तत्रपार्वणश्राद्धंपिंडपितृयज्ञंचव्यतिषंगेण करिष्यइतिसंकल्प्येध्माधानात्प्राक्तनंपितृयज्ञंकृत्वाब्राह्मणपच्छौचादिआ-च्छादनांतंश्राद्धम् ॥ पुनरिध्माधानादिपितृयज्ञआमेक्षणानुप्रहरणं ॥ अथ पार्वणमाग्नानुज्ञानादथोभयशेषंक्रमेणसमापयेदितिक्रमः ॥ आहिताग्निस्तु सर्वाधान्यर्धाधानीवादक्षिणाग्नावेवपिंडपितृयज्ञंकृत्वापार्वणश्राद्धंपृथगेवकु-र्यात् ॥ तत्प्रकारंतुश्राद्धप्रयोगेवक्ष्यामः ॥ ॥ इतिश्रीभट्टरा० नाराय० प्रयोगर० पिंडपितृयज्ञप्रयोगः ॥ ॥ अथाल्पवक्तव्यत्वात्पार्वणश्राद्धात्पू र्वमष्टकाप्रयोगउच्यते ॥ ॥ हेमंतशिशिराख्येषुमार्गशीर्षादिचतुर्षुमासेषु कृष्णपक्षेसप्तम्यादित्र्यहसाध्यमष्टकाश्राद्धंकुर्यात् ॥ अशक्तोमाघमासएवकु र्यात् ॥ तत्रायंक्रमः ॥ षष्ठ्यांसायंहोमानंतरंसप्तम्यामेववाप्रातर्होमानंतरंदे

शकालौसंकीर्त्यदर्शवत्पित्रादीन्मातामहादींश्चपत्नीकाननूद्यनित्यविधिरुप-
समष्टकाश्राद्धंकर्तुकामःपूर्वेद्युःश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्प्यब्राह्मणनिमंत्रणादि
द्वितीयसंकल्पांतंकृत्वाविप्रान्संनिधाप्याग्निसमिंधनादिपरिषेचनांतंकृत्वा --
स्थालीत्रयंशूर्पादीनिचपिंडपितृयज्ञवत्पात्राण्यासाद्यस्थालीषुव्रीहिपूरणा -
दितंडुलप्रक्षालनांतंकृत्वातंडुलांस्तिसृषुस्थालीषुविभज्यशुद्धौदनंतिलमि -
श्रौदनंपायसंचश्रपयित्वातिप्रणयनादिध्रुवायामाज्यनिषेचनांतंकृत्वाचरु--
त्रयंक्रमेणाभिघार्योदगुद्वास्यातिप्रणीताग्नेःपश्चिमतोदक्षिणसंस्थंक्रमेणा---
साद्यतद्दक्षिणतोभ्यंजनांजनकशिपूपबर्हणनिधानांतेब्राह्मणचरणक्षालना -
दिभस्ममर्यादाकरणोत्तरकर्तव्यपाणिशोधनांतंकृत्वाचरुत्रयंपात्रांतरेषुपृथ-
गुद्धृत्यघृताक्तंकृत्वाप्राचीनावीत्यग्नौकरिष्यइतिपित्र्यब्राह्मणाननुज्ञाप्या --
तिप्रणीताग्नाविध्ममुपसमाधायध्रौवाज्येनमेक्षणमुपस्तीर्यशुद्धौदनमध्यादं -

गुष्ठपर्वमात्रंमेक्षणेनावदायपूर्वार्धाच्चतथैवावदायकृसरान्नात्पायसाच्चतथैवा-
वदाय ॥ पंचावत्तीतुसर्वेभ्यस्त्रिस्त्रिरवदाय ॥ स्थालीत्रयेशिष्टंपृथक्पृथग--
भिघार्यावत्तंचैकवारमभिघार्य ॥ उदीरतामित्यष्टर्चस्यशंखःपितरस्त्रिष्टुप् ॥
पूर्वेद्युर्होमेविनियोगः ॥ ॐ उदीरतामवरउत्परासउन्मध्यमाःपितरःसोम्या
सः ॥ असुंयईयुरवृकाऋतज्ञास्तेनोवंतुपितरोहवेषुस्वधानमः ॥ इतिमेक्ष
णेनहुत्वापुनश्चरुत्रयात्पूर्ववदवदाय ॥ ॐ इदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्ययेपूर्वा-
सोयउपरासईयुः ॥ येपार्थिवेरजस्यानिषत्तायेवानूनंसुवृजनासुविक्षुस्वधा--
नमः ॥ २ ॥ ॐ आहंपितॄन्सुविदत्राँअवित्सिनपातंचविक्रमणंचवि—
ष्णोः ॥ बर्हिषदोयेस्वधायासुतस्यभजंतपित्वस्तइहागमिष्ठाःस्वधानमः ॥
॥ ३ ॥ ॐ बर्हिषदःपितरऊत्यर्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वं ॥ त—
आगतावसाशंतमेनाथानःशंयोररपोदधातनस्वधानमः ॥ ४ ॥ ॐ उ--

पंहूताःपितरःसोम्यासोंवर्हिष्येंषुनिधिषुंप्रियेषु ॥ तआगमंतुतइहश्रुंवंत्व
धिंब्रुवंतुतेंवंत्वस्मान्स्वधानमः ॥ ५ ॥ ॐ आच्याजानुंदक्षिणतोंनिषद्ये-
मंयज्ञमभिगृंणीतविश्वे ॥ माहिंसिष्टपितरःकेनंचिन्नोयद्व आगःपुरुषताक-
रांमस्वधानमः ॥ ६ ॥ आसीनासोअरुणीनामुपस्थेरयिंधत्तदाशुषेमर्त्याय
॥ पुत्रेभ्यःपितरस्तस्यवस्वःप्रयंच्छततइहोजंदधातस्वधानमः ॥ ७ ॥
ॐ येनःपूर्वेंपितरःसोम्यासोंनूहिरेसोमपीथंवसिष्ठाः ॥ तेभिर्यमःसंरराणो-
हवींष्युशन्नुशद्भिःप्रतिकाममत्तुस्वधानमः ॥ ८ ॥ एतैर्मंत्रैरपिस्वधानमो-
तैरष्टाहुतीःपूर्ववद्धुत्वापितृभ्यइदंनममेत्युद्देशत्यागौप्रत्याहुतिकुर्यात् ॥ ए-
वमष्टाहुतीर्हुत्वायज्ञोमवीतीमेक्षणमनुप्रहृत्योपस्पृश्यप्राचीनावीतीहुताशि-
ष्टचरुत्रयपरिवेषणादिसंपन्नवचनांतंकृत्वाचरुत्रयशेषंपिंडार्थमुद्धृतेष्वन्नेषु-
निक्षिप्यशेषनिवेदनादिविप्रविसर्जनांतंपार्वणश्राद्धवत्कृत्वातदहरेवपितृ--

मातामहवर्गद्वयस्यसपत्नीकस्यश्राद्धांगतिलतर्पणंकृत्वापार्वणवन्नियमेनदि-
नशेषंनयेत् ॥ आहिताग्निस्तुनिमंत्रणाद्याच्छादनदानांतंकृत्वादक्षिणाग्नींध
नादिहविरासादनांतंकृत्वापूर्ववद्ब्राह्मणाननुज्ञाप्यदक्षिणाग्नाविध्ममुपसमा-
धायोदीरतामित्यादिभिरष्टाहुतीर्हुत्वामेक्षणानुप्रहरणहोमशेषपरिवेषणादि
ब्राह्मणविसर्जनांतमनाहिताग्निवत्कुर्यात् ॥ यन्मतेपिंडपितृयज्ञेऔपासना-
ग्नौहोमस्तेषामत्रापितत्रैवहोमः ॥ इतिश्रीना ० विर ० प्र ० सप्तमीश्राद्धप्र ० ॥
॥ अथाष्टमीश्राद्धप्रयोग ॥ ॥ सप्तम्यांसायमौपासनहोमानंतरंअष्टम्यां
वाप्रातर्होमानंतरंदेशकालौसंकीर्त्यप्राचीनावीतीदर्शवत्षष्ठ्यंतान्षट्सप --
त्नीकान्पितृनन्वद्यनित्यविधिरूपमष्टकाश्राद्धंकरिष्यइतिसंकल्प्यब्राह्मणानि
मंत्रणादिद्वितीयसंकल्पांतंकृत्वौपासनाग्निंप्रज्वाल्यप्राणानायम्यातिथ्यादि-
संकीर्त्याष्टकाश्राद्धांगहोमंकरिष्येइतिसंकल्प्यतत्रदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधा

नंकरिष्यइत्यादिचक्षुषीआज्येनेत्यंतमुक्त्वाविश्वान्देवान्सप्तवारंचरुद्रव्ये-
णशेषेणास्विष्टकृतमित्यादिसद्योयक्ष्यइत्यंतमुक्त्वासमिद्वयंत्रयंवाग्नावाधाय-
परिसमूहनादिपूर्णपात्रप्रणयनांतंकृत्वासपवित्रशूर्पमग्नेःपश्चिमतोनिधाय--
तस्मिंश्चतुरश्चतुरोमुष्टीनाहुतिसंख्ययाविश्वान्देवान्ध्यात्वातूष्णीन्निरुप्य-
तथैवप्रोक्ष्यावहननाद्याज्यभागांतंकृत्वाग्नौहोमंकरिष्यइतिपित्रर्थब्राह्मणान
नुज्ञाप्यकुरुष्वेतितैरुक्तश्चरोरभ्युद्धारंमंत्रैर्होमंकुर्यात् ॥ तत्रमंत्राः ॥ अग्नेनये
तिमंत्रद्वयस्यागस्त्योविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ अष्टकाहोमेविनियोगः ॥ ॐ अग्ने
नयंसुपथारायेअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् ॥ युयोध्यं १ स्मज्जुहुरा-
णमेनोभूयिष्ठांतेनमउक्तिंविधेमस्वाहा ॥ १ ॥ ॐ अग्नेत्वंपारयानव्योअस्मा
न्त्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा ॥ पूश्चपृथ्वीबहुलानउर्वीभवातोकायतनं-
यायशंयोःस्वाहा ॥ २ ॥ ॐ ग्रीष्मोहेमंतऋतवःशिवानोवर्षाःशिवाअभया

शरन्नः ॥ संवत्सरोधिपतिःप्राणदोनोहोरात्रेकृणुतांदीर्घमायुःस्वाहा ॥ ३ ॥
ॐ शांतापृथिवीशिवमंतरिक्षंद्यौर्नोदेव्यभयंनोअस्तु ॥ शिवादिशःप्रदिश-
उद्दिशोनआपोविद्युतःपरिपांतुसर्वतःस्वाहा ॥ ४ ॥ ॐ आपोमरीचीःप्र-
वहंतुनोधियोधातासमुद्रोवहंतुपापं ॥ भूतंभविष्यदभयंविश्वमस्तुमेब्रह्मा-
धिगुप्तःस्वाराक्षाणिस्वाहा ॥ ५ ॥ ॐ विश्वआदित्यावसवश्वदेवारुद्रागो-
प्तारोमरुतःसदंतु ॥ ऊर्जंप्रजाममृतंपिन्वमानःप्रजापतिर्मयिपरमेष्ठीदधा-
तुस्वाहा ॥ ६ ॥ एतैर्मंत्रैरेकश्रुत्यापठितैश्चतस्र आज्याहुतीर्हुत्वा ॥ प्रजा-
पतेर्हिरण्यगर्भोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥ अष्टकाहोमेविनियोगः ॥ ॐ प्रजांमतेन
त्व०रयीणांस्वाहा ॥ ७ ॥ एवंसप्ताहुतीर्हुत्वासर्वत्रविश्वेभ्योदेवेभ्यइदंनम-
मेत्युद्देशत्यागौकृत्वास्विष्टकृदादिहोमशेषंसमाप्य स्वागतोक्त्याद्यर्घ्यशेष--
समवनयनांतंकृत्वाब्राह्मणसन्निधावाग्नेय्यांदिशिभुवंप्रोक्ष्यदर्शश्राद्धवत्प्रथ

मपात्रंन्युब्जंकृत्वागंधदानादिपाणिशोधनांतंकृत्वाभोजनार्थादन्नमुद्धृत्यघृ---
ताक्तंकृत्वापित्रर्थंब्राह्मणसमीपेउपविश्यतत्पाणिंपर्युक्ष्यतत्रप्राचीनावीती–
दक्षिणाग्रान्दर्भानास्तीर्यमेक्षणउपस्तीर्यमेक्षणेनैवद्विवारमवदायपात्रस्थ-
मवत्तंचाभिघार्यसोमायपितृमतेस्वधानमइतिपाणौहुत्वापुनःपूर्ववदादायअ
ग्नयेकव्यवाहनायस्वधानमइतितथैवजुहुयात् ॥ एवंसर्वत्रजुहुयात् ॥ त-
तोद्विजाहुतमन्नंभाजनेषुनिक्षिप्याचम्यपूर्ववदुपविशेयुःततः॥कर्तान्नंपरिवि
ष्यशुद्धाभिरद्भिःप्रोक्ष्यपित्रादिभ्योदर्शवत्त्यत्त्कापिंडदानकालेपूर्वपाश्चिमतो-
द्वेलेखेद्विजसमीपेकृत्वाक्रमेणसकृदाच्छिन्नद्वयेनास्तीर्यप्राचीनावीतीशुंधंतां
पितरःसपत्नीकाइत्यादिअग्न्युपस्थानवर्ज्यंद्विजविसर्जनांतंसर्वंदर्शश्राद्धव
त्कृत्वातदहरेववर्गद्वयस्यातिलतर्पणंकुर्यात् ॥ अत्रकामकालौविश्वेदेवौ ॥ इ
ष्टिश्राद्धेक्रतुदक्षावष्टम्यांकामकालकावितिशंखस्मृतेः॥ अत्रगृह्ये ॥ श्वोभूते

ष्टकापशुनास्थालीपाकेनवेतिविकल्पाभिधानेपिलोकविद्विष्टत्वात्पत्नीसंया-
जानांजाघन्येवपशुनानुष्ठानाभावात्पशुपक्षेप्रयोगोनोक्तः॥ इत्याष्टमीश्राद्ध
विधिः॥ अथान्वष्टक्याख्यनवमीश्राद्धप्रयोगः॥ कर्तापूर्वेद्युःपरेद्युर्वापूर्वोक्त
कालेदेशकालौसंकीर्त्यप्राचीनावीतीदक्षिणामुखःसव्यंजान्वाच्यापितृवर्ग-
सपत्नीकंमातृवर्गंमातामहवर्गंचसपत्नीकंषष्ठ्यंतंनिर्दिश्यनित्यविधिरूपमन्व
ष्टक्यश्राद्धंपिंडपितृयज्ञव्यतिषक्तपार्वणाविधानेनान्नेनहविषाश्वोद्यवाकरि-
ष्यइतिसंकल्प्यनिमंत्रणादिद्वितीयसंकल्पांतंदर्शश्राद्धवत्कृत्वाब्राह्मणान्स-
न्निधाप्यदक्षिणाप्रवणेदेशेऔपासनाग्निंविधिवत्प्रतिष्ठाप्यपरिसमुह्यप्राग्द
क्षिणाग्रैःसमूलैर्दर्भैरकंपयंस्त्रिवारमप्रदक्षिणंपरिस्तीर्यपात्रासादनार्थंदर्भा-
नास्तीर्यचरुस्थालीत्रयशूर्पस्फ्योलूखलमुसलस्रुवध्रुवकृष्णाजिनसकृदाछि-
न्नत्रयेध्ममेक्षणकमंडलूनेकैकशआग्नेयीसंस्थानासाद्यस्थाल्यांत्रीहिपूरणा-

दितंडुलप्रक्षालनांतंकृत्वास्थालीषुतंडुलान्विभज्यशुद्धौदनंतिलमिश्रौदनं-
पायसंचश्रपयित्वाकिंचिदोदनाग्रद्रवंमंडाख्यंपात्रांतरेणादायसंभृत्याग्निम
तिप्रणीयतंपूर्ववत्परिस्तीर्यस्फ्येनपित्रादिवर्गत्रयार्थंपश्चिमापवर्गंलेखात्रय-
मुल्लिख्यप्रत्येकमद्भिरभ्युक्ष्यसकृदाच्छिन्नैर्नैकैकेनैकैकांलेखांस्तृत्वाध्रुवायामा-
ज्यंक्षिप्त्वौपासनाग्नेर्दक्षिणतःकुशेष्वासाद्यस्त्रुवेणाज्यमादायचरुत्रयंप्रत्ये--
कमभिघार्याग्नेरुदगुद्वास्याग्निप्रणीताग्नेःपश्चिमतोदर्भेषुक्रमेणदक्षिणसंस्थ
मासाद्यदधिमिश्रयवपिष्टरूपसक्तून्दधिमंथाख्यान्मधुमिश्रयवपिष्टरूपस-
क्तून्मधुमंथाख्यान्पात्रद्वयेसंभृत्यदधिमंथसक्तूनौपासनेऽधिश्रित्याभिघार्यो
द्गुद्वास्यपायसाद्दक्षिणतआसाद्याभ्यंजनांजनकशिपूपबर्हणानांप्रत्येकंत्रय
मौपासनाग्नेर्दक्षिणतआसाद्यपित्रर्थंब्राह्मणानांस्वागतवचनादितृतीयनिमं-
त्रणांतंकृत्वार्घ्यासादनकालेतैजसादीनिनवसंख्याकानिपात्राण्यासादयेत्॥

मातृद्वित्वेबहुत्वेवापितामहीप्रपितामहीद्वित्वेबहुत्वेवातत्तत्संख्याकानितद्व-
र्गपात्राण्यासादयेत् ॥ देवतासंख्याकानिपात्राण्यासाद्यप्रोक्ष्योत्तानानिकृ-
त्वाप्रतिपात्रंदर्भत्रयंनिधायजलंसंपूर्यशन्नोदेवीरितिमंत्रेणैकैकवर्गपात्रस्थं -
जलंसकृदनुमंत्र्यतिलोसीतिमंत्रेणमातृमातामहादिरूपानूहितयथापठित -
पितृशब्दवताप्रतिपात्रंमंत्रावृत्त्यातिलान्निक्षिप्यगंधपुष्पाणिचनिक्षिप्यपि-
तृपात्रंसंपन्नमित्यादियथालिंगमभिमृश्यदर्शवत्पित्रादिनामगोत्रपूर्वकमु --
क्त्वावाह्यार्चयित्वोपवीतीसर्वेषांनामगोत्ररूपाण्युच्चार्यसंपादितावःस्वधाअ-
र्घ्याइतितत्तत्पात्रंतत्तत्पुरतःक्रमेणसंस्थाप्यदर्शवत्पितॄणामर्घ्यंदत्वामातारि
दंतेऽर्घ्यंस्वधानमोनममेत्यादिनामातृवर्गस्यदत्वामातामहवर्गस्यचदर्शवद्द
त्वासर्वत्रोत्तरपात्रस्थंजलंपित्रादिपात्रेक्षिप्त्वातज्जलेनमुखमङ्क्त्वान्यग्बिल -
पात्रकरणादिपाणिशोधनांतंकृत्वाचरुत्रयादधिमंथाज्यपात्रचतुष्टयेक्रमेणह-

प्र०
२४०

अ०

विः पृथगुद्धृत्यघृताक्तंकृत्वाग्नौकरिष्यइतिपित्रर्थब्राह्मणाननुज्ञाप्यक्रियता
मितितैरुक्तेतिप्रणीताग्नाविध्ममुपसमाधायमेक्षणेउपस्तीर्यतेनांगुष्ठपर्वमा-
त्रंक्रमेणहविश्चतुष्टयस्यमध्यात्पूर्वार्धाच्चपृथक्पृथगवदायपंचावत्तीतुत्री-
स्त्रिरवदायपात्रस्थंहविश्चतुष्टयंपृथक्पृथगभिघार्यअवत्तंसकृदभिघार्यसो-
मायापितृमतेस्वधानमइत्यग्नौउत्तरदेशेहुत्वोद्देशत्यागौकृत्वापुनःपूर्ववद्दाक्षि
णभागेहविश्चतुष्टयादवदायायाग्नयेकव्यवाहनायस्वधानमइतिवन्हौदक्षि-
णभागेहुत्वोद्देशत्यागौकृत्वायज्ञोपवीतीतूष्णींमेक्षणमनुप्रहत्यापउपस्पृ-
श्योभाभ्यांपाणिभ्यांपरिविष्यहुतशेषंपात्रचतुष्टयस्थंहविः सर्ववर्गत्रयद्वि-
जभोजनभाजनेषुपरिविष्यान्नत्यागादिसंपन्नवचनांतंकृत्वापिंडार्थमुद्धृत--
श्राद्धीयसर्वान्नेषुस्थालीचतुष्टयस्थितहविश्चतुष्टयंसर्वंमधुमंथांश्चप्राक्षिप्य-
पुनःप्राकिरणार्थंसर्वस्मादन्नादुद्धृत्यशेषंनिवेद्यद्विजैरुत्तरापोशनेहस्तप्रक्षाल

२४०

नेचकृतेस्वयमाचम्यपूर्वास्तीर्णेषुबर्हिषुशुंधंतापितरःशुंधंतांपितामहाः शुंधं
तांप्रपितामहाःशुंधंतांमातरःशुंधंतांपितामह्यःशुंधंतांप्रपितामह्यःशुंधंतांस
पत्नीकमातामहाःशुंधंतांसपत्नीकमातुःपितामहाःशुंधंतांसपत्नीकमातुःप्रपि
तामहाइतिमंत्रैःसतिलकमंडलुजलनिनयनंकृत्वाशुक्लांबराइत्यादिदर्शश्रा -
द्धवक्ष्यमाणस्वादिदेवध्यानंकृत्वाआर्द्रामलकप्रमाणान्मधुसर्पिस्तिलयुता -
न्नवपिंडान्कृत्वाध्रुवाज्येनाभिघार्यएतत्तइत्यादिनायथालिंगंवर्गत्रयस्यपिंड-
रूपमन्नमित्युक्तिपूर्वकंपिंडनिर्वपणंकृत्वास्त्रीपिंडेषुपूर्वसंभृतमोदनाग्रद्रवंनि -
षिच्यकरावघर्षणाद्यग्न्युपस्थानांतंकृत्वावीरंमेदत्तपितरइतित्रिरावृत्त्यापि –
तृशब्दानूहेनवर्गत्रयपितॄन्प्रत्येकंप्रार्थ्यमध्यमापिंडत्रयंपत्नींप्राशयित्वापिं–
डोद्वासनादिविप्रविसर्जनांतंदर्शश्राद्धवत्कृत्वातदहरेववर्गत्रयस्यतिलतर्प -
णंकुर्यात् ॥ मातृद्वित्वेपिंडदानकालेएतद्वामस्मान्मातरौयज्ञदेश्रीदेअमुक-

गोत्रेवसुरूपेयेचयुवामत्रान्वितिपिंडदानंकृत्वास्मान्मातृभ्यांयज्ञदाश्रीदा---
भ्यांअयंपिंडःस्वधानमोनममताभ्यश्चगयायांविष्णुपदेरुद्रपदेवादत्तम ——-
स्त्वितियथावासनमुच्चारयेत् ॥ अभ्यंजनदानेयज्ञदेश्रीदेइत्युच्चार्याभ्यं-
जाथामितितैलंक्षिपेत् ॥ अंजनदानेंजाथामिति प्रत्येकंद्विवारमंजनंक्षिपेत्
॥ वासोदाने ॥ एतद्वःपितरोवासोइत्यादिनापितृशब्दानूहेनमंत्राव्र—
त्त्यासर्वासांवासोदद्यात् ॥ एवंपितामहीप्रपितामहीद्वित्वेपि ॥ मातृब-
हुत्वेपिंडदाने ॥ एतद्वोयज्ञदाश्रीदारुद्रदाअमुकगोत्रावसुरूपायेचयुष्मा
नत्रान्वितिपिंडंदत्वास्मन्मातृभ्योयज्ञदाश्रीदारुद्रदाभ्योयंपिंडःस्वधानमो --
नमम ॥ गयायामितिपूर्ववत् ॥ अभ्यंजनदानेपूर्ववन्नामान्युक्त्वाभ्यङ्-
ध्वमितितैलंक्षिपेत् ॥ अंजनदानेअंङ्ध्वमित्यंजनंत्राववृत्त्याप्रत्येकंत्रिवारं-
क्षिपेत् ॥ वासोदानेएतद्वःपितरइत्यादिनानूहेनसर्वासांवासोदद्यात् ॥ पि-

तामहीप्रपितामहीबहुत्वेप्येवंकुर्यात् ॥ सर्वेषुपिंडदानादिषुमात्रादीनांद्वित्वे
एकनामत्वेचद्विवचनांतंतत्तन्नामनिर्दिश्यबहुत्वेएकनामत्वेचबहुवचनांतं --
॥ अत्रयद्यपिसप्तम्यादितिथित्रयेश्राद्धकर्तव्यतोक्ता ॥ तथापिगृह्यसूत्रे ॥
अष्टमीष्वष्टकाइत्युपक्रम्यपूर्वेद्युःपितृभ्योदद्यात् ॥ अपरेद्युरन्वष्टक्यमि-
तिसप्तमीनवमीश्राद्धयोरष्टमीमुपजीव्योक्तत्वात्तस्याएवसांवत्सरिकवदप-
राह्णाधिक्यादिकंविचार्यतदनुरोधेनसप्तमीनवमीश्राद्धंपूर्वेद्युरपरेद्युश्चका --
र्यं ॥ नतुतयोरपराह्णाधिक्यादिकंस्वातंत्र्येणाविचार्यमिति ॥ यदिमार्गशी-
र्षादिचतुर्षुमासेषुमलमासःस्यात्तदाशुद्धमासएवाष्टकाःकार्याः ॥ नतुमल-
मासे ॥ हेमंतशिशिरयोश्चतुर्णामपरपक्षाणामितिचतुर्ग्रहणात् ॥ इत्या-
द्याकरतोज्ञेयंअष्टकाश्राद्धाकरणेप्रत्यवायउक्तः ॥ कूर्मपुराणे ॥ यस्यतेप्र
तिगच्छेयुरष्टकाभिरपूजिताः ॥ मोघास्तस्यभवंत्याशाःपरत्रैवचसर्वशइति

॥ एतदकरणेप्रायश्चित्तंऋग्विधाने ॥ एभिर्द्युभिर्जपेन्मंत्रंशतवारंतुतद्दिने ॥
अन्वष्टक्यंयदान्यूनंसंपूर्णयातिसर्वदेति ॥ इतिश्रीनारा० भट्टकृतेप्रयोगर
त्नेन्वष्टक्यप्रयोगः ॥ ॥ अथाष्टकाविकृतिभूतोमाघ्यावर्षश्राद्धप्रयोगः ॥
॥ तच्चभाद्रपदापरपक्षेमहालयाख्येसप्तम्यादिषुत्रिष्वहःसुअष्टकावत्सर्वंकु-
र्यादितिवृत्तिकृत् ॥ हरदत्तस्तुतत्रैवपक्षेमघायुक्तायांत्रयोदश्यांसाकल्पवि
धानेनमाघ्यावर्षाख्यंश्राद्धमित्याह ॥ ॥ इतिमाघ्यावर्षप्रयोगः ॥ ॥ अ-
थप्रतिमासमपरपक्षश्राद्धं ॥ ॥ प्रतिकृष्णपक्षंप्रातिपदाद्ययुग्माष्टतिथि-
षुपृथङ्मातृश्राद्धवर्जंसपत्नीकपितृमातामहवर्गद्वयस्यान्वष्टक्यवत्सुराचा-
मवर्जंसर्वंकार्यं ॥ इत्यपरपक्षश्राद्धप्रयोगः ॥ कृत्तिकादिषुकाम्यश्राद्धंवृ-
त्तिकारमतेनाष्टमीश्राद्धवत्सर्वंकार्यम् ॥ यद्वाशौनकोक्तरीत्यावृद्धिश्राद्धव-
त् ॥ ॥ इतिश्रीरामेश्वरभट्टसूरिसूनुनारायणभट्टविरचितेप्रयोगरत्नेअष्ट

काविकृतिश्राद्धप्रयोगः ॥ ॥ अयंप्रयोगरत्नग्रंथःसमाप्तः ॥ ॥ ६९

हें पुस्तक नारो आपाजी गोडबोले यांचे

" वृत्तप्रसारक " छापखान्यांत छापिलें.

आवृत्ति ३

॥ * ॥ इतिसमंत्रकप्रयोगरत्नसमाप्ता ॥ * ॥

[OrderDescription]
,CREATED=09.07.20 14:35
,TRANSFERRED=2020/07/09 at 15:26:36
,PAGES=489
,TYPE=STD
,NAME=S0003285
,Book Name=M-2513-RAMANRAK PRAYOG RATAN
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF

FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF

FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF

FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF

FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF

FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF

FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF

FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF

FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF

FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF

FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF

FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF

FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF

FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF

FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF

FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF

FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF

FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF

FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF

FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF

FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF

FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
,FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,FILE337=00000337.TIF
,FILE338=00000338.TIF
,FILE339=00000339.TIF
,FILE340=00000340.TIF
,FILE341=00000341.TIF
,FILE342=00000342.TIF
,FILE343=00000343.TIF

FILE344=00000344.TIF
,FILE345=00000345.TIF
,FILE346=00000346.TIF
,FILE347=00000347.TIF
,FILE348=00000348.TIF
,FILE349=00000349.TIF
,FILE350=00000350.TIF
,FILE351=00000351.TIF
,FILE352=00000352.TIF
,FILE353=00000353.TIF
,FILE354=00000354.TIF
,FILE355=00000355.TIF
,FILE356=00000356.TIF
,FILE357=00000357.TIF
,FILE358=00000358.TIF
,FILE359=00000359.TIF

FILE360=00000360.TIF
,FILE361=00000361.TIF
,FILE362=00000362.TIF
,FILE363=00000363.TIF
,FILE364=00000364.TIF
,FILE365=00000365.TIF
,FILE366=00000366.TIF
,FILE367=00000367.TIF
,FILE368=00000368.TIF
,FILE369=00000369.TIF
,FILE370=00000370.TIF
,FILE371=00000371.TIF
,FILE372=00000372.TIF
,FILE373=00000373.TIF
,FILE374=00000374.TIF
,FILE375=00000375.TIF

FILE376=00000376.TIF
,FILE377=00000377.TIF
,FILE378=00000378.TIF
,FILE379=00000379.TIF
,FILE380=00000380.TIF
,FILE381=00000381.TIF
,FILE382=00000382.TIF
,FILE383=00000383.TIF
,FILE384=00000384.TIF
,FILE385=00000385.TIF
,FILE386=00000386.TIF
,FILE387=00000387.TIF
,FILE388=00000388.TIF
,FILE389=00000389.TIF
,FILE390=00000390.TIF
,FILE391=00000391.TIF

FILE392=00000392.TIF
,FILE393=00000393.TIF
,FILE394=00000394.TIF
,FILE395=00000395.TIF
,FILE396=00000396.TIF
,FILE397=00000397.TIF
,FILE398=00000398.TIF
,FILE399=00000399.TIF
,FILE400=00000400.TIF
,FILE401=00000401.TIF
,FILE402=00000402.TIF
,FILE403=00000403.TIF
,FILE404=00000404.TIF
,FILE405=00000405.TIF
,FILE406=00000406.TIF
,FILE407=00000407.TIF

FILE408=00000408.TIF
,FILE409=00000409.TIF
,FILE410=00000410.TIF
,FILE411=00000411.TIF
,FILE412=00000412.TIF
,FILE413=00000413.TIF
,FILE414=00000414.TIF
,FILE415=00000415.TIF
,FILE416=00000416.TIF
,FILE417=00000417.TIF
,FILE418=00000418.TIF
,FILE419=00000419.TIF
,FILE420=00000420.TIF
,FILE421=00000421.TIF
,FILE422=00000422.TIF
,FILE423=00000423.TIF

FILE424=00000424.TIF
,FILE425=00000425.TIF
,FILE426=00000426.TIF
,FILE427=00000427.TIF
,FILE428=00000428.TIF
,FILE429=00000429.TIF
,FILE430=00000430.TIF
,FILE431=00000431.TIF
,FILE432=00000432.TIF
,FILE433=00000433.TIF
,FILE434=00000434.TIF
,FILE435=00000435.TIF
,FILE436=00000436.TIF
,FILE437=00000437.TIF
,FILE438=00000438.TIF
,FILE439=00000439.TIF

FILE440=00000440.TIF
,FILE441=00000441.TIF
,FILE442=00000442.TIF
,FILE443=00000443.TIF
,FILE444=00000444.TIF
,FILE445=00000445.TIF
,FILE446=00000446.TIF
,FILE447=00000447.TIF
,FILE448=00000448.TIF
,FILE449=00000449.TIF
,FILE450=00000450.TIF
,FILE451=00000451.TIF
,FILE452=00000452.TIF
,FILE453=00000453.TIF
,FILE454=00000454.TIF
,FILE455=00000455.TIF

FILE456=00000456.TIF
,FILE457=00000457.TIF
,FILE458=00000458.TIF
,FILE459=00000459.TIF
,FILE460=00000460.TIF
,FILE461=00000461.TIF
,FILE462=00000462.TIF
,FILE463=00000463.TIF
,FILE464=00000464.TIF
,FILE465=00000465.TIF
,FILE466=00000466.TIF
,FILE467=00000467.TIF
,FILE468=00000468.TIF
,FILE469=00000469.TIF
,FILE470=00000470.TIF
,FILE471=00000471.TIF

FILE472=00000472.TIF
,FILE473=00000473.TIF
,FILE474=00000474.TIF
,FILE475=00000475.TIF
,FILE476=00000476.TIF
,FILE477=00000477.TIF
,FILE478=00000478.TIF
,FILE479=00000479.TIF
,FILE480=00000480.TIF
,FILE481=00000481.TIF
,FILE482=00000482.TIF
,FILE483=00000483.TIF
,FILE484=00000484.TIF
,FILE485=00000485.TIF
,FILE486=00000486.TIF
,FILE487=00000487.TIF

FILE488=00000488.TIF
,FILE489=00000489.TIF
,